

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**1806-1812 OSMANLI-RUS HARBİ'NDE RUS ORDUSUNUN TUNA
HAREKÂTI**

Ömer Faruk UZUN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

1806-1812 OSMANLI-RUS HARBİ'NDE RUS ORDUSUNUN TUNA HAREKÂTI

Ömer Faruk UZUN

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Elinizdeki tezin konusunun çıkış noktası, her tarih araştırmasında olduğu gibi merak idi. Bu merak XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin içerisindeki önemli olaylar ve Avrupa'da da Napoléon Harpleri'nin vuku bulduğu bu dönemde Rusların 1806-12 Harbi'nde Tuna Cephesi'ndeki harekâtı boyunca hiçbir problemle karşılaşp karşılaşmadığı sorusunun çerçevesinde dallanıp budaklanmıştı. Tez konusu hakkında Türkçe literatür sınırlı olduğu için bu eksikliği Rusça ve İngilizce kaynak ve araştırma eserleri inceleyerek tamamlamak gerekiyordu. Ayrıca tez konusunun kapsadığı dönemi de göz önüne alarak araştırmayı ciddî ve sistemli bir şekilde yürütmek ve araştırmaya eleştirel bir gözle bakmak elzemdi. Bu minvalde lisans eğitiminden bu yana eleştirel ve derin bir araştırma yürütmeyi aşıl原因an burada isimlerini sayamayacağım *Hacettepe Üniversitesi Tarih Bölümü*'nün her bir öğretim üyesine müteşekkirim. Lisans eğitimimde öğrendiğim bilgiler ve kaynak tenkidi tez çalışmamda çok büyük katkı sağladı. Henüz tez okumalarına yeni başladığım dönemde zor bir konu çalıştığının bilincinde olmak ise metin inşa sürecinde de işimi kolaylaştıran bir etken oldu. Ayrıca Osmanlı kaleleri ile ilgili Dr. Ömer GEZER ile sohbetlerimiz tezin yazımında nelere dikkat etmem gerektiğini gösterdi. Bu sebeple hocama müteşekkirim. Son olarak gerek tez metnindeki gerekli düzeltmeler için gerek akademik bir araştırmanın nasıl yürütüleceğine dair verdiği öğütler için tez danışmanım Prof. Dr. Fatih YEŞİL'e müteşekkirim. Yüksek lisans ders döneminden beri kendisine sorduğum sorulara verdiği cevaplardan ötürü kendisine ayrıca teşekkür ederim. İngilizce ve Rusça yer ve kişi adlarında yeri geldiğinde bir tam günü sadece bu çevirilere harcarken sadece bir olay hakkında bilgiye erişmek için deyim yerindeyse *kitaplar arasında boğuluyorken* her zaman desteğini hissettiğim amcam Sadrettin UZUN'a manevî ve maddî desteklerinden ötürü müteşekkirim. Aldığım tüm desteğe, gayretime ve dikkatime rağmen üç tez dönemi içerisinde hazırladığım elinizdeki çalışmada karşılaşılabilecek eksikliklerin ve kusurların iyi niyetime verilerek hoş görülmesini diler ve olası yanlışlıklardan sadece ve sadece kendimin mesul olduğunu belirtirim. Akademik hayatımın ilk ürünü olan bu teze getirilecek eleştirilerin hem sivil hayatta hem de akademik hayatta beni daha da geliştireceğini ümit ederim.

Ömer Faruk UZUN
Tekirdağ / Çorlu – 2020

ÖZET

UZUN, Ömer Faruk, *1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus Ordusunun Tuna Harekâtı*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Elinizdeki tez, 1790 yılında Rus ordusunda göreve başlayan Aleksandr Fedoroviç Lanjeron'un (1763-1831) “*Böyle şanslı bir son ile bu kadar zavalıca mücadele edilen bir harp hiç yoktu.*” diyerek bahsettiği, 1806-12 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki harekâtını incelemektedir. Çalışmanın ana eksenini, Rus ordusunun askerî faaliyetleri oluşturmuşsa da Osmanlı Devleti'nin bu savaşa karşı tutumu, yürüttüğü diplomatik faaliyetler ve kendi içerisindeki siyasi olaylar ile Avrupa Devletleri'nin diplomatik faaliyetleri de metinde anlatılmaya çalışılmıştır. Harp boyunca, Rus ordusunun durumu ve muharebe alanında karşılaştığı zorluklara (iaşe temini, salgın hastalıklar, Rus komutanların yönetimdeki yetersizliği, coğrafyaya ilişkin harita eksikliği ve dolayısıyla birliklerin kaybolması vs.) reaksiyonu, Rus ve Osmanlı arşiv belgeleri ve kroniklerinin ışığında açıklanmaktadır. Ayrıca içerisinde birçok kale kuşatması barındıran bu harpte, Rus ordusunun Osmanlı Devleti'nin harekât bölgesindeki kale ve şehirlerine (Hotin, Bender, İsmâil, İbrâil, Pazarcık, Rusçuk, Yergöğü, Silistre ...) yönelik nasıl bir saldırı planı kurduğu da yine detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Öncelikle çalışmaya, Türkçe literatürde ayrıntılı bir çalışma mevcut olmadığı için *Kaynak ve Literatür Değerlendirmesi* yapılarak başlanmıştır. İki bölümden oluşan tezin birinci bölümünde Napoléon Bonaparte (1769-1821), İngilizler, Ruslar ve Osmanlıların 1789-1806 yılları arasında geçirdiği süreç anlatılmış; daha sonra harekât bölgesinin coğrafi durumu, tarafların mevcut askerî durumları ve komuta heyetleri dile getirilmiştir. İkinci bölümde ise 1806 yılının sonlarında Rus ordusunun Osmanlı topraklarına girdiği süreç ayrıntılı bir şekilde anlatılmaya çalışılmış, daha sonraki harekât da yıllara göre tasnif edilmiş ve hem Osmanlı hem Rus kaynaklarından faydalanılarak anlatılmıştır. İnşa edilen metin, okuyucunun daha iyi anlaması için grafik ve haritalarla desteklenmiştir.

Anahtar Sözcükler

Tuna, Osmanlı, Rusya, Napoléon, Slobozia, Bükreş

ABSTRACT

UZUN, Omer Faruk, *The Russian Operations in Danube in the Russo-Ottoman War of 1806-1812*, Master Thesis, Ankara, 2020.

The thesis in your hand examines the operations of the Russian army on the Danubian Front in the Ottoman-Russian War of 1806-12. It was described by Alexander Fedorovich Lanjeron (1763-1831), who took office in the Russian army in 1790, as “*Never was there a war so poorly fought with such a lucky end.*” Although the military activities of the Russian army constituted the main axis of the study, the attitude of the Ottoman Empire against this war, the diplomatic activities, political events within itself and the diplomatic activities of the European States were tried to be explained. The situation of the Russian army during the war and its reaction of the difficulties encountered in the field (such as supply, epidemics, insufficiency of Russian commanders, lack of geographic maps and the loss of troops, etc.) are clarified in the light of Russian and Ottoman archival documents and chronicles. Moreover, in this war which includes many fortress battles, it is explained in detail how the Russian army set up an attack plan against (Khotyn, Bender, İzmail, Braille, Bazarjika, Ruse, Giurgevo, Silistra...) the fortresses and cities of the Ottoman Empire. First of all, since there is no detailed work in the Turkish literature, the study is started by evaluating the sources and literature. The thesis which consists of two chapters, in the first chapter; the period between 1789-1806 which was spent among Napel on Bonaparte (1769-1821), the Britishs, the Russians and the Ottomans and then the geographical situation of the operation area, the current military situations of the parties and the command staff of the parties are explained. In the second chapter, the process in which the Russian army entered the Ottoman territories at the end of 1806 was strived to be expressed in detail, the subsequent operations were classified according to the years and it was explained by using of both Ottoman and Russian sources. The text, which was built to make the reader understand, was supported by maps and graphics.

Keywords

Danube, Ottoman, Russian, Napoléon, Slobozia, Bucharest

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
HARİTALAR VE TABLOLAR DİZİNİ.....	x
COĞRAFİ İSİMLER LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM : EKSEN KAYMASI.....	20
1.1. NAPOLÉON BONAPARTE, RUSLAR, İNGİLİZLER VE OSMANLILAR (1789-1806).....	20
1.2. HAREKÂT BÖLGESİNİN COĞRAFİ DURUMU.....	36
1.3. TARAFLARIN KOMUTA HEYETLERİ.....	49
1.4. TARAFLARIN MEVCUT ASKERÎ DURUMLARI.....	56
2.BÖLÜM: HAREKÂT BAŞLIYOR	63
2.1. 1807 - 1808 SENESİ HAREKÂTI.....	67
2.1.1. İsmâil Kalesi'nin İlk Kuşatması (Mart-Temmuz 1807).....	67
2.1.2. Turbat ve Yergöğü/Yerköy Harekâtı (Mart 1807).....	75
2.1.3. Slobozia Mütarekesi (24 Ağustos 1807).....	84
2.1.4. Harp mi Barış mı ? (1808 Senesi Olayları).....	90
2.2. 1809 - 1810 SENESİ HAREKÂTI.....	96
2.2.1. Yergöğü/Yerköy Civarındaki Harekât (Nisan 1809).....	98

2.2.2. İbrâil Kalesi'nin İlk Kuşatması (Nisan-Mayıs 1809).....	101
2.2.3. Rasvat (Rasova) Muharebesi (Eylül 1809).....	113
2.2.4. İsmâil Kalesi'nin Ele Geçirilişi (Eylül 1809).....	118
2.2.5. Silistre Kuşatması, Tatarıçe Muharebesi (Ekim 1809) ve İbrâil Kalesi'nin Ele Geçirilişi (Aralık 1809).....	122
2.2.6. Silistre ve Pazarcık'ın Ele Geçirilişi (Haziran 1810).....	133
2.2.7. Şumnu Taarruzu (Haziran 1810).....	141
2.2.8. Rusçuk ve Yerköy Kuşatmaları (Ağustos 1810).....	147
2.2.9. Bele ve Batin Muharebeleri (Eylül 1810).....	151
2.3. 1811 SENESİ HAREKÂTI.....	159
2.3.1. Rusçuk Muharebesi (Temmuz 1811).....	163
2.3.2. Osmanlı Ordusunun Kuşatılması (Ekim 1811).....	174
SONUÇ.....	195
KAYNAKÇA.....	200
EKLER.....	221

KISALTMALAR

Bkz. : Bakınız

BOA. : Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi

Ed. : Editör

Çev. : Çeviren

TDVİA. : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi

HAT. : Hatt-ı Hümayûn Tasnifi

OTAM. : Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi

TTK. : Türk Tarih Kurumu

Üni. : Üniversitesi

Uni. : University

Bil. : Bilimler

Diss. : Dissertation

Enst. : Enstitüsü

Vr. : Varak

Yay. haz. : Yayına hazırlayan

Yay. : Yayınları

yy. : yüzyıl

a.g.e. : adı geçen eser / **a.g.m.** : adı geçen makale / **a.g.t.** : adı geçen tez

M.Muharrem - **Ra.**Rebî'ü'l-evvel - **Ca.**Cemâziye'l-evvel - **B.**Receb - **N.**Ramazan

S.Safer - **R.**Rebî'ü'l-âhir - **C.**Cemâziye'l-âhir - **Ş.**Şaban - **L.**Şevvâl - **Za.**Zilka'ade

R.S. : Russkaya Starina

T. : Tom (Cilt)

N. : No / **S.** : Sayı

C. : Cilt

s. : sayfa

km : kilometre

E.T. : Erişim Tarihi

HARİTALAR ve TABLOLAR DİZİNİ

Harita 1: Harekât bölgesindeki bazı önemli noktalar ve kaleler.....	40
Harita 2: Silistre'den Karadeniz'e kadar Tuna Kaleleri.....	45
Harita 3: Ahmed Lütfi'nin hazırladığı Rumeli Haritası.....	47
Grafik 1. Harbin Tuna Cephesi'nde Rus Ordusu'nun Cephe Komutanları.....	51
Harita 4: Turbat ve Yergöğü/Yerköy Harekâtı (Mart 1807).....	76
Harita 5: Obileşti Muharebesi (Haziran 1807).....	81
Harita 6: Yergöğü/Yerköy Saldırısı (Nisan 1809).....	100
Harita 7: İbrâil Kalesi'nin Kuşatılması (Nisan-Mayıs 1809).....	103
Tablo 1. Tuna Nehri'ni Geçecek Olan Güçler.....	109
Harita 8: Rasvat (Rasova) Muharebesi (16 Eylül 1809).....	116
Harita 9: İsmâil Kalesi Kuşatması (Eylül 1809).....	119
Harita 10: Silistre Kuşatması ve Tatarıçe Muharebesi (Ekim 1809).....	124
Harita 11: Silistre Kuşatması (Haziran 1810).....	134
Resim 1. 1810 yılında Silistre Yakınlarında Rus Ordugâhı.....	138
Harita 12: Pazarcık'ın Ele Geçirilmesi (3 Haziran 1810).....	140
Harita 13: Şumnu Taarruzu (Haziran 1810).....	145
Harita 14: Rusçuk ve Yerköy Kuşatmaları (Ağustos 1810).....	150
Harita 15: Batin Muharebesi (7 Eylül 1810).....	156
Harita 16: Rusçuk Muharebesi (4 Temmuz 1811).....	168
Harita 17: General Markov'un Manevrası (13-14 Ekim 1811).....	181

COĞRAFİ İSİMLER LİSTESİ

Türkçe	İngilizce	Rusça
Bender	Bender	Benderı
Boğdan	Moldavia	Moldava
Bükreş	Bucharest	Buharest
Çatal Adası	Chetal Island	Ostrov Çatal
Eflak	Wallachia	Valakhiya
Hacıdere-Ovidiopol		Ovidiopol'
Hırsova	Girsov	Girsovo
Hocabey	Odessa	Odessa
Hotin	Khotyn, Choczim	Hotin
İsakçı, İsakça	Isaktschi, Isacchea	Isakchi
İsmâil	Izmail	İzmail
Kili	Kiliya	Kiliya
Köstence	Constanta	Kistenci
Maçın	Măcin	Maçın
Oltaniçe	Oltenitza	Ol'tenitsa
Pazarcık	Bazarjika	Pazardjik
Rahova	Rassova	Rassova
Ruşuk	Ruse	Ruschuk
Silistre	Silistra	Silistriya
Slobozia	Slobozia	Slobodzeya
Şumnu	Shumla, Schumla	Shumla
Tataritsa	Tataritza-Tataritz	Tataritsı
Tiraspol	Tiraspol	Tiraspol'
Tutrakan, Totrakan	Turtukai	Turtukai
Yaş	Jassy, Yash	Yassı
Yergöğü, Yerköy	Giurgevo	Zhurzhev
Ziştovi	Sistov	Svishtov

GİRİŞ

Çalışmanın problemini, 1806-12 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus Ordusu'nun Tuna Cephesi'ndeki harekâtı oluşturmaktadır. Temel olarak Rus ordusunun askerî faaliyetlerine yoğunlaşan çalışmada, dönem içerisindeki diplomatik faaliyetler de yer aldığı anlatılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın hedefi, Fransız tehdidinin ve Osmanlı Devleti'nde taht değişikliklerinin / iç çalkantıların olduğu bir dönemde Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki askerî faaliyetleri, karşılaştığı zorluklar ve değişen Avrupa diplomasisinde uyguladığı - uygulamaya çalıştığı politikaları incelemek olacaktır. İnşa edilen metinde, harbin diğer sebepleri ve Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki harekâtı detaylı olarak okuyucuya sunulmuştur. Tezin sonunda okuyucunun; Osmanlı Devleti ve Avrupa siyasî olayları arka planında harp sahasına inerek Rus ordusunun burada gerçekleştirdiği faaliyetleri, karşılaştığı zorlukları ve Osmanlı kroniklerinde bahsedilmeyen noktaları anlayabilmesi amaçlanmıştır. Harp boyunca Rus ordusu; salgın hastalıklar başta olmak üzere iâşe yetersizliği, mevsimin etkisiyle hareket edememe, harekât bölgesinde kaybolma gibi birçok zorlukla karşılaşmıştır. Rus ordusunun bu süreçteki durumunu; Aleksandr Federoviç Lanjeron'un notlarında ve mektuplarında, Pyotr İvanoviç Bagration ve Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov gibi komutanlar ile ilgili yayımlanan arşiv dokümanlarında, cephe gerisinde görev alan A. I. Martos gibi mühendis subayların notlarında görebilmek mümkündür. Rusya, Napoléon Bonaparte'ın 1812 Moskova Seferi'ne yönelik nefer ihtiyacının bir kısmını, Bâbîâli ile olan harp sırasında kaybettiği nefer sayısı sebebiyle gönüllü milis birlikleri kurarak karşılamıştır. Dolayısıyla Rus ordusunun Osmanlı'ya karşı verdiği savaş, daha da önemli bir boyut kazanmaktadır.

Mevzu bahis harpte Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki harekâtını kapsayan elinizdeki çalışmada, Rus kaynaklarında *Boğdan (Moldova) Cephesi* olarak geçen bu cephe, tez metninde Tuna Cephesi olarak nitelenmiştir. Tez metni içerisinde, Kafkasya Cephesi'ndeki ve denizlerdeki muharebelere ek olarak Bükreş Antlaşması ve antlaşmanın imzalanma süreci hakkında sadece belli eserlerden bahsedilmiş; bu cephelerdeki harekâtın nasıl vuku bulduğu, antlaşmanın nasıl imzalandığı sorularına cevap verilmemiştir. Çalışmanın, bünyesinde barındırdığı sınırlılıklardan bir diğeri Sırpların ve Don Kazaklarının harbe katılımı ile ilgilidir. Rusça kaynak ve literatüründe

geniş bir yelpazede veri bulunduğundan çalışmanın bağlamından kopmamak amacıyla bu iki unsurun harbe verdiği destekle ilgili sadece dipnotlarda konu hakkında yapılan çalışmalara referans verilmiştir. Ayrıca tez metninde Vidin ve Belgrad civarlarındaki askerî faaliyetlere de yoğunlaşılmanın, daha çok sağ kol olarak nitelenen bölgedeki faaliyetler anlatılmıştır. Çalışmadaki bir diğer sınırlılık da İngiltere, Moldova ve Fransa arşivlerinin kullanılmamasıdır. Özellikle Moldova arşivlerinin Rus ordusunun işesinin nasıl sağlandığına dair önemli veriler sunması beklenebilir. İngiltere ve Fransa arşivleri ise harbin bu devletlere ve söz konusu devletlerin devam eden savaşa etkisinin görülebilmesi açısından önemli arşivlerdir. Ancak tez yazarının filolojik yetersizliği sebebiyle Moldova arşivlerine girilememişken; İngiltere ve Fransa arşivlerine girilememesinin temel sebebi mali sınırlılıklardır.

Çalışma, harbin Tuna Cephesi ile ilgili hem Rus hem de Osmanlı arşiv ve kronikleri ışığında oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu minvalde öncelikle Rus tarafı için cephede görev alan komutanların (M. İ. Golenişev-Kutuzov, P. İ. Bagration, A. F. Lanjeron) notlarından, anılarından, mektuplarından ve kendilerinin askerî faaliyetleri ile ilgili yayımlanan arşiv dökümanlarından yararlanılırken; Osmanlı tarafı için ise öncelikle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi *Hatt-ı Hümayûn Tasnifi* başta olmak üzere dönem ile ilgili *Vekayi'-i Baba Paşa Fîr- Târîh*, *Câbî Târîhi*, *Tarih-i Cevdet*, *Şânî-zâde Târîhi*, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı Mahmûd Hân-ı 'Adlî* ve diğer Osmanlı kaynaklarından faydalanılmıştır. Tez konusunun, daha önce Türkiye'de çalışılmadığı göz önünde bulundurularak daha eleştirel ve daha derin bir araştırma yürütülmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda okunan Rus kaynaklarının öncelikle kendi içinde çeliştiği noktaların var olup olmadığına, daha sonra da okunan tüm Rus kaynaklarının Osmanlı arşiv belgeleri ve kronikleri ile çeliştiği noktaların var olup olmadığına bakılmıştır.

1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi, Napoléon Bonaparte'nin (1769-1821) ağırlığını dünya tarihinde hissettirdiği ve Osmanlı Devleti'nin iç siyasî olaylarının gölgesinde kaldığı bir döneme denk gelmektedir. Eksen kayması olarak nitelenen Avrupa'da değişen dengelerin yanı sıra Osmanlı Devleti'nin kendi iç siyasî olaylarından da etkilenen bu harbin, birden çok perspektifte incelenmesi gerekmektedir. Ancak Osmanlı harp tarihinde önemli bir yer edinmesine rağmen Türkçe literatürde ayrıntılı bir çalışma

bulunmamaktadır. Durum bu iken çalışmaya, konumuz ile ilgili kaynak ve literatür değerlendirmesi yaparak başlamak yerinde olacaktır.

Tarih araştırmalarında arşiv malzemeleri, faydalanılabilecek en önemli kaynaklardan biridir. Bu arşiv malzemeleri, devletin mevzu bahis olaya ilişkin tutumunu, ona karşı aldığı tedbirleri incelemekte çok büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi*'nde, Osmanlı Devleti'nin her dönemi için olduğu gibi tezimize konu olan dönem aralığı için de çok zengin bir belge kaydı mevcuttur. Çalışmamızda, *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Hatt-ı Hümayûn Tasnifi*'nden mümkün olduğunca faydalanılmaya çalışılmıştır. Yine Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunan *Cevdet Askeriye* ve Osmanlı Devleti'nin dış politika konularına binaen *Cevdet Hariciye* tasnifinde bağlam açısından Rus ordusuna ilişkin olmasa da geniş bir arşiv malzemesi bulunmaktadır. Bu belgelerin yanı sıra *Muhimme Defterleri* de önemli kaynaklar arasındadır. Çalışmamızda bu üç kalemden faydalanılmamış, daha çok *Hatt-ı Hümayûn Tasnifi*'nden faydalanılmıştır.

Osmanlı kroniklerine ilk göz atıldığında ise şüphesiz *Tarih-i Cevdet*¹, *Câbî Târîhi*², *Âsım Efendi Tarihi*³ ve *Şânî-zâde Târîhi*⁴ dikkat çekmektedir. Bu kronikler, harbin Osmanlı Devleti açısından incelenebilmesini sağlayan önemli kaynaklardır. Bu kroniklerin yanı sıra Tuna Cephesi'ndeki önemli kalelerden biri olan İsmâil Kalesi'nin savunmasında önemli bir rolü olan Pehlivan İbrahim Ağa'nın namı diğer Baba Paşa'nın (1766/1770-1820) faaliyetlerinin anlatıldığı, Gazzizâde Abdülatif Efendi'nin kaleme aldığı *Vekayi'-i Baba Paşa Fît- Târîh*⁵ adlı eser de çok önemli bir kaynaktır. Bu eserde; henüz resmî olarak harp ilân edilmeden önce cephede Osmanlı ordusunun bulunmadığı

¹ Ahmed Cevdet Paşa'nın (1823-1895) *Tarih-i Cevdet* adlı eseri, Osmanlı Tarihi dolayısıyla Dünya Tarihi için de çok önemli bir eserdir. Tez metninde Sadık Emre Karakuş ve Murat Babuçoğlu tarafından hazırlanan basımı kullanılmıştır. Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet (Tertib-i Cedîd) Zeyl ve İlaveleriyle Tam Metin Transkripsiyon*, 2. Kitap (VIII. Cilt), 3. Kitap (IX ve X. Cilt), Haz. Sadık Emre Karakuş, Murat Babuçoğlu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kültür Yayınları, Ankara, 2017

² Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târîhi (Târîh-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni) Tahlîl ve Tenkidli Metin*, Haz. Mehmet Ali Beyhan, II Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003

³ Mütercim Ahmed Âsım Efendi, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, Cilt I, Haz. Ziya Yılmaz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2015

⁴ Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, *Şânî-zâde Târîhi [Osmanlı Tarihi (1223-1237/1808-1821)]*, Haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca, İstanbul, 2008

⁵ Gazzizâde Abdülatif Efendi, *Vekayi'-i Baba Paşa Fît- Târîh*, Çev. ve Haz. Salih Erol, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013

bir dönem aralığında Ruslara karşı önemli galibiyetler alan Baba Paşa'nın faaliyetleri, akabinde İsmâil Kalesi'nin ve Pazarcık'ın Rusların eline geçiş süreci, Baba Paşa'nın esir edilişi gibi konular anlatılmaktadır. Ayrıca İsmâil Kalesi ile ilgili olarak Mehmet Tütüncü ve Andrew Krasnozhon tarafından yayına hazırlanan *İsmail Şehri ve Kaleleri (XVI-XIX. yüzyılların Belgelerinde)*⁶ adlı eser de önemli bir kaynaktır. Bu eser; İsmail Tuna Bölgesi Tarih Müzesi, Moldova Milli Arşivleri, Odesa Bölgesi Devlet Arşivi, Rusya Askerî Tarih Devlet Arşivi ve daha birçok arşivden yararlanılarak inşa edilmiştir. Çalışmamızın kapsadığı dönem ile ilgili olarak 1807 ve 1809 yıllarında Rus kuvvetlerinin İsmâil Kalesi'ni kuşatma planları bu eserde verilmiştir. Harbin başlangıcından 1808 yılına kadarki olaylar da *Tarih-i Mustafâ Necîb* adlı eserde anlatılmaktadır. 1280 yılında İstanbul'da Matbaa-i Amire'de basılan bu eser, 2001 yılında Bayram Doğan tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁷ 1808-1812 yılları arasında vuku bulan olaylar ise (III.Selim'in hal'inden Rus harbi'ne kadar) Ahmed Rif'at Efendi'nin *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı Mahmûd Hân-ı 'Adlî* adlı eserinde anlatılmaktadır. Topkapı Sarayı, Ruşen Eşref Ünaydın Arşivi 94 numarada kayıtlı olan bu eser de 1994 yılında İlmihan Sağlamdemir tarafından *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı Mahmûd Hân-ı 'Adlî* başlığıyla yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.⁸ Georg Oğulukyan'ın kaleme aldığı ruzname⁹ ise hem 1809 yılında Rusların Yergöğü/Yerköy'e yaptıkları taarruzu Rusçuk'tan dürbünle izleyen bir kişinin anlatımını hem de dönem içerisindeki isyanlarla ilgili bilgileri barındırması sebebiyle önemli bir kaynak mahiyeti taşımaktadır. 1810 yılındaki Varna Muhasarası, Pazarcık Taarruzu gibi olaylar ise çok fazla ayrıntı verilmemiş olsa da *Yayla İmamı Risalesi*'nde¹⁰ anlatılmaktadır.

⁶ Mehmet Tütüncü, Andrew Krasnozhon, *İsmail Şehri ve Kaleleri (XVI-XIX. yüzyılların Belgelerinde)*, Türk İslam Kitabeleri Dizisi No: 17, SOTA-Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi, Chernomore Yayınları, Odesa, 2019

⁷ Bayram Doğan, *Mustafa Necib Efendi Tarihi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001

⁸ İlmihan Sağlamdemir, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı Mahmûd Hân-ı 'Adlî*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1994

⁹ Georg Oğulukyan, *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyancıları; III. Selim, IV Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, Ermenice'den çeviren H. Andreasyan, (İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1972

¹⁰ Fahri Çetin Derin, "Yayla İmâmı Risalesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1972, Sayı 3, s. 213- 272

Türkçe literatürdeki araştırma eserlerini söylemek gerekirse Günal Teymurova'nın "1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan",¹¹ Mehmet Mert Sunar'ın "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması"¹² adlı makaleleri, harp hakkında ilk çalışmalardır. Ancak Türkçe literatürdeki çalışmaları, bu çalışmalar ile sınırlamak doğru değildir. Şu ana kadar konumuz ile ilgili Türkçe literatürdeki en ayrıntılı çalışmayı, Naci Çakın ve Nafiz Orhon'un *Mühimme Defterleri*'ni kullanarak yazdıkları *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım (1793-1908)*¹³ adlı eserdeki metin oluşturmaktadır. Karadeniz Cephesi için bakıldığında Özgür Yılmaz'ın "1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler"¹⁴ ile "Fransız Konsolosu Pierre Dupré'ye Göre 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı'nda Rusların Akçaabat Saldırıları"¹⁵ ve Mustafa Aydın'ın "XIX. yüzyılın başlarındaki Savaşlar Döneminde Polathane (Akçaabat) Limanının Askeri Önemi"¹⁶ adlı çalışmaları, bu cephedeki nadide çalışmalardandır. Bu cepheye ilişkin bilgi veren daha birçok eser görmek mümkünse de mevcut çalışmaların bu kadar belirtilmesi yeterli olacaktır.¹⁷ Kafkasya Cephesi'ne bakıldığında ise Nebi Gümüş'ün "Son Gürcü Kralı II.Solomon'un Ruslara Karşı Mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri"¹⁸ adlı makalesinde Rus ordusunun

¹¹ Günal Teymurova, "1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, Cilt II, Sayı 2, Ocak 2016, s. 45-59

¹² Mehmet Mert Sunar, "1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması," *Journal of History Studies*, Volume X, Issue 3, p. 239-256, April 2018

¹³ Naci Çakın, Nafiz Orhon, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım (1793-1908)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1978

¹⁴ Özgür Yılmaz, "1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Rusların Trabzon ve Akçaabat Saldırılarına Dair Bazı Yeni Bilgiler," *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, Bahar 2019, Cilt XIII, Sayı 26, s. 461-490

¹⁵ Özgür Yılmaz, "Fransız Konsolosu Pierre Dupré'ye Göre 1806-1812 Osmanlı Rus Savaşı'nda Rusların Akçaabat Saldırıları," *Uluslararası Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu 12/14 Ekim 2018*, Akçaabat Belediyesi Kültür Yayınları 2019, Cilt I, s. 357-368

¹⁶ Mustafa Aydın, "XIX. Yüzyılın Başlarındaki Savaşlar Döneminde Polathane (Akçaabat) Limanının Askeri Önemi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, S: 37, İstanbul 2002, s. 51-58

¹⁷ Bkz. Muzaffer Lermioğlu, *Akçaabat Tarihi ve I. Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, İstanbul 1949, Miralay A. Süleyman, "Pontos Davasından Rusların 1810'da Trabzon'a Bir Baskını", *Askeri Mecmua*, S: 45-47 İstanbul 1339, s. 24-28 ; Mehmet Bilgin, "1810 yılında Rusların Trabzon'u İşgal Girişimi ve Sargana Burnu Çıkarması", *Trabzon ve Çevresi Uluslararası Tarih-Dil-Edebiyat Sempozyumu*, C: I, Haz. M. K. Arslan-H. Öksüz, Trabzon 2002, s. 313-326

¹⁸ Nebi Gümüş, "Son Gürcü Kralı II. Solomon'un Ruslara Karşı Mücadelesi ve Osmanlı Devleti ile İlişkileri", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Güz 2006, Sayı 22, s. 105-117

Gürcistan'ı ele geçirme sürecinde II.Solomon'un faaliyetleri ele alınmıştır. Bu çalışmada da çok fazla ayrıntı verilmemiş olsa da bakılmaya değer bir çalışmadır.

Şüphesiz literatür değerlendirmesi yapılırken makale çalışmalarının yanı sıra yüksek lisans ve doktora tezlerine de bakmak gerekmektedir. Yüksek lisans tezleri babında her ne kadar *Vekayi'-i Baba Paşa Fîr- Târîh* kronik kısmında söylenmiş olsa da bu eserin transkripsiyonunu yapan Salih Erol'un, *Pehlivan İbrahim Paşa Vakayi'nâmesi (Baba Paşa Tarihi)*,¹⁹ Semih Safran'ın *M. İ. Kutuzov'un Hayatı ve Faaliyetleri (1745-1813)*²⁰ ve Servet Işıklı'nın *XIX. yüzyıl Osmanlı-Rus Savaşları Kapsamında Tuna Muhafazasında Silistre*²¹ adlı tezleri önemli çalışmalardandır. Doğu Cephesi için ise okuyucuya çok geniş bir bilgi vermemişse de 1995 yılında Atatürk Üniversitesi'nde Cengiz Çakaloğlu'nun hazırladığı *P.Averyanof'a göre Doğu Anadolu*²² adlı tezi ve yine çok fazla ayrıntılı bilgi verilmemişse de Doğu ve Karadeniz Cephesi'ne dair Aydın Güven'in *Doğu Karadeniz Ayanlığı'na Kısa bir Bakış*²³ adlı tezine müracaat edilebilir. Daha çok yüksek lisans tez çalışmalarında görülen şer'iyye sicili transkripsiyonlarının da göz ardı edilmemesi gerekir. Bu bağlamda Ali Gökmen'in *Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX. yüzyıl başlarında (H.1218-1223, M.1803-1808) Çankırı Sancağı*,²⁴ Dudu Öncü'nün *Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1806-1812)*²⁵ ve harp hakkında geniş bir veri sunmasa da Serpil Acioğlu'nun *137 Numaralı Ayntâb Şer'iyye Sicilinin (H. 1216-1220/M. 1801-1806) Transkripsiyonu*

¹⁹ Salih Erol, *Pehlivan İbrahim Paşa Vakayi'nâmesi (Baba Paşa Tarihi)*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2007

²⁰ Semih Safran, *M. İ. Kutuzov'un Hayatı ve Faaliyetleri (1745-1813)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019

²¹ Servet Işıklı, *XIX. yüzyıl Osmanlı-Rus Savaşları Kapsamında Tuna Muhafazasında Silistre*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Eskişehir 2014

²² Cengiz Çakaloğlu, *P. Averyanof'a göre Doğu Anadolu*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans. Tezi, Erzurum 1995

²³ Aydın Güven, *Doğu Karadeniz Ayanlığı'na Kısa bir Bakış (1808-1826)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1999

²⁴ Ali Gökmen, *Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX. yüzyıl başlarında (H.1218-1223,M.1803-1808) Çankırı Sancağı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 1995

²⁵ Dudu Öncü, *Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1806-1812)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Afyon 2017

ve *Değerlendirilmesi*²⁶ adlı yüksek lisans tezleri, harp sırasında Osmanlı ordusunun iâşe ve nefer ihtiyacına ilişkin önemli bilgiler barındırmaktadır. Ayrıca Bâbîâli nefer ihtiyacını Rumeli ve Anadolu ayanları²⁷ başta olmak üzere Hamid/Isparta,²⁸ Ankara,²⁹ Maraş, Aydın,³⁰ Çorlu, Manisa, Gelibolu, Ayaş, Kocaeli, Bolu ve Virâşehir gibi³¹ mahallerden de karşılamaya çalışırken harp masrafını ve bütçe açığını (*İmdâd-ı Seferiyye* ve *İmdâd-ı Hazeriyye*) kapatmak maksadıyla Antalya Sancağı³² gibi mahallere de başvurmuştur. Konu ile ilgili araştırmaların yapılması ve şer'iyye sicili transkripsiyonlarının çoğaltılmasıyla, Osmanlı ordusunun iâşesinin ve nefer ihtiyacının nerelerden ve nasıl sağlandığı sorusunun ve bütçe açığının kapanması ile ilgili soruların da cevabı genişleyecektir. Şüphesiz Bâbîâli, sadece bu bölgelerden iâşe ve nefer temin etmemiş olmalıdır.

Tez metninde, Dilek Abatan'ın *XVIII ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Kuzey - Batı Karadeniz Savunma Stratejisi*³³ adlı yüksek lisans tezi ise strateji bağlamında yararlanılan bir çalışma olmuştur. 1812 Bükreş Antlaşması'nın imzalanma süreci ile ilgili tezlere bakıldığında ise M. İlkin Erkutun'un İstanbul Üniversitesi'nde hazırladığı

²⁶ Serpil Acioglu, *137 Numaralı Ayntâb Şer'iyye Sicilinin (H. 1216-1220/M. 1801-1806) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2012

²⁷ Bâbîâli nefer ihtiyacını, Rumeli'de (Ruşçuk) Alemdar Mustafa Paşa, (Edirne'de) Dağdevirenzadeler, (Arnavutluk, Epir, Yanya'da) Tepedenli Ali Paşa, (Vidin'de) Pazvantoğlu gibi ayanlardan; Anadolu'da ise (Yozgat'ta) Çapanoğulları gibi ayanlardan karşılamaya çalışmıştır. Tez metninde bu durum anlatılmaya çalışılmıştır.

²⁸ Bkz. Evren Gökçe, *XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (İdarî, Demografik ve Ekonomik Yapı)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta, 2016, s. 77

²⁹ Bkz. Rıfat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 5, 1994, s. 288-289

³⁰ Maraş, Aydın gibi mahallerden karşılanan ihtiyaca binaen bilgi, tez metninde kronolojik olarak verilmiştir.

³¹ Bu yerlerden gelen nefer için bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 784 ; Diğer kroniklerde de konu hakkında bilgi vardır.

³² Bkz. Hasan Moğol, *Şer'iyye Sicillerine Göre XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Antalya*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara, 1990, s. 95-97 ; Bu tezde Tuna Cephesi'ndeki askerî faaliyete ilişkin veri bulunmamaktadır.

³³ Dilek Abatan, *XVIII ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Kuzey - Batı Karadeniz Savunma Stratejisi*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Eskişehir 2003

*Mevridü'l Uhud 1812 Bükreş Andlaşması ile ilgili Galip Paşa Evrakı*³⁴ adlı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Antlaşma sonrası Tuna sınırı konusuna ilişkin ise Levent Düzcü'nün *Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek/Tahdîd-i Hudûd: Osmanlı'nın Rusya ile İmtihanı (1812-1818)* adlı makalesi, bakılması gereken bir diğer çalışmadır.³⁵

Dönem içerisindeki diplomatik faaliyetlere ve siyasi olaylara bakıldığında ilk dikkat çeken çalışmalar; Fehmi İsmail'in *1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri*³⁶ ile *Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812*,³⁷ Yüksel Çelik'in *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa (II. Mahmud Devrinin Perde Arkası)*³⁸ ile *Hüsrev Paşa'nın Bosna Valiliği ve Fransa'nın Rus-Sırp İttifakına Karşı 1807'de Bosna-Hersek'in Ortak Harekât Üssü Yapılması Teklifi*,³⁹ Süheyla Yenidünya'nın *Devletin Kahyası Sultanın Efendisi: Mehmed Said Hâlet Efendi*⁴⁰ ile *Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi*,⁴¹ Abdullah Saydam'ın *Algı Yönetimi ile Darbe Yapmak: 1807-1808 yıllarında İstanbul'da Siyasî Kargaşa*,⁴² Kalost Arapyan'ın *Ruşçuk Âyanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*,⁴³ Fatih Yeşil'in "*İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası*

³⁴ M. İlkin Erkutun, *Mevridü'l Uhud 1812 Bükreş Andlaşması ile ilgili Galip Paşa Evrakı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih BölümüYakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997

³⁵ Levent Düzcü, "Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek/Tahdîd-i Hudûd: Osmanlı'nın Rusya ile İmtihanı (1812-1818)", *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, Cilt: XVI, Yıl:16, Sayı: 3, 16: s. 181-210

³⁶ Fehmi İsmail, "1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 30, Yıl 1976, s. 23-38

³⁷ Fehmi İsmail, "Bükreş Andlaşması'nın Müzakeresi 1811-1812", *Belleten*, C. XLVI, S. 181, 1982, s. 73-119

³⁸ Yüksel Çelik, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa (II. Mahmud Devrinin Perde Arkası)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013

³⁹ Yüksel Çelik, "Hüsrev Paşa'nın Bosna Valiliği ve Fransa'nın Rus-Sırp İttifakına Karşı 1807'de Bosna-Hersek'in Ortak Harekât Üssü Yapılması Teklifi", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Beşinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri Saraybosna Mayıs 2015*, IRCICA - OIC, İstanbul 2018

⁴⁰ Süheyla Yenidünya, *Devletin Kahyası Sultanın Efendisi: Mehmed Said Hâlet Efendi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018

⁴¹ Süheyla Yenidünya, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi", *Journal of History Studies*, Volume V, Issue 1, January 2013, s. 405-424

⁴² Abdullah Saydam, "Algı Yönetimi ile Darbe Yapmak: 1807-1808 Yıllarında İstanbul'da Siyasî Kargaşa", *Journal of History Studies*, Volume XI, Issue 2, April 2019, s. 727-748

⁴³ Kalost Arapyan, *Ruşçuk Âyanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Çev., Esat Uras, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1943

*Bir Krizin Siyasi ve Askeri Anatomisi*⁴⁴ ile *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*⁴⁵ ve *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyamları: III. Selim, IV Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*⁴⁶ adlı çalışmalardır.

Ayrıca harbin vuku bulduğu dönemdeki diplomatik faaliyetleri de incelemek gerekmektedir. Bu doğrultuda Ömer Gezer'in *Osmanlı Diplomasisinde Denge Politikaları (1774-1829)*⁴⁷ ve Hüseyin Yılmaz'ın *XIX. yüzyılın başında Avrupa Devletleri Arası Rekabet ve 1809 Kale-i Sultani Antlaşması*⁴⁸ adlı yüksek lisans tezleri de bakılabilecek eserler arasındadır. Doktora tezlerine bakıldığında ise Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu'nun *Rusya'nın Kafkasya Siyaseti: General Paskeviç'in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*⁴⁹ ve harp hakkında geniş bilgi verilmemiş olsa da Fadime Tosik Dinç'in *Ahuska Türkleri (1800-1921)*⁵⁰ adlı tezleri dikkat çekicidir. Zabit Acer'in *Tuna'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması ve Adakale (1804-1923)* adlı doktora tezi ise konumuz olan harp ile ilgili ayrıntı vermese de Osmanlı Devleti'nin Tuna'daki hâkimiyetinde meydana gelen gelişiminin anlaşılmasında yardımcı olan bir eser olmuştur.⁵¹ Türkçe literatürde geniş ve ayrıntılı bir değerlendirme olmasa da yine de harp hakkında okuyucuya genel bir fikir veren çalışmalar da mevcuttur. Bunların

⁴⁴ Fatih Yeşil, "İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askeri Anatomisi", *Nizâm-ı Kâdim'den Nizâm-ı Cedîde, III. Selim ve Dönemi*, Ed. Seyfi Kenan, İSAM Yayınları, İstanbul 2010, s. 391-494

⁴⁵ Fatih Yeşil, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017

⁴⁶ *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyamları: III. Selim, IV Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, Terc. ve notlar: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1972

⁴⁷ Ömer Gezer, *Osmanlı Diplomasisinde Denge Politikaları (1774-1829)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006

⁴⁸ Hüseyin Yılmaz, *XIX. yüzyılın başında Avrupa Devletleri arası Rekabet ve 1809 Kale-i Sultani Antlaşması*, Manisa Celal Bayar Üni. Sosyal Bil. Enst. Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Tezi, 2018

⁴⁹ Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu, *Rusya'nın Kafkasya Siyaseti: General Paskeviç'in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı / Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2018

⁵⁰ Fadime Tosik Dinç, *Ahuska Türkleri (1800-1921)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Elazığ 2015

⁵¹ Zabit Acer, *Tuna'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması ve Adakale (1804-1923)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2011

başında Ayla Efe'nin *Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e*⁵² adlı makalesi gelmektedir.

Semih Safran'ın da yüksek lisans tezinde belirttiği gibi Çarlık Rusya'sı dönemindeki tarihçiler, harp tarihi çalışmalarında Çar'ı ön plana çıkartma gibi bir yönelim içerisinde kalmışlardır. Çarlık Rusya'sının çöküp Sovyetler Birliği dönemine gelindiğinde Sovyet tarihçileri bu yönelimden uzaklaşmışlar; Josef Stalin'in (1878-1953) emri ile de İkinci Vatan Savaşı (Büyük Vatan Savaşı - İkinci Dünya Savaşı) sırasında halkın moralini yükseltmek ve halkın içinden yetişen komutanları tanıtmak amacı ile önemli Rus komutanları ve askerî görevlilerin hayatlarını araştırmaya ve yayımlar yapmaya başlamışlardır. Bu kişiler arasında, Gürcü asıllı Pyotr Bagration'u ve soylu bir ailenin üyesi olarak Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov'u da görmek mümkündür.

Teze konu olan harbin, Ağustos 1809-Mart 1810 tarihleri arasında Rus ordusunun cephe komutanlığını yürüten Pyotr İvanoviç Bagration'un (1765-1812) komutanlığa atanıp ayrıldığı dönem aralığındaki Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki harekâtına ve durumuna ilişkin 1949 yılında *Bagration v Dunaiskih Kneajestvah*⁵³ (Türkçesi: *Bagration Tuna Knezliklerinde*) başlığı ile bir belge koleksiyonu yayımlanmıştır. Kişinev'de N. V. Berezneakov ve V. A. Bogdanova tarafından derlenen, 5 bölümden oluşan bu eserde; 1809-1810 yılları arasında Çar I.Aleksandr, Prozorovskiy, Bagration, Isaev, Voinov, Nazimov, Richelieu ve daha birçok komutan arasındaki yazışmalara ilişkin 82 rapor bulunmaktadır. Bu raporların muhtevası ise sadece askerî faaliyetlere ilişkin değil aynı zamanda Rus ordusundaki iâşe yetersizliği, neferlerin hastalanması gibi konulara da dairedir. Bu kısımda belirtilmesi gereken bir başka eser ise yine aynı kişiler tarafından derlenen, *Kutuzov v Dunaiskih Kneajestvah*⁵⁴ (Türkçesi: *Kutuzov Tuna Knezliklerinde*) adlı eserdir. Tarafımızdan ulaşılamayan bu eserin muhtevası, Bagration ile alakalı olan kaynakta olduğu gibi bu sefer de Kutuzov'un komutanlığa atanıp ayrıldığı dönem aralığındaki Rus ordusunun Tuna Cephesi'ndeki harekâtına ve durumuna ilişkin olmalıdır. Tez metninde kullanılan diğer bir kaynak, Lüboimir

⁵² Ayla Efe, "Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S: 19, Ankara, 2006, ss. 139-175

⁵³ *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah (Sbornik Dokumentov)* [Türkçesi: *Bagration Tuna Knezliklerinde (Evrak Derlemesi)*], N. V. Berezneakov, V. A. Bogdanova, Kişinyov 1949

⁵⁴ *Kutuzov v Dunayskikh Knyajestvah (Sbornik Dokumentov)* [Türkçesi: *Kutuzov Tuna Knezliklerinde (Evrak Derlemesi)*], ed. N. V. Berezneakov, V. A. Bogdanova, Kişinyov 1948

Grigoryeviç Beskrovniy editörlüğünde arşiv belgelerinin derlendiği *M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov* (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*) adlı eserdir. V ciltten oluşan bu eser, tez için kayda değer bir kaynaktır. Bu eserin II. ve III. ciltleri konumuz açısından önemlidir. II. cilt, 1805-1808 yılları arasını kapsarken⁵⁵ III. cilt, 1808-1812 yılları arasını içermektedir.⁵⁶ Kutuzov dönemindeki askerî harekâta ilişkin “*Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan pod Naçal'stvom Generala ot İnfanterii Golenișeva-Kutuzova v 1811 godu* (Türkçesi: *1811’de Piyade Generali Golenișev Kutuzov Kumandası Altında Rusların Türk Savaşı Tanımı*)”⁵⁷ ve “*Turetskiy Pohod Russkih pod Predvoditel'stvom Generala ot İnfanterii Golenișeva-Kutuzova v 1811 godu* (Türkçesi: *1811’de Piyade Generali Golenișev-Kutuzov’un Komutasındaki Türk Seferi*)”⁵⁸ adlı eserler ilk bakılması gereken eserler arasındadır. Önemli bir başka kaynak ise Aleksandr Fedoroviç Lanjeron’un (1763-1831) notlarıdır. Lanjeron’un Fransızca yazdığı bu notların, Fransızcadan Rusçaya çeviri tarihi tam olarak bilinmemekle beraber, ünlü Rus tarih dergisi *Russkaya Starina*’da (Türkçesi: *Rus Eski Zamanları*) 1907 ila 1911 yılları arasında yayımlanmıştır. *Russkaya Starina*’nın⁵⁹ dipnotta belirtilen sayılarında yayımlanan bu notlar; savaşın gerekçelerinden, komutanlar arasındaki anlaşmazlıklardan, Rus ordusunun durumundan, yıl yıl şehir şehir Rus ordusunun bölgedeki harekâtından, kale kuşatmalarındaki başarı ve başarısızlıklardan, 6 yıllık süreçte karşılaşılan zorluklara ilişkin oldukça detaylı ve önemli bilgiler barındırmaktadır.⁶⁰

⁵⁵ *M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov* (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*), ed. Lüboimir Grigoryeviç Beskrovniy, Voennoe İzdatel'stvo Voorujennih Sil Soyuzu SSR, Tom II, Moskova 1951

⁵⁶ *M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov* (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*), ed. Lüboimir Grigoryeviç Beskrovniy, Voennoe İzdatel'stvo Voorujennih Sil Soyuzu SSR, Tom III, Moskova 1952

⁵⁷ Pavel Svinyin, “Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan pod Naçal'stvom Generala ot İnfanterii Golenișeva-Kutuzova v 1811 godu”, (Türkçesi: *1811’de Piyade Generali Golenișev Kutuzov Kumandası Altında Rusların Türk Savaşı Tanımı*), *Oteçestvenniye Zapiski*, Çast' 14, № 36, 1823, s. 61-85 ve № 37, sayfa belirtilmemiş idi.

⁵⁸ Aleksandr İliç Hatov, *Turetskiy Pohod Russkih pod Predvoditel'stvom Generala ot İnfanterii Golenișeva-Kutuzova v 1811 godu*, (Türkçesi: *1811’de Piyade Generali Golenișev-Kutuzov’un Komutasındaki Türk Seferi*) - S. Peterburg, 1840

⁵⁹ Toplamda 174 ciltten oluşan ve Rusya’da 1870-1918 yılları arasında aylık çıkarılan bir tarih dergisidir.

⁶⁰ Aleksandr Fedoroviç Lanjeron, “Zapiski Grafa Lanjeronu Voyna s Turtsiyey 1806 - 1812 gg” (Türkçesi: Graf Lanjeron’un Notları 1806-1812 yıllarında Türkiye’yle Yapılan Savaş), *Russkaya Starina*, S. Peterburg, Tom CXXX, 1907, s. 431-448, 577-615 ; Tom CXXXI, 1907, s. 69-100, 311-329, 563-583 ; Tom CXXXII, 1907, s. 153-163, 427-437 ; Tom CXXXIII, 1908, s. 477-489, 711-726 ; Tom CXXXIV, 1908, s. 225-240, 661-696 ; Tom CXXXV, 1908, s. 159-209, 401-428, 661-672 ; Tom CXXXVI, 1908, s.

Bu açıdan kaynağın kullanılabilirliğini görmek için notların kendi arasında çeliştiği noktaların olup olmadığına, daha sonra okunan diğer Rus kaynakları arasında bir çelişkinin olup olmadığına ve son olarak Lanjeron'un notları dahil okunan tüm Rus kaynaklarının Osmanlı kaynakları ve arşiv belgeleri ile örtüşüp örtüşmediğine bakılmış; bu soruların cevapları aranmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda çelişilen noktaların, olayların verildiği tarihlerde olduğunun fark edilmesinin yanı sıra⁶¹ Osmanlı kroniklerinde bahsedilmeyen bilgilerin bu notlarda mevcut olduğu da fark edilmiştir. Lanjeron ile ilgili kullanılan diğer bir kaynak da 1811 yılında geçici olarak cephe komutanlığına getirildiği dönemde, Viyana'daki Rus elçisi Andrey Kirilloviç Razumovskiy'e (1752-1836) yazdığı dört mektuptur. Bu mektuplar, “*Voyna i Mir*” *Generala A. F. Lanjeronu (Çetire pisma A. K. Razumovskomu 1811 q.)* [Türkçesi: *General A. F. Lanjeron'un “Savaş ve Barışı” (Kont A. K. Razumovskiy'e dört mektup, 1811 yılı)*] adı ile 2012 yılında *Stratum Plus* adlı derginin 2. sayısında yayımlanmıştır.⁶² Mektupların orjinalleri, *Rusya Devleti Eski Belgeler Arşivi*'nde (*Rossiyskiy Gosudarstvenniy Arhiv Drevnih Aktov - RGADA*) saklanmaktadır.⁶³ Bu mektuplarda; 1811 yılında cephedeki Rus ordusuna ilişkin veriler, aynı yıl içerisinde cephe komutanlığına getirilen Lanjeron'un faaliyetleri, daha sonra komutanlığa getirilecek Kutuzov'un faaliyetleri, 1811 yılında Osmanlı ordusunun Rus ordusu tarafından kuşatılması ve sonrasında Lanjeron ile Sadrazam Ahmed Paşa arasındaki konuşmalar bulunmaktadır.

Yaptığımız araştırmalarda konumuz ile ilgili başka önemli eserler ise Dmitry Buturlin'in *Kartina Voyni Rossii s Turtsiyey v Tsarstvovaniye İmperatriytsı Yekaterini II i İmperatora Aleksandra I.* (Türkçesi: *İmparator I.Aleksandr ve İmparatoriçe*

267-288, 511-523 ; Tom CXXXVIII, 1909, s. 535-590 ; Tom CXXXIX, 1909, s. 163-206, 379-396, 411-431 ; Tom CXLIII, 1910, s. 167-182, 341-361, 526-546 ; Tom CXLIV, 1910, s. 211-230 ; Tom CXLVII, 1911, s. 123-147, 249- 273

⁶¹ Verilen tarihlerin örtüşmemesinin sebebi Rusya'nın o dönemde kullandığı takvimin farklı olmasından ötürüdür. 1918 yılı öncesindeki Rus takviminde günler 13 gün geriden gelmektedir.

⁶² Elena Polevshchikova, Nicolai Russev, “*Voyna i Mir*” *Generala A. F. Lanjeronu (Çetire pisma A. K. Razumovskomu 1811 q.)* [Türkçesi: *General A. F. Lanjeron'un “Savaş ve Barışı” (Kont A. K. Razumovskiy'e Dört Mektup, 1811 yılı)*], *Stratum Plus*, 2012 / 2, s. 59 - 77

⁶³ *Pis'ma grafa A. F. Lanzheronu grafu A. K. Razumovskomu* (Türkçesi: *Graf A. F. Lanjeron'un Graf Razumovskiy'e mektupları*) RGADA. F. 15. Op. 1. № 635. L. 1-64 ; I.Pyotr döneminde Almancadan Rusçaya geçen bir soyluluk ünvanı olarak tanımlanan *Graf* kelimesi, 1706 yılında ilk kullanımından 1917 yılına kadar varlığını sürdürmüştür.

*II.Yekaterina Hükümdarlığı Boyunca Rusya ve Türkiye arasındaki Savaşın Bir Resmi*⁶⁴ ve *Russkiy Arhiv*'de⁶⁵ bir mühendisin notlarını içeren *Zapiski İnjenernogo Ofitsera Martosa o Turetskoy Voyne v Tsarstvovanie Aleksandra Pavloviça 1806-1812 gg.* (Türkçesi: *1806-1812 yılları arasında Aleksandr Pavloviç'in Hükümdarlığı Dönemindeki Türk Savaşı üzerine Mühendis Subay Martos'un Notları*)⁶⁶ adlı eserlerdir. Harpte, Kazakların rolüne ilişkin daha sonraları literatürdeki eserler söylenecekse de kaynak olarak 1806 yılının Kasım-Aralık ayları arasında General Meindorf komutası altındaki kuvvetlerin askerî harekâtına ilişkin *Zapiski I. P. Kotlyarevskogo o Pervih Deystviyah Russkih Voysk v Turetskuyu Voynu 1806 Goda.* (Türkçesi: *1806 Türk Savaşı'nda Rus Ordusu'nun İlk Hareketleri Üzerine I. P.Kotlyarevskiy'nin Notları*)⁶⁷ ve Don Kazaklarının savaşa katılımı ile ilgili olarak Sergey Voskoboynikov'un arşiv belgelerini derlediği *Arhivnyye Dokumentı ob Uçastii Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voyne 1806 - 1812 gg* (Türkçesi: *Don Kazaklarının 1806-1812 Rus-Türk Savaşı'na Katılımları Üzerine Arşiv Belgeleri*)⁶⁸ adlı çalışmalara bakılabilir.

Teze konu olan harp hakkında en detaylı eserlerin ise Andrey Nikolaeviç Petrov ve Aleksandr Mihaylovskiy-Danilevskiy tarafından verildiğini söyleyebilmek mümkündür. Petrov, 1885 ve 1887 yıllarında basılan üç ciltlik *Voyna Rossii s Turtsiyey 1806-1812 gg* (Türkçesi: *1806-1812 yılları Arasında Türkiye'yle Rusya'nın Savaşı*)⁶⁹ adlı eserinde; harp boyunca Rus ordusunun iâşe teminini, askerî faaliyetleri ve dönem içerisindeki diplomatik faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde kaleme almıştır. Mihaylovskiy-Danilevskiy

⁶⁴ Dmitry Buturlin, *Kartina Voynu Rossii s Turtsiyey v Tsarstvovaniye İmperatriytı Yekaterini II i İmperatora Aleksandra I.* (Türkçesi: *İmparator I. Aleksandr ve İmparatoriçe II. Yekaterina Hükümdarlığı Boyunca Rusya ve Türkiye Arasındaki Savaşın Bir Resmi*), Çast' I-II, S. Peterburg 1829

⁶⁵ 1863-1917 yılları arasında Moskova'da yayımlanan aylık bir dergidir.

⁶⁶ A. I. Martos, "Zapiski İnjenernogo Ofitsera Martosa o Turetskoy Voyne v Tsarstvovanie Aleksandra Pavloviça 1806-1812 gg.," (Türkçesi: A. I. Martos, 1806-1812 yılları arasında Aleksandr Pavloviç'in Hükümdarlığı Dönemindeki Türk Savaşı Üzerine Mühendis Subay Martos'un Notları) *Russkiy Arhiv*, 1893, N.7 s. 305-368

⁶⁷ *Zapiski I. P. Kotlyarevskogo o Pervih Deystviyah Russkih Voysk v Turetskuyu Voynu 1806 Goda.* (Türkçesi: *1806 Türk savaşında Rus Ordusunun İlk Hareketleri Üzerine I. P. Kotlyarevskiy'nin Notları*), Kiev, 1901

⁶⁸ Sergey Georgiyeviç Voskoboynikov, "Arhivnyye Dokumentı ob Uçastii Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voyne 1806 - 1812 gg, Arhivı i Arhivnoye Delo na Yuge Rossii: İstoriya, Sovremennost', Perspektivi Razvitiya, God İzdaniya, 2015, s. 83-88 (Türkçesi: Don Kazaklarının 1806-1812 Rus-Türk Savaşına Katılımları Üzerine Arşiv Belgeleri)

⁶⁹ Andrey Nikolaeviç Petrov, *Voyna Rossii s Turtsiyey 1806 - 1812 gg* (Türkçesi: *1806 - 1812 yılları arasında Türkiye'yle Rusya'nın Savaşı*), S. Peterburg, Tom I, 1885 / Tom II,III, 1887

ise kaleme aldığı iki ciltlik *Opisaniye Turetskoy Voynı v Tsarstvovaniye İmperatora Aleksandras 1806 do 1812 goda* (Türkçesi: *1806'dan 1812'ye İmparator Aleksandr Hükümdarlığındaki Türk Savaşı'nın Tasviri*)⁷⁰ (Alexander Mikaberidze tarafından İngilizceye *Russo-Turkish War of 1806-1812* adı ile çevrilmiştir.) adlı eserinde, askerî faaliyetleri detaylı bir şekilde anlatırken ordunun iaşesine ve karşılaşılan zorluklara ilişkin maalesef geniş bir ölçüde bilgi vermemektedir. 1811 yılında Osmanlı ordusunun Rus ordusu tarafından kuşatılması ile ilgili olarak Pavel Andreeviç Jilin'in kaleme aldığı *Razgrom Turetskoy Armii v 1811 Godu* (Türkçesi: *Türk Ordusunun 1811'deki Hezimet*)⁷¹ adlı çalışmasının konumuz açısından önemli bir eser olduğu anlaşılmaktadır. Ancak tez yazarı tarafından bu esere ulaşılamamıştır.

Kazaklar ile ilgili olarak geniş olan literatürde ise sadece belli eserlerin verilmesi tercih edilmiştir. Bu eserler; Sergey Koryagin'in *Kuteynikovi i Drugiye. Seriya «Genealogiya i Semeynaya İstoriya Donskogo Kazaçestva»* (Türkçesi: *Kuteynikovlar ve Diğerleri. Dizi "Don Kazakları'nın Şeceresi ve Aile Geçmişleri*),⁷² Aleksandr Prigarin'in *Russko-Turetskaya Voyna 1806 - 1812 i Syudbı Nekrasovtsev* (Türkçesi: *1806-1812 Rus-Türk Savaşı ve Nekrasov Takipçilerinin Kaderi*)⁷³ ve Sergey Voskoboynikov'un *Uçastiye Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voynı 1806-1812 gg* (Türkçesi: *Don Kazaklarının 1806 – 1812 yılları arasındaki Rus-Türk Savaşına Katılımı*)⁷⁴ adlı tez çalışmasıdır.

Deniz muharebelerine dair birkaç eser söylemek gerekirse ise Vladimir Bronevsky'nin *Zapiski Morskogo Ofitsera v Prodoljenii Kampanii na Sredizemnom More pod Naçalstvom Vitse-Admirala Dmitriya Nikolayeviça Senyavina ot 1805 po 1810 god*

⁷⁰ Aleksandr Mihaylovskiy-Danilevskiy, *Opisaniye Turetskoy Voynı v Tsarstvovaniye İmperatora Aleksandra s 1806 do 1812 goda* (Türkçesi: *1806'dan 1812'ye İmparator Aleksandr Hükümdarlığındaki Türk Savaşı'nın Tasviri*), S. Peterburg, Tom I-II, 1843

⁷¹ Pavel Andreeviç Jilin, *Razgrom Turetskoy Armii v 1811 Godu* (Türkçesi: *Türk Ordusu'nun 1811'deki Hezimet*), Moskva, 1952

⁷² Sergey Koryagin, *Kuteynikovi i Drugiye. Seriya «Genealogiya i Semeynaya İstoriya Donskogo Kazaçestva»* (Türkçesi: *Kuteynikovlar ve diğerleri. Dizi "Don Kazaklarının Şeceresi ve Aile Geçmişleri*), Vıpusk 36. - M., Rusaki, 2003

⁷³ Aleksandr Prigarin, "Russko-Turetskaya Voyna 1806 – 1812 i Syudbı Nekrasovtsev", (Türkçesi: *1806-1812 Rus-Türk Savaşı ve Nekrasov Takipçilerinin Kaderi*), *Rusin*, 2012, № 1 (27), s. 5-16

⁷⁴ Sergey Georgiyeviç Voskoboynikov, *Uçastiye Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voynı 1806-1812 gg* (Türkçesi: *Don Kazakları'nın 1806 - 1812 yılları arasındaki Rus-Türk Savaşına Katılımı*) Dis. ... Kand. İst. Nauk: 07.00.02 Rostov n/D, 2006

(Türkçesi: 1805 - 1810 yılları arasında Koramiral Dmitriy Nikolayeviç Senyavin Komutasında Akdeniz'deki Sefer Boyunca Görev Yapan Deniz Subayının Notları)⁷⁵ ve Pavel Savvaitov'un "Vzyatie Anapı Eskardoyu Çernomorskogo Flota pod Komandoyu Kontr-Admirala S. A. Pustoşkina v 1807-m Godu (Türkçesi: 1807 yılında Tuğamiral S. A. Pustoşkin Komutasındaki Karadeniz Filosuyla Anapa'nın alınması)⁷⁶ adlı eserleri tez konumuzun sınırları içerisinde olmasa da harp hakkındaki önemli kaynaklardandır.

Şüphesiz tarih alanındaki çalışmalarda arkeolojiden de faydalanılır. Bu doğrultuda İsmâil Kalesi'nin yakınlarında yapılan bir kazıda tahminen 1808 yılında Lanjeron'un inşa ettirdiği tabyalara ait olduğu düşünülen bir takım kalıntı bulunmuştur. Bu kalıntılar incelenip, konu hakkında araştırmalar yapılarak 2012 yılında yine *Stratum Plus* adlı derginin 2. sayısında "Redut "Kale" - Pamyatnik Russko-Turetskoy Voynı 1806-1812 gg." (Türkçesi: "Kale Tabyası" - 1806-1812 yılındaki Rus-Türk Savaşı'nın Bir Anıtı)" adı ile yayımlanmıştır.⁷⁷

Tarafımızca erişilmemiş; dolayısıyla çalışmada kullanılmamış ancak önemli görülen birkaç esere de bu kısımda yer verilmiştir. Bu eserler Natalia Çerniçenkina'nın "Rusya'da Türk Tarihi ile ilgili Yayınlanan Eserler Kaynakçası: (1917-2000)"⁷⁸ adlı eserinden alıntılanmıştır. Bunlar temel olarak, Gendel'in "M. I. Kutuzov i Buharestskij mir (K Voprosu o zakljuchenii M. I. Kutuzovym Buharestskogo mira) [Türkçesi: M. İ. Kutuzov ve Bükreş Barış Antlaşması (M. İ. Kutuzov'un Bükreş Antlaşmasını İmzalaması Üzerine)],⁷⁹ Gulia'nın *Russko-Tureckaja vojna 1806-1812 gg. i. Anglija* (Türkçesi:

⁷⁵ Vladimir Bronevsky, *Zapiski Morskogo Ofitsera v Prodljenii Kampanii na Sredizemnom More pod Naçalstvom Vitse-Admirala Dmitriya Nikolayeviça Senyavina ot 1805 po 1810 god.* (Türkçesi: 1805 - 1810 Yılları Arasında Koramiral Dmitriy Nikolayeviç Senyavin Komutasında Akdeniz'deki Sefer Boyunca Görev Yapan Deniz Subayının Notları), S. Peterburg, 1837

⁷⁶ Pavel Ivanoviç Savvaitov, *Vzyatie Anapı Eskardoyu Çernomorskogo Flota pod Komandoyu Kontr-Admirala S. A. Pustoşkina v 1807-m Godu,* (Türkçesi: 1807 yılında Tuğamiral S. A. Pustoşkin Komutasındaki Karadeniz Filosuyla Anapa'nın Alınması), S. Peterburg 1851

⁷⁷ Nicolai Russev, Mihail Fokeev, Klavs Randsborg, Tomas Roland Jensen, "Redut "Kale"- Pamyatnik Russko-Turetskoy Voynı 1806-1812 gg. " (Türkçesi: "Kale Tabyası"- 1806 - 1812 Yılındaki Rus-Türk Savaşı'nın Bir Anıtı), *Stratum Plus*, 2012 / 2, s. 37- 58

⁷⁸ Natalia Chernichenkina, *Rusya'da Türk Tarihi ile İlgili Yayınlanan Eserler Kaynakçası: (1917-2000)*, Gündoğan Yayınları, Mart 2017, s.189-191

⁷⁹ G. M. Gendel', *M. I. Kutuzov i Buharestskij mir (K Voprosu o zakljuchenii M. I. Kutuzovym Buharestskogo mira)* [Türkçesi: M. İ. Kutuzov ve Bükreş Barış Antlaşması (M. İ. Kutuzov'un Bükreş Antlaşmasını İmzalaması Üzerine)] 'Uçöniye zapiski Gor'kovsk. Gos. un-ta' 1954, vıp. XXVI (Seriya istoriko-filol.), s. 93-105

1806-1812 Tarihli Türk-Rus Savaşı ve İngiltere),⁸⁰ Kazakov'un "M. I. Kutuzov v period russko-tureckoj vojny (1806-1812 gg.) (Türkçesi: *Türk-Rus Savaşı Döneminde M.İ. Kutuzov (1806-1812)*)⁸¹ ve son olarak Masterova ve Pronshitejn'nin "P. I. Bagration i donskoe kazachestvo v period russko-tureckoj vojny 1806-1812 gg. (Türkçesi: *1806-1812 Tarihli Rus-Türk Savaşı Döneminde Bagration ve Don Kazakları*)⁸² adlı çalışmalarıdır.

Yürütülen çalışmada İngilizce literatür, en az Rusça literatür kadar önemli bir yer kaplamaktadır. Baron von Valentini *Military Reflections on Turkey*⁸³ adlı eserinde, harekât bölgesi ve vuku bulan çatışmalar hakkında daha önce tez yazarının hiçbir yerde görmediği bilgiler vermiştir. Bu açıdan önemli bir kaynak özelliği taşımaktadır. Frank Russell ise *Russians War of Turkey*⁸⁴ adlı eserinde, Rusça literatürdeki eserlerle doğru orantılı bilgiler sunmaktadır. Bu sebeple çalışmada kullanılan önemli bir eser olmuştur. Ancak İngilizce kaynaklar daha çok dönem içerisindeki diplomatik faaliyetlere ilişkin olduğundan bu kısmı bir-iki örnekle geçmek gerekmektedir. Örneğin: Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles in 1808-9, with Dispatches and Official Documents*,⁸⁵ Augustus Paget, *The Paget Papers Diplomatic and Other Correspondence of the Right Hon. Sir Arthur Paget, 1794-1807*⁸⁶ vb. İngilizce literatürdeki önemli makale çalışmaları ise George Jewsbury ve Alexander Mikaberidze tarafından kaleme alınmıştır. Jewsbury'nin *The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812*⁸⁷ ile Comte de Langeron and His Role in Russia's Wars

⁸⁰ D. G. Gulia, *Russko-tureckaya voyna 1806-1812 gg. i. Angliya*, Avtoref. dis. kand. ist. nauk, (Türkçesi: 1806-1812 tarihli Türk-Rus Savaşı ve İngiltere) Doktora Tezi, 1975

⁸¹ N. M. Kazakov, *M. I. Kutuzov v Period Russko-Tureckoy Voyni (1806-1812 gg.)* Avtoref. dis. kand. ist. nauk. [Türkçesi: *Türk-Rus Savaşı Döneminde M. İ. Kutuzov (1806-1812)*], Doktora Tezi, 1950

⁸² N. I. Masterova, A.P. Pronshiteyn, *P.I. Bagration i donskoe kazachestvo v period russko-tureckoy voyni 1806-1812 gg.* (Türkçesi: 1806-1812 tarihli Rus-Türk Savaşı Döneminde Bagration ve Don Kazakları), -Iz istoriyi Dona (XVII-XX vv.), Sb.statey. Vip. I. (Otv. Red. K.A. Hmelevskiy). Rostov n/D., Rostknigoizdat, 1956

⁸³ Baron von Valentini, *Military Reflections on Turkey*, London 1828

⁸⁴ Frank Shirley Russell, *Russians War of Turkey*, Henry S. King, London, 1877

⁸⁵ Robert Adair, *The Negotiations for the Peace of the Dardanelles in 1808-9, with Dispatches and Official Documents*, London, 1845, V. I

⁸⁶ Augustus Paget, *The Paget Papers Diplomatic and Other Correspondence of the Right Hon. Sir Arthur Paget, G.C. B. 1794-1807*, William Heinemann, Londra, 1896, c. II

⁸⁷ George Jewsbury, "The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812", *Southeastern Europe*, Volume II, Issue 1, 1975, ss. 145-153

*Against the Porte and France, 1805-1814*⁸⁸ adlı çalışmaları, tezde kullanılan yol gösterici eserlerdir. Mikaberidze'nin ise "*Helping Brotherly Slavs*": *Russia and the Danubian Principalities in 1809-1810*⁸⁹ adlı makalesi yine önemli bir çalışmadır. Şüphesiz harp boyunca etkin rol oynayan en önemli karakterlerden biri Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov'dur. Kutuzov'un harpteki etkisi için *Consequences of Activity of the Supreme Commander of 'Moldavian Army', M. I. Kutuzov, for Romanian Principalities*⁹⁰ adlı makaleye bakılabilir. Avigdor Levy'nin *Ottoman War Preparations, 1809-1811*⁹¹ adlı makalesi de konumuz açısından önemlidir. Bu çalışmalara ek olarak harp boyunca yürüttüğü diplomasi faaliyetleri ile kendini gösteren Alemdar Mustafa Paşa'nın sarrafı olan Manuk Mirzayan da bahsedilmesi gereken bir başka aktördür. Bu aktör hakkında geniş bir literatür mevcutsa da sadece bir perspektiften aktörün etkileri, Stefania Costache'nin *From Rusçuk to Bessarabia: Manuk Bey and the Career of an Ottoman-Russian Middleman at the Beginning of the 19th century*⁹² adlı makalesinde görülebilir.

İngilizce literatürde belirtilen çalışmaların dışındaki makalelerin ana eksenini askerî durum değil daha çok sosyal-siyasi ve diplomatik durum oluşturmuştur. Örneğin; Demetrius Dvoichenko-Markov'un *Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808*,⁹³ Victor Taki'nin *1812 and the Emergence of the Bessarabian Region:Province-Building under Russian Imperial Rule*⁹⁴ ve Daniel Niță-Danielescu'nun *1806-1812 Russo-Turkish War and Its Implications for Romanian*

⁸⁸ George Jewsbury, "Comte de Langeron and his Role in Russia's Wars Against the Porte and France, 1805-1814," *The Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850*, Vol I, 1980, Athens, Georgia, s. 222-230

⁸⁹ Alexander Mikaberidze, "Helping Brotherly Slavs": *Russia and the Danubian Principalities in 1809-1810* ', *Études Balkaniques*, 2007, Issue: 4, s. 67-86

⁹⁰ Sergiu Cornea, "Consequences of Activity of the Supreme Commander of 'Moldavian Army', M. I. Kutuzov, for Romanian Principalities," *Codrul Cosminului*, Volume XIX, 2013, No. 2, ss. 269-286

⁹¹ Avigdor Levy, "Ottoman War Preparations, 1809-1811" *Turkish Studies Association Bulletin*, V. XII, N. 1, 1988, ss. 20-22

⁹² Stefania Costache, "From Rusçuk to Bessarabia: Manuk Bey and the Career of an Ottoman-Russian Middleman at the Beginning of the 19th Century", *Cihannüma Dergisi*, C. III, Sayı 1-2017, s. 23-43

⁹³ Demetrius Dvoichenko-Markov, "Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808," *Slavic and East-European Studies*, Vol. VIII, No. 3/4, 1963, ss. 200-229

⁹⁴ Victor Taki, "1812 and the Emergence of the Bessarabian Region:Province-Building under Russian Imperial Rule", *Euxeinos*,15-16, 2014, s. 9-19

*Orthodox Church*⁹⁵ adlı makalelerinde bu durum görülebilir. Zikr edilen dildeki kitap çalışmalarında ise yine George Jewsbury ve Alexander Mikaberidze görülmektedir. Jewsbury *Russian Annexation of Bessarabia*⁹⁶ adlı eserinde, Rus ve Fransız kaynaklarına dayanarak Rusya'nın Besarabya'yı ilhâkı ve bu durumun etkilerini gözler önüne sermektedir. Mikaberidze ise daha önce söz edilen Mihaylovskiy-Danilevskiy'nin eserini *Russo-Turkish War of 1806-1812*⁹⁷ adı ile İngilizceye çevirmesi sebebiyle bu bölümde kendisine yer bulmaktadır.

Ulaşılamayan bir başka eser de Armand Goşu'nun hem Osmanlı hem de Rus arşivlerine dayanarak 1811 sonbahar ve 1812 ilkbaharı arasındaki barış müzakerelerini analiz ettiği *The Establishment of the Prut Borders (The Negotiations of Giurgiu and Bucharest, 1811-1812)*⁹⁸ adlı makalesidir. Makale metni Fransızca olan bu esere tüm çabamıza rağmen ulaşılammıştır. İngilizce literatürde, deniz muharebelerine ilişkin bakılacak bir eser ise Piers Mackesy'nin *The War in the Mediterranean, 1803-1810*⁹⁹ adlı eseridir.

Tezin “*Kaynak ve Literatür Değerlendirmesi*” kısmında sonlara gelinirken diğer dillerdeki kaynak ve literatür değerlendirmelerinde yapıldığı gibi İngilizce literatürdeki tezleri de belirtmek gerekmektedir. Burada da Alexander Mikaberidze'nin *Life and Military Career of General Prince Peter Bagration*,¹⁰⁰ Edward Fitzgibbon'ın *Alexander I and the Near East*,¹⁰¹ Valeriy Morkva'nın *Russia's Policy of Rapprochement with the Ottoman Empires*,¹⁰² Peter Thrasher'ın *The Diplomatic Career of Pozzo di Borgo*,¹⁰³

⁹⁵ Daniel Niță-Danielescu, “1806-1812 Russo-Turkish War and Its Implications for Romanian Orthodox Church”, *Analele Științifice ale Universității »Alexandru Ioan Cuza« din Iași. Teologie Ortodoxă*, 2011, Numărul 1, Pagini 143-171

⁹⁶ George Jewsbury, *Russian Annexation of Bessarabia, 1774-1828*, East European Monographs, 1976

⁹⁷ Alexander Mikhailovsky-Danilevsky, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, II Cilt, Trans. and ed. by Alexander Mikaberidze, The Nafziger Collection, Ohio 2002

⁹⁸ Armand Gosu, “The Establishment of the Prut borders (The Negotiations of Giurgiu and Bucharest, 1811-1812)”, *Transylvanian Review*, 2012, Volume XXI, ss. 201-220

⁹⁹ Piers Mackesy, *The War in the Mediterranean, 1803-1810*, Harvard University Press, 1957

¹⁰⁰ Alexander Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army: Life and Military Career of General Prince Peter Bagration, 1765-1812*, Florida State University, Ph.D. Diss., Florida 2003

¹⁰¹ Edward Micheal Fitzgibbon, *Alexander I and the Near East: The Ottoman Empire in Russia's Foreign Relations, 1801-1807*, The Ohio State University, Ph.D. Diss., Ohio 1974

¹⁰² Valeriy Morkva, *Russia's Policy of Rapprochement with the Ottoman Empire in the era of the French Revolutionary and Napoleonic Wars 1792-1806*, Ph.D. Dis., Depart. of Inter. Relations Bilkent Uni. Ankara 2010

¹⁰³ Peter A. Thrasher, *The Diplomatic Career of Pozzo di Borgo*, Ph.D. Dissertation, University of London, 1974

Mehmet Sunar'ın *A Study of the Janissary Corps*,¹⁰⁴ Dalton West'in ' 'La Question Française'' in *Russia*,¹⁰⁵ Fehmi Ismail'ın *The Diplomatic Relations of the Ottoman Empire and the Great European Powers*,¹⁰⁶ Walter Pintner'ın *Russia as a Great Power*,¹⁰⁷ Kadir Üstün'ün *The New Order and Its Enemies: Opposition to Military Reform in the Ottoman Empire*¹⁰⁸ ve Henry Armani'nin *The Russian Annexation of the Kingdom of Imeretia*¹⁰⁹ adlı tezleri bulunmaktadır.

---

¹⁰⁴ Mehmet Mert Sunar, *Cauldron of Dissent: A Study of the Janissary corps, 1807-1826*, Binghamton University, Ph.D. Diss., New York 2006

¹⁰⁵ Dalton Arthur West, "La Question Française" in *Russia 1806-1812*, McGill University, Ph.D. Diss., 1972

¹⁰⁶ Fehmi Ismail, *The Diplomatic Relations of the Ottoman Empire and the Great European Powers from 1806 to 1821*, University of London, Ph.D. Diss., 1975

¹⁰⁷ Walter M. Pintner, *Russia as a Great Power, 1709-1856*, Kennan Institute for Advanced Russian Studies, Colloquium July 18, 1978

¹⁰⁸ Kadir Üstün, *The New Order and Its Enemies: Opposition to Military Reform in the Ottoman Empire, 1789 - 1807*, Ph.D. Diss., Columbia University, 2013

¹⁰⁹ Henry John Armani, *The Russian Annexation of the Kingdom of Imeretia, 1800-1815: in the Light of Russo-Ottoman Relations*, Ph.D. Diss, Georgetown University, 1970

1. BÖLÜM : EKSEN KAYMASI

1.1. NAPOLÉON BONAPARTE (1769-1821), RUSLAR, İNGİLİZLER VE OSMANLILAR (1789-1806)

Takvim yaprakları 14 Temmuz 1789 tarihini gösterdiğinde dünya tarihini derinden etkileyecek Fransız İhtilâli patlak vermiş,¹¹⁰ Osmanlı kroniklerine *Fransız İhtilâl-i Kebîri* olarak geçen bu olaydan sonra, 1792 senesinde Fransa’da “*Cumhuriyet yönetimine*” geçilmişti.¹¹¹ Osmanlı tahtında ise şehzadeliği döneminden beri devletin içerisinde bulunduğu durumun farkında olan Osmanlı Devleti’nin yirmisekizinci padişahı, III.Selim (1761-1808) bulunmaktaydı. III.Selim, çevresine güvenebileceği birçok devlet adamı toplamışsa da ordunun 1787-1791 Osmanlı-Rusya-Habsburg Harbi’nden galip çıkabilmesini sağlayamamıştı. Ancak bu mağlubiyet, kendisine devleti yeniden düzenlemek için reformlar yapmasına imkân verecek enstrümanı sağlayacaktı. Bu reformlar daha sonra *Nizâm-ı Cedîd* adını alacaktı. İşte bu reformlarda Osmanlı Devleti Fransa’nın yardımını alacaktı. Ancak 1798 yılına gelindiğinde Osmanlı Devleti ile iyi ilişkileri olan Fransa, Napoléon Bonaparte’ın (1769-1821) komutasındaki orduyla Osmanlı toprağı olan Mısır’a girdi.¹¹² İlk etapta, Fransa’ya karşı Osmanlı Devleti tarafından resmî olarak harp ilân edilmemiş bazı savunma tedbirleri alınmıştı.¹¹³ Ancak Fransa’yı tek başına mağlup edemeyeceğinin farkında olan Bâbîâli, Fransa’yı Mısır’dan

¹¹⁰ Fransız İhtilâli’ne diğer devletlerin bakışı nasıldı? İhtilâl neye yol açtı? Bunun için bkz. Geoffrey Bruun, “The Balance of Power During the Wars 1793-1814”, *The New Cambridge Modern History, C. IX, War and Peace in an Age of Upheaval 1793-1830*, Cambridge, 1969, s. 250-274 ; Derek McKay, H. M. Scott, *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011, s. 316-325 ; Osmanlı Devleti’ne Fransız Devrimi’ne yönelik ilk izlenimler Ebubekir Râtip Efendi tarafından ulaştırılmıştı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi Ebubekir Râtip Efendi (1750-1799)*, İstanbul, 2011.

¹¹¹ Mehmet İpçioğlu, “Osmanlı-Fransa ve İngiltere İlişkileri Çerçevesinde Mısır Sorunu ve Osmanlı’nın Fransa’yı Boykotu”, *Prof.Dr.Nejat Göyünç Armağanı*, ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezci, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, 2013 s. 336.

¹¹² Mısır Seferi Fransa’da çoğu bakanın bilgisi dışında idari rical içerisinde küçük bir grup tarafından Şubat 1798 ortalarında kararlaştırılmıştır. Haziran ayı ortalarında dahi gerçek hedefin Mısır olduğu Avrupa istihbarat ağıları tarafından saptanamamıştır. Kahraman Şakul, “Osmanlılar Fransız İhtilâli’ne Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması”, *Nizam-ı Kadim’den Nizam-ı Cedid’e III.Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul, 2010, s. 256.

¹¹³ Bu savunma tedbirleri için bkz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi ve Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Cilt V, Baskı 8, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007, s. 30.

çıkarmak için İngiltere ve Rusya ile masaya oturacaktı.¹¹⁴ İngiltere, Fransızların Mısır'a hâkim olması durumunda Akdeniz'de güçlü bir konum kazanacağı için; Rusya ise himayesi altına aldığı Malta Adası'nın Napoléon tarafından ele geçirilmesi ve Yedi Adalar'a hâkim¹¹⁵ olan Fransa'nın, Arnavutluk ve Mora'daki bölge halkını kışkırtmasının kendisinin Balkanlar üzerindeki emellerini sekteye uğratabileceği gibi sebeplerle ittifâka meyilliydi.¹¹⁶ Böylece 28 Temmuz'da Ruslar ve İngilizlerle başlayan müzakereler sonucunda 23 Aralık 1798'de Rusya, 5 Ocak 1799'da da İngiltere ile ittifâk antlaşmaları yapıldı.¹¹⁷ Bu antlaşmalar sekiz yıl süre ile geçerliliğini koruyacak, taraflar birbirlerinin toprak bütünlüğünü garanti edecekti.¹¹⁸ Buna ek olarak Rusya ile gizli bir antlaşma da imzalanmıştı. Bu antlaşmada, Rus donanmasının Boğazlardan geçişinde kolaylık sağlanması ve önceki ittifâkta Rusya tarafından yapılacak olan askerî yardımın ne ölçüde olacağı belirlenmişti.¹¹⁹ Bu arada belirtmek gerekir ki Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan 1798 ittifâk antlaşması ile Rus donanması Boğazlardan geçmiş ve Osmanlı donanması ile birlikte Fransa'nın elinde olan İyonya Adaları olarak da bilinen Yedi Adalar'ı (Korfu, Zanta, Kefalonya, Ayamavra, İtaki, Pakso ve Çuka) eski adı ile Cezair-i Seb'a-i Yunaniye'yi zapt etmiştir.¹²⁰ Osmanlı Devleti bölgede bir süre askerini tutmuşsa da daha sonra geçici suretle 3.000 Rus askerinin adalarda kalması

¹¹⁴ Ancak bu durumdan Bâbü'lî'nin “Denize düşen yılanı sarılır” fehvasınca apar topar ve gönülsüzce Rusya ve İngiltere ile ittifâk kurduğu anlaşılmamalıdır. Osmanlı-Rus ittifâkına gidecek olan süreç aslında Mısır Seferi'nden daha önce başlamıştı. Öyle ki Çar, Rus Karadeniz filosunu, Fransız saldırısını henüz öğrenmemişken İstanbul'a göndermişti. Şakul, “Osmanlılar Fransız İhtilâli'ne Karşı...” s. 256-258.

¹¹⁵ Fransa, 1797 yılında Avusturya ile Campo Formio Barışı'nı imzalayarak Yedi Adalar'ı ele geçirmişti.

¹¹⁶ Fahir Armaoğlu, *19.yüzyıl Siyasi Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997, s. 57.

¹¹⁷ Böylece Fransa'ya karşı, II. Koalisyon İttifâkı kurulacaktı. Bu ittifâk ile Osmanlı Devleti Mısır'da karadan savaşıyor, İngiltere denizden yardımcı oluyor, Rusya ve Avusturya ise Güney Almanya'da savaşıyordu. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 58-61 ; Koalisyonun çöküşü hakkında daha fazla bilgi için bkz. Paul W. Schroeder, “The Collapse of the Second Coalition”, *The Journal of Modern History*, Volume LIX, No: 2, 1987, s. 244-290.

¹¹⁸ Rusya ve İngiltere ile yapılan ittifâk metinleri için bkz. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, TTK, Ankara, 1953, s. 197-200, 201-204 ; Müzakere metinleri hakkında geniş bilgi için Kemal Ayyıldız, *Mısır'ın 1798'de İşgaline Dair Mükâleme Mazbataları Mecmuası:İnceleme-Metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012, s. 387.

¹¹⁹ Ömer Gezer, *Osmanlı Diplomasisinde Denge Politikaları (1774-1829)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s. 104.

¹²⁰ Bölgedeki Osmanlı-Rus ittifâkına dair bkz. Şakul, “Osmanlılar Fransız İhtilâli'ne Karşı...” ; Norman E. Saul, *Russia and the Mediterranean 1797-1807*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1970.

kararlaştırılmıştır. Bu adaların ele geçirilmesi ilerleyen süreçte Rusların Balkanlar'a nüfuz etmesini kolaylaştıracaktır.¹²¹

Mısır'a dönersek Osmanlı-Rusya ittifâkı, Yedi Adalar'ı Fransa'nın elinden kurtarıırken Akdeniz'de daha önce Napoléon'u durdurmaya çalışan İngilizler, Abukir Limanı'nda Fransız donanmasına karşı galibiyet kazanmış; Fransa'nın kesin mağlup olduğu düşüncesinde olan Bâbiâli, 25 Eylül 1798'de Fransa'ya harp ilân etmişti.¹²² Resmi harp ilânından sonra vuku bulan muharebelerde Cezzar Ahmed Paşa (1722-1804) komutasındaki ordu, Napoléon'a karşı önemli bir galibiyet almıştı. Fransız orduları, bu dönemde birden çok cephede savaşıyordu. Napoléon, Avrupa'da Fransa'nın koalisyon ordularına mağlup olduğu haberlerini alınca ülkesine geri dönmek üzere Mısır'dan ayrıldı. Böylece Fransa'nın Mısır'dan çıkartılması ile sonuçlanacak olan süreç başladı. 4 Ocak 1800'de İngiltere, Osmanlı ve Fransa'nın iştirâkı ile El-Ariş Sözleşmesi¹²³ hazırlanmışsa da İngiltere'nin bu sözleşmeyi onaylamaması tekrardan harbe neden oldu. Fakat Fransa'ya karşı kurulan II. Koalisyon'dan ayrılık seslerinin gelmeye başlaması tüm dengeleri değiştirecekti. Rusların ve Habsburgların koalisyondan çekilmeleriyle birlikte Fransa'ya karşı savaşan sadece İngiltere kaldı. Böylece İngiltere'nin temel politikası, Fransa ile barış yapma olarak değişti. Mısır'da ise Osmanlı, Fransız ve İngiliz yetkililer tarafından tekrardan müzakereler yürütülerek Fransa'nın Kahire ve İskenderiye'den tahliye edilmesi ile birlikte Fransa Mısır'dan çıkartıldı.¹²⁴ Paris elçisi Seyyid Ali Efendi'nin, dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Charles-Maurice de Talleyrand (1754-1838) ile 9 Ekim 1801'de bir antlaşma imzalaması bu durumun doğal sonucuydu.¹²⁵ Bu arada Ocak 1800 El-Ariş Antlaşması ile Ekim 1801 Osmanlı-Fransa Antlaşması arasında Rusya ve Osmanlı Devleti, 1800 yılının Mart ayında Yedi Adalar'a

¹²¹ Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011, s. 48 ; Dönem içerisindeki Osmanlı-Rus ilişkileri babında ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Ziya Karal, "Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı-Rus Münasebatı 1797-1798", *Tarih Semineri Dergisi*, 1, 1937, s. 100-127 ; Valeriy Morkva, *Russia's Policy of Rapprochement with the Ottoman Empire in the era of the French Revolutionary and Napoleonic Wars 1792-1806*, Ph.D. Dissertation, Department of International Relations Bilkent University Ankara, September 2010, s. 100-125, 200-214, 263-375.

¹²² Bu fetva için bkz. Karal, *Osmanlı Tarihi ve Nizam-ı.....*, s. 30.

¹²³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Enver Ziya Karal, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1938, s. 124-127.

¹²⁴ Bu tahliyelere ilişkin geniş bir değerlendirme için bkz. Çolak, *a.g.e.*, s. 162-182.

¹²⁵ Erim, *a.g.e.*, s. 214.

dair bir sözleşme de imzalamıştır. Hatırlanacağı üzere 1797 Campo Formio Antlaşması ile Yedi Adalar'a hâkim olan Fransa, Mora ve Arnavutluk'ta halkı kıskırtmaya çalışmış; bu durum Fransa'ya karşı Osmanlı, Rusya ve İngiltere arasında bir ittifâk kurulmasına sebep olmuştu. Fransa'nın Mısır'dan çıkartılması ile Yedi Adalar'da da hâkimiyeti sona ermiş; İngiltere Mısır'dan, Rusya ise Yedi Adalar'dan çıkmak istememişti. Yürütülen müzakereler sonucunda Rusya ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan 12 maddeden mürekkep sözleşme ile Birleşmiş Yedi Ada Cumhuriyeti kurulmuş olacaktı.¹²⁶ Bu sözleşmeye göre Korfu, Zanta, Kefalonya, Ayamavra, İtaki, Pakso ve Çuka Adaları ile Mora ve Arnavutluk sahillerinde büyük küçük meskûn ve hâli, Venedik Cumhuriyeti'nden alınmış adalardan müteşekkil *Cezâyir-i Seb'a-i Müctemia Cumhuru* adıyla Rusya Devleti'nin kefaleti ve Osmanlı Devleti'nin himayesi altında bir cumhuriyet kurulması kararlaştırılmıştı.¹²⁷

Fransa, Mısır'dan çıkartılmış olsa da, şimdi Osmanlı Devleti'ni başka bir tehdit bekliyordu: İngiltere...¹²⁸ Osmanlı Devleti, bu tehdiye karşı ise yönünü Fransa'ya dönecekti. Politikasının değişiminde, Rusya'nın Birleşmiş Yedi Ada Cumhuriyeti üzerindeki artan nüfuzu da etkili olmuştu. Napoléon ise bu dönemde Osmanlı'ya karşı Rusya ile bir ittifak düşüncesinde olmuş ancak Mart 1801'de Çar I.Pavel'in (1754-1801) öldürülmesi ile bu ittifâk fiilî olarak meydana getirilememiştir.¹²⁹ II. Koalisyon'un dağılması sonrası Fransa ile barış yapılması gerektiği düşüncesinde olan Addington liderliğinde İngiltere, Fransa ile 27 Mart 1802'de Amiens Antlaşması'nı imzalamıştı.

¹²⁶ Rusya ve Osmanlı Devleti tarafından imzalanan müzakere hakkında bilgi için bkz. Kahraman Şakul, *An Ottoman Global Moment: War of Second Coalition in the Levant*, Georgetown University, PhD Dis., Washington, 2009, s. 398-403.

¹²⁷ Uzunçarşılı, "Arşiv Vesikalarına göre Yedi Ada...", s. 630 ; 12 maddeden mürekkep bu antlaşmanın tam metni için bkz. Erim, *a.g.e.*, s. 207 ; Daha geniş bir perspektifte Korfu ve Yedi Adalar hakkında bilgi için bkz. H. Baha Öztunç, *Yedi Ada Cumhuriyeti*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2007, s. 153 ; Henry Jervis-White Jervis, *History of the Island of Corfu and of the Republic of The Ionian Islands*, Colburn and Co., Publishers, London 1852.

¹²⁸ Aslında İngiltere'nin Mısır üzerinde hâkimiyet kurma düşüncesi henüz Fransız ordusu Mısır'da iken bulunmaktaydı. Bu konu için ayrıca bkz. Enver Ziya Karal, "İngiltere'nin Akdeniz Hâkimiyeti Hakkında Vesikalar (1798 -1805)", *Tarih Vesikaları*, Cilt I, Sayı 2, 1941, s. 130-132.

¹²⁹ I.Pavel'den sonra tahta 23 yaşındaki I.Aleksandr geçmiştir. I.Aleksandr'ın hükümdarlığının ilk yılları boyunca Rus diplomasisi sürekli olarak Osmanlı Devleti ile ilişkili problemlerle karşı karşıya kalacaktı. XIX. yüzyıl başında, birçok Avrupalı devlet adamı, Osmanlı Devleti'nin dağılmasının hızla yaklaştığına inanıyordu. I.Aleksandr'ın Osmanlı politikasını irdelemek için bkz. Edward Michael Fitzgibbon, *Alexander I and the Near East: the Ottoman Empire in Russia's Foreign Relations, 1801-1807*, Ohio State University, Ph.D., 1974, s. 299.

Bu antlaşmaya göre İngilizlerin de Mısır'ı tahliye etmeleri gerekiyordu. Ancak tahliye etmedikleri gibi stratejik bölgelere ve limanlara da el koymuşlardı. İngiltere'nin Mısır'daki konumu ile Rusya'nın Balkanlar, Eflak ve Boğdan üzerindeki emelleri; 1798 Mısır Seferi ile kaybettiği Osmanlı'nın güvenini tekrardan kazanmak için Fransa'ya bir zemin sağladı. Böylece 25 Haziran 1802'de Osmanlı Devleti adına Galip Efendi; Fransa adına ise yine Talleyrand tarafından Paris Barış Antlaşması imzalandı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti Fransa'ya eski haklarını geri verdi.¹³⁰ Fransa'nın Mısır'dan çıkartılmasından sonra İngiltere, bölgede Memlûk beylerini destekleyerek hâkimiyet kurma peşindeydi. Bu sebeple de Osmanlı Devleti ile İngiltere arasında anlaşmazlıklar bulmaktaydı. İngiltere, Mısır'da güçlü bir Osmanlı idaresini değil de Memlûk beylerinin hâkimiyetinin tesis edilmesini istiyordu.¹³¹ Ancak böyle bir ortamda, Napoléon'un Mısır'daki ahvalin incelenmesi için gönderdiği Horace-Francois Bastien Sébastiani de La Porta'nın (1772-1851) Paris'e döndükten sonra 30 Ocak 1803'te Moniteur'da yayımlanan raporu,¹³² Osmanlı Devleti'nin İngiltere'ye olan tutumunu hafifletmesine sebep oldu. Nihayetinde ortak paydalarda buluşan iki devlet arasında 9 Ocak 1803 tarihinde İstanbul'da imzalanan antlaşma ile İngiltere'nin Mısır'ı tahliyesi kararlaştırıldı. Böylece İngilizler, 11 Mart 1803'te Mısır'dan ayrıldı.¹³³ İngiltere, Mısır'dan çıkmışsa da elinde kalan tek Akdeniz üssü olan Malta'dan ayrılmamaya kararlıydı. Bu ise Amiens Antlaşması'nın ihlâliydi. Amiens Antlaşması ile kısa bir dönem barış yaşayan Fransa ve İngiltere, 1803 yılına gelindiğinde yeni bir harbe

¹³⁰ Erim, *a.g.e.*, s. 213-217 ; Paris Barış Antlaşması'ndan sonra Bâbüâli, Paris'e bir ikamet elçisi olarak 29 Aralık 1802 tarihinde Mehmet Sait Hâlet Efendi'yi atamıştır. Hâlet Efendi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Süheyla Yenidünya, *Devletin Kahyası Sultanın Efendisi: Mehmed Said Hâlet Efendi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018.

¹³¹ Fransızların Mısır'dan çıkartılması sonrası İngiltere'nin faaliyetleri için bkz. Yüksel Çelik, "III.Selim Devrinde Mısır'da Osmanlı-İngiliz Rekabeti (1798-1807)", *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III.Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul, 2010, s. 357 vd ; Geniş bir perspektifte askerî faaliyetler için bkz. Piers Mackesy, *British Victory of Egypt 1801*, Taylor & Francis Group, London and New York, 2002, s. 282.

¹³² Bu rapor hem Osmanlı Devleti'nin hem de İngiltere'nin Mısır'da kalan kuvvetlerinin zayıflığından ve Mısır'ı ele geçirmek için 6.000 kişilik bir kuvvetin yeterli olabileceğinden bahsediyordu. Mckay, Scott, *a.g.e.*, s. 352 ; Ayrıca raporda Mısır meselesinin yanı sıra Yedi Adalılar'ın ilk fırsatta kendilerini Fransa tarafında olduklarını ilân edeceği de yazıyordu. *Bourrienne's Memoirs of Napoleon Bonaparte*, Edited by W, C. Armstrong, Published by Silas Andrus & Son., 1851, s. 206.

¹³³ Azim Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807," *Belleten*, Cilt XLVII, Sayı: 185, Yıl 1983, s. 266 ; Çelik, *a.g.m.*, s. 363.

girişti.¹³⁴ İngiltere, 1803-1805 yılları arasında Fransa'ya karşı tek başına mücadele etmişti. Peki bu iki yıllık süreçte neler oldu?

Bâbîâli, İngiltere ve Fransa'nın savaşında tarafsız olacağını bildirecek; toprakları üzerinde Balkanlar'da Sırların isyanı, Mısır'da hâkimiyetin tekrar tesis edilmesi ve Pazvantoğlu Osman (1758-1807), Tepedenli Ali Paşa (1740 /1744-1822) gibi ayanlar ile uğraşacaktı.¹³⁵ Rusya açısından 17 Ocak 1804'te Adam Çartoriyski'nin (1770-1861/Görev süresi 1804-1806 yılları) Aleksandr Romanoviç Vorontsov'dan (1741-1805/Görev süresi 1802-1804 yılları) Rusya dış politika yönetimini devralması ise Rusya'nın Balkanlar'daki emellerini nihayete erdirmesi için önemli bir görev değişikliği idi.¹³⁶ Çartoriyski, göreve atanmasından sonra Rusya'nın dış politikasında Büyük Petro'dan beri süregelen bazı temel amaçlar belirledi. Bunlardan ilki Akdeniz'e çıkabilmek, ikincisi ise Boğazların koruyucusu olan Osmanlı Devleti'nin zayıflaması veya dağılmasıyla birlikte Boğazların kontrolünü ele alabilme çabasıydı.¹³⁷ Yedi Ada Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Osmanlı Devleti asli egemen olurken Rusya da cumhuriyetin savunması ve anayasasını sürdürme sorumluluğunu üstlenmiş, böylece askerî ve siyasi teşebbüsleri için önemli bir temel kazanmıştı. Yedi Ada Cumhuriyeti'nin doğuşu, aslında daha geniş bir sürecin göstergesiydi. Balkan halkları arasında şimdiye kadar gelişen eğilimlere yönelik sadece dinî değil aynı zamanda ulusal çizgilere yönelik de bir tezahürdü. Bu eğilimler, Yunanlılar ve Karadağlılar arasında bir süredir

¹³⁴ İngiltere için Malta'nın önemine dair İngiliz Parlamentosu'ndaki bir tartışma için bkz. *The Parliamentary Debates From the Year 1803 to the Present Time*, Hansard, C. XXXII, 1816, s. 398-399.

¹³⁵ Bu doğrultuda Sırlar ve Pazvantoğlu özelinde bkz. Selim Aslantaş, "Sırp İsyanlarına Giden Yol (1788-1804)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2005, Sayı 3, s. 115-147 ; Vehhabi İsyanı için bkz. Kevser Değirmenci, "Vehhabi İsyanı'nın Bastırılmasında ve Sonrasında Mekke Muhafızı Hasan Paşa'nın Faaliyetleri", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2016, Sayı 49, s. 144-158.

¹³⁶ Çartoriyski göreve getirildikten sonra Rusya'nın Viyana Büyükelçisi Prens Andrey Kirilloviç Razumovski (1752-1836) yarı aşağılayıcı bir ses tonuyla kendisine; "Yani bizi yönetecek olan siz misiniz?" diye sormuş, Çartoriyski de "Öyle gözüküyor." diye cevap vermişti. *Memoirs of Prince Adam Czartoryski*, ed. Adam Gielgud, Vol. II, Second Edition, Remington & Co. Publishers, London, 1888, s. 4 ; XIX. yüzyılın başında Rusya'nın dış politika yönetimi Çartoriyski'nin ellerindeydi. Geniş bilgi için bkz. Charles Morley, "Alexander I and Czartoryski: The Polish Question, 1801-1813," *Slavonic and East European Review*, Cilt XXV, Sayı 65, 1947, ss. 405-426 ; Charles Morley, "Czartoryski's Attempts at a New Foreign Policy under Alexander I," *American Slavic and East European Review*, C. XII, S. 4, 1953, ss. 475-485.

¹³⁷ Tadeusz Świątchowski, "Czartoryski and Russia's Turkish Policy, 1804-1806", *The Polish Review*, C. XII, S. 4, Autumn, 1967, s. 30.

mevcuttu.¹³⁸ Osmanlı Devleti'nden bağımsız olma sürecine kadar gidecek olan Sırp İsyanı da Çartoriyski'nin göreve gelmesinden bir ay sonra başladı. Böylece Rusya'nın Osmanlı politikasının üçüncü kalemi de ortaya çıkmış oldu.

1804 yılının Şubat ayında Şumadiya ormanlarında Kara Yorgi (1762-1817) adında bir domuz tüccarının önderliğindeki Birinci Sırp İsyanı (1804-1813) bölgede varlıklarını ağır bir şekilde hissettiren Dayılara karşı başladı.¹³⁹ İlk etapta uluslararası perspektifte pek önem arz etmeyen bu isyan, Avusturya ve Rusya'nın müdahaleleri ile uluslararası bir boyut kazanacaktı. Peki, Ruslar bu isyanı Napoléon tehlikesinin bulunduğu dönemde nasıl karşıladı? Rusya'ya isyan ile ilgili ilk haberler; Viyana, Yaş ve İstanbul'daki Rus temsilcileri ve Eflak voyvodası Konstantin İpsilanti üzerinden ulaştı. İpsilanti, isyanın çok ciddi sonuçlar doğurabileceği konusunda Rusya'yı uyarılmışsa da isyancıların, Karadağ'da bulunan Rus General Marko İvelič'ten (1740–1825) yardım taleplerine İvelič, Çar ile Sultan'ın çok iyi dost olduklarını söyleyerek yardım talebini reddetmiş ve onlara, haklarını İstanbul'da aramalarını öğütlemişti.¹⁴⁰ Çartoriyski'ye göre Rusya'nın, gerek Avusturya'nın gerekse başka bir Avrupa gücünün Osmanlı topraklarında güç kazanmasını engellemesi gerekiyordu. Boğazlar üzerinde başka bir gücün hâkimiyet kazanmasına izin vermemeli; Osmanlı topraklarının paylaşılması söz konusu olursa da aslan payı, Doğu Slavlarının koruyucusu ya da imparatoru ünvanı sayesinde Çar, belirleyici ve meşru bir etki sağlayabileceği için Rusya'nın olmalıydı.¹⁴¹ Nihayetinde Rusya, Sırp İsyanı'na kayıtsız kalmayacak ve Bâbîâli'ye karşı Sırp'ların yanında duracaktı. Çartoriyski, İstanbul'a ulaşan Sırp delegeleri ile gizli bir temas kurması konusunda Rus elçisini bilgilendirdi. Elçi, Osmanlı yetkilileri ile görüşmeden önce onlarla buluşacak ve yürütülecek faaliyetler hakkında onlara tavsiye verecekti. Bu esnada Çartoriyski'nin talimatlarına göre hareket eden Yaş'taki Rusya konsolosu André Gervais de Sırp temsilcilerine yardım için Çar I.Aleksandr'a görünmelerini tavsiye

¹³⁸ Świętochowski, a.g.m., s. 31.

¹³⁹ Selim Aslantaş, "Sırp İsyanı'nın Uluslararası Boyutu (1804-1813)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt VI, Sayı 21, 2009, s. 110 ; İsyan hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Selim Aslantaş, *Osmanlıda Sırp İsyanları, 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2007, s. 66-72 ; İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1972, s. 83.

¹⁴⁰ Aslantaş, Sırp İsyanı'nın Uluslararası Boyutu..., s. 113-114.

¹⁴¹ Świętochowski, a.g.m., s. 31-32 ; Çartoriyski, eğer Avusturya'nın rızası gerekli olursa, kendisine Raguza, Belgrad, Eflak ve Bosna'nın bir kısmı ile Hırvatistan'ın verilebileceği ; Rusya'nın ise Boğazlara komşu limanlar ile birlikte Çanakkale, İstanbul, Korfı, Kotor ve Boğdan'a sahip olması gerektiği düşüncesindeydi. *Memoirs of Prince Adam Czartoryski*, s. 55.

etmişti. St.Petersburg'a ulaşan temsilciler de 1804 yılının Eylül ayında Dışişleri Bakanı tarafından kabul edilecek ancak Rusya, Osmanlı ile mevcut anlaşmanın ışığında isyancılara teçhizat yardımı yapmasına rağmen açık bir ilişkiden kaçınacaktı.¹⁴²

Rusya bu süreçte ince bir çizgi üzerindeydi. Rusların, Sırlara askerî yardımda bulunmaları Bâbıâli'nin tepkisini çekebilir ve Bâbıâli'yi Fransa'nın yanına itebilirdi. Öbür yandan da isyandan faydalanamayan Rusya'nın, Balkanlar'daki emellerinin sekteye uğraması da içten bile değildi. Bu sebeple Çartoriyski, Andrey Yakovleviç Italinskiy'e (1743-1827) Çar I.Aleksandr'ın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine kesinlikle karışmak istemediğini Osmanlı memurlarına bildirmesi talimatını vermişti.¹⁴³ 1805 yılının Ağustos ayına kadarki süreçte isyancılar, Mustafa Hafız Paşa komutasındaki Osmanlı birliklerini mağlup etmiş ve isyan sürecindeki ilk fiilî hareket böylece vuku bulmuştu.¹⁴⁴

Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki ilişkiler Balkanlar'da gerginleşirken İngiltere ve Fransa 1803 yılında harbe girmiş ve harp, 1805 yılına kadar bu iki devlet arasında vuku bulmuştu. 4 Temmuz 1804'te imparatorluk rejiminin Fransa'da tesis edilmesi ve Napoléon'un imparatorluğunu ilân etmesi¹⁴⁵ ise İngiltere tarafından tanınmamıştı. Osmanlı Devleti ise bu durumu bir koz olarak kullanacaktı. Ayrıca 1802 yılındaki Osmanlı-Fransa antlaşmasından beri iyileşen ilişkiler, Napoléon'un III.Selim'e gönderdiği mektuplarla sıcak temasa dönüşmüştü. Üstelik Napoléon'un imparator olduktan sonra, III.Selim'e imzalı bir resmini göndermesi de Padişahı son derece memnun etmiş ve III.Selim, Sadrazam'a yazdığı bir Hatt-ı Hümayûn'da memnuniyetini dile getirmişti.¹⁴⁶ Ancak İngiltere'nin Fransa ile harp halinde olması Rusya'nın ise bir harbin kıyısında olması sebebiyle baskı yapılan Osmanlı Devleti, Napoléon'un imparatorluğunu tanımayacak ve bu da Fransız Elçisi Guillaume Brune'nin İstanbul'dan

¹⁴² Świętochowski, a.g.m., s. 33 ; Rusların Sırp İsyanı'na verdiği desteğe binaen ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Demircioğlu, "Sırp İsyanında Çarlık Rusyası'nın Balkan Siyaseti, 1804-1813", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt XV, Sayı 1, Mart 2018, s. 142-160.

¹⁴³ Aslantaş, *Sırp İsyanının Uluslararası...*, s. 115.

¹⁴⁴ Aslantaş, *Osmanlıda Sırp İsyanları*, s. 99-100.

¹⁴⁵ Enver Ziya Karal, *Halet Efendinin Paris Büyükelçiliği (1802-1806)*, Kenan Basımevi, İstanbul 1940, s. 67 ; Fahir Armaoğlu, Napoléon'un imparatorluğunu ilân ettiği tarihi 2 Aralık 1804 ; İbrahim Küreli ise 18 Mart 1804 olarak vermektedir. Bkz. Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 62-88 ; İbrahim Küreli, *Abdurrahim Muhib Efendi'nin Fransa Sefaretnamesi (Küçük Sefaretname)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s. 17.

¹⁴⁶ Bu Hatt-ı Hümayûn için bkz. Karal, *Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid...* s. 50.

ayrılmasına sebep olacaktı.¹⁴⁷ Ardından Osmanlı elçisi Hâlet Efendi'nin artık elçi olarak tanınmadığının bildirilmesi de Osmanlı Devleti ile Fransa arasındaki siyasi münasebetlerin önemli bir darbe aldığı anlamına gelmekteydi.¹⁴⁸ Bu durum, Napoléon'un Mısır seferi dolayısıyla Osmanlı Devleti ile yapılan ittifâk antlaşmasının yenilenmesi için Rusya'ya zemin hazırladı. Rus elçisi Italinskiy'nin; Bâbiâli'nin kendi güvenliği için Eflak ve Boğdan'da 10-15 bin Rus askerinin bulunmasına, Adriyatik'teki Parga Kalesi'nin Ruslara; İskenderiye'nin de İngiltere'ye verilmesine izin verilmesi şartları¹⁴⁹ pek tabii III.Selim tarafından onaylanmayacaktı. Ancak devam eden müzakereler sonucunda 24 Eylül 1805'te taraflar arasında 9 yıl yürürlükte kalması planlanan 15 maddelik açık ve 10 maddelik gizli kısmı bulunan bir ittifâk antlaşması yapıldı. Bu antlaşma ile Osmanlı Devleti ve Rusya, Karadeniz'i kapalı deniz olarak kabul etmişler; Osmanlı Devleti ve Rusya haricinde harp gemilerinin Karadeniz'e girmesi yasaklanmış; bir düşman filosunun zorla girmesi halinde bu iki devlet birlikte savaşmayı kabul etmişti. Bundan başka, Rus harp gemilerinin Boğazlar'dan serbestçe geçmesi ve Bâbiâli'nin gerektiği hâllerde bu gemilere yardım etmesi¹⁵⁰ ve Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya'nın rızası olmadan tayin ve azledilememesi de kabul edilmişti. Ancak Fransa'ya karşı kurulan III.Koalisyon ordularının mağlubiyeti, Osmanlı Devleti'nin dış politikasını değiştirmesine sebep olacaktı. Peki, III.Koalisyon ordularının teşkili ve mağlubiyeti nasıl vuku buldu? 1803 yılında başlayan Fransa-İngiltere harbinde Rusya, ara bulucu olarak harbe dahil olmaya çalışmış ancak bu durum, Fransa tarafından Rusya'nın İngiltere yanlısı olduğu gerekçesiyle reddedilmişti. Buna, Napoléon'un Rusya sefiri Markov'a kötü davranışı ile sefirin geri çağırılması ve 1804 yılının Mart ayında Dük d'Enghien Olayı¹⁵¹ ile beraber Rusya Dışişleri Bakanı

¹⁴⁷ 26 Haziran 1802 Paris Antlaşması'ndan sonra Guillaume Brune elçi olarak tayin edilmiş ve 1803 yılının Ocak ayında İstanbul'a ulaşmıştır. İstanbul'dan ayrılırken ise yerine maslahatgüzar olarak Pierre Jean Ruffin'i bırakmıştır. Yenidünya, *a.g.e.*, s. 100.

¹⁴⁸ Yahya Bağçeci, "Osmanlı Belgelerine Göre Napolyon Bonapart'ın İmparator Unvanının Osmanlı Devleti Tarafından Tanınması Meselesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt VII, Sayı 29, s. 80.

¹⁴⁹ Armand Gosu, "The Third Anti-Napoleon Coalition and the Sublime Porte, 1805", *International Journal of Turkish Studies*, 2003, C. IX, S.1-2, s. 201.

¹⁵⁰ Karal, *Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedid...*, s. 206 ; Antlaşma metinleri için bkz. Erim, *a.g.e.*, s. 221-232.

¹⁵¹ Burbon Hanedanlığı'ndan Dük d'Enghien Almanya'da 15 Mart 1804 tarihinde Napoléon'un emri ile yakalanmış, 20 Mart akşamı da idam edilmişti. Dük d'Enghien'in idamı hakkında bkz. *Memoirs of Prince Adam Czartoryski*, s. 14-17... ; Dükün ölümü ve sonuçlarını başka bir kaynaktan okumak için ise bkz. *Bourrienne's Memoirs of Napoleon Bonaparte*, Bölüm XIX - XX, s. 230-251.

Adam Çartoriyski'nin Çar I.Aleksandr'ın Fransa'nın Balkanlar'da yayılmasından dolayı büyüyen endişelerini körüklemesi de eklenince Fransa ile Rusya'nın arası açılmıştı.¹⁵² Zaten 1803 yılında Osmanlı-Rusya ortak operasyonu neticesinde kurulan Yedi Ada Cumhuriyeti konusunda, Fransa ile Rusya arasında anlaşmazlıklar bulunuyordu. Tüm bu olayların neticesinde Fransa ile diplomatik ilişkiler kesildi. Napoléon'un, Mayıs 1805'te İtalya Kralı olması ve 6 Haziran'da da Cenova'yı ele geçirmesi, 11 gün sonra Avusturya'nın, Fransa'ya karşı yeni bir koalisyon oluşturmak için İngiltere ve Rusya ile müzakerelere başlamasına sebep olmuştu. İngiltere buna, Avusturya'nın askerî girişimlerine kaynak sağlama taahhüdüyle cevap vermişti.¹⁵³ Daha sonra Napoli'nin de katılımı ile III.Koalisyon oluşturulacaktı. Ancak Fransız ordularının, Ulm (17/19 Ekim 1805) ve Austerlitz'de (2 Aralık 1805) Avusturya ve Rusya ordularına karşı galip gelmesi, koalisyon ordularının Napoléon'un mağlubiyetine yönelik beslediği duyguların bitişi demektir.¹⁵⁴ Fransa, karada galibiyetler yaşarken denizlerde ise tam tersi bir durumla karşı karşıyaydı. İngiltere, Fransa'ya karşı Trafalgar Deniz Muharebesi'nde (21 Ekim 1805) önemli bir galibiyet kazanmıştı. Bunun üzerine Napoléon, Trafalgar mağlubiyeti ile İngiltere'yi denizlerde yenemeyeceğini anlamış ve yürüttüğü politikalarda birtakım değişikliklerde bulunması gerektiğinin farkına varmıştı. İngiltere ve Rusya karşısında izlediği politikaları değiştirme yöneliminde olan Napoléon, artık İngiltere'ye karşı ekonomik bir savaş ilân etmiş, Rusya'ya karşı ise daha önce topraklarına saldırdığı Osmanlı Devleti ile yakınlaşarak önceki gibi Osmanlı Devleti'ni paylaşmayı düşünen değil; onun toprak bütünlüğünü koruyup, onu askerî açıdan kuvvetlendirerek Rusya'ya karşı kullanmayı amaçlayan yeni bir politika izlemeye başlamıştı. Rusya'ya karşı yürüttüğü politikanın temelinde, Osmanlı Devleti ve İran ile ittifâk antlaşmaları yaparak Rusya'yı kuşatmak vardı. Bu doğrultuda Napoléon, hususi

¹⁵² Mckay, Scoot, *a.g.e.*, s. 357 ; Çartoriyski'nin I.Aleksandr ile olan yakın arkadaşlığını ve dışişleri bakanlığını incelemek için bkz. Paul Brykczynski, "Prince Adam Czartoryski as a Liminal Figure in the Development of Modern Nationalism in Eastern Europe at the turn of the Eighteenth and Nineteenth Centuries," *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 2010, C. XXXVIII, S. 5, s. 647-669.

¹⁵³ Robert Goetz, *1805:Austerlitz Napoleon and the Destruction of the Third Coalition*, Greenhill Books, London, 2005, s. 27.

¹⁵⁴ III.Koalisyon'un formasyonu, Koalisyon'un harp planları ve 1805 yılındaki Rus ordusu hakkındaki bilgi için Goetz, *a.g.e.*, s. 24-29, 37-40 ; Christopher Duffy, *Austerlitz 1805*, Cassell Military Paperbacks, London, 1977, s. 194 ; Koalisyonun formasyonunu İngiliz arşiv belgelerinde okumak için ise bkz. *Select Despatches from the British Foreign Office Archives Relating to the Formation of the Third Coalition Against France 1804-1805*, ed, John Holland Rose, Royal Historical Society, 1904, London, s. 289.

elçi sıfatıyla 1806 yılında İstanbul'a göndereceği Sébastiani'nin esas misyonunu, Osmanlı Devleti'ni Rusya ile harbe teşvik ederek eski hasmını güneyden kuşatmak olarak belirlemişti.¹⁵⁵

III.Koalisyon Harpleri'nin neticesinde 26 Aralık 1805'te Avusturya'nın İtalya'dan çıkarılışını ve Almanya'da Habsburg otoritesinin yıkılışını kabul eden Pressburg (Bratislava) Antlaşması imzalanmıştı.¹⁵⁶ Bu antlaşma ile Fransa'ya; Kotor, İstria ve Dalmaçya'nın verilmesi, Adriyatik'teki Fransız varlığı için önemli bir adımdı. Bu adımın Osmanlı Devleti için bir endişe kaynağı olarak görüldüğünü fark eden Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand, Ocak 1806'da sekreteri Le Roux'u Osmanlı Devleti'nin Napoléon'un imparator unvanını tanınmasını sağlamak üzere İstanbul'a gönderiyordu.¹⁵⁷ İstanbul'daki Fransız maslahatgüzar Pierre-Jean Ruffin (1742-1824) ise Osmanlı Devleti'ne bir yandan Kırım'ın Ruslardan geri alınmasını vaat ederek bir yandan da Rusya'nın Fransa'nın düşmanı olduğuna inandırmaya çalışarak diplomatik faaliyete geçiyordu.¹⁵⁸ Osmanlı tarafında ise Napoléon'un Austerlitz Zaferi'ne dair haber, Osmanlı-Rusya arasındaki ittifak antlaşması yenilendiği vakitte gelmişti. Böylece Osmanlı Devleti, Rusya ile ittifak antlaşması imzalamasına rağmen Abdurrahman Muhib Efendi'yi (?-1821) Fransa'ya göndermeye karar verdi. Ancak Muhib Efendi gönderildiğinde Paris'te zaten bir Osmanlı elçisi, Hâlet Efendi, bulunmaktaydı.¹⁵⁹ Ancak Ruffin'in Hâlet Efendi'nin gözden düştüğünü belirtmesiyle bu görev, Muhib Efendi'ye verilmişti. 30 Mart 1806'da Fransa'ya hareket eden Muhib Efendi, 20 Mayıs 1806'da Paris'e varacak ve daha sonra da Napoléon'un imparatorluk ünvanı tanınacaktı.¹⁶⁰ Bâbiâli'nin pusulasının Fransa tarafına döndüğü bu dönemde Rusya, Mayıs 1806'da, İngiltere'ye, Rusya'nın Memleketeyn'i; İngiltere'nin ise Mısır'ı alacağı bir Osmanlı Devleti'ni paylaşma önerisi götürmüştü de bu öneri İngiltere tarafından

¹⁵⁵ Çelik, a.g.m., s. 365.

¹⁵⁶ McKay, Scott, a.g.e., s. 359.

¹⁵⁷ Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)*, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul, 2011, Cilt VII, s. 275-277.

¹⁵⁸ Stanford J. Shaw, *Between Old and New The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789-1807*, Cambridge-Massachusetts, Harvard University Press, 1971, s. 335.

¹⁵⁹ Hâlet Efendi bir süre halefiyle Paris'te kalmışsa da 1 Ekim 1806'da Paris'ten ayrılmıştır. Yenidünya, a.g.e., s. 110.

¹⁶⁰ERCÜMEND KURAN, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1968, s. 52-53.

önemsenmemiştir.¹⁶¹ Öte yandan Fransa'nın Bükreş'teki konsolosu St. Luce, Fransız ordusunun yenilgilerinin asılsız haberlerini sirküle eden, Eflak Voyvodası İpsilanti tarafından da desteklenen İngiliz ve özellikle Rus ajanlarının faaliyetleri ile mücadelede zorluk çekiyordu.¹⁶² Durumun farkında olan Napoléon ise kısa bir süre sonra Osmanlı Devleti ile daha sağlam ilişkiler kurmak amacıyla, Rusya'ya karşı yürüteceği şark siyasetinin önemli aktörlerinden biri olacak olan Sébastiani'yi 2 Mayıs 1806'da İstanbul büyükelçisi olarak atadı. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin başka yerlerine de politik iletişim kurmak için hazırlık yaptı. 12 Mayıs'ta Pierre David, Travnik'e konsolos olarak atandı.¹⁶³ Daha önce de Mart ayında Charles F. Reinhard, Eflak ve Boğdan Konsolosu olarak atanmıştı. Osmanlı Devleti Fransa'ya yakınlaşırken Rusya tarafında da bir takım faaliyetler gözükiyordu. Mart 1806'da Rus donanması, Karadağ'da stratejik bir körfez olan Kotor Körfezi'ni ele geçirmiş böylece Rus etkisinin genişlemesi hedeflenmişti.¹⁶⁴ Hatırlanacağı üzere Rusya, Birleşik Yedi Ada Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla Balkanlar'da önemli bir adım atmıştı. Sırp İsyanı'nın vuku bulduğu dönemde Rusya, bir yandan yüzünü Karadağ'a çevirmişti.¹⁶⁵ Çartoriyski, Kotor'un önemini şöyle tanımlamaktaydı:¹⁶⁶

*“Türkiye ile ilişkilerimiz hangi yöne dönerse dönsün, Kotor'u ele geçirmek her zaman Rusya'nın çıkarına olacaktır... Kotor'a hâkim olduğumuz sürece, Türkiye bize bağlı kalacaktır. Herhangi bir yoldan bizi şaşırtmaya cesaret etmeyecektir, aksi takdirde Türkiye bir savaş sırasında Rusya'nın bir vilayeti olabilir.”*¹⁶⁷

¹⁶¹ Matthew S. Anderson, *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, çev. İdil Eser, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2001, s. 55.

¹⁶² Paul Shupp, *The European Powers and the Near Eastern Question, 1806-1807*, Columbia University Press, New York 1931, s. 71 ; İpsilanti ve Mouruzi aileleri ellerinde tuttukları baş tercümanlık makamından dolayı, Osmanlı dış siyasetinde oldukça etkiliydiler. Bu sebeple bu ikilinin dönem içerisindeki konumları önem arz etmektedir.

¹⁶³ Shupp, *a.g.e.*, s. 72.

¹⁶⁴ Świętochowski, *a.g.m.*, s. 32-33 ; Lefebvre, Rusların Kotor Limanı'nı ele geçirme tarihini Mart olarak değil Nisan ayında Fransızların Dalmaçya'ya girmesinden sonra olarak vermiştir. Georges Lefebvre, *Napoleon From 18 Brumaire to Tilsit, 1799-1807*, Trans. Henry F. Stockhold, New York, Columbia Uni. Press, 1969, s. 249.

¹⁶⁵ *Vestnik Yevropi*'nin 1805 yılı yedinci sayısında yayınlanan “İteli oblasti Montenegro ili Çernogortsy (Türkçesi: Montenegro veya Karadağ Bölgesinin Sakinleri)” adlı bir yazıda, yabancı yayın organlarında Rusya'nın Karadağlılara gizli bir şekilde yardım yaptığına dair haberler yayımlandığı ancak bu haberlerin gerçeği yansıtmadığı iddia edilmektedir. Bkz. Demircioğlu, *a.g.m.*, s. 147.

¹⁶⁶ Kotor, Cattaro ya da Katara, bugünkü Hırvatistan sınırları içerisinde, Adriyatik Denizi'ne kıyısı olan Dubrovnik şehrinin güneyinde bulunan jeopolitik açıdan önemli bir şehirdir.

¹⁶⁷ “Russkoe Istoricheskoe Obschestvo,” *Sbornik*, S. Peterburg, 1890, C. LXXXII, s. 344'teki bu bilgi tez yazarı tarafından görülmemiş Świętochowsk'nin adı geçen eserinin 33. sayfasından naklen

Pressburg Barışı ile İstria ve Dalmaçya'nın yanı sıra Kotor da Fransızlara verilmiş; Fransız General August Marmont (1774-1852) Dalmaçya'ya girmişti.¹⁶⁸ Ancak Kotor'daki Avusturya ordusunun kumandanı, Fransızlar bölgeye ulaşmadan önce Kotor'u Ruslara teslim hazırlamış; bunun üzerine Fransız General Jacques Lauriston (1768-1828) Dubrovnik'i eski adıyla Ragusa'yı işgal etmişti. Osmanlı Devleti ise sadece bunu protesto etmekle yetinmişti. Fransız maslahatgüzar Ruffin, 17 Haziran'da resmî bir notada Bâbîâli'ye Rusların bölgeyi ele geçirmelerine mâni olmak için bu işgalin gerçekleşmesi gerektiğini belirtmişti.¹⁶⁹ Ancak bu dönemde takviye alan Rus birlikleri ve Karadağlılardan mürekkep askerî kuvvetlerle Fransız kuvvetleri arasında, Ragusa'da muharebeler vuku bulmaktaydı.¹⁷⁰ Bu olay üzerine Ragusa'daki Fransız konsolosu şöyle yazmıştı:

“Rusların böyle haydutlarla (Karadağlılarla) teşrîk-i muâmelât eylemeleri kendileri için bir şeyndir. Fransa burada da vahşete karşı medeniyyeti temsîl ediyor.”¹⁷¹

Fransa'nın İstanbul elçiliğine Sébastiani atanmışken Osmanlı Devleti'nin Fransa Elçisi Muhib Efendi ise Paris yolundaydı. Ancak Sébastiani İstanbul'a varmadan önce başkâtibi, Napoléon tarafından kaleme alınan mektuplarla İstanbul'a geliyordu. Napoléon mektubunda, iyi dileklerinin yanında, şayet Rusya barışa razı olmazsa Lehistan'a hücum edeceğini bildirmekteydi.¹⁷²

Bu dönemde, nüfusu gün geçtikçe artan *Nizâm-ı Cedîd* ordusunun finansmanı için gerekli maddî imkanların sağlanabilmesi amacıyla korumacı bir iktisat politikası

---

alıntılanmıştır. Evvelki cümleyle aşağı yukarı aynı içerikle Kotor'un Ruslar açısından önemi için ayrıca bkz. Shupp, *a.g.e.*, s. 82

¹⁶⁸ Lefebvre, *a.g.e.*, s. 249.

¹⁶⁹ 1806 Mayıs'ında Sébastiani ile yapılan bir görüşmenin ana gündemini Dubrovnik'in Fransa tarafından işgali oluşturmuştur. Sébastiani, Dubrovnik'e bir generallerinin tayin edildiğini ifade ederek, burasının Osmanlı Devleti'ne ait olduğunu, Rusya'nın Korfu'dan çekilmesiyle kendilerinin de buradan çekileceklerini söylemiştir. Nihat Karaer, “Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı Fransız Diplomasi İlişkileri,” *OTAM*, 30/2011, s. 5 ; Korfu Adası'na ilişkin Rus arşivlerine dayalı bir çalışma için–Aleksy V. Postnikov, “From Charting to Mapping: Russian Military Mapping of Corfu in the Early Nineteenth Century”, *Imago Mundi: The International Journal for the History of Cartography*, 2001, C. LIII, ss. 83-96.

¹⁷⁰ Bkz. Ahmed Rasim, *Osmanlı Tarihi*, Cilt III, Hikmet Neşriyat, İstanbul 2000, s. 179 ; Henüz Fransız ordusu Kotor'a gelmeden önce Karadağ'daki sivilleri eğitmek için asker gönderen Rusya, Fransa ile 1806'da beliren savaş ihtimaline karşı bölgeye 6.000 kişiden oluşan bir kara birliği ve 3.000 kişilik yardımcı kuvvet göndermişti. Bkz. Demircioğlu, *a.g.m.* s. 149.

¹⁷¹ Driault, *a.g.e.*, s. 40.

¹⁷² Karaer, “Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği...”, s. 3.

izlemeye başlayan Bâbîâli, beratlı tüccarlar sebebiyle yaşadığı malî kaybı azaltacak tedbirler almaya çalışmaktaydı.¹⁷³ Bu berata sahip olan, özellikle Rus konsolosluklarından bu beratı temin eden, tüccarlar, hiçbir Osmanlı reayasının sahip olmadığı ticari ayrıcalıklara sahip oluyordu.¹⁷⁴ Osmanlı Devleti, zamanla önemli bir gelir kalemine dönüşen bu beratların, Rus konsoloslar tarafından belli bir koşulla verilmediğini öne sürerek önlemler almaya çalışacaktı. Ancak bu durum, Rusya'dan çok İngiltere'nin tepkisini çekecek ve İngiltere üstü kapalı şekilde de olsa Osmanlı Devleti'ni harple tehdit edecekti.¹⁷⁵ Ayrıca Rusya elçisi İtalinskiy, 10 Temmuz 1806 tarihi itibarıyla İngiltere elçisine, “Bâbîâli'nin düşmanca tavrı devam ederse Osmanlı sınırında bekleyen ordulara işgal emri verildiğini” bildirmişti.¹⁷⁶ Osmanlı Devleti'nin, artık İngiltere-Rusya ikilisinden ayrılarak Fransa yanında saf tuttuğu esnada, Bâbîâli üzerinde Fransız etkisinin daha çok hissedilmesine, Sébastiani'nin 9 Ağustos 1806'da İstanbul'a gelmesi sebebiyet verecekti. Sébastiani'nin görevleri arasında; Bâbîâli üzerindeki Fransız nüfuzunu artırmak, Osmanlı'nın Dalmaçya'daki Fransız ordusu ile iş birliğine girmesini sağlayarak Rusları, Karadağ ve Arnavutluk'tan çıkarmak, böylece Yunanistan ve Boğdan'daki Rus nüfuzunu sona erdirmek, Boğazların Rus ve İngiliz gemilerine kapatılmasını sağlamak, III.Selim'i Sırp İsyanı'nı bastırmaya yöneltmek, Eflak ve Boğdan'a Rus müdahalesi olasılığına son vermek için bu bölgelere müdahale ile Fransızların Adriyatik'teki varlığının Osmanlı toprak bütünlüğüne karşı değil de bölgedeki Rus nüfuzuna engel olmak için bulunduğuna ikna etmek yer almaktaydı.¹⁷⁷

¹⁷³ Fatih Yeşil, “İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi”, *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul, 2010, s. 392.

¹⁷⁴ XIX.yüzyıl başlarına gelindiğinde Rusya, Avrupa'nın en büyük devletlerinden birisi hâline gelmiş, endüstride ve tarımdaki gelişmeleri yakalamıştı. Bu dönemde, 2.500 fabrikaya sahip olan Rusya'nın fabrikalarında, 95.000 işçi çalışmaktaydı. Fabrikalarda 10 milyon ton pik demir işlenmekte ve işlenmiş demirin bir kısmı ihraç edilmekteydi. Aynı zamanda tarım ürünleri üretiminde de çok önemli derecede artış kaydedilmişti. Yıllık tarım üretiminde 900 milyon ruble ciroya ulaşılmış, bunun 56-58 milyon rublesini ise ihraç kalemleri oluşturmaktaydı. İbrahim Yılmazçelik, Ali Gökçen Özdem, “1812 Bükreş Antlaşması ve Rusya'nın Balkanlar'a Müdahalesi”, *Balkan Tarihi*, ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016, Cilt I, s. 293.

¹⁷⁵ Yeşil, “İstanbul Önlerinde...”, s. 394.

¹⁷⁶ Yeşil, “İstanbul Önlerinde...”, s. 394.

¹⁷⁷ Hüseyin Yılmaz, *XIX. Yüzyılın Başında Avrupa Devletleri Arası Rekabet ve 1809 Kale-i Sultani Antlaşması*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2018, s. 66 ; III.Selim Sébastiani hakkındaki memnuniyetini “*Haşmetlu ulu dostum ve siddikim imparator cenaplarının arz-ı ihlasından mahzuz olduğum elçi beye beyan olunsun. Elçi Beyin kendinden hazettim. İnsallah devleteyn beyninde semere-i hüsnü niyet ispat*

III.Selim ise 7 Mayıs 1806'da Abdurrahim Muhib Efendi aracılığıyla Napoléon'a verilen name-i hümayunda; Rusya ile barış yaparken Osmanlı Devleti'ni kuzey komşusunun tabiiyeti altına sokan 23 Eylül 1805 tarihli antlaşmanın ilgâsını ve Eflak ve Boğdan'ın Rusya'nın vesayetinden çıkarılarak eskisi gibi Osmanlı hâkimiyetine alınmasının sağlanmasını istemişti. Napoléon da mektubu okuduktan sonra barış görüşmeleri için kısa süre sonra Paris'e gelecek olan Rusya temsilcisi ile imzalayacakları antlaşmada, Sultan'ın isteğini dikkate alacağını belirtmişti.¹⁷⁸ Rus yetkili d'Oubrill'in 9 Temmuz'da Paris'e ulaştıktan sonra Fransa Harbiye Nâzırı Clarke ile 20 Temmuz'da yapılan Clarke-d'Oubrill Antlaşması'nda; Kotor'un Fransa'ya terki, Yedi Adalar'ın bağımsızlığının tanınması, Bâbüâli'nin garantisi altında Dubrovnik'in bağımsızlığı, Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü ve bağımsızlığının tanınması kabul edilmişti.¹⁷⁹ Ancak bu antlaşma daha sonra Çar I.Aleksandr tarafından kabul edilmeyecek ve bunun üzerine Napoléon, Rusya'ya karşı sefere girişmek üzere 1806 yılının Eylül ayının ortasında karargâhını Lehistan'da kuracaktır.¹⁸⁰

Sébastieni'nin III.Selim tarafından henüz kabul edilmeden önce ve Clarke-d'Oubrill Antlaşması'nın henüz I.Aleksandr tarafından reddedilmediği esnada Sébastiani'nin tavsiyelerine uyan Bâbüâli, Rus yanlısı ve Sırp İsyanı'na destek verdikleri düşünülen Eflak ve Boğdan voyvodaları Konstantin İpsilanti ve Alexander Mouruzi'nin yerine Alexander Suzzo ve Charles Callimachi'yi atadı. Bu durum, Rusya ve İngiltere'nin tepkisine neden oldu.¹⁸¹ Öyle ki Rusya'nın İstanbul elçisi Italinskiy, St. Petersburg'a azillerin gerçekleşmesi halinde sınırda bekleyen Rus kuvvetlerinin Eflak ve Boğdan'a

---

edecek çok hizmetlerde bulunur." diyerek belirtmekteydi. Enver Ziya Karal, *III. Selim'in Hattı Hümayunları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1942, s. 92.

¹⁷⁸ Kuran, *a.g.e.*, s. 53-54.

¹⁷⁹ Karaer, "Abdurrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği...", s. 7-8 ; Süslü, *a.g.e.*, s. 270, Rasim, *a.g.e.*, s. 179-180 ; Lefebvre, *a.g.e.*, s. 253 ; Lefebvre, Oubrill'in ulaşma gününü 6 Temmuz olarak vermektedir.

¹⁸⁰ Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Tamamlayan Bekir Sıtkı Baykal, TTK, 1968 Ankara, s. 184 ; Kuran, *a.g.e.*, s. 54 ; Rasim, *a.g.e.*, s. 178 ; Clarke-d'Oubrill Antlaşması'nın Çar tarafından reddedilişinin Talleyrand tarafından Sébastiani'ye bildirilmesi ile ilgili bkz. Driault, *a.g.e.*, s. 44 ; Süslü, *a.g.e.*, s. 270.

¹⁸¹ Voyvodaların değiştirilmesi için bkz. William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*, London, 1820, s. 100 ve devamı ; Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet (Tertib-i Cedid) Zeyl ve İlaveleriyle Tam Metin Transkripsiyon*, 2. Kitap, VIII. Cilt, s. 2274, Haz. Sadık Emre Karakuş, Murat Babuçoğlu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kültür Yayınları, Ankara, 2017.

girmesini tavsiye ederken¹⁸² St.Petersburg'dan Osmanlı Devleti'ne verilen notada ise İpsilanti ve Mouruzi'nin görevlerine iadesi ve görevlerini yedi yıla tamamlamaları talep ediliyordu. Eğer bu nota Bâbiâli tarafından reddedilecek olursa da İtalinskiy'nin derhal İstanbul'dan ayrılacağı belirtiliyordu. Sébastiani ise iki ülke arasındaki gerilimi körüklemek için Bâbiâli'den, Rus gemilerinin Boğazlardan geçişini durdurmasını ve sözde Sırları bastırıp daha sonra Tuna'ya ilerleyecek olan Dalmaçya'daki Fransız birliklerine Bosna-Hersek üzerinden geçmesine izin vermesini istiyordu.¹⁸³ Fakat Rusya için Eflak ve Boğdan; Tuna'nın yolu, Balkanlar'ın kapısı, İstanbul'la olan anlaşmazlıkların ve Akdeniz'e doğru açılmanın temel nedeni olmakla birlikte yaklaşık olarak yüzyıldan beri Rus siyasetinin en can alıcı problemi olmuştu.¹⁸⁴ Ekim 1806 başlarında İngiltere elçisi Sir Charles Arbuthnot (1767-1850), Bâbiâli'ye Prusya, İsveç, Rusya ve İngiltere'den ibaret müttefik devletler topluluğunun kurulduğunu ve Napoléon'un artık bozguna uğrayıp bundan sonra *Devlet-i aliyye*'ye yardım edemeyeceğini bildirmişti. Voyvodaların azline İngiltere ve Rusya tarafından verilen tepkilere dayanamayan Bâbiâli, 17 Ekim 1806'da İpsilanti ve Mouruzi'yi tekrar Eflak ve Boğdan Voyvodaları'na getirdi.¹⁸⁵ Ancak voyvodaların tekrardan göreve getirilmesi, Bâbiâli'nin Fransız nüfuzundan kurtarılması amaçlandığı için İngiltere ve Rusya tarafından yeterli görülmedi. 14 Ekim'de Napoléon'un Jena'da, Prusya ordusunu ezdiği haberi İstanbul'a ulaştığında ise Osmanlı Devleti'nin siyaseti bir kez daha yön değiştirdi ve Fransa ile ittifâk antlaşmasını müzakere etmek üzere Paris'e bir temsilci gönderme kararı alındı.¹⁸⁶ Tüm bu süreç sonrasında Napoléon ile III.Selim arasındaki iletişim kuvvetlenmiş ve birbirlerine mektuplar yazarak düşüncelerini dile getiriyorlardı.¹⁸⁷ Bütün bu gelişmeler, nihai olarak yeni bir Osmanlı-Rus harbini kaçınılmaz hale getirmişti. Eflak ve Boğdan'a Fransa'ya yakın voyvodaların atanması Napoléon açısından ne kadar önemliyse Boğazların Rus gemilerine kapatılması da en az

¹⁸² Yeşil, "İstanbul Önlerinde...", s. 397 ; Ancak belirtmek gerekir ki voyvodaların azlinin hukukî dayanağı Rus yetkililer tarafından imzalanan, henüz o tarihte Çar tarafından reddedilmeyen Clarke-d'Oubrill Antlaşması idi.

¹⁸³ Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası...", s. 120.

¹⁸⁴ Süslü, *a.g.e.*, s. 271.

¹⁸⁵ Fatih Yeşil, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2017, s. 38 ; Sébastiani bu değişiklik ile ilgili şu sözleri sarf eder: "*İmparatorluğun târîh-i vekâyi'inde tesâdiif edilebilecek en mûcib-i mahcûbiyyet inkıyâd budur.*" Driault, *a.g.e.*, s. 51.

¹⁸⁶ Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası...", s. 121.

¹⁸⁷ Bu mektuplar için bkz. Süslü, *a.g.e.*, s. 271-272.

o kadar önemliydi. Nitekim bu şekilde sadece Yedi Adalar'da konuşlanmış olan Rus birliklerinin en kısa ikmal rotası bloke edilmekle kalmayacak, aynı zamanda İngiltere de Akdeniz'de Rusya'nın desteğinden mahrum kalacaktı.¹⁸⁸ Ayrıca Rusya'nın olası bir harp durumunda Orta ve Kuzey Avrupa'da bulunan askerî birliklerini Boğdan yani Tuna Cephesi'ne sevk etmesi, İngiltere açısından, Napoléon'a karşı askerî yönden bir zayıflamanın olabileceği de unutulmamalıdır. Harp çanlarının çalmaya başladığı Eylül 1806'da tüm bu sebeplerle İngiltere'nin ara buluculuğu, harbi ancak Ekim ayına kadar erteleyebilmişti.¹⁸⁹ Dalmaçya'da bulunan Fransız ordularının Tuna kıyılarından giderek Lehistan'a hücum etmeleri ihtimalini engelleme¹⁹⁰ düşüncesinde olan Rusya, Osmanlı Devleti için Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı'nın kelimenin ikinci anlamıyla *bel kemikleri olan* Hotin, Bender ve Akkerman Kaleleri'ne yönelik resmî bir harp ilânı olmadan 1806 yılının Kasım ayında harekât başlatmıştı. III.Selim, Rusya için ufukta bir Fransız tehlikesinin olduğu bir vakitte, saldırıyı bildiren yazı kendisine sunulduğunda bu duruma inanmamış ve şaşkınlık içerisinde kalmıştı.¹⁹¹

1.2. HAREKÂT BÖLGESİNİN COĞRAFİ DURUMU

Batı Cephesi veyahut tezimizde kullandığımız adla Tuna Cephesi; günümüzdeki Ukrayna topraklarından başlayarak güneyde Moldova ve Romanya toprakları, daha güneyde de Bulgaristan'a kadar uzanan geniş bir coğrafyayı nitelemektedir. Bu

¹⁸⁸ Yeşil, "İstanbul Önlerinde...", s. 400.

¹⁸⁹ İsmail Şahin, "Utrecht'ten Tilsit'e İngiltere'nin Akdeniz Politikası," *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt IV, Sayı 4, 2015, s. 853.

¹⁹⁰ Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'ât Kurumlarıyla Osmanlı Tarihi I-IV*, Haz. Yılmaz Kurt, Ankara, 2008, s. 452 ; 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi'nin temel gerekçeleri voyvodaların azli ve olası bir Fransız saldırısını engelleme olarak gösterilmesinin yanı sıra harbin ekonomik gerekçesi de vardır. Şöyle ki XIX.yüzyılın başında, Rusya'nın dökme demir ve buğday gibi ürünlerini, ihraç etmek için Akdeniz'e çıkmaya ihtiyacı vardı. Rusya'da, yaklaşık olarak 10 milyon pud dökme demir üretilmiş ve bu ülkenin iç ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp aynı zamanda yurt dışına satış için de yeterli bir miktardı. Bu dönemde 56-58 milyon rublesini buğday ihracatı oluşturan toplam ciro 900 milyon rubleye ulaşmıştı. Rusya'da dış ticaret genellikle Baltık Denizi, Beyaz Deniz ve Karadeniz vasıtasıyla gerçekleşmekteydi. Yüzyılın başında Avrupa'ya ihraç edilen tarım ürünlerinin ihraç edildiği Karadeniz limanlarının önemi artmıştı. Bu açıdan Rusya, Akdeniz'e ve Tuna'ya ulaşmak için Karadeniz Bölgesi'ndeki pozisyonlarını güçlendirecekti. Sergey Georgiyeviç Voskoboynikov, *Uçastiye Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voyne 1806-1812 gg* (Türkçesi: *Don Kazakları'nın 1806 - 1812 yılları arasındaki Rus-Türk Savaşına Katılımı*) Dis. ... Kand. İst. Nauk: 07.00.02 Rostov n/D, 2006, str. 56-57 ; M. İ. Kutuzov *Sbornik Dokumentov* (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*), ed. Lüboimir Grigoryeviç Beskrovniy, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuza SSR, Tom III, Moskva 1952, s. V

¹⁹¹ III.Selim'in bu şaşkınlığını kendi cümlelerinde görmek için bkz. Karal, *Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedit...*, s. 51 ; Karal, *III. Selim'in Hatt-ı Hümayunları*, s. 96.

coğrafyada ilk savunma hattı olarak Hotin-Bender-Akkerman Kaleleri bulunmaktaydı. Osmanlıların kullandığı ve önem verdiği kalelerin neredeyse tamamı, kendisinden önce de var olmuş, konuşlandığı bölgenin stratejik öneminden dolayı inşa edilmiş yapılarıdır.¹⁹² Kale vasfının yanı sıra birer şehir olma özelliği de gösteren bu noktalar, birer tahıl ambarı olması hasebiyle de önemlidir. Osmanlı Devleti, olası bir kuşatma durumunda zahire ihtiyacının baş göstermemesi ve ileri harekâtlarda birer lojistik depo olarak kullanılabilmesi için sınır kalelerinde önemli miktarda zahire depolamaktaydı. İkinci savunma hattı olarak da Tuna Nehri ve kuzey-güneyindeki kaleler hayati önem arz etmekteydi. Hâkimiyeti altında bulunan devlete doğal bir savunma hattı sağlayan Tuna Nehri'nde bir kalenin düşmesi, önce hat sırasındaki kalelerin kendi aralarındaki savunma gücünü azaltacak daha sonra zincirleme bir tepkime ile diğer kalelerin düşmesine sebep olarak, Rus ordusunu İstanbul'dan önceki son kritik arazi arızası olan Balkan Dağları'na taşıyacaktı.

Ayrıca Tuna Nehri, Rusya ve Osmanlı Devleti arasında stratejik bir bariyer olma özelliği de taşımaktaydı. 1768-74 Osmanlı-Rus Harbi'nde General Pyotr Rumyantsev'in (1725-1796) Tuna'yı geçmesi ile ismine *Zadunayskiy (Tuna Ötesi)* sıfatı eklenmişti. 1812 Bükreş Antlaşması ile de Besarabya'yı ilhâk edecek olan Rusya, bir Tuna devleti haline dönüşecek; 1828-29 Osmanlı-Rus Harbi'nde Balkan Dağları'nı aşarak Edirne'ye girmeyi başaran Alman kökenli General Ivan Ivanoviç Dibiç'e de (1785-1831) *Zabalkanskiy (Balkan Ötesi)* lakabı verilecekti.¹⁹³

Rus ordusunun ilk harekât düzenlediği bölgede Hotin, Bender ve Akkerman kale-şehirleri bulunmakta idi. Günümüzde Ukrayna toprakları içerisinde bulunan Hotin, Türklerin Kamaniçe dedikleri Kaminiç şehrinin 20-25 km güneyinde, bir taraftan

¹⁹² Mahir Aydın, "Kaleler", *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 15.

¹⁹³ Köremezli, "Osmanlı-Rus Harpleri (1768-1878)" adlı makalesinde Tuna'nın Ruslar tarafından ilk kez geçildiğinin işareti olarak Rumyantsev'in ismine *Zadunayskiy (Tuna Ötesi)* sıfatının eklenmesini belirtirken ; Düzcü "Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek..." adlı makalesinde Bükreş Antlaşması'nın dördüncü maddesine dayanarak Rusların Tuna Nehri'ne ilk defa bu harple ayak bastığını belirtmektedir. İbrahim Köremezli, "Osmanlı-Rus Harpleri (1768-1878)", *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, ed. Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 250 ; Levent Düzcü, "Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek/Tahdid-i Hudûd: Osmanlı'nın Rusya ile İmtihani (1812-1818)", *A. İ. B. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, C. XVI, Yıl 16, Sayı 3, 16, s. 184.

yalçın kayalar bir taraftan da uçurumlar içeren ormanlık bir sahaydı.¹⁹⁴ Turla (Dinyester) Nehri kenarında konuşlanan bu kalenin büyüklüğü 1.500 adım olup; biri Turla Nehri tarafına, biri de güneye bakan iki kapısı bulunmaktaydı.¹⁹⁵ Kale, 1713 yılında geçici Rus işgalinin ardından İstanbul'dan gönderilen Osmanlı ve Fransız teknik heyetinin nezaretinde yeniden tamir edilerek genişletilmişti. Bu yeni kale, iç kale adı verilen eski Ortaçağ kalesini çevirecek şekilde Batı tarzı yanında Osmanlı izleri de taşıyan bir üslûpta yapılmıştı. Kalenin; İstanbul (Yaş), Tımışvar, Bender (aynı zamanda Ukrayna) ve Su Kapısı denilen dört kapısı bulunmaktaydı.¹⁹⁶

Osmanlıların Moldova'da Turla (Dinyester) Nehri'nin sağ kıyısında bulunan Hotin'de ilk görülmesi, 1476 yılında Fâtiş Sultan Mehmed Han zamanında vuku bulmuştu. Bu dönemde teslim alınamayan Hotin Kalesi, II.Osman Dönemi'nde de (1618-1622) ele geçirilememiş ve Boğdan voyvodalarının idaresi altına verilmişti. Bunu takip eden harpler sırasında birçok kez el değiştiren Hotin, 1699 Karlofça Antlaşması sonucunda Kamanıçe'nin terk edilmesiyle Doğu Avrupa'da Osmanlılar'ın en önemli dayanak noktası olma özelliğini kazanmış; 1711'den sonra Boğdan'dan alınıp doğrudan Osmanlı idaresine sokulmuştu.¹⁹⁷ 1739 yılında Ruslar tarafından ele geçirilen Hotin, 1768-1774 Osmanlı-Rus harpleri sonucunda Osmanlı Devleti'ne bırakılmış ve kalede yeni bir askeri yapılanmaya gidilmişti. Bu doğrultuda da gerek yeni barınakların inşa edilmesi gerekse kalenin hendekleri ve lağımlarının temizlenmesine başlanmıştı.¹⁹⁸ 1784 yılında da kalede yeni tamir işlerine başlanmış, bu faaliyet takip eden yıllarda da devam etmişti.

Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı zincirini, Hotin'den sonra Bender Kalesi devam ettirmekteydi. Boğdan'ın kuzeyinde Turla (Dinyester) Nehri kıyısındaki Bender Kalesi'nin eski adı Tighina/Tiglina olup bu ad, Türk idaresi sırasında alınmış, günümüzde de Benderj adıyla haritalara geçmiştir.¹⁹⁹ Bender ismi Farsça'da "nehir kıyısında liman", Arapça'da ise "iskele, geçit veya boğazı koruyan istihkâm, kale"

¹⁹⁴ Dilek Abatan, *XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Kuzay-Batı Karadeniz Savunma Stratejisi*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2003, Eskişehir, s. 62.

¹⁹⁵ *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, 2010, 5. Kitap, I. Cilt, s. 180.

¹⁹⁶ Dariusz Kolodziejczyk, "Hotin", *TDVİA*, Cilt XVIII, s. 254.

¹⁹⁷ Kolodziejczyk, a.g.m., s. 253-254.

¹⁹⁸ Cengiz Fedakâr, "Hotin Kalesi (1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi)", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt XVI, Sayı 3 (Eylül 2019), s. 518-519.

¹⁹⁹ Semavi Eyice, "Bender Kalesi", *TDVİA*, Cilt V, s. 431-432.

manasına gelir.²⁰⁰ Bender'in Osmanlı topraklarına katılması, 1538 yılında I.Süleyman Dönemi'nde (1520-1566) vuku bulmuştur.²⁰¹ Evliya Çelebi, “*Turla nehri kenarında bir yanı alçak, güneyi ve kiblesi yüksek küfegi kayalar üzerinde dörtgen şekilli bir şeddadi taş yapı bir güzel ve sağlam kaledir.*” cümlesiyle kaleyi tarif etmiştir.²⁰² Bender Kalesi, fethinden sonra ilk defa 1767-1774 Osmanlı-Rus-Avusturya Harpleri sırasında işgale uğramıştır.²⁰³ Gelişen süreç içerisinde Bender Kalesi'nin akıbeti de Hotin Kalesi ile aynı olacak; Ruslar tarafından birçok kez ele geçirilen kale, 1806 yılının son aylarında Rusların işgaline uğrayacaktır.

Bölgedeki bir başka önemli nokta da Akkerman (Burgaz Konman) idi. 1484 yılında Sultan II.Bayezid Dönemi'nde (1481-1512) ele geçirilen Akkerman, Turla (Dinyester) Nehri kenarındaki bir yalçın kaya üzerinde ve dış görünüşüyle üç kat olarak yükselir. Sağlam ve sarp kaya üzerindeki kara tarafı, üç katı rıhtım yapı olarak inşa edilmiştir. Turla Nehri'ne bakan tarafı ise alçak sur duvarlıdır. İç kalenin üç kapısından küçük olan ikisi Turla Nehri'ne, büyük kapısı ise doğu taraftaki varoşa açılır. Büyük kapıda, kalenin fethinde kullanılan büyük toplar yer alır ki bu toplardan Osmanlı ülkesinin başka hiçbir serhat kale-şehrinde bulunmazdı.²⁰⁴ İç kalede ise Turla Nehri boğazına bakan küçük büyük 180 top bulunmaktaydı.²⁰⁵ Akkerman varoşu, büyük kapı önündeki demir kapılı, asma köprü ile dışa açılırdı. Kale varoşunun batısında kum tepeleri yığınlar halinde birikmiş olup nehrin doğusunda ise ticaretle uğraşan halkın, bağ ve bahçeleri bulunurdu.²⁰⁶

²⁰⁰ Cengiz Fedakâr, “1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi”, *Prof. Dr. Erdoğan Merçil'e Armağan*, ed. Emine Uyumaz, Muharrem Kesik, Aydın Usta, Cihan Piyadeoğlu, Bilge Kültür Sanat, 2013, s. 382.

²⁰¹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt II, 4. Baskı, Ankara, 1983, s. 432.

²⁰² *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi...*, s. 171.

²⁰³ Fedakâr, ... *Savaşları'nda Bender Kalesi*, s. 383.

²⁰⁴ Gönül G. Cantay, “Kaynaklarda Kuzeybatı Karadeniz'de Osmanlı Kaleleri”, *Erdem*, 2019, S. 76, s., 167.

²⁰⁵ *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi...*, s. 162.

²⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Güreşsever Cantay, *a.g.e.*, s. 163 – 184.

Harita 1.Harekât bölgesindeki bazı önemli noktalar ve kaleler numaralandırılarak gösterilmiştir.²⁰⁷

(Ölçek 1/500000)

Kuzey-Batı Karadeniz Savuma Hattı'nın son halkasını oluşturan Kili Kalesi, Tuna Nehri'nin denize dökülürken oluşturduğu üç koldan biri olan en kuzeydeki Kili kolunun sol kıyısında bulunmaktaydı.²⁰⁸ Evliya Çelebi'nin anlattığına göre burası, Tuna Nehri'nin Karadeniz'e döküldüğü boğazın ağzında yarım ay şeklinde üç kaleden müteşekkil olup kara tarafı 3 kat duvar, Tuna Nehri'ne bakan taraf ise 2 kat hendeksiz duvardan oluşmaktaydı. Yeşillikler içinde, bağı bahçesi çok, alçak ve düz bir arazi üzerine inşa edilmiş olan kalenin güney duvarı Tuna Nehri'ne dayanmaktaydı. Kara tarafı 2.000, nehir tarafı 1.000 olmak üzere kalenin çevresi 3.000 adımdı.²⁰⁹ Akkerman ve Kili limanlarının, Tuna ve Dinyester (Turla) nehirlerine açılması, buraları hâkimiyeti

²⁰⁷ BOA. HRT. Harita no. 187, 1. Hotin, 2. Bender, 3. Akkerman, 4. Tuna, 5. İsmâil, 6. Kili, 7. İbrâil, 8. İsakçı, 9. Tulça, 10. Babadağı, 11. Maçin, 12. Dobruca, 13. Eflak, 14. Bucak, 15. Turla, 16. Kartal, 17. Kanlı Köprü, 18. Taşlık, 19. Kalas, 20. Karasu, 21. Karaharman, 22. Memâlik-i Leh, 23. Tombasar (Dubasari), 24. Kaynak Nehri, 25. Yanık Palanka.

²⁰⁸ Mihai Maxim, "Kili", *TDVİA*, Cilt XXVI, Ankara 2002, s. 1.

²⁰⁹ Işık Ertekin, *Kili Kalesi (1767-1792)*, Trakya Üni. Sosyal Bil. Enst. Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015, s. 20.

altına alacak olan devletin önemli bir konumu ele geçirmesinin yanı sıra Karadeniz ile Orta ve Kuzeydoğu Orta Avrupa'ya bağlanan önemli ticaret yollarını da ele geçirmesi anlamına gelmekteydi.²¹⁰ Bu bölgeler (Hotin-Bender-Akkerman-Kili) ayrıca Ruslar için Balkanlar'ın da giriş kapısı niteliğindedir.

Stratejik açıdan Asya, Afrika ve Avrupa'nın kavşak noktasında bulunan, hem fetih açısından hem de diğer bölgelere uzanan bir geçit olarak cezbedici bir bölge²¹¹ olan Balkan Yarımadası'nın ilk dikkat çeken özelliği, dağlık oluşudur. Zor geçit veren dağlar, çeşitli bölgeler arasında, bilhassa batıda irtibatı güçleştirerek kültür, dil ve geleneklerin çok farklı biçimde gelişmesine sebep olmuştur. Balkan Yarımadası'nda dört ana dağ silsilesi bulunmaktadır. Bunlar; batıda Alp Dağları'nın devamı olan Dinar silsilesi, Karpatlar, Balkan Dağları ve son dağ silsilesi olarak da Rodoplar'dır. Dağların uzanışı, nehirlerin kuzeyde Tuna Nehri'ne veya güneyde özellikle Ege Denizi'ne dökülmelerini tayin eder. Balkanlar'ın kuzeyinin her çeşit ulaşımına uygun olmasına karşılık orta ve güney bölgeleri kolay geçit vermez. Böylece eski tarihlerden beri doğuya doğru geçit arayan kimseler, iki ana yolu takip etmek zorunda kalmışlardır. Bunlardan biri Belgrad-Niş-Filibe-Edirne-İstanbul yolu, diğeri ise Belgrad-Niş-Selanik-Kavala-Keşan-İstanbul yoludur.²¹²

Kuzeyde yarımadaının en büyük akarsuyu olan Tuna Nehri; Almanya'nın güneyinde yer alan Kara Orman bölgesinde, Donaueschingen kasabasında, Brigach ve Breg nehirlerinin birleşmesiyle meydana gelmekte ve büyük bir delta oluşturarak Breg Nehri'nden hareketle 3.019 km yol katederek Karadeniz'e dökülmektedir.²¹³ Tuna, Avusturya ve Macaristan'ı geçtikten sonra Mohaç'ın hemen güneyinde Balkan topraklarına girer ve bundan sonra Karadeniz'e ulaşır. Balkanlar'ın büyük nehirleri arasında yer alan Sava, Drava, Morava ve Drina Kuzey Yugoslavya'dadır ve hepsi Tuna'ya katılır. Olt ile Prut ve kısmen de Tiza ise kuzeyden eklenerek Tuna'yı dünyanın

²¹⁰ Victor Ostapchuk-Svitlana Bilyayeva, "The Ottoman Northern Black Sea Frontier at Akkirman Fortress: The View from a Historical and Archaeological Project", *The Frontiers of the Ottoman World*, Ed. A. C. S. Peacock, Oxford University Press Inc., New York, 2009, s. 139.

²¹¹ Mehmet Solak, *Osmanlı Devleti İdaresi Altındaki Balkanlar (1789-1806)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007, s. XVI.

²¹² Kemal H. Karpat, "Balkanlar", *TDVİA*, Cilt V, s. 27.

²¹³ Ayşe Kayapınar, "Osmanlı Hakimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları", *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, ed. Muhammed Ceyhan-Hatice Oruç, Akçağ Yay., Ankara 2016, s. 473-474

sayılı, suyu bol nehirlerinden biri hâline getirirler.²¹⁴ Tuna hem kuzey ve kuzeybatıdan gelebilecek tehditlere karşı bir tahkimat görevi üstlenir hem de üzerinde ticaretin de yürütülmesi ile ekonomik açıdan da önemli bir noktayı temsil eder. Kili, İbrâil, Silistre, Niğbolu, Yergöğü, Vidin, Semendire ve Belgrad en fazla ziyaret edilen limanlar arasındadır. Tuna sayesinde Batı ve Orta Avrupa, Balkanlar'a ve Karadeniz'e ulaşabilmekte ve Akdeniz'e inmek için yeni bir imkân elde etmektedir. Ayrıca Balkanlar'da sık kullanılan kuzey istikâmetindeki pek çok kara yolu da Tuna'ya ulaşmaktadır.²¹⁵ Ancak Tuna Nehri'nin geçilmesi kolay değildir. Nehri geçmek için çok geniş köprüler-araçlar gerekmektedir. Ayrıca tüm Bulgaristan tarafı karşı yakadaki şehirlerden daha yüksekte bulunduğundan sağ yakada aktif bir düşmana karşı herhangi bir noktada inşa edilen yapıları korumak çok zor olurdu. Nehrin sadece bin adım genişliğinde olduğu Silistre ve Tutrakan, inşa edilecek köprüler için en avantajlı noktalarıdır.²¹⁶ Kuzey-güney doğrultusunda genişliğin arttığı yerlerde Tuna'yı geçmek zorlaşmış, bunun yanı sıra düşmanın silahlarının etkisinden korunabilmek ise mümkün olmuştur. Kışın nehrin donduğu zamanlarda, nehir üzerinde kolaylıkla ulaşım sağlanabilmiştir. Her ne kadar Tuna, kuzey-güney doğrultusunda ulaşımı engellese de doğu-batı yönündeki hareketlerde lojistik bakımdan önemli kolaylıklar sağlamıştır.²¹⁷ Evliya Çelebi, Tuna coğrafyasını şöyle tasvir eder:

*“Tuna coğrafyası kışların oldukça sert geçtiği bir iklime sahiptir. Öyle ki, kış aylarında Alman diyarından sürüklenip birbiri üzerine yığılıp kalan buzlar kale duvarlarının yüksekliği seksen zira (51.2 metre) olduğu halde kale duvarından içeri çok kez girip birçok evi harap etmiştir... Tuna buzu altı, yedi karış donar. Soğuk çok olduğu sene on karış donup nehrin kapandığı bilinir...”*²¹⁸

Tuna Nehri'nin kuzey istikâmetinde Yergöğü, İbrâil, Galati (Kalas), Kalafat ve İsmâil kaleleri bulunurken; güney istikâmetinde; Rusçuk, Silistre, İsakçı, Vidin, Tutrakan, Niğbolu, Zıştovi, Hırsova, Maçın ve Tulça kaleleri bulunmaktaydı.²¹⁹ Varna ve Şumnu kaleleri de bu bölgedeki önemli savunma merkezleri idi. Tuna Savunma Hattı'nda İsmâil-Tulça, İbrâil-Maçın, Rusçuk-Yergöğü, Silistre-Kalaraş, Tutrakan-Olteniçe,

²¹⁴ Karpat, *a.g.e.*, s. 25-26.

²¹⁵ Kayapınar, *a.g.e.*, s. 476.

²¹⁶ Baron von Valentini, *Military Reflections on Turkey*, Printed for C. & J. Rivington, London, 1828, s. 46.

²¹⁷ Servet Işıklı, *XIX. yüzyıl Osmanlı-Rus Savaşları Kapsamında Tuna Muhafazasında Silistre*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2014, s. 6.

²¹⁸ Işıklı, *a.g.t.*, s. 4-5.

²¹⁹ Kuzey-Batı Karadeniz ve Tuna'daki kalelere ilişkin bilgi için bkz. Aydın, *a.g.m.*, s. 19-20.

Vidin-Kalafat, Tuna üzerinde karşıya geçmenin nispeten kolay olduğu noktalarıdır. Rus ordusu genellikle İsmâil ve İbrâil önünde köprü kurarak Dobruca'ya geçmeyi tercih ediyordu çünkü bu bölgede, Tuna'nın güneyinde yer alan Osmanlı kaleleri Maçın, İsakçı ve Tulça yeteri kadar güçlü değildi.²²⁰ Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı'nın Ruslar tarafından yarılması sonrası Tuna Savunma Hattı, düşmanı karşılayacak ilk hat idi. Tuna Nehri, modern öncesi orduların karşılaştığı sıkıntı ve güçlüklerin bir simgesidir. İlk ve en önemlisi, Tuna coğrafyası, topografik ve çevre özelliklerinden dolayı farklı askerî stratejilerin doğmasına imkân tanımıştır. Köprülerin inşa edilmesi, kabarıp taşan nehirlerin aşılması ve geri çekilmeler sırasında nehirde boğulmalar, Tuna'daki harplerin kroniklerinde değişmeyen olaylardandır.²²¹ Ayrıca Tuna Nehri'nin kuzey sahilinin güneye nazaran daha yüksekte oluşu ve savunmaya elverişli konumu, hâkimiyeti altındaki devlete önemli bir avantaj sağlamıştır.²²² Tuna Harekât Bölgesi'nde, Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'nden beri kullanılmaya devam eden önemli yollar bulunmaktaydı.²²³ Osmanlı Dönemi'nde yollar ise İstanbul merkez olmak üzere Anadolu ve Rumeli'de sağ, sol ve orta kol şeklinde üç ana kol hâlinde uzanmıştı. Rumeli cihetinde sağ kol, İstanbul'dan Vize - Kırklareli - Prevadi - Karasu - Babadağı - Isakçı - Akkirman yolu ile Özi ve Kırım'a; orta kol, İstanbul - Silivri - Edirne - Filibe - Sofya - Niş - Yagodina üzerinden Belgrad'a; sol kol ise İstanbul - Tekirdağ - Malkara - Firecik - Dimetoka - Gümülcine - Pravişte - Lankaza - Yenişehir (Larissa) - Izdin yolu ile İstefe (Tebai)'ye ulaşmaktaydı.²²⁴

1806-12 Osmanlı-Rus Harbi'nde Rus ordusunun temel amacı, önceki harplerde de olduğu gibi İstanbul'a ulaşarak Osmanlı Devleti'nin harpten çekilmesini ve İstanbul'un ele geçirilmesini sağlamaktı. Bu da harplerin, İstanbul'a ulaşımın en kolay sağlanabileceği menzil olan sağ kol üzerinde ortaya çıkmasına sebebiyet verdi. Osmanlılar için ordunun konaklayabileceği, ikmal istasyonları olarak kullanılacak noktalar bu kol üzerinde iken; Rus ordusu için ise güneye inmenin en kestirme yolu

²²⁰ Köremezli, a.g.m, s. 253.

²²¹ Virginia H. Aksan, *Ottoman Wars 1700–1870: An Empire Besieged*, Routledge, 2013, London, s. 22.

²²² Tuna Nehri'nin Osmanlı Devleti için önemini arşiv belgeleri ışığında okumak için bkz. A. Haluk Dursun, "Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri ve Kıyıları," *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, 2012, s. 333-339.

²²³ Bu yolların başında bir Roma ana yolu olan ve Karadeniz Yolu olarak bilinen Via Pontica gelmektedir.

²²⁴ Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, TTK Yay., 1991, Ankara, s. 147-148.

burası idi. Osmanlı topraklarına giren Rus ordusunun, Tuna Nehri'ni ve Batova eşiğini aştıktan sonra stratejik konumu nedeniyle denetim altına almak istedikleri en önemli yer, Kozluca civarı olmuştur. Kozluca hem ana yol üzerinde bulunması hem de Karadeniz'in en önemli limanı Varna'nın ve Rumeli'nin önemli şehirlerinden biri olan Hacıoğlu Pazarı'nın yakınında bulunması sebebiyle önemli bir noktadır. Ancak Kozluca ele geçirildiğinde Şumnu'daki Tuna ordusu karargâhını ve Balkan Dağları'nın güneyinde kalan Varna Limanı'nı denetim altında tutmak mümkün olabilir.²²⁵

Tuna coğrafyasının XIX. yüzyıla kadar birçok kez muharebe meydanı olmasından ötürü coğrafyada bulunan şehirlerin işlevi de değişime sürüklenmiştir. Bunun sonucunda, Tuna savunma hattındaki şehirler önemli birer ticaret merkezi olmalarının yanı sıra askerî açıdan da önemli birer merkez hâline dönüşmüştür. Harekât bölgesindeki bu şehirler hakkında ileri sayfalarda daha ayrıntılı bilgi verileceği için bu kısımda sadece belli başlı şehirlerden bahsedilecektir. Daha önce söylendiği gibi bölgede; İbrâil, İsmâil, Silistre, İsakçı, Hırsova, Maçın, Tulça, Şumnu, Rusçuk, Yergöğü, Bükreş, Varna, Niğbolu, Galati, Kalafat, Tutrakan ve Zıştovi başta olmak üzere birçok önemli şehir bulunmakta idi.

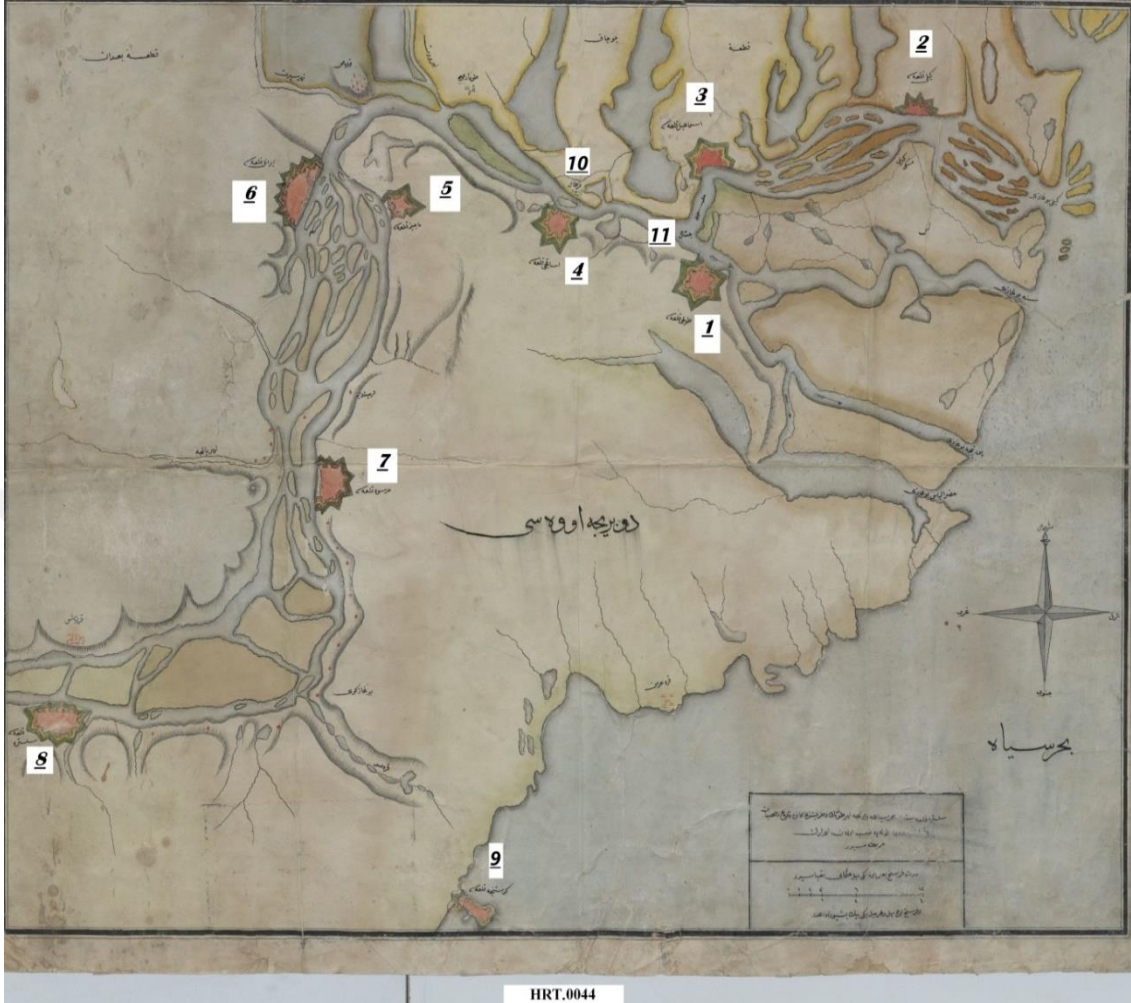
Silistre: Rus kuvvetlerinin, İstanbul'a ulaşması için önce Tuna Nehri'ni ve serhad kalelerini aşması gerekiyordu. Şumnu'da bulunan Tuna ordusunun karargâhının ve Varna'nın denetim altına alınması için de Kozluca'ya dolayısıyla Silistre'ye hâkim olmak zorunlu bir gereksinimdi.²²⁶ Bir tepe üzerine inşa edilen Silistre'nin ele geçirilmesi, Tuna Nehri'nin kontrolünü de sağlayacaktı. Evliya Çelebi, Silistre Kalesi'nin kavisli, geniş, enli, derin hendeği ve 11 adet büyük kulesi olduğundan Tuna Nehri'ne 10 basamaklı bir merdivenle inildiğinden ve kalenin Tuna Nehri içinde sanki bir ada gibi kaldığından bahsetmektedir.²²⁷

²²⁵ Bu bilgiler Sema Altunan'ın belirtilen makalesinin sonuç kısmından alınmıştır. Sema Altunan, "XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri", *OTAM*, Sayı 18, Ankara, 2005, s. 17.

²²⁶ Işıklı, *a.g.t.*, s. 27.

²²⁷ Işıklı, *a.g.t.*, s. 19-20.

Harita 2. Silistre'den Karadeniz'e kadar Tuna Kaleleri numaralandırılarak gösterilmiştir.²²⁸

(Ölçek 1/400000)

İbrâil: Aşağı Tuna'nın sol kıyısında, Bükreş'e 165 km uzaklıkta bir liman şehridir. 1538-1830 yılları arasında Türk idaresinde kalan şehrin adı, XVI. yüzyıl boyunca Berâyil şeklinde kullanılmıştır.²²⁹ Eflak'ın hububat ambarı durumunda olan İbrâil Limanı'na; Tuna yalılarında, Akdeniz'den ve Karadeniz limanlarından ticaret gemileri gelirdi.²³⁰ İbrâil hububat pazarı o kadar mühimdi ki 1802 yılında bölgenin ve Eflak'tan gelen hububatın fiyatı, İbrâil pazarında tespit edilirdi.²³¹ Stratejik ve ticari önemi dolayısıyla İbrâil'in muhafızı genellikle beylerbeyi veya iki tuğlu vezir rütbesinde bir

²²⁸ BOA. HRT. Harita no. 44; 1. Tulça Kalesi, 2. Kili Kalesi, 3. İsmâil Kalesi, 4. İsakçı Kalesi, 5. Maçın Kalesi, 6. İbrâil Kalesi, 7. Hırsova Kalesi, 8. Silistre Kalesi, 9. Köstence Kalesi, 10. Kartal, 11. Çatal .

²²⁹ Mihai Maxim, "İbrâil", *TDVİA*, Cilt XXI, İstanbul 2000, s. 363.

²³⁰ Maxim, "İbrâil", s. 364.

²³¹ Mihai Maxim, "Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Braila)", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, 2010, s. 177.

paşa idi.²³² Bu özellikleri sebebiyle İbrâil, 1711-1790 yılları arası başta olmak üzere birçok kez Rus taarruzuna maruz kalmış; 1806-12 Harbi'nin dördüncü yılında da Ruslar tarafından ele geçirilmişti.

İsmâil: Bugün Ukrayna'da Besarabya'nın güneyinde, Bucak denilen kesimde, Tuna'nın Karadeniz'e dökülen kollarından biri olan Kilya üzerinde, Romanya sınırına yakın önemli bir liman şehridir. İsmâil şehrinin kuzeyinde Akkerman, doğusunda da Kili yer alır. Şehrin askerî açıdan önemi, XVIII. yüzyıl başlarındaki Osmanlı-Rus harplerinin başlamasıyla giderek artmış ve şehir, önemli bir savunma merkezi hâline gelmiştir.²³³ İsmâil Kalesi, balçıktan inşa edilmiş bir kale yapısıdır. İç kalesi olmadığından kale dizdarı da yoktur.²³⁴ Kale; 1770, 1790 ve 1809 yılları başta olmak üzere birçok kez Rus saldırılarına maruz kalmıştır.

Şumnu: Balkanlar'ın en güçlü noktası olan Şumnu'nun kuzey-batı ve güneyi tepelerle çevrilidir.²³⁵ Şumnu, kuzeybatısında bulunan ve Bulgaristan'ın Tuna Nehri kıyısındaki en önemli liman şehri olan Rusçuk'a 115 km doğusunda bulunan ve Bulgaristan'ın Karadeniz kıyısındaki en büyük ve en önemli liman şehri olan Varna'ya ise 90 km uzaklıktadır.²³⁶ Kuzeyden gelişen Rus taarruzlarının Tuna tabii sınırını zorlamaya başlaması, bölge savunması açısından şehrin önemini daha da artırmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kasaba, Osmanlı Devleti'nin Rumeli "sağ kolu" üzerindeki iki büyük askerî üs ve ikmal merkezinden birini (diğeri daha kuzeydeki Babadağ) oluşturmuştur.²³⁷ Şehir 40.000-50.000 askeri barındırabilecek donanımda olup; Tuna kıyısına dizilmiş serhat kalelerine lojistik destek sağlayan ikmal üssü ve toplanma merkezidir.²³⁸ Şumnu ordugâhı, ilerleyen süreçte hem Silistre, Rusçuk, Yergöğü, Zıştovi ve Niğbolu gibi Tuna boyunca sıralanan hudut kalelerinin ikmal ve

²³² Maxim, "İbrâil," s. 364.

²³³ Feridun Emecen, "İsmâil", *TDVİA*, 2001, İstanbul, Cilt XXIII, s. 83.

²³⁴ Güreşsever Cantay, *a.g.e.*, s. 166.

²³⁵ İbrahim Köremezli, *Ottoman War on The Danube: State, Subject, and Soldier (1853-1856)*, İhsan Doğramacı Bilkent University Department of International Relations, Ph.D. Thesis, Ankara, 2013, s. 110.

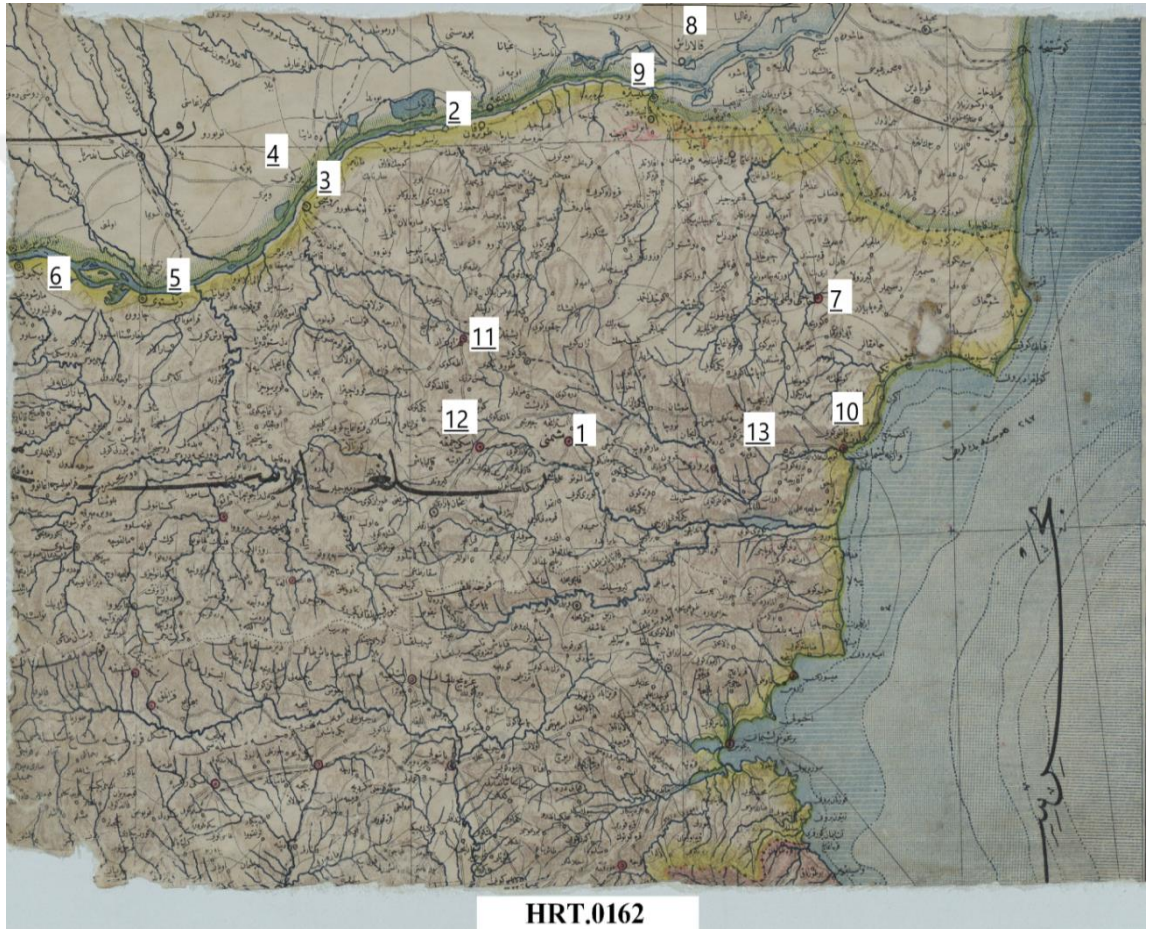
²³⁶ Selma Akay Ertürk, "Şumnu Şehri", *Prof. Dr. Süha Göney'e Armağan*, Ed. Mehmet Bayartan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 282.

²³⁷ Osman Köksal, "XIX. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Birlikte Yaşam Standardına Lokal Bir Yaklaşım: Şumnu Örneği", *Uluslararası 38. Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, C. II, Ankara 2011, s. 601.

²³⁸ Osmanlı-Rus harplerinde Şumnu'nun yeri için bkz. Osman Köksal, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Orduğâh Kasabası Şumnu*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2006, s. 54-69.

destek merkezi hem de Tuna'dan sarkarak Karadeniz kıyısı boyunca güneye yönelecek Rus saldırılarına karşı daha doğudaki Varna ile birlikte Balkan silsilesi kuzeyinde ikinci bir savunma mevziisi görevi üstlenmiştir.²³⁹ Şehir, Balkan Yarımadası'nın başlıca sıradağları ve Balkan Dağları ile Tuna Nehri arasında, Bulgaristan'ın kuzeydoğusunda yer alan Şumnu Platosu'nun doğu kısmında, deniz seviyesinden 220 metre yükseklikte kurulmuştur.²⁴⁰ Bu konumu savunmasında kolaylıklar da sağlamıştır.

Harita 3. Ahmed Lütfi'nin hazırladığı Rumeli Haritası'ndan kopmuş iki parçadan birisidir.²⁴¹

(Ölçek 1/1000000)

Ruşuk: Tuna Nehri'nin güney kıyısında yer alan Rusçuk, uzun yüzyıllar Osmanlı Devleti için vazgeçilemez öneme sahip bir şehir olmuştur. Özellikle Dinyeper ve

²³⁹ Köksal, "XIX. yüzyıl Osmanlı Dünyasında Birlikte Yaşam...", s. 601.

²⁴⁰ Akay Ertürk, *a.g.e.*, s. 282.

²⁴¹ BOA. HRT. Harita no. 162; 1. Şumnu, 2. Tutrakan, 3. Rusçuk, 4. Yerköy/Yergögü, 5. Zıştovi, 6. Niğbolu, 7. Hacıoğlu Pazarcığı 8. Kalaraş, 9. Silistre, 10. Varna, 11. Hezargrad (Razgrad), 12. Eskicuma, 13. Kozluca.

Dinyester'in kuzeyine açılan seferlerde Özi, Kilburun, Kili, Akkerman, İsmâil, İbrâil, Silistre ve Rusçuk gibi Tuna kaleleri, saldırılar için bir üs vazifesi görmüştür.²⁴² Rusçuk, güneyden akıp gelerek Tuna Nehri'ne dökülen Lom (Kara Lom) suyunun doğusunda, kısmen yüksekçe düz bir saha üzerinde kurulmuş olup Romanya'nın Yergöğü/Yerköy şehrinin tam karşısındadır.²⁴³ Bu konumu sebebiyle Tuna'nın kuzeyine mühimmat veyahut erzak geçirilmesinde önemli bir nokta olmuştur. Evliya Çelebi, Rusçuk Kalesi'ni "*Tuna kenarında bir alçak kayalı burun üzere şekl-i murabba' seng-bina bir küçük kal'a*" olarak tanımlamaktadır.²⁴⁴ Rusçuk Kalesi, XVIII. yüzyılın sonlarında ve XIX. yüzyılda cereyan eden beş Rus-Türk harbi sırasında etrafı taş döşeli toprak istihkâmla çevrili önemli bir kale-şehir özelliği kazanmıştır.²⁴⁵

Yergöğü/Yerköy; Bükreş'in 65 km güneyinde, Tuna Nehri'nin sol kıyısı üzerinde, Rusçuk'un karşısında bulunan bir liman şehridir.²⁴⁶ 1420 yılında Osmanlı toprağı olan şehir; 1771, 1790, 1809 ve 1810 yıllarında birçok kez Rus ordularının taarruzuna maruz kalmıştır. Ayrıca 1790 yılında Osmanlı-Avusturya harplerini bitiren mütareke de burada yapılmış, bundan sonra Tuna Savunma Hattı'nda belirleyici bir yere sahip olmuştur.²⁴⁷

Varna; Hacıoğlu Pazarcığı'nın güneyinde, Karadenizin ise batısında bulunurken şehrin batısında, Kozluca ve Şumnu bulunmaktadır. Bu coğrafi konumunun yanı sıra şehrin limanının da olması ekonomik açıdan zenginleşmesini sağlamıştır. Öyle ki İstanbul'a gönderilecek mallar; Kili, İsmâil ve Varna limanlarından gönderilmiştir. Konumu dolayısıyla Osmanlı-Rus harplerinde birçok kez muharebe alanı olan Varna, Şumnu ile birlikte Rusların harekât bölgesinde kullanacakları sağ kolun üzerindeki önemli merkezlerden biridir. Şehir, Şumnu ve Tuna kıyısındaki Rusçuk ve Silistre kaleleriyle

²⁴² Kamil Çolak, "Rusçuk ve Eflak Sınır Bölgesinde Eşkiyalık ve Asayiş Meselesi (1550-1600)", *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu.*, 11-13 Mayıs 2005, İstanbul 2005, s. 417.

²⁴³ Dönüş Korkmaz, *R-1 Numaralı Rusçuk Şer'iyeye Sicili'nin Çeviri Yazısı ve Tahlili (H. 1066 1068/M.1656-1658)*, Osmangazi Üni. Sosyal Bil. Enst. Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2017, s. 3.

²⁴⁴ Füsün Gülsüm Genç, "Evliya Çelebi Tuna Kıyısında: 17. Yüzyılın İkinci Yarısında Rusçuk, Yergöğü ve Niğbolu," *Balkan Tarihi*, Ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016, C. I, s. 43.

²⁴⁵ Machiel Kiel, "Rusçuk", *TDVİA*, 2008, İstanbul, Cilt XXXV, s. 246.

²⁴⁶ Mihai Maxim, "Yergöğü", *TDVİA*, 2013, İstanbul, Cilt XLIII, s. 483.

²⁴⁷ Maxim, "Yergöğü", s. 483.

birlikte adeta bir ‘*kıla*’-ı *erba*’a teşkil ederek olası taarruzlara karşı güçlü bir set oluşturmuştur.²⁴⁸

Niğbolu; Osmanlı Devleti’nin yiyecek ve hammadde kaynağı olarak belkemiğini oluşturan Balkanlar’da Tuna iskeleleri hem İstanbul ile hem de doğu-batı hattında gerçekleşen mal akışında, transit ticaret merkezleri haline gelmiştir. Bu sayede Semendire, Silistre, Rusçuk ve Kili ile birlikte Niğbolu da önemli bir merkez olarak öne çıkmıştır.²⁴⁹ Bölgedeki diğer şehirler gibi bir kale-şehir olma özelliği gösteren Niğbolu, ekonomik olarak baskın olmasının yanı sıra askerî açıdan da önemli bir nokta idi. Çünkü düşmanın harbi Bulgaristan’a yayabilmesi için Rusçuk ve Silistre’ye ek olarak burayı da ele geçirmesi gerekirdi.

1.3. TARAFLARIN KOMUTA HEYETLERİ

Osmanlı Devleti ile Rusya, tarih boyunca birbirleriyle en çok savaşan devletlerdendir. Bu harpler neticesinde her iki taraf da birbirinin olası taarruz-savunma planını öngörebilmiştir. Osmanlı Devleti, Rusya’nın Batı Cephesi (Tuna-Balkanlar) ve Doğu Cephesi’nden (Kafkasya) yaptığı harekâta ek olarak denizlerden de saldırı düzenlediğini 1768-74 Harbi’nden itibaren her Rus harbi sırasında deneyimlerken Rusya ise süreç içerisinde Balkan coğrafyasını tanıma fırsatı bulmuş; öncelikle Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı’nın bulunduğu coğrafyanın daha sonra da Tuna Nehri’nin nasıl geçileceğine dair deneyimler yaşamıştı. Daha önce de söylendiği gibi Rus ordusu, Osmanlı Devleti ile yaptıkları nice harpten sonra İstanbul’a ulaşımın sağ kol üzerinden daha kolay olduğunu ve güneye inmenin de en kestirme yolun burası olduğunu fark etmişlerdi. Bu açıdan Rus ordusunun komuta heyetindeki kişilerin Tuna’ya inene kadar elde etmiş oldukları tecrübeleri, ordu ve daha sonraki nesil için de önemliydi. Hazırlatılan çeşitli haritalar, kale planları ve krokilere ek olarak Rus yanlısı kişilerin faaliyetleri de Rus kuvvetlerinin işlerini kolaylaştırmaktaydı. Ancak yine de aksaklıklar vuku buluyordu. Buna 1807 yılındaki İsmâil Kalesi’nin kuşatılma süreci örnek olarak verilebilir. General Meindorf’tan kaleye saldırma emri alan Lanjeron’un, kuvvetlerini Karakurt mevkesine ilerletmesi gerekirken bu köyün bulunduğu yeri bilmemektedir. Rus

²⁴⁸ Köksal, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Ordugâhı...*, s. 64.

²⁴⁹ Saim Çağrı Kocakaplan, *Temettüât Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası’nın İktisadî ve Sosyal Yapısı*, Marmara Üni. Sosyal Bilimler Enst. İktisat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2007, s. 32.

ordusunun elinde, Pyotr Rumyantsev döneminde General Bauer'in 1771 yılında çizdiği Besarabya haritasından başka harita yoktur. Potemkin döneminden kalan haritaları kullanmak da kimsenin aklına gelmemiştir. Bauer'in haritasında dağlar, nehirler ve göller oldukça doğru bir şekilde tespit edilmiş fakat köylerin yerleri karıştırılmıştır. Bunun üzerine Lanjeron, küçük bir harita çizer ancak bu haritanın da hatalı olması dolayısıyla Meindorf'un birliklerini Rus karargâhı takip edemez.²⁵⁰ Bu da taarruz gücünün azalmasına sebebiyet verir. Ayrıca belirtmek gerekir ki 1806-12 Osmanlı-Rus Harbi, Rus kara haritacılığının gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.²⁵¹ XIX. yüzyılın başlarında Balkan coğrafyasında Sırp'ların faaliyetleri, devletin askerî açıdan yaşadığı zorluklar, Napoléon Harpleri'ne Bâbîâli'nin bakışı vs. Rus tarafına bildirilmişti. Ruslar, tüm bu hususları göz önüne alarak Osmanlı ordusu ile sıcak bir çatışma için henüz 7 ay olduğunu öngörmekteydi. Dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Baron Andrey Yakovleviç Budberg'in (1750-1812/Görev süresi 1806-1808 yılları) 2 ila 3 ay arasında Tuna'nın sahibi olunacağından şüphesi yoktu.²⁵² Harp süresi boyunca tarafların ordu sayısına binaen Rus ordusu için daha sağlıklı veriler elimizde mevcutken²⁵³ Osmanlı ordusu için bu yargıyı söylemek pek mümkün değildir. Bâbîâli'nin en çok zorluk çektiği konu, asker toplama konusu olmuştur. Ordu sayısı, muharebe alanında önemli bir değişkense de şüphesiz bir ordunun kıymeti, zâbitan ve kumanda heyetinin kıymeti ile ölçülür.²⁵⁴ Harbin başlangıcından barışın akdedilmesi sürecine kadar Rus ordusunun, komutanlar nezdinde Osmanlı ordusundan daha yetkin daha disiplinli olduğu söylenebilir. Bu durumun temel sebebi; Mihelson, Prozorovskiy, Bagration, Kutuzov, Lanjeron gibi komutanların daha önceki Osmanlı-Rus harplerine katılarak hem coğrafyayı tanımaları hem de Osmanlı ordusunun savunma direncini nasıl kıracaklarını bilmeleri dolayısıyladır. Ayrıca belirtme gereği vardır ki bu komutanlar sadece Osmanlı Devleti

²⁵⁰ Aleksandr Fedoroviç Lanjeron, "Zapiski Grafa Lanjeron, Voyna s Turtsiyey 1806-1812 gg." (Türkçesi: *Graf Lanjeron'un Notları, 1806-1812 yıllarında Türkiye'yle Yapılan Savaş*), RS, S.Peterburg, T. CXXXI, 1907, s. 69.

²⁵¹ Bu konu için bkz. Postnikov, a.g.m.

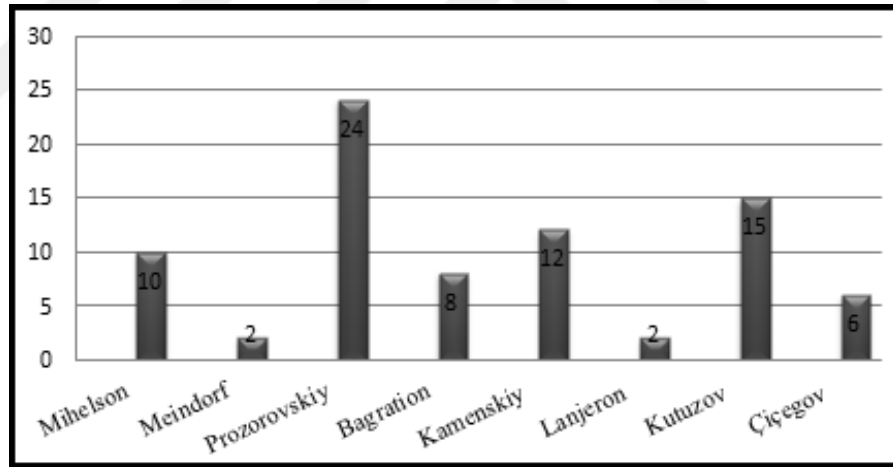
²⁵² Lanjeron, RS, T. CXXX, 1907, s. 439-440 ; Lanjeron'a göre bu *ölümcül savaş* (1806-1812 Harbi'ni) başlatan kişi Budberg'dir. Lanjeron Viyana'daki Rus elçisi Razumovski'ye yazdığı mektuplarında Budberg'ten '*Budala-Aptal Budberg*' diye bahsetmektedir. Bkz. Elena Polevshchikova, Nicolai Russev, "Voyna i Mir" Generala A. F. Lanjeron (Çetire pisma A. K. Razumovskomu 1811 q.)" [Türkçesi: General A. F. Lanjeron'un "Savaş ve Barışı" (Kont A. K. Razumovski'ye Dört Mektup, 1811 yılı)], *Stratum Plus*, 2012/2, s. 64.

²⁵³ 6 yıllık süreç içerisinde Rus ordusunun nüfusu ileriki sayfalarda belirtilmiştir.

²⁵⁴ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)*, TTK Basımevi, Cilt II, 5. Baskı, Ankara, 1997, s. 169.

ile olan harplerde değil; Fransa'ya ve İsveç'e karşı olan harplerde de bulunmuşlardır. Üstelik bu harplerde önemli roller oynamışlar; idarî ve politik görevlerde de bulunan bu komutanlar, askerî kariyerlerinde önemli başarılarla imza atmışlardır. Öte yandan Rus ordusunda kitabî eğitimin ve askerî okullaşmanın Osmanlı ordusuyla karşılaştırılmayacak kadar ileride bulunması da bu noktada önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. 6 yıllık süreçte ordunun cephe komutanları sırasıyla; İvan İvanoviç Mihelson (Kasım 1806-Ağustos 1807), Geçici/Kazimir İvanoviç Meindorf (Meyendorf) (Ağustos-Eylül 1807), Aleksandr Aleksandroviç Prozorovskiy (Eylül 1807-Ağustos 1809), Pyotr İvanoviç Bagration (Ağustos 1809-Mart 1810), Nikolay Mihayloviç Kamenskiy (Mart 1810-Mart 1811),²⁵⁵ Geçici/Aleksandr Federoviç Lanjeron (Mart-Nisan 1811), Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov (Nisan 1811-Mayıs 1812)'dur. Harp, Kutuzov'dan sonra resmî olarak bitse de yerine Pavel Vasileviç Çiçegov (Çiçakof) (Mayıs-Ekim 1812) cephe komutanı olarak atanacaktır.

Grafik 1. 1806-12 Osmanlı-Rus Harbi'nde Tuna Cephesi'nde Rus Ordusu'nun Cephe Komutanları

Cephe komutanlarının görev aldığı süreler ay olarak görev alma sıralarına göre verilmiştir.²⁵⁶

²⁵⁵ Bu aşamada dikkat edilmesi gereken bir nokta Kamenskiy'leri karıştırmamaktır. Nikolay Mihayloviç Kamenskiy ve Sergey Mihayloviç Kamenskiy kardeş olup, Nikolay, Sergey'den yaşça küçüktür. İki kardeş de harpte görev almış; Nikolay Kamenskiy 1810 yılında cephe komutanlığına getirilmiş; abisi Sergey Kamenskiy de kendi komutası altında görevde bulunmuştur. Rus kaynak ve araştırma eserlerinde Nikolay Kamenskiy'den Kamenskiy II, Sergey Kamenskiy'den ise Kamenskiy I diye bahsedilmektedir.

²⁵⁶ Harbin barış günleri de dahil olmak üzere 72 ay sürmesine rağmen grafikte verilen verilerin 78 aya tamamlanmasının sebebi bazı cephe komutanlarının halefi ile aynı ay içerisinde görev değişikliğine gitmesi ve bu görev değişikliğinin gün cinsinden tam olarak bilinmemesi dolayısıyladır.

Grafikten de anlaşılacağı üzere harp boyunca kendisinden en çok bahsedilecek olan komutanlar, Aleksandr Aleksandroviç Prozorovskiy (1732-1809) ile birlikte Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov'dur (1745-1813). Tuna Cephe Komutanlığı'na getirildiği dönem de 75 yaşında olan Prozorovskiy, daha önceki Osmanlı-Rus harplerinde yetenekleri ile kendisini göstermişti. 1769'da Dinyester Nehri'nde Osmanlı Devleti'ne karşı yapılan taarruzlarda Rus güçlerinin kumandanlığını yapmış; 1771-1773'te de Kırım'da Osmanlı ordusuna karşı yapılan harekâta görev almıştı. Rus ordusundaki çoğu komutan gibi Prozorovskiy de idarî alanlarda görevlerde bulunmuştu. Prozorovskiy Eylül 1807 yılında cephe komutanlığına getirildiğinde, Çar I.Aleksandr'dan Kutuzov'un da yardımcısı olmasını isteyecek ve I.Aleksandr'a "Vazifelerimi yerine getiremezsem Kutuzov yerimi alacak." diye yazacaktı.²⁵⁷

1806 yılı itibariyle yaklaşık yarım asırlık bir askerî deneyimi olan Kutuzov ise Aleksandr Vasilyeviç Suvorov (1729-1800), Grigoriy Aleksandroviç Potemkin (1739-1791), Aleksandr Mihayloviç Golitsın (1718-1783), Pyotr A. Rumyantsev (1725-1796) gibi Rus askerî tarihinde önemli rol oynamış komutanlarla birlikte birçok harbe katılmıştı. Bu harplerde Osmanlı ordusunu yakından tanıma fırsatı bulmuş, düşmanın zayıf ve kuvvetli yönlerini öğrenmişti. 1768-1774 ve 1787-1792 yıllarında Osmanlı Devleti ile yapılan her iki harbe de iştirak eden Kutuzov, bu harplerde iki kez ciddi bir şekilde kafasından yaralanmış;²⁵⁸ 1805 yılında Rus ordusunun Fransız ordusu tarafından hezimete uğratıldığı Austerlitz Harbi'nde ise ciddi olmasa da yanağından (muhtemelen isabet eden bir şarapnelle) yaralanmıştı.²⁵⁹ Rus ordusunda Fransız bir cerrah olan Jean

²⁵⁷ Alexander Mikhailovsky-Danilevsky, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, I. C., Trans. and edit. by Alexander Mikaberidze, The Nafziger Collection, Ohio 2002, s. 80 ; *M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov* (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*), ed. Lüboimir Grigoryeviç Beskrovnyy, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuz SSR, T. II, Moskva 1951, s. 464

²⁵⁸ 1774 yılındaki yaralanmasında mermi şakağından girip her iki gözünün arkasından geçmiştir. 1788 yılındaki ikinci yaralanmasında ise mermi yanağından girip, üst dişlerini mahvederek, kafasının arkasından çıkmıştır. Bkz. Sergiy V. Kushchayev, Evgenii Belykh, Yakiv Fishchenko, Aliaksei Salei, Oleg M. Teytelboym, Leonid Shabaturov, Mark Cruse, Mark C. Preul, "Two bullets to the head and an early winter: fate permits Kutuzov to defeat Napoleon at Moscow", *Neurosurg Focus*, C. XXXIX, S. 1, 2015 July, s. 1 ; Bundan sonra bu eserin yazarları *kolektif yazar grubu* diye belirtilecektir.

²⁵⁹ Kutuzov'un bu yaralanmalarına ilişkin Rusça literatür üzerinden anlatımları Türkçe okumak için bkz. Semih Safran, *M. I. Kutuzov'un Hayatı ve Faaliyetleri (1745-1813)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2019, s. 24, 26-27.

Joseph Xavier Ignace Massot (1754-1837), Kutuzov'un bu iki ölümcül yarasını tedavi ettikten sonra şu cümleleri kullanmıştır.

*“Eğer şahit olmasaydık; Kutuzov'un yaralanmalarının bir peri masalı olduğunu düşünecektik. Kaderin Kutuzov'u muhteşem bir şeye atadığına inanılmalıdır. Çünkü; tıp biliminin tüm kurallarının nezdinde ölüm hükmü olan iki yaralanmadan sonra o hâla yaşıyor.”*²⁶⁰

Kutuzov, ikinci yaralanmasında ilkinde göre daha kısa bir sürede iyileşip Rusya'ya hizmet etmeye devam edecektir. Kutuzov'un geçirdiği bu iki ölümcül ameliyattan sonra hâlâ yaşıyor olması muhakkak ki ordu içerisinde kendisinin prestijini artıran bir etken olmuştur. Harp boyunca sadece düşmanla savaşılmayan aynı zamanda kelimenin ikinci anlamında *savaşla da savaşılan bir ortamda* neferin motivasyonunu böyle komutanların yükseltmesi, öngörülebilir bir durumdur. Kutuzov, Aralık 1806 yılına gelindiğinde kendisinin sağlıklı olduğunu ancak biraz göz ağrısı olduğunu belirtecektir.²⁶¹ 1806-12 Osmanlı-Rus Harbi'nin ilk yıllarında pek ön planda görülemeyen Kutuzov, 1811 yılına gelindiğinde cephe komutanı olacak; aynı yıl içerisinde harbin son bulmasında önemli ve belki de tek etken olan Osmanlı ordusunun Yerköy'de kuşatılmasını sağlayacaktır. Sovyet Tarihçi Beskrovniy'e göre 1811 yılındaki bu harekât, Rus taktik ve istihbarat üstünlüğünün en iyi örneklerinden birisidir.²⁶² Kutuzov, askerî yeteneklerinin yanı sıra St. Petersburg'da, Litovsk'ta ve Kiev'de askerî vali olarak görev alırken kısa bir süreliğine de olsa Finlandiya Piyade Bölüğü Müfettişliği görevinde de bulunmuştur. Kutuzov'u salt bir asker olarak nitelemek yanlış olacaktır. O, asker ama aynı zamanda diplomat ve idarecidir de. 1790 yılında Suvorov, İsmâil Kalesi'ni kuşattığında etrafındaki subaylara *“Birine emir veriyorum, diğerine ima ediyorum, Kutuzov'a ise söylemeye gerek yok, o her şeyi kendisi anlıyor.”* demiştir.²⁶³ Rus tarihinin ehil komutanları ile birlikte birçok harbe katılan Kutuzov, bu komutanlardan da birçok şey öğrenmiştir. Bunların başında Suvorov ile özdeşleşen *“Gözetleme, çabukluk, şiddetli hücum”* taktiği gelmektedir. Bu gibi taktikleri temel alarak kendini taktiğini geliştiren Kutuzov, harp sırasında iyi bir istihbarat ağının da önemini kavramıştır.²⁶⁴ Bu

²⁶⁰ Kolektif yazar grubu, a.g.e., s. 13.

²⁶¹ Kolektif yazar grubu, a.g.e., s. 6.

²⁶² Lübomir Grigoryeviç Beskrovniy, *Russkoe voennoe iskusstvo XIX v.* (Türkçesi: *XIX. yüzyıl Rus Askerî Sanatı*), 1974, M, s. 77.

²⁶³ Safran, a.g.t., s. 28.

²⁶⁴ Safran, a.g.t., s. 31 ; XVIII. yüzyıl Rus ordusu, Pyotr Rumyantsev ve Aleksandr Vasilyeviç Suvorov gibi komutanların yürüttüğü harpler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Christopher Duffy, *Russia's Military*

özellikleri, harbin sonlarında Yerköy’de Osmanlı ordusunu kuşatarak, yönettiği taktiğin oluşmasında etkili olmuştur. Muharebede kuvvetten ziyade, kuvveti maksada uygun sevk ve idare etmek önemlidir.²⁶⁵ Kutuzov da Osmanlı ordusuna kıyasla sayıca az olan maiyetindeki kuvvetlerle büyük zaiyata uğrayabileceği bir çatışma yerine asker kaybı yaşamadan Osmanlı ordusunu kuşatmayı tercih etmiş ve böylece başarıya ulaşmıştır.

Harp boyunca Kutuzov ile birlikte faaliyetleri hakkında geniş ölçüde veriye sahip olunan bir diğer komutan da Aleksandr Federoviç Lanjeron (1763-1831), başka bir isimle Louis Alexandre Andrault de Langeron’dur. Lanjeron, Fransız İhtilâli’nin akabinde 1790 yılında Fransa’dan Rusya’ya gelerek Rus ordusunun hizmetine giren, 1790-1832 yılları arasında dört Rus Çar ve Çariçe’sine (II.Yekaterina, I.Pavel, I.Aleksandr, I.Nikolay) hizmet eden bir *émigré*²⁶⁶ idi. 16 yaşında iken orduya giren ve 3 yıl sonra da Amerikan Bağımsızlık Savaşı’nda harp etmek için Kuzey Amerika’ya giden Lanjeron,²⁶⁷ 1793-1794 yılları arasında da Hollanda ve Kuzey Fransa’da Avusturya ordusunu askerî açıdan incelemek için görevlendirilmişti. Lanjeron, Osmanlı ordularına karşı yapılan muharebelerde eğer Osmanlı ordusunun savunma hattında bir gedik açılabilirse bu olayın tüm orduya sirayet edeceğini ve tüm ordunun dağılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca muharebe alanını bilmek, orduyu kumanda etmekte önemli bir husustur. Muharebe alanını gözünde canlandırabilen komutan, orduyu sevk ve idare de edebilir. 1790 yılındaki Osmanlı-Rus Harbi’nde de görev alan Lanjeron, özellikle İsmâil Kalesi’nin kuşatılması sürecinde kalenin konumunun ve etrafındaki adaların önemini kavramıştır. O dönemde ilk kuşatmada ele geçiremedikleri bu kaleyi nasıl daha kolay ele geçirebileceklerinin farkına varmış, hatalarından dersler çıkarmış, harekât düzenlenecek bölge kurak mı değil mi, iâşe temini sağlanabilecek mi,

---

Way to the West, Origins and Nature of Russian Military Power, 1700-1800, Routledge & Kegan Paul Books Ltd, 1985, ss. 168-177, 189-195 ; William C. Fuller, *Strategy and Power in Russia 1600-1914*, The Free Press, New York, 1992, ss. 156-163 ; Daha geniş bir perspektifte ancak özet mahiyetinde Rus ordusunun geçirdiği evrimi okumak için ayrıca bkz. Joe N. Frazar, *An Inquiry into the Imperial Russian Military Experience, 1701-1917*, Master’s Report, Kansas State University, Manhattan, Kansas, 1977.

²⁶⁵ Bu ibare İğdemir’in *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe* adlı eserinde “Muharebede kuvvetten ziyade, kuvveti maksada muvafık sevk ve idare etmek mühim olduğu düşünülüyordu.” şeklinde geçmektedir. Bkz. Uluğ İğdemir; *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s. 23.

²⁶⁶ *Émigré* Fransa’da devrimden kaçan aristokrat kökenli siyasal mültecilere denilmektedir.

²⁶⁷ George Jewsbury, “Comte de Langeron and his Role in Russia’s Wars Against the Porte and France, 1805-1814,” *The Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850 Proceedings*, C. I, 1980, Athens, Georgia, s. 222.

bu tür soruların cevaplarını aramıştır. Ayrıca tarafımızdan yapılan araştırmalarda; Meindorf-Lanjeron, Kutuzov- Prozorovskiy, Bagration-Lanjeron, Miloradoviç-Bagration, Kutuzov-Lanjeron gibi komutanlar arasında bir çekişmenin olduğu da açıkça gözükmemektedir. Ancak bu komutanlar, birbirlerinin ödül ya da rütbe almasını istememişlerse de bu durum askerî faaliyetleri engellememiştir. Bu durum, ayrıntılı olarak tez metni içerisinde anlatılmaya çalışılacaktır.

Osmanlı komuta heyetine bakıldığında ise Osmanlı ordusunun cephede bulunmadığı harbin ilk dönemlerinde, birbirinden bağımsız olarak Rus ordusuna karşı direnen ayan güçlerinin bulunması taarruz gücünün bir noktaya yoğunlaşmasını engellemiştir. Alemdar Mustafa Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa gibi yetenekli komutanların da azlığı sebebiyle de muharebe alanında düşmana karşı etkili bir direnç sağlanamıyordu. Bu duruma rağmen harbin ilk dönemlerinde Rus ordusunun Tuna Hattı'nı geçebilmesine, Alemdar Mustafa Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa izin vermemiştir. Ancak bu süreçte Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı'ndaki önemli kaleleri ele geçiren Rus ordusu, Osmanlı savunma hattının işleyişine sekteye uğratmıştı. Kuzey-Batı Karadeniz ve Tuna kalelerinde bir kalenin düşmesi, aynı hat üzerindeki diğer kalelerin güvenliğini, iaşe ve teçhizat teminini kısmen de olsa tehlikeye sokabileceği anlamına geliyordu.

Harp boyunca cephede Osmanlı ordusunun bünyesinde komuta makamında bulunan kişilerin, görev alma sıraları ve görev süreleri ise şöyle idi: Keçiboynuzu İbrâhim Hilmi Paşa 5 ay, Pehlivan İbrahim Ağa veyahut Baba Paşa 30 ay, Alemdar Mustafa Paşa veyahut Bayraktar Mustafa Paşa 12 ay, Hüsrev Mehmed Paşa 9 ay, Yusuf Ziyâ Paşa veyahut Kör Yusuf Ziyaüddin Paşa 27 ay, Nâzır, Trabzonlu veyahut Laz Ahmed Paşa 17 ay.²⁶⁸ Ahmed Paşa'nın 1811 Yerköy kuşatmasından kayıkla kaçması üzerine kuşatılan Osmanlı kuvvetlerinin komutasını, Çapanoğulları-Çaparzâdeler-Çaparoğulları olarak da bilinen Cebbarzâdeler ailesinden Cebbarzâde Mehmed Bey üstlenmiş,²⁶⁹ daha

²⁶⁸ Bu süreler, verilerin yuvarlanması ile oluşturulmuştur. Örneğin; Ahmed Paşa 16 ay 25 gün Sadarete kalmış; metinde 17 ay, Yûsuf Ziyâ Paşa 27 ay 19 gün görevde kalmış, metinde 27 ay olarak verilmiştir.

²⁶⁹ Frank Shirley Russell, *Russians War of Turkey*, Henry S. King, London, 1877, s. 49 ; A. I. Martos, "Zapiski İnjenernogo Ofitsera Martosa o Turetskoy Voyne v Tsarstvovanie Aleksandra Pavloviça 1806-1812 gg.," (Türkçesi: A. I. Martos, 1806-1812 yılları arasında Aleksandr Pavloviç'in Hükümdarlığı Dönemindeki Türk Savaşı Üzerine Mühendis Subay Martos'un Notları) *Russkiy Arhiv*, 1893, N. 7, s. 368 ; Özcan Mert, "Çapanoğulları," *TDVİ*, 1993, İstanbul, Cilt VIII, s. 221-224 ; Komutaya kimin getirildiği gerek Russel'in gerekse Martos'un notlarında eksik verilmiştir. Fakat Zinkeisen, eserinde Cebbarzâde Mehmed Bey'in komutayı üstlendiğini belirtmektedir. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 505.

sonra da sadrazamlığa Hurşid Ahmed Paşa getirilmiştir. Harp boyunca yukarıda zikr edilen kişilerin yanı sıra Ordu-yı Hümayun Seraskeri Osman Paşa, Silistre Mütessellimi Yılıkoğlu, Maraş Beylerbeyisi Kalender Paşa, Sivas Valisi Celal Paşa, Kabakçı Mustafa İsyanı sonrası sadrazam olan ancak daha sonra görevden alınan Çelebi Mustafa Paşa, 6 yıllık süreçte daha çok Sırplarla harp eden Goşancalı Halil Paşa, Selim Giray, Çarhacı Ali Paşa, Çarhacı Sürûrî Paşa gibi şahsiyetler de Osmanlı ordusunun çeşitli birliklerine komuta etmiş kişilerdir.

Harbin ilân edilmesi sonrası Osmanlı ordusu, henüz Rus ordusuyla muharebe alanında yoğun bir çatışma ile karşılaşmadan iç siyasi olaylar neticesinde karmaşaya sürüklenecek ve bu durum cephedeki askerler arasında da hizipleşmeye sebebiyet verecekti. *Nizam-ı Cedit* ve *Yeniçeri* tarafı olarak kutuplaşan askerler, düşmana karşı kelimenin ikinci anlamında *tek yumruk* olamayacaktı. Osmanlı başkentinde huzur ortamının bir nebze de olsa sağlanmasından sonra cepheye gönderilen geleneksel anlamda taarruza yönelik sevk ve idareyi esas alan Osmanlı ordusu, klasik meydan muharebeleri tercihini artık kullanamıyor, doğal bir engel olan Tuna savunma hattını esas alarak düşmanı beklemeyi tercih ediyordu.²⁷⁰ Harbin sonlarında ise Sadrazam Ahmed Paşa'nın düşüncesizce ancak harbi kazanabilme umuduyla yaptığı manevra, binlerce Osmanlı askerinin Yerköy'de Rusların eline düşmesine sebebiyet verecekti. İlginç ki bu hayati hatası, 1791 yılında Babadağı'nda mağlup olduğu ve 1793-94 yılında da İstanbul'daki konsoloslugu sırasında yakın arkadaş olduğu Kutuzov tarafından büyük bir başarı ile taçlandırılacaktı.

1.4. TARAFLARIN MEVCUT ASKERİ DURUMLARI

XIX. yüzyıl başlarında nüfusu yaklaşık olarak 22.000.000 civarında²⁷¹ olan Rusya, 1801 yılında yaklaşık 446.099²⁷² kişiden müteşekkil bir orduya sahipti. Bu rakam, 1803 yılında 522.000'e çıkmış ve ardından 457.395'e gerilemişti.²⁷³ Bu sayı, 1803 yılında Napoléon Harpleri'nin başlamasıyla tırmanmaya başlamış ve Çar I.Aleksandr'ın (1801-1825) hükümdarlığının ilk yarısında daha da artış göstermişti. Rusya, Napoléon

²⁷⁰ Işıklı, *a.g.t.*, s. 25.

²⁷¹ Voskoboynikov, *a.g.t.*, s. 55.

²⁷² Janet M. Hartley, *Russia, 1762-1825 Military Power, the State*, Praeger Publis., USA, 2008, s. 8.

²⁷³ Gábor Ágoston, "Military Transformation in the Ottoman Empire and Russia, 1500-1800," *Kritika Explorations in Russian and Eurasian History*, Volume XII, Number 2, 2011, s. 299.

Harpleri'nin sonuna kadar Avrupa'daki en büyük orduya sahip olacaktı.²⁷⁴ Ancak Rusya'da asker sayısındaki hızlı artış ile paralel bir şekilde askerlerin lojistik ihtiyaçlarının karşılanmasında bir iyileşme gözlemlenmezdi. Bu bakımdan kötü örgütlenme ve temel askerî stoklardaki gözetimin yetersizliği, en ciddi lojistik zaafiyeti oluşturuyordu.²⁷⁵ Dolayısıyla asker kıtlığından ziyade temel sorun ikmaldi.²⁷⁶ XVIII. yüzyıl muharebelerinde ikmal sorununu ağır biçimde hisseden Rus ordusu, Avrupa güçleri ile olan disiplinli ve iyi eğitilmiş piyadenin süratli intikaline/hızlı mevzilenmesine bağlı olan ve küçük kalibre topların kullanımının aralıksız mükemmel yürütülmesi gereken çatışmalarda özellikle Yedi Yıl Harbi (1756-1763) sırasında daha etkili taktikler geliştirmişti.²⁷⁷ Öyle ki Yedi Yıl Harbi'nde Prusya Kralı II.Friedrich (1712-1786), Rus piyadesine “*Duvar*” adını vermişti. Üstelik Lanjeron'a göre Rus piyadesi bu unvanı, 1806-12 Harbi'nde tekrar hak edecekti.²⁷⁸

Yedi Yıl Harbi'nin Rus ordusuna en önemli katkıları hem piyade ve topçunun müşterek hareket etme yeteneği kazanarak ateş ve manevrayı taarruz ve savunmada başarıyla uygulamayı öğrenmesi hem de süvarinin, hafif süvarileri (*hussar*) püskürtebilecek taarruz ve akın yeteneklerini kazanması idi.²⁷⁹ 1806 yılında Rus piyadesinin yaşı, 18 ila 40 yaş arası değişmekte idi. Subjektif bir veri olsa da Sir Robert Wilson, Rus piyadesinin genellikle kısa boylu ancak kayda değer bir ölçüde fiziki güçle donatıldığını ve her tür zorluğa alışkın olduğunu belirtmektedir. Wilson'a göre Rus piyadesi, kötü hava koşullarının baskısına dayanabilir ve aynı zamanda sınırlı gıda ile de

²⁷⁴ Hartley, *a.g.e.*, s. 22 ; Napoléon'un 1812 Moskova Seferi kıyısında Rus ordusunun toplam gücü 696,000 nefere ulaşacaktı. (362.200 piyade, 86.920 süvari, 52.500 topçu, 75.000 garnizon birliği ve yaklaşık 120.000 düzensiz birlik dahil) Hartley, *a.g.e.*, s. 8-9 ; Rus ordusunda Kazakların da önemli bir rolü bulunmaktaydı. Bu konu için bkz. Hartley, *a.g.e.*, s. 13-15, 18-22.

²⁷⁵ 1789-1812 yılları arasında yıl yıl Rus ordusuna ayrılan ödenek ve harcamalara ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. John L. H. Keep, “The Russian Army's Response to the French Revolution”, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Bd. 28, H. 4 (1980), s. 521.

²⁷⁶ Mehmet Çetin, Recep Kök, “Askerî Devrim Bağlamında Batı Savaş Lojistiğinin Tarihsel Gelişimi”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2015, Cilt III, Sayı 4, s. 13 ; Rusya'da askerliğin gelişimi hakkında ayrıca bkz. Ágoston, *a.g.e.*, s. 298-303.

²⁷⁷ Virginia Aksan, “Ottoman War and Warfare 1453-1812”, *War in the Early Modern World 1450-1815*, Ed. Jeremy Black, UCL Press, Routledge, 1998, s. 165.

²⁷⁸ Lanjeron, *RS.*, Tom CXLIII, 1910, s. 344 ; *V etom srajenii Russkaya pehota snova zaslužila nazvanie “steni” kotoroe yey dal prusskiy korol v Semiletnyuyu voynu*, (Türkçesi: *Bu muharebede Rus piyadeleri, Yedi Yıl Savaşında Prusya Kralı tarafından kendilerine dendiği “duvar” tabirini yeniden hak ettiler.*) Bu muharebeden kasıt 1806-12 Osmanlı-Rus Harbidir.

²⁷⁹ Mesut Uyar, Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, İstanbul, s. 214.

geçinebilirdi.²⁸⁰ Kendisine göre Rus düzenli süvari birlikleri, at üzerindeki düşmanları üzerinde eşsiz bir avantaja sahiptir.²⁸¹ Öte yandan Rus toplarının durumu ise piyade tüfeğinden daha iyiydi. Rus topçusu, çağdaşlarına nazaran hafif, etkili ve en iyi kalitede teçhizata sahipti.²⁸² 1790 yılında yirmi yedi yaşındayken Rus ordusunun hizmetine giren bir Fransız olarak Lanjeron ise Rus askerini tanımlarken onun dünyadaki en iyi asker olduğunu, bir İspanyol kadar kanaatkâr, bir Bohemyalı kadar dayanıklı, bir Britanyalı kadar ulusal gururla dolu, bir Fransız, bir Macar, bir Valonlu kadar keşfetmeye duyarlı olduğunu belirtmektedir.²⁸³ XVIII. yüzyıl ordularının geleneksel pratiğinin aksine Rus güçleri; her biri topçu, süvari ve piyade uyumu içeren ayrı taktik dörtgenlerde hareket etme eğilimindeydi. Bu açıdan 1800 seferleri boyunca Napoléon'un tanıttığı Fransız kolordularına çok benzerdi. Fakat birkaç önemli açıdan farklıydılar. Bunların başında, bütün olarak Fransız kolordularından daha küçük olmaları ve böylece daha büyük güçlere karşı uzun süre kendilerini daha az savunabilmeleri gelmekteydi.²⁸⁴ Rus sahra topçusu ile ilgili bakıldığında ise bağımsız bir muharip sınıf olarak Rus sahra topçuluğunun ortaya çıkmasına Çar I.Pavel'in girişimleri zemin hazırlamıştı. 1796 yılına kadar barış zamanında topçu eri, piyade olarak eğitim almaktaydı. Rus sahra topçu sınıfı, XVIII. yüzyılın son otuz yılında kısmen Rumyantsev ve Suvorov gibi komutanların, sınıfın kusursuz kullanımını talep etmeleri ve yönetime bu konuda telkinde bulunmaları; kısmen de Çar'ın reformları sayesinde işlerlik kazanmıştı. Çar, kısa süreli hükümdarlığı boyunca Rus topçu sınıfı için çok değerli iki hizmet sundu. İlki, topçu sınıfını ayrı bir sınıf olarak görmek için komutanlarını teşvik etmesi, ikincisi de savaş ve barış zamanlarında sahra topçu birliklerinin organize bir şekilde entegrasyonunun tatbiki eğitimini tasdik etmesiydi. 1800 yılında I.Pavel, sekiz sahra topçu alayında tüm topçu teçhizatlarını birleştirmiş ve tüm piyade alaylarının donanımını hafifletmişti. Bu yeni organizasyon konteksi içerisinde Çar, her bir tabura üç topla normal topçu-piyade destek oranını belirleyen talimatlar yayınlamıştı. Çünkü

²⁸⁰ Francis Loraine Petre, *Napoleon's Campaign in Poland 1806-7*, London, Sampson Low, Marston and Company, 1901, s. 28.

²⁸¹ Petre, *Napoleon's Campaign...*, s. 32.

²⁸² Petre, *Napoleon's Campaign...*, s. 33.

²⁸³ Duffy, *Russia's Military Way to...*, s. 125 ; Ayrıca Cristopher Duffy'nin de belirttiği gibi muhtemelen XVIII. yüzyıl Rus ordusu hakkında en detaylı eser *Russkaya Starina*'da Lanjeron'un yazdıklarıdır. bkz. Lanjeron, *RS*, Tom LXXXIII, 1895, s. 199-200.

²⁸⁴ Frederick W. Kagan, "Russia's Wars with Napoleon, 1805-1815", Ed. Frederick W Kagan, Robin Higham, *The Military History of Tsarist Russia*, Palgrave Publishers, New York, 2002, s. 110.

her bir topçu bölüğü, her biri üç top içeren, dört kısma bölünmüştü. XIX. yüzyılın başına kadar sahra topçusu, 1763'te sahra topçuluğuna ayrılan sayının yaklaşık iki katı olan 660 topla yeni organizasyonun içerisinden ortaya çıktı. Çar, ağırlık azaltma ve standardizasyon için en son modifikasyonları içeren topçu silahlarının yeni serilerinin tanıtımını bizzat kendisi denetlemişti. Pavel'in yaptığı düzenlemelerin ardından Rus sahra topçu sınıfı, Çar'ın ölümüne kadar teknik açıdan Avrupa'nın en iyisi olmuştu.²⁸⁵ Öte yandan XIX. yüzyılın başına gelindiğinde Rus ordusunda her bir tabur, altı bölükten oluşuyordu. Sadece 1809 yılında yayımlanan emire göre, bir tabur dört bölüğe bölünmüştü.²⁸⁶ Ancak 1806-1807 harpleri öncesindeki yoğun savaşlar, Rus taktik ve organizasyonunun güncellenmediğini göstermişti. Bu harpler sırasında taktikler değişmeye başlamış, harp sonrasında yeni formasyonlar ve metodlar çeşitli yönergelerde belgelendirilmiş ve yeni talim düzenlemeleri üzerine çalışmalar başlatılmıştı.²⁸⁷

Osmanlı ordusunda ise XVIII. yüzyıla gelindiğinde; artık sipahiye dayalı ordunun yerini, yavaş yavaş piyade ağırlıklı bir ordu almaya başlamış; ordu, askerî mültezimlerin/müteahhitlerin (*condottieri*) topladıkları neferlerden oluşan paralı askerler topluluğuna dönüşmüştü.²⁸⁸ Devlet, XVIII. yüzyıl boyunca ayanların²⁸⁹ yükselişi ile ordunun her türlü ihtiyacını, yeterli ekonomik kaynağa sahip olmamaları sebebiyle karşılamakta yetersiz kalan ayanlık vasfı olmayan vezirlerin yerine, buldukları bölgeyi tanıyan ayanların tavassutuyla sağlayabilmekteydi.²⁹⁰ Bu durumun yansıması ise ayanın gücünün artışı ile artık Bâbüâli'nin otoritesinin ayan üzerinde azalması olarak vuku bulacaktı. Ayrıca ayanlar, sadece Osmanlı merkezî otoritesine

²⁸⁵ Bruce W. Menning, "Paul I and Catherine II's Military Legacy, 1762-1801", Ed. Frederick W Kagan, Robin Higham, *The Military History of Tsarist Russia*, Palgrave Publishers, New York, 2002, s. 78.

²⁸⁶ Nicolai Russev, Mihail Fokeev, Klavs Randsborg, Tomas Roland Jensen, "Redut "Kale"- Pamyatnik Russko-Turetskoy Voyni 1806-1812 gg. " (Türkçesi: "Kale Tabyası" - 1806 - 1812 Yılındaki Rus-Türk Savaşı'nın Bir Anıtı", *Stratum Plus*, 2012 / 2, s. 52.

²⁸⁷ Alexander Zhmodikov & Yuri Zhmodikov, *Tactics of the Russian Army in the Napoleonic Wars*, Nafziger Collection, Vol. II, 2005, s. 1.

²⁸⁸ Fatih Yeşil, *Nizâm-ı Cedid'den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826*, Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara 2009, s. 5.

²⁸⁹ Temel olarak Osmanlılar'da şehir ve kasabalarda devletle halk arasındaki ilişkileri düzenleyen kimselere verilen ad olarak tanımlanan ayan kelimesi XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren yeni bir anlam kazanmıştır. Ayanların Osmanlı Devleti'ndeki konumu için bkz. Ali Yaycioglu, *Partners of the Empire The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolutions*, Stanford University Press, Stanford, California, 2016, s. 65-115.

²⁹⁰ Yeşil, *Nizâm-ı Cedid'den Yeniçeriliğin Kaldırılışına...*, s. 19.

karşı sıkıntı çıkarmıyorlardı. Aynı zamanda güç mücadelesi içerisine giren iki ayan, *birbirinin arkasından kuyusunu kazmaya çalışmaya*, birbirlerinin faaliyetlerini sekteye uğratmaya çalışmaktaydı. Konumuz olan harp bağlamında bakıldığında ise bu durumu, 1809 yılında Silistre Valisi ve Tuna Seraskeri olan Hüsrev Mehmed Paşa'nın (1756-1855) Ruslara karşı bölge ayanlarından asker talebine karşılık istenilen miktarın sadece yarısının gönderilmesinde ve Silistre mütesellimi Yılıkoğlu Süleyman'ın Ruslara karşı bölgenin önemli savunucularından kendisinin ise eski düşmanı olan Pehlivan İbrahim Ağa'nın üzerine hareket edebilmesine dair Hüsrev Paşa'nın payitahta gönderdiği yazısında görebilmek mümkündür.²⁹¹ Ayrıca Yılıkoğlu'nun, Osmanlı Devleti'nin Tuna Seraskeri Hüsrev Paşa'nın üzerine yürüyebilmesi ve Hüsrev Paşa'nın geri çekilmesi, bölgedeki ayanların ne kadar güçlü olduğunun bir başka göstergesidir.²⁹² Aynı durumu, Vidin Muhafızı Molla İdris Paşa'nın başka mevkilere saldırılarda bulunmasında ve dönemin Berkofça Ayanı Yusuf ile arasındaki anlaşmazlıklarında da görmek mümkündür.

Merkezî sisteme karşı bir direnç olarak Ayanlar etkilerini gösterirken öte yandan Osmanlı ordusunda *Yeniçeri* ve bir sonraki paragrafta bahsedilecek olan *Nizâm-ı Cedîd* kutuplaşması, başka bir deyişle *eski* ve *yeninin* çatışması belirecekti.²⁹³ Eğer *Nizâm-ı Cedîd* askerleri cepheye gönderilse, yeniçerilerin ocaklarının kaldırılacağından iyice emin olarak III.Selim'e başkaldırması çok büyük olasılıktı. Bu durumda *Nizâm-ı Cedîd* birlikleri cephede olduğundan III.Selim'i koruyacak kimse olmayacaktı. Eğer hem yeniçeriler hem de *Nizâm-ı Cedîd* birlikleri beraber cepheye gönderilse bu seferde iki

²⁹¹ Bkz. Yüksel Çelik, *Şeyhü'l Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013, s. 82-83.

²⁹² Pehlivan İbrahim Ağa bir yandan Ruslarla cenk ederken bir yandan da Yılıkoğlu'nun faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Bu durumdan şüphesiz en kârlı Ruslar çıkmıştır. “*Gel, imdi azizim, bu garip kıssayı dinle, cihânda ne divâneler vardır anla! Kâfirin böyle üzgünlüğü var iken, din ve devlet gavgası meydanda iken, yine zamânenin şeytan-sıfat-tecellisi Yılıkoğlu nâm şakî bir taraftan fırsat bulup, asker düzüp, bu sedden gelüp, Şumnu'yu basıp, Şumnu muhâfızı olan Hüsrev Paşa'nın üzerine şehîd eyleme sevdâsında... Be hey divâne, hiç devlet sana bu intikamı kor mu? Yâhûd kâfir ayakda gelse, bu yıllık akıl ile sen ne cevap verirsin?...*” Gazzizâde Abdüllatif Efendi, *Vekayi'-i Baba Paşa Fît- Târîh*, Çev. ve Haz. Salih Erol, TTK, Ankara, 2013, vr. 126b, 127a.

²⁹³ Arbuthnot'un *Yeniçeri* ve *Nizâm-ı Cedîd* neferi arasındaki farka binaen tanımı ve devamında Sebastiani'nin Osmanlı neferlerine dair sözleri için bkz. Fatih Yeşil, “Drill and Discipline as a Civilizing Process: The Genesis of the Modern Soldier in the Ottoman Empire, 1789-1826”, *Ottoman War and Peace Studies in Honor of Virginia H. Aksan*, Ed. Frank Castiglione, Ethan Menchinger and Veysel Şimşek, Brill, 2020, s. 101.

ocağın düşman yerine birbiri ile çatışması tehlikesi belirecekti.²⁹⁴ Nihayetinde yeniçeriler cepheye sevk edilmişse de bu sefer “*eski*” tarafından “*bizleri Tuna’dan karşı geçirüp ne kadar yeniçeri var ise, küffâra kırdirtup yeniçeri nâmını bütûn âlemden kaldırmak murâdları imiş... Kışlalarımızı Nizâm-ı Cedîd’e kışla edecekler imiş...*” tarzında söylemlerde bulunulacaktı.²⁹⁵ Ayrıca ordu içerisinde kutuplaşmalara ek olarak mevcut askerin belirli bölgelere yığılmaması bir bütünlük arz etmemesi, ordunun lojistik ihtiyacının karşılanmasında da sıkıntı yaşatacaktı.²⁹⁶ Ordusundaki hem bu ekstrem olaylar hem de maiyetindeki neferler ile Rusya ve Avusturya gibi askerî açıdan gelişmiş devletlere karşı mağlubiyetin kaçınılmaz olduğunu²⁹⁷ fark eden Osmanlı Padişahı III.Selim, bu duruma bir hâl çare olarak *Nizâm-ı Cedîd* reformlarını bulmuştu. Reform çabalarında Topçu, Humbaracı, Lağımcı, Top Arabacı birimlerinde çok daha başarılı olunurken sipahi ve yeniçeri sınıflarında ise tam olarak başarılı olunamamıştı. Reforma direnen imparatorluğun ana askerî gücü olan Yeniçeriler ve Sipahiler, daha önceki harplerde olduğu gibi oldukça kötü bir performans sergileyecekti.²⁹⁸ Bu sebeple III.Selim, otoriteyi tekrardan tek elde toplamak maksadıyla yeni bir güç olarak *Nizâm-ı Cedîd* askerini geliştirmişti. *Nizâm-ı Cedîd* ordusunu finanse etmek için de *İrad-ı Cedit* hazinesi kurulacaktı. Yeni bir ocağın kurulmasına karar verilmesinin en mühim sebebi, yeniçerilerin ıslah edilmesinin mümkün görünmemesiydi. Yeniçerilerin çoğu zenaat ve ticaretle uğraşmaktaydı, diğer bir kısmı ise işsiz güçsüz takımıydı; talim ve terbiye

²⁹⁴ Bu saptama Mehmet Mert Sunar’a aittir. Bkz. Mehmet Mert Sunar, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması”, *Journal of History Studies*, Vol X, Issue 3, 2018, s. 241.

²⁹⁵ Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi (Târîh-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni) Tahlîl ve Tenkidli Metin*, haz. Mehmet Ali Beyhan, Cilt I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003, s. 118 ; *Devlet-i Aliyye*’nin içerisinde bulunduğu durumu anlamak için bkz. Abdullah Saydam, “Algı Yönetimi ile Darbe Yapmak: 1807-1808 Yıllarında İstanbul’da Siyasî Kargaşa”, *Journal of History Studies*, Volume XI, Issue 2, April 2019, s. 727-748.

²⁹⁶ Daha öncede söylenilen Tuna Savunma Hattı’nda bir kalenin düşmesi diğer kalelerin lojistiğinin sağlanamamasına sebep olmuştur. Bu konuda, İbrâil Nazırı Ahmed Paşa’nın Tuna’dan İsmâil Kalesi’ne erzak gönderilmesine Rusların bölgedeki kaleleri ele geçirdiği için imkân olmadığına dair BOA. HAT. 39/1986.

²⁹⁷ Osmanlı Devleti’nde Ruslara ve Habsburglara yönelik yeni bir taktik arayışı bağlamında değerli bir çalışma için bkz. Fatih Yeşil, Ömer Gezer, “Osmanlı İmparatorluğu’nda “Sürat” Topçuluğu II (1773-1807): Taktik, Talim, Muharebe Performansı ve Nizâm-ı Cedid,” *Osmanlı Araştırmaları*, 2018, Cilt LIII, Sayı 53, s. 231 - 285.

²⁹⁸ Stanford Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey Volume I: Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*, Cambridge University Press, 1976, s. 262.

etmek amacıyla disipline sokmaya teşebbüs etmek, ayaklanmalarına sebep olabilirdi.²⁹⁹ Bu sebeple *Nizâm-ı Cedîd* askeri Bostancı, Tüfenkçi Ocakları adlarıyla kurularak Bostaniyan-ı Hassa Ocağı'na bağlanmıştı.³⁰⁰ *Nizâm-ı Cedîd* reformları doğrultusunda 1796 yılında Fransa'dan uzmanlar getirilmiş; dökümhane ve topçu sınıfı başta olmak üzere yerli ve yabancı mühendisler tarafından askerîyenin birçok biriminde ıslahatlara başlanmıştı. Bu ordu sadece Fransa'dan değil aynı zamanda İngiltere ve Almanya'dan da getirilen uzmanların talimatları doğrultusunda uygulanan taktik eğitimler ile Avrupa tarzında giydirilmiş, eğitilmiş ve organize edilmişti. Ordu için ihtiyaç duyulan askerler ise Anadolu'nun muhtelif kesimlerinden getirilmişti. İstanbul'da Levent Çiftliği'nde ve Üsküdar'da ayrıca Anadolu'da birçok yerde kışlalar kurulmuştu.³⁰¹ Balkanlar'da da benzer bir sistem kurma amacına ise Anadolu'daki ayanlardan çok daha güçlü yerel güç merkezlerinin karşıtlığından dolayı ulaşamamıştı.³⁰² Öyle ki *Nizâm-ı Cedîd* ordusunun Rumeli'de kurulmasına karşı çıkan Rumeli âyanı, Osmanlı tarihinde II.Edirne Vak'ası³⁰³ olarak nitelenen olaya sebebiyet vermişlerdi. Bunun üzerine III.Selim geri adım atarak Rumeli'de *Nizâm-ı Cedîd*'in teşkilinden vazgeçmişti. Kesin olmamakla beraber *Nizâm-ı Cedîd*'e muhalif kesimin kazandığı bu zaferin, ilerleyen süreçte Kabakçı Mustafa İsyanı'nın vuku bulmasında etkili olan bir husus olduğunu söylemek de mümkündür. Bu isyan, III.Selim'in merkezî ordu kurma girişimlerinin başarısız olmasına, daha sonra da kendisinin katl edilmesine sebebiyet verecektir. Bâbîâli'nin içerisindeki durum, henüz Edirne vakasının üzerinden çok fazla bir süre geçmemiş iken 1806 yılında Rusya'nın saldırısına karşılık nefer ihtiyacını, II.Edirne Vakası'nda karşı karşıya kaldığı ayanlardan karşılamaya çalışacak olmasından da anlaşılabilir.³⁰⁴

²⁹⁹ Sipahi Çataltepe, *XIX. yüzyıl başlarında Avrupa Dengesi ve Nizam-ı Cedit Ordusu*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul, 1989, s. 78.

³⁰⁰ Çataltepe, *a.g.e.*, s. 81.

³⁰¹ *Nizâm-ı Cedîd* neferinin tâlim ve terbiyesine dair bkz. Fatih Yeşil, "Nizâm-ı Cedîd Ordusunda Tâlim ve Terbiye", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 52, 2011, p. 27-84 ; Fatih Yeşil, Ömer Gezer, a.g.m.; *Mahmud Râîf Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri*, haz. Kemal Beydilli, İlhan Şahin, TTK Yay., Ankara 2001

³⁰² Shaw, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey...*, s. 262.

³⁰³ 1806 yılının Ağustos ayında *Nizâm-ı Cedîd* ordusunun Balkanlar'da teşkiline rıza göstermeyen Rumeli ayanları ve Kadı Abdurrahman Paşa arasındaki bu olaya ilişkin ayrıca bkz. Yayıncıoğlu, *a.g.e.*, s. 163-165.

³⁰⁴ Örneğin, 1806 Edirne Vakası'nda Edirne Ayanı Dağdevirenzade Mehmed Ağa ön planda olurken (bkz. Cemal Gökçe, "Edirne Ayanı Dağdeviren-oğlu Mehmed Ağa," *Tarih Dergisi*, 1967, C. XVII, Sayı 22, s. 97-110) *Cabi Tarihi*'nde *Dağdeviren-zade'nin karındaşı* olarak geçen bir kimse de harpte yerini almıştır.

2.BÖLÜM : HAREKÂT BAŞLIYOR

*Askerî harekât, siyasi faaliyetlerin ümitsiz olduğu noktada başlar...*³⁰⁵

Mustafa Kemal Atatürk

Daha önceki bölümde bahsedildiği gibi Pressburg Barışı ile İstria ve Dalmaçya'nın yanı sıra Kotor da Fransızlara verilmişti. Ancak Korfu'dan bir Rus askerî gücü, Avusturya yardımıyla Kotor Limanı'nı ele geçirmişti. Bunun üzerine Fransa, Dubrovnik'i ele geçirmiş ve Rus ordusunun eğittiği Karadağlılarla çatışmalara girmişti. 1805 Austerlitz mağlubiyetinden sonra Rus ordusu, Fransız kuvvetlerinin ulaşabileceği menzilin dışına çekilmişti. General Marmont'un II.Kolordusu, Dalmaçya'da konuşlanmayı sürdürmekte idi.³⁰⁶ I.Aleksandr'ın ise Austerlitz hezimetinden sonra kendine güveni azalmış, 1806 yılının büyük bir kısmında hareketsizliğe sığınmış ve olayların ne olacağını beklemeye başlamıştı.³⁰⁷ Dışişleri Bakanı Çartoriyski'nin ise etkisi artık azalmaktaydı. Nitekim Haziran 1806'da görevden alınacak; yerine Baron Budberg getirilecekti. Bu dönemde Çar, Fransa ile diplomasi zemininde buluşmaya çalıştı. Bu doğrultuda Oubrill'i tam yetki ile Paris'e göndermiş³⁰⁸ ancak Temmuz ayında yapılan antlaşmada, Fransa'nın Dalmaçya'daki kontrolünü ve Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü kabul etmeyerek antlaşmanın geçerliliğini onaylamamıştı. Bâbîâli'nin, Clarke-d'Oubrill Anlaşması'nın henüz Çar tarafından kabul edilmediği haberinin payitahta ulaşmadığı vakitte, Eflak ve Boğdan voyvodalarını değiştirmesi, Rusya'nın tepkisine neden olacaktı. Fransa'nın Bâbîâli üzerindeki etkisinin artmaya devam etmesi ve Dalmaçya'da bulunan Fransız ordularının olası bir Rusya seferini engelleme düşüncesi sonucunda Çar I.Aleksandr, voyvodalar eski görevlerine iade edilmesine rağmen, resmî bir harp ilânına gerek duymaksızın, 28 Ekim'de³⁰⁹ General Mihelson komutasındaki orduya, Boğdan'ı

³⁰⁵ *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt III, Ankara, 1997, s. 61-62.

³⁰⁶ Lefebvre, *a.g.e.*, s. 249.

³⁰⁷ Mckay, Scott, *a.g.e.*, s. 363.

³⁰⁸ Rus yetkili Oubrill'in Paris'e ulaşması ve Clarke-d'Oubrill Antlaşması'nın imzalanma sürecini bir kaynak üzerinden okumak için bkz. *The New annual register*, R. Taylor and Co., London, 1807, s. 299-306.

³⁰⁹ Daha önce de belirtildiği gibi 1918 öncesi Rus takviminde günler 13 gün geriden gelmekte idi. Fakat Johnson, Lefebvre ve Shupp belirtilecek olan eserlerinde bu hususu gözden kaçırdıkları için emrin verilme tarihini 15 ve 16 Ekim olarak vermişlerdir. Bkz. William E. Johnson, *The Crescent among the Eagles: The Ottoman Empire in the Napoleonic Wars 1792-1815*, Ocean Springs, 1994, s. 72 ; Lefebvre., *a.g.e.*, s. 258 ; Shupp, *a.g.e.*, s. 203.

(Moldova) ve ardından da Tuna'yı işgal etme emri vermişti.³¹⁰ Aynı dönemde 8 Ekim'de Rusya, Prusya'nın yardımına gelmeden önce Fransa da Prusya üzerine harekete geçmiş; 14 Ekim'de Jena ve Auerstädt'da Prusya ordusunu mağlup etmişti.³¹¹ Fransız-Rus Harbi ise Şubat 1807'de Eylau'da meydana gelecek; bu harbin kesin bir sonucunun olmaması durumu, tarafların bu sefer 14 Haziran 1807'de Friedland'ta karşı karşıya gelmesine sebep olacaktı.³¹² Sonuç olarak Rusya, Bâbiâli ile olan harbin yanı sıra Napoléon'a karşı da hazırlıklarda bulunacak; iki cephede savaşıyordu.

Yüzyılın başında Fransa tarafından Yedi Adalar'ın işgal edilmesiyle başlayan Osmanlı-Rusya ittifâkı, Rus ordusunun Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı'na saldırıları ile artık sonlanarak, fiilî bir harbe dönüşecekti. Zaten Rusya, Fransa ile 26 Aralık 1805 tarihinde imzalanan Pressburg Antlaşması ile Prusya ve Avusturya sınırındaki kuvvetlerini Tuna sınırına doğru kaydırmıştı.³¹³ Mayıs 1806'dan itibaren ise Dinyester (Turla) üzerinde yığınak yapıyordu.³¹⁴ Bu dönemde Rus ordusunun Tuna (Moldova-Boğdan) Cephe Komutanlığı'nı, General Aleksandr Petroviç Tormasov (1752-1819) yapmakta idi. Osmanlı Devleti'nin topraklarına girileceği vakit Tormasov, Kafkasya Cephesi'ne kaydırılacak, Tuna Cephe Komutanlığı'na General İvan İvanoviç Mihelson (1740-1807) getirilecekti. İlk başta Çar, General Leontii Leontieviç Bennigsen'i (1745-1826) görevlendirmek istemiş ancak daha sonra Bennigsen'i Napoléon'a karşı, Mihelson'u da Osmanlı'ya karşı Boğdan (Moldova) ordusunda görevlendirmişti.³¹⁵ Osmanlı Devleti'nin kuzey komşusu/düşmanı, General Mihelson komutasındaki 60.000 neferle (90 piyade taburu, 100 süvari eskadronu, 8 Kazak alayı ve 286 top) Dinyester Nehri'ni geçti.³¹⁶ Mihelson'dan önce ordu henüz General Tormasov komutası altında

³¹⁰ Andrey Nikolaeviç Petrov, *Voyna Rossii s Turtsiyey 1806 - 1812 gg* (Türkçesi: *1806 - 1812 yılları arasında Türkiye'yle Rusya'nın Savaşı*), S.Peterburg, Tom I, 1885, s. 377-382.

³¹¹ Bu harp hakkında bilgi için Francis Loraine Petre, *Napoleon's Conquest of Prussia - 1806*, John Lane Company, London, 1914.

³¹² Bu harp, Napoléon'a karşı kurulan IV.Koalisyon bünyesindeki bir harptir. Bilgi için bkz. Todd Fisher, Gregory Fremont-Barnes, *The Napoleonic Wars The Rise And Fall of an Empire*, Osprey Publishing, 2004 ; Francis Loraine Petre, *Napoleon's Campaign in Poland 1806-7*, London, 1901.

³¹³ Demircioğlu, *a.g.e.*, s. 146.

³¹⁴ Lefebvre, *a.g.e.*, s. 252-253.

³¹⁵ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 443.

³¹⁶ Lanjeron ilk harekâtındaki Rus ordusunun sayısını ayrıntılı bir liste ile 50.000 nefer (57 tabur, 50 süvari taburu, 11 Kazak Alayı ve 174 top) olarak vermektedir. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, str. 441, 442 ; Baron Jomini ise Mihelson'un ilk başta 90 taburu, 100 eskadronu (süvari taburu) ve 306 topu bulunmakta olduğunu toplamda da 80.000 askerinin bulunduğunu belirtmektedir. Ancak bunun çok yüksek bir tahmin

iken ordunun ana kuvvetlerinin Avusturya'ya destek olarak gönderilmesi, bir kısmının Yedi Adalar'a ve Hannover'a ilerlemesi, bir kısmının da batı sınırında nizam almasından dolayı sefer hazırlıkları tamamlanamamıştı.³¹⁷ Ancak Mihelson'un gelişi ile son hazırlıklar da yapılmıştı. General Mihelson komutası altındaki Rus kuvvetleri, plana göre üç koldan Dinyester'i geçerek ana kuvvetler Mogilev'e daha sonra da Yaş ve Bükreş'e hareket edecek; sağ kanattaki kuvvetler Hotin'i, sol kanattaki kuvvetler de Bender'i ele geçirecekti. Ancak Mihelson'un kurduğu bu harekât planı, Napoléon'un Ekim ayında Jena'da Prusya ordusunu hezimete uğratmasıyla aksadı. Daha sonra Kasım ayında Dinyester'i geçen Rus ordusu, önceki plana göre hareket etti. General İvan Nikolayeviç Essen'in (1758-1813) kuvvetleri, Hotin Kalesi'ni ele geçirmek için zaten hazırlıklarını tamamlamış ve Dinyester Nehri'ni geçmişti. Bu kale, Dinyester Nehri'nin sağ yakasında hâkim bir mevkiye bir kayanın üzerine inşa edilmişti. General Essen, kale sakinlerine büyük bir şok yaşatmak için kalenin her iki tarafından ilerlemiş ve kaleyi kuşatmıştı. Çok az neferi bulunan Hotin Muhâfızı Kara Mehmed Paşa, Rusların kuşatmasına dayanamayarak kaleyi Ruslara teslim etmişti. Fakat 162 top ele geçiren Essen, Hotin Kalesi'nde iki bölük bırakarak Fransız ordusuna karşı harp etmek için Tuna Cephesi'nden Polonya'ya çağırılmıştı.³¹⁸ Bunun üzerine Mihelson'un komutasında olan yaklaşık olarak 30.000 kişilik kuvvet, yeniden organize edilmiş ve 10.000 kişilik ve 20.000 kişilik olmak üzere iki parçaya ayrılmıştı.³¹⁹ 10.000 kişilik kuvvet destek kuvvet olacaktı. General Mihelson'un kuvvetleri, Yaş'ta bulunurken öte yandan General Meindorf da 4 Aralık'ta Dubasari'den (Tombasar) Dinyester'i geçmiş ve Bender'e hareket etmişti. Dubasari ile Bender arası sekiz saatlik bir mesafeydi.³²⁰ Kale önünde, savunmacılarda maiyetindeki kuvvetlerin takviye aldığı izlenimini verecek şekilde ve

---

olduğu düşünülebilir. Plothe ise her Rus taburunun 500, eskadronunun 80 ve 14 topluk her bir bataryanın da 200 neferden oluşmakta olduğunu hesaplamıştır. Bu veriler daha sonra yaklaşık olarak 35.000'ne düşecek olan Mihelson'un ordusunu 58.200 kişi olarak göstermektedir. Petre, *Napoleon's Campaign...*, s. 123 ; Cevdet Tarihi'nde ordunun sayısı 60 bin; bir arşiv belgesinde ise 65 bin olarak verilmiştir. Bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C. VIII, s. 2290 ; HAT. 1497/26.

³¹⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 20.

³¹⁸ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 578 ; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 27.

³¹⁹ Rus ordusunun bu kadar az sayıda olmasının sebebi olarak Polonya'daki duruma ek olarak General Marmont'un da Dalmaçya'da konuşlandığının unutulmaması gerekir. Ayrıca Tuna Cephesi ile birlikte birden çok harekât bölgesi vardır.

³²⁰ Mütercim Ahmed Âsım, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, Cilt I, Haz. Ziya Yılmaz, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2015, s. 433 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2290.

komutası altında güçlü bir ordu olduğunu düşünmelerini sağlayacak bir formasyonda dizen Meindorf, nefer kaybına uğrayacak bir çatışma içerisine girmeden Aralık ayının ilk haftasında Vezîr Hasan Paşa'dan kaleyi teslim almıştı.³²¹ Öte yandan Rus kuvvetlerinin Lehistan'dan ayrılması ile Aralık ayının ortalarında Napoléon Bonaparte da Varşova'ya gelmiş fakat henüz Ruslarla arasında büyük bir muharebe vuku bulmamıştı.³²² Hotin ve Bender'den sonra diğer bir önemli nokta Akkerman'dı. Denizden ve Dinyester'in döküldüğü yerden yaklaşık 27 km uzaklıkta bulunan Akkerman'ın karşısında, Odesa'dan yaklaşık 38 km uzaklıkta Ovidiopol Kalesi (Hacıdere) bulunmaktaydı. General Lanjeron'a göre Bender'i Tiraspol'un tehdit ettiği gibi bu kale de Akkerman'ı tehdit ediyordu. Fakat ne o ne de öbürü Tatar akınlarını tutabilmek adına fayda göstermiyordu. Odesa ve Herson'un varlığını korumak için, Türklerin Tuna'dan kovulması ve Besarabya'daki Türk şehirlerinin alınması gerekiyordu.³²³ Lanjeron, Dük Armand-Emmanuel Richelieu (1766-1822) ile Akkerman'ın henüz ele geçirilmediğini gördüğünde şu sözleri sarfetmişti:

*“Harekâtın başarıya ulaşması için Meyendorf'un böylesine nadir ve tek seferlik bir fırsatı kullanmaya niyetinin olmadığını gördüğünde Dük Richelieu'nin hayalkırıklığını ve şaşkınlığını tarif edemem. Richelieu, böylesine önemli bir anda Meyendorf'un kendi beceriksizliği çerçevesinde kılavuz edindiği fikirleri bir türlü anlayamıyordu... Bu durumu onun kararsız bir insan olmasına yorduk. Bu da bizi Meyendorf'un gelecekteki faaliyetleri için endişeye itti...”*³²⁴

Ancak Rus ordusundaki bu hareketsizliğin sebebini, Bender'in ele geçirilmesi sonrası Meindorf'un sadece 6 günlük iaşesinin kalmasında³²⁵ aramak yerinde olacaktır. Bu dönemde Prens Vladimir Petroviç Dolgorukov (1773-1817) komutasındaki birlikler de

³²¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 578 ; Ruslar tarafından Bender Muhafızı Vezir Hasan Paşa'ya gönderilen mükaleme memuru, Rus ordusunun Fransızlarla çarpışmak üzere, Napoli taraflarına gideceğini ve Osmanlı arazisinden geçmesi için Padişahın iradesinin çıkmış olduğunu dahi söylemiştir. Yusuf Akçura, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. asırlarda)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, 3. Baskı, s. 119 ; *Âsım Tarihi*'nde ise Rus komutanın, Anapolitan (Napolitan) cânibine 'azîmet edecek olmalarıyla asker hâric-i Bender'de 3 gün ikamet etme istekleri için birini gönderdikleri belirtilmektedir. *Âsım Efendi Tarihi*, s. 433.

³²² Akçura, *a.g.e.*, s. 118 ; 20 Aralık'ta Napoléon'dan Sultan'a bir mektup için bkz. Rasim, *a.g.e.* s. 196.

³²³ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 580 ; Bu kalelerin konumlarını bir haritada görebilmek için bkz. <https://www.loc.gov/resource/gdclccn.2018688650/?r=-0.187,0.038,1.906,0.781,0> (E.T.3.01.2020) ; Hotin ve Bender'i ele geçiren Rus ordusunun Osmanlı topraklarına gönderdiği beyanname bağlamında ayrıca bkz. HAT. 124/5151.

³²⁴ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 582 ; Lanjeron'un bu sözlerinde kısmen sadeleştirme yapılmıştır.

³²⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 28 ; Meindorf'un ordunun iaşesinin hazırlanması için burada 13 gün durması, İsmâil Kalesi'nin tahkimine zaman kazandırdığı için harbin gidişatına olumsuz bir etkisi olmuştur.

Kasım ayının sonlarında Yaş'a girmiş ve şehri ele geçirmişti. Üstelik Dolgorukov; buradaki Fransız Konsolos Charles F. Reinhard'ı da tutuklamıştı.³²⁶ Mihelson ise General Mihail Andreyeviç Miloradoviç (1771-1825) ve General Sergey Kamenskiy (1771-1834) komutası altındaki ordulara hareket emri vermiş ve Barlad ve Fokşani'yi ele geçirmişti. Kendi komutasındaki ana kuvvetler ise 1 ay boyunca ikamet edeceği Yaş'ta kalacaktı. Buradan, Bükreş'teki Alemdar Mustafa Paşa namı diğer Bayraktar Mustafa Ağa'nın³²⁷ (1765-1808) ordularını ve İbrâil Garnizonu'nu tehdit edebilirdi. Bu sırada General Mihelson'un Boğdan sınırlarını geçmeye niyeti yok gibi görünüyordu.³²⁸ General Miloradoviç, Boze yoluyla Bükreş'e yönelirken, Karloviç Ulanius (1762-1808) komutası altındaki öncü birlikler de Ialomița Nehri'nin kuzey kıyısında Glodeanu ve Urziceni arasında Bayraktar Mustafa Paşa'nın topladığı 6.000 neferle karşılaşmıştı. Püskürtülen Osmanlı kuvvetleri, Paşa'nın kaldığı Urziceni'ye geri dönmüşlerdi. Daha sonraki çatışmalarda da başarılı olan Rus kuvvetleri, Bükreş'e ilerlerken Mustafa Bayraktar Paşa da Ialomița'ya geri çekilmişti. Mustafa Paşa'nın geri çekilmesi ile güçlü bir direnişle karşılaşmayan Rus kuvvetleri, Aralık ayında Bükreş'e girmiş ve burayı ele geçirmişlerdi.

2.1. 1807 - 1808 SENESİ HAREKÂTI

2.1.1. İsmâil Kalesi'nin İlk Kuşatması (Mart-Temmuz 1807)

Yaklaşık olarak 4 hafta içerisinde; 27 Kasım'da Hotin, 28 Kasım'da Yaş, 6 Aralık'ta Bender, 13 Aralık'ta Akkerman, 21 Aralık'ta Kili, 25 Aralık'ta Bükreş'i ele geçiren³²⁹

³²⁶ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 582 ; Nicolae Jorga da Reinhard'ın tutuklanmasını eserinde yer vermektedir. Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, Çev. Nilüfer Epeçeli, Yeditepe Yay, İstanbul, 2005, C. V, s. 146 ; Zinkeisen de Reinhard'ın esir alınarak ailesiyle birlikte Rusya'ya gönderildiğini, Alemdar Mustafa Paşa'nın da bu duruma misilleme olarak Rus konsolos Chiriko'yu (Luka Kiriko), Rum Piskoposu ve en itibarlı üç boyarı esir alarak yanında götürdüğünü kaydeder. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 291.

³²⁷ Ansiklopedik bilgi için bkz. Kemal Beydilli, "Alemdar Mustafa Paşa", *TDVİ*, 1989, Cilt II, s. 364-365.

³²⁸ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 583.

³²⁹ Petrov, *a.g.e.*, Tom I, s. 89, 92, 112, 114, 101-104 ; Shaw ise belirtilen eserinde farklı tarihler verir. Bunlar 24 Kasım Hotin, 8 Aralık Bender, 16 Aralık Akkerman, 18 Aralık Kili'dir. Shaw, *Between Old and New...* s. 353 ; Ahmet Cevdet Paşa Hotin'in Aralık ayının ilk on gününde teslim olduğunu kaydeder. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2292 ; Ayrıca Mihelson, 23 Kasım'da Miloradoviç'ten rapor aldıktan sonra harpte Rusları destekleyecek paşalarla birlikte Tuna Prensiği'nde toplanma emri de vermiştir. Demircioğlu, *a.g.m.*, s. 146.

Rus ordusunun³³⁰ bir sonraki amacı, iaşe bakımından önemli bir üs ve stratejik bir konuma sahip olan İsmâil'i ele geçirmektir.³³¹ Zaten 30 Kasım'a kadar söz konusu vilayetlerin kuzey kısmı ve Yaş, bütünüyle Rus kuvvetleri tarafından işgal edilmişti.³³² Bu dönemde Boğdan'da Rusların elinde olmayan tek yer olan İsmâil Kalesi,³³³ 1806 yılının Kasım ayının sonlarına gelindiğinde 26.000 kişilik bir Rus kuvveti³³⁴ tarafından kuşatmaya tabii tutulmuş ve kalenin teslim edilmesi için bir elçi gönderilmişti. Ruslar "...bundan akdem Hotin ve Bender ve Akkerman vesâir kal'aları benim darbıma dayanmadı. Siz dahi dayanamazsınız..." diyerek kalenin teslimini talep etmekteydi.³³⁵ Bunun üzerine kale halkı, teslim olup olunmayacağına dair kendi aralarında müzakere etmek için süre istemişti.

Cephede durum buyken payitahtta İngiliz elçi Arbuthnot'un, harp ilân edilmemesine dair bütün çabasına rağmen Sébastiani'nin de etkisiyle Bâbîâli, Aralık ayının son günlerinde Rusya'ya harp ilân etmişti.³³⁶ O esnada Pehlivan İbrahim Ağa namı diğer Baba Paşa'nın ikamet ettiği Silistre'ye bağlı Kuzgun'a gelen birkaç neferin, İsmâil'in kuşatıldığı haberini bildirmesi üzerine Pehlivan İbrahim Ağa yola çıkıp İsmâil'e ulaşmıştı.³³⁷ Ancak ilk gün kaleye alınmayan Pehlivan İbrahim Ağa, bir gece Çatal

³³⁰ Akkerman ve Kili'nin ele geçirilişine dair bkz. Lanjeron, *RS.*, T. CXXX, 1907, s. 600 ve devamı ; *Câbî Tarihi*'nde Rusların Akkerman'a ilerleyişlerinde ince donanma da kullandıkları belirtilmektedir. *Câbî Tarihi*, s. 113 ; 25 N. 1221 tarihli Osmanlı arşivindeki bir belgede Rusların Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattındaki kalelerin ele geçirilmesinde Bâbîâli'nin rızası olduğunu beyan ettikleri de görülmektedir. ...*Devlet-i Aliyye ile bir olduk ve bizim asâkirimizin buralara ziyarı yoktur bizler devlet-i aliyyenin rızasıyla geçip gidecek mahallimiz vardır eğerçi razı olmazsanız bilcümlezeni dilekse kırırım ve ne esir ederim ve ne ki re'y veririm...* HAT. 150/6306 ; Ayrıca Ruslar, asker sevk edilmesinin sebebini "*Osmanlı Devleti ile Rusya arasında imzalanan sözleşmelerin Türkler tarafından bozulmasının önlenmesi*" olarak belirtmiştir. Günel Teymurova, "1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan," *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. II, S.2, 2016, s. 47.

³³¹ M. 9 Aralık 1806 / H.28 N. 1221 tarihli BOA. HAT.152/6413 numaralı belgede de Rusların Hotin, Bender, Akkerman'dan sonra İsmâil'e gelecekleri belirtilmektedir.

³³² Shaw, *Between Old and New...*, s. 353.

³³³ Shaw, *Between Old and New...*, s. 353.

³³⁴ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2292.

³³⁵ *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 40.

³³⁶ Bâbîâli'nin Rusya'ya harp ilân tarihi ile ilgili farklı tarihler verilmektedir. Yaycıoğlu, adı geçen eserinde ilân tarihini 1807 yılının Şubat ayı; Mikaberidze, adı geçen eserde 30 Aralık ; Süslü, Osmanlı-Fransız Diplomatik... eserinde 23 Aralık ; Danişmend, adı geçen eserinde 22 Aralık (Danişmend Talleyrand'ın bir mektubunda 2 gün önceki tarihi verdiğini de kaydeder) ; İsmail, *The Diplomatic Relations of the Ottoman...* adlı tezinde 28 Aralık olarak verir.

³³⁷ *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 68b.

Adası'nda ikamet etmek mecburiyetinde kalmış ve ertesi gün kaleye alınmıştı.³³⁸ İsmâil kuşatmasından sorumlu General Meindorf, kaleye yaklaşırken Tuna'yı geçen Pehlivan İbrahim Ağa'nın kuvvetlerini bile görebilmekteydi. Meindorf, herhangi askerî bir önlem almadan şehire yaklaşmış ve Pehlivan İbrahim Ağa'nın kuvvetlerinin yaptığı ilk saldırıda yaşadığı başarısızlıkla geri çekilmek zorunda kalmıştı.³³⁹ Ardından Don Kazaklarının öncülüğünde vuku bulan çatışmalarda da başarı sağlayamayan Rus kuvvetleri, kuşatmayı kaldırmak zorunda kalmıştı.³⁴⁰ Böylece Rus kuvvetleri, harekâtın başından beri ilk kez ciddi bir mağlubiyetle karşılaşyordu. Pehlivan İbrahim Ağa'nın başarısı üzerine maiyetine gönüllü askerler gelmekte, kendi konumunu sağlamlaştırmasıyla da sık sık kale dışına çıkararak mevcut Rus kuvvetlerine ani baskınlarda bulunmaktaydı.³⁴¹ Dolayısıyla Ruslar için harekât bölgesinin sakinlerinin/Tatarların Pehlivan İbrahim Ağa'ya katılabilmesinin de engellenmesi önem arz etmekteydi. Bu dönemde Rus ordusunun içerisinde bulunduğu durumu anlayabilmek için Lanjeron'a kulak vermek yerinde olacaktır:

“Besarabya'da dükkân (erzak satın alacak yer) yoktu, fakat terk edilen köylerde ve hatta sakinleri olan yerlerde sadece toplanmayı bekleyen bolca tahıl ve yem vardı. Bu yiyeceklerle devlet hazinesine zarar vermeden bizde olandan altı kat daha fazla bir şekilde ordu beslenebilirdi. General Zass tüm bu ürünleri ele geçirdi ve raporlarında onları satın aldığını yazdı. Fakat bu müfrezenin kıdemli komutanı olduğundan inanılmaz

³³⁸ İsmâil Kalesi'nde bir taraf kalenin Ruslara teslim edilmesi diğer taraf ise cenk edilmesi fikriyatında olduğu için bir kararsızlık hüküm sürmekteydi. Bu sebeple Pehlivan İbrahim Ağa kaleye alınmamıştı. *Vekayi'-i Baba Paşa*'da Pehlivan İbrahim Ağa'nın kaleye alınmadığı süreçte nerede kaldığı belirtilmemişken bu sorunun cevabını Lanjeron Çatal Adası olarak vermektedir. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 70b ; Lanjeron, *RS.*, T. CXXX, 1907, s. 592 ; Ayrıca Salih Erol'un da belirttiği gibi Pehlivan İbrahim Ağa, İsmâil Kalesi'ne yardıma giderken Alemdar Mustafa Paşa'dan hiç bahsetmemektedir. Ancak gerek tezde kullanılan Rus kaynaklarında gerekse Türkçe literatürdeki bazı eserlerde Pehlivan İbrahim Ağa, Alemdar Mustafa Paşa'nın adamı olarak sayılmaktadır. Bkz. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 68-b ; Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli...*, s. 59 ; Rasim, *a.g.e.*, s. 189 ; *Cabi Tarihi*, Cilt I. s. 429.

³³⁹ Salih Erol bu çatışmada Rus güçlerini 3.000, Pehlivan İbrahim Ağa kuvvetlerini 600 süvari olarak verirken ; Lanjeron ise toplam kuvvet sayısından bahsetmez ve Meindorf'un kendi komutası altında 40 kişinin öldüğünü, toplamda da zaiyatın 200 kişi olduğunu ifade eder. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, s. 42 ; Lanjeron, *RS.*, T. CXXX, 1907, s. 592.

³⁴⁰ Pehlivan İbrahim Ağa ve Meindorf'un kuvvetlerinin çatışmaları için bkz. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 71b, 72a,72b,73a ve devamı ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2293 ; *Âsım Efendi Tarihi*, s. 439-444.

³⁴¹ Gerek *Vekayi'-i Baba Paşa* vr. 81a, 81b ve 82a gerek ise BOA. HAT. 6257, 4195, 14700 numaralı arşiv belgelerinde Çamaşor mahalinde Pehlivan İbrahim Ağa'nın Rus kuvvetlerine karşı önemli bir galibiyet aldığı belirtilmektedir. Rus kaynaklarında da Pehlivan İbrahim Ağa'nın sık sık kale dışına çıkararak baskınlar yaptığı belirtilmişse de bu mahaldeki muharebeye dair Rus kaynaklarında herhangi bir bulgu tarafımızdan tespit edilememiştir. Tespit edilemeyen bir diğer nokta da Sahib, Musâhib Karyesi'dir. *Cevdet Tarihi*'nde de *Vekayi'-i Baba Paşa*'da da bu mevki geçmektedir. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C. VIII, s. 2301; *Vekayi'-i Baba Paşa*, vr.87-b.

miktarlara varan, keyfi fiyatları da kendisi koydu. Kazandıklarının bir bölümünü paylaştığı Proviantskaya komissiya (İşe komisyonu) ona her türlü bedeli ödedi. Kendisi ve alayların komutanları da bu hayali alışverişler için büyük meblağlar elde etti.”³⁴²

Daha önceki paragrafta belirtildiği gibi Tatarlar, Rus ordusunun ihtiyaç duyduğu nefer ihtiyacını kısmen karşılayabilirdi. Ancak General Lanjeron’un bildirdiğine göre Tatarların Ruslardan uzaklaşmasında General Meindorf’un etkisi olmuştur. Lanjeron, Tatarların Pehlivan İbrahim Ağa’ya katılması ile ilgili olarak şu sözleri sarf eder:

“...Tahılda olduğu gibi benzer yolsuzluklar hayvancılıkta da yapıldı. Tatarların gelirlerini çoğunlukla hayvancılık ve at ticareti oluşturuyordu.³⁴³ Alay komutanları ve Odesa ve Herson’dan gelen çeşitli tüccarlar, çok düşük fiyata sığır alıyorlar sonra da onları Dinyester üzerinden gönderip orada daha yüksek bir fiyata satıyorlardı. Ama daha sonraları bu kişiler Tatarlardan sığır almak istememişler ve Tatarlardan çalan Kazaklardan daha ucuza satın almaya başlamışlardı. Soyulmuş, perişan olmuş talihsiz Tatarlar şikayet etmeyi denediler. Fakat nafîle, zira hiç kimse onları dinlemedi bile. Son derece sinirlenmiş olan Tatarlar Pehlivan’a katılmaya karar verdiler...”³⁴⁴

Durum böyleyken harekât bölgesinde ordunun nefer sayısını artırmak için gönüllü birliklerin kurulmasına yönelinmiştir. Bunların bazılarını Türk tüfekleri verilmiş, bazılarını Odesa ve Herson cephaneliklerinden toplanan çeşitli kalibre ve yapılarda silahlar verilmiştir. Geri kalanlar ise tabancalar, paslanmış kılıçlar, mızraklar ve teberlerle silahlandırılmıştır.³⁴⁵ Rus ordusunun muharebe meydanındaki faaliyetleri ve durumu böyleyken öte yandan Sırlarla da temas kurulmuştu. Sırp isyancı Kara Yorgi, General Mihelson’dan Sırbistan’a askerî kuvvet gönderilmesi konusunu açmış, General Mihelson da ilkbahar ayında Sırbistan’a askerî kuvvet göndereceğine söz vermişti.³⁴⁶ Rusya’nın Sırlara desteği sayesinde Birinci Sırp İsyanı’nda, isyan liderleri *Devlet-i*

³⁴² Lanjeron, RS., Tom CXXX, 1907, s. 595-596 ; Lanjeron bu durum hakkında şöyle der. “*Bütün bu detaylar savaşın tarihi ile ilgili değil, fakat yine de Rus ordusunda hüküm süren hırsızlık/aşırma ruhunu bilmeniz gerek*”

³⁴³ Lanjeron’dan yapılan çevirilerde orijinal veriye sadık kalınmaya çalışılmış, bazı yerlerde küçük nüanslarla cümleler Türkçeye daha uygun olarak yazılmaya çalışılmıştır.

³⁴⁴ Lanjeron, RS., Tom CXXX, 1907, s. 597 ; ...*Vozmuşennie do posledney kraynosti, oni reşili primknut’ k Peglivanu...*

³⁴⁵ Lanjeron, RS., Tom CXXX, 1907, s. 599.

³⁴⁶ Tezin bağlamından ötürü harp boyunca Sırlarla olan etkileşim incelenmeyecektir. Ancak belirtmek gerekir ki harp boyunca cephe komutanlığını yürüten her bir komutanın farklı bir stratejisi bulunmakta, bazı komutanlar Sırları kullanma fikrinde iken bazı komutanlar (Prozorovskiy gibi) Sırları kullanmama fikrindedir.

Aliyye'nin barış teklifini reddetmiş; Mart 1807'de de Osmanlı yönetiminden bağımsız Belgrad Paşalığı'nı ilân etmişler ve Bâbîâli ile savaşıyan Rusya'ya katılmışlardı.³⁴⁷

1806 yılı harekâtında, bölgenin tüm önemli kaleleri ele geçirilmişti. Fakat bu başarı, takip eden sene içerisinde devam ettirilememiş ve Rus ordusu ilk defa İsmâil önlerinde başarısız olmuştu. Pehlivan İbrahim Ağa, zaferinin bir nişanesi olarak İstanbul'a gönderdiği düşman esirleri ve kelleleri vasıtasıyla İstanbul halkının yüzünü güldürmüştü de³⁴⁸ bu durum kısa bir süre sonra yeni bir tehlike ile kesintiye uğrayacaktı.

Her ne kadar mevzu bahis harp, Osmanlı ve Rusya arasında cereyan etse de aslında bu harp İngiliz-Rus ittifâkına karşı Osmanlı-Fransa kutubu³⁴⁹ arasında meydana gelmekte idi. Henüz resmi olarak harp ilân edilmeden önce Bâbîâli üzerinde artan Fransız nüfuzunun kırılması için İngiliz elçi Arbuthnot tarafından birkaç İngiliz savaş gemisinin İstanbul'da görünmesi tavsiye edilmişti.³⁵⁰ Bu tavsiye neticesinde üç saff-ı harb gemisi ve iki daha küçük gemiden oluşan bir İngiliz filosu, 21 Aralık'ta Bozcaada açıklarına ulaşmış; 6 gün sonra da İngiliz filosu Boğaz'dan hareket etmişti. Bu filodan iki saff-ı harb gemisi Çanakkale'de demirlemiş ancak 28 Aralık'ta iki geminin daha ulaşması ile Osmanlı başkentindeki İngiliz harp gemilerinin sayısı üçe çıkmıştı.³⁵¹ İngilizler, Bâbîâli'yi Fransız etkisinden kurtarmak ve Rusya ile olan harbi sonlandırmak istemelerinden dolayı böyle bir faaliyete girişmişlerdi.³⁵² Bâbîâli ise bu duruma bir tedbir olarak Fransız Juchereau de Saint Denys'in mevcut istihkâmlar hakkında yazdığı

³⁴⁷ Lawrence P. Meriage, "The First Serbian Uprising (1804-1813) and the Nineteenth Century Origins of the Eastern Question", *Slavic Review*, Vol. XXXVII, No. 3, 1978, s. 428.

³⁴⁸ "...küffâr esirlerinden altıyüz esir, bin beş yüz kelle, sekiz on araba kâfirin başına taktığı at kuyruğu, beş altı araba şayka yükledup, İslâmbol'a, devlet-i âliyye'ye tahrîr idüb, gönderdi.... Bu meserretler ile dünyanın kulağı doldu. Ehl-i islâmın bir mikdar yüzü güldü..." *Vekayi'-i Baba Paşa*, vr. 82b.

³⁴⁹ Dönem içerisindeki diplomatik faaliyetler göz önüne alındığında harbin ilk dönemi ile 1807 yılı arası için bir Osmanlı-Fransa ittifâkından bahsedilebilse de bildiğimiz kadarıyla resmi bir belge söz konusu değildir. Bu sebeple Osmanlı-Fransa kutubu demek daha doğrudur. ; Bâbîâli'nin Rusya'ya harp ilân ettiği dönemde Seyyid Mehmed Emin Vahid Efendi de Napoléon ile görüşmek üzere Berlin'e gönderilmiştir. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C.VIII, s. 2296 ; Harp boyunca diplomasi açısından önemli olan Vahid Efendi'nin rolü tezde anlatılmayacaktır.

³⁵⁰ Yeşil, "İstanbul Önlerinde..." , s. 408-409.

³⁵¹ Yeşil, "İstanbul Önlerinde..." , s. 409 ; 1806-07 arası İngiltere-Osmanlı ilişkisi için Yeşil, *Trajik Zafer*, s. 35-67 ; On üç adet İngiliz gemisinin 19 Şubat'ta Çanakkale'ye gelmesi ve muharebeler için BOA. H.H. 159/6636.

³⁵² İngiltere Bâbîâli'nin Rusya'ya harp ilânını daha önce diplomasi yoluyla önlemeye çalışmıştı. Bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2294-2295.

rapor doğrultusunda Çanakkale Boğazı'nı güçlendirmeye başlamıştı. Bu doğrultuda Feyzi Efendi bölgeye gönderilmiş³⁵³ ve stratejik noktalara tabyalar inşa edilmeye başlanmıştı. Tahkimatlar güçlendirilirken Tuna, Kafkasya, Karadeniz ve Akdeniz'de Ruslarla vuku bulan muharebelere ek olarak Bâbîâli, 29 Ocak'ta³⁵⁴ da İngiltere'ye karşı harp ilân edecek ve yeni bir gider kalemi ortaya çıkacaktı. İngiliz donanmasının İstanbul önlerinde faaliyetleri devam ederken Rus ordusu da bölgedeki harekâtına başlayacaktı. Ordunun Tuna Cephesi'ndeki mevcut sayısı;

Düzenli Süvari	55 Süvari Taburu	6.500 nefer
Düzensiz Süvari	10 Alay	5.000 nefer
Düzenli Piyade	52 Tabur	26.000 nefer
Düzensiz Piyade		1.000 nefer

Toplam: 38.500 nefer idi.³⁵⁵

Bu kuvvetlere ek olarak 5 tabur da Yaş, Mogilev, Bender ve Hotin'de garnizon kurmuştu. Slobozia, Yergöğü, Ialomita Nehri yakınlarında ve Bükreş'te Rus kuvvetleri ayrıca bulunmaktaydı. 1807 yılının başında Çar I.Aleksandr tarafından, Tuna Nehri'nin sol yakasında konuşlanmanın sürdürülmesi ve sadece savunma pozisyonunda kalınması; Kafkasya, Akdeniz ve Karadeniz cephelerinde ise taarruz durumuna geçilmesi emredilmişti.³⁵⁶ Ancak Mihelson, Memleketeyn'in ele geçirilmesi için öncelikle İsmâil'in ele geçirilmesi gerektiği fikrindeydi. Bu sebeple maiyetindeki komutanlarına şu talimatları ilettiler: "Büyük bir ordu ile General Meindorf İsmâil'e ilerleyecek; General Kamenskiy, İbrâil ve Silistre'den gelebilecek olası saldırıları önleyecek; General Miloradoviç, Alemdar Mustafa Paşa'ya karşı Bükreş'i savunacak; Dük Richelieu de

³⁵³ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2302.

³⁵⁴ Petre, *Napoleon's Campaign...*, s. 123 ; Jorga, *a.g.e.*, s. 150 ; Johnson, *a.g.e.*, s. 57 ; Bu dönemde bölgedeki İngiliz donanması 27 saff-ı harb gemisi, daha küçük 22 savaş gemisi, 20 şalapo, toplamda 69 parça gemi ve 25.705 gemiciden mürekkepti. İngiltere-Çanakkale bağlamında, Piers Mackesy, *The War in the Mediterranean, 1803-1810*, Harvard Uni., Massachusetts, 1957 ; Ayrıca bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2301, 2303.

³⁵⁵ Mihailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 35 ; Napoléon'un kendisi ise ocak ayının sonunda Rusların 30.000 kişilik kuvvetlerinin olduğunu tahmin etmekteydi. Osmanlı Devleti ile işbirliği arayışı içerisinde olan Napoléon bir yandan da kelimenin ikinci anlamında *gözünü Avusturya'ya dikmişti*. "İtalya'daki orduma rağmen o hareket ederse Türkleri Viyana kapılarına getireceğim..." Petre, *Napoleon's Campaign in Poland 1806-7*, s. 123.

³⁵⁶ Bu cephelere dair bilgiye ulaşılabilecek eserler için tezin Kaynak ve Literatür Değerlendirmesi kısmına bkz.

Dinyester Kaleleri'ni savunacaktı.”³⁵⁷ Bâbîâli'nin harp ilânından sonra General Mihelson ve General Meindorf, ordudaki yüksek rütbelilere, kalelerde teslim olanların savaş tutsağı olarak muamale edilmesini ve silahlarının alınarak Rusya içlerine gönderilmesini emretmişti. Osmanlı ordusu ile henüz yoğun bir çatışma içerisine girilmediği bu dönemde yani 1807 yılının Ocak ayına gelindiğinde, Tuna ordusu 682 kilometrekareden daha geniş bir alanı kontrol etmekteydi.³⁵⁸ General Meindorf, saldırı için hazırlıklarını yaparken, Pehlivan İbrahim Ağa da İsmâil'den Kubya istikâmetine 10.000 neferi ile ilerlemekte ve Rusların hazırlıklarının farkında olarak Kubya'nın ana girişine 7 top, sol yakaya da 3 top konuşlandırmıştı. Ayrıca Kara Osman Ağa ve Uzun Hasan Ağa da bölgeye gönderilmişti.³⁵⁹ 25 Şubat gece yarısında, Albay Janov süvari kuvveti ve iki top ile İsmâil yönünden bir saldırı için harekete geçerken General Voinov da Tabak'tan Kubya'ya piyade kuvvetleri ile ilerlemişti. Ancak gerek karanlık gerekse coğrafyayı tam olarak bilmemek sebebiyle Voinov'un kuvvetleri yanlış yola sapmışlardı.³⁶⁰ Öte yandan Voinov yanlış istikâmette ilerlerken General Meindorf'un birlikleri ile General Lanjeron'un komutasındaki ordu birleştiğinde, Rus askerî gücü 14-15 bine ulaşırken maiyetinde 24 ağır top da bulunmaktaydı. Bu kuvvet, 14 Mart'ta taarruz pozisyonunda ilerlemeye başlamış ve Karakurt'tan İsmâil yakınlarındaki bir köy olan Baban'a hareket etmişti. Ertesi gün 8 bin neferi olan Pehlivan İbrahim Ağa'nın kuvvetleriyle muharebeye girilmiş; 8 saat süren muharebe sonucunda Pehlivan İbrahim Ağa kaleye geri çekilmiş, ancak temel amaç olan kale ele geçirilememişti. Rusların zaiyatı 120 neferdi. General Meindorf, 16 Mart'ta yeni bir saldırı başlatmak

³⁵⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 35-36.

³⁵⁸ Voskoboynikov, *a.g.t.*, s. 71.

³⁵⁹ *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 114 ; Baba Paşa kaleye gelmeden önce Kasım Paşa da kalede bulunuyordu. Ancak *Vekayi'-i Baba Paşa*'da, Kasım Paşa'dan ...varlığı yokluğu müsâvi idi. Şöyle baston oyuğu gibi oturur, bir şeye yaramaz idi denilerek bahsedilirken *Âsım Tarihi*'nde ise ...gürg-i bârân-dîde ve sâbıkâ Turnacı-başılık ve Zağarcı-başılık misüllü ağalıklar ... etmiş vâfir müddet geşt-i deşt-i siyâhatle emiş yürütmüş, germ ü serd-keşîde bir pîr-i civân-cünbiş ... denilerek övgüyle bahsedilmektedir. *Âsım Tarihi*, s. 440 ; *Vekayi'-i Baba Paşa*..., vr. 40.

³⁶⁰ Harp boyunca Rusların karşılaştığı zorluklardan biri coğrafyanın iyi bilinmemesinden dolayı orduların kaybolmasıdır. General Voinov'un yürüttüğü faaliyette de bu durum gözükmemektedir. Öte yandan Albay Janov'un başarısızlığını telafi etmek için, Miloradoviç'in kuvvetleriyle Bükreş'ten yola çıkan Mihelson önderliğindeki kuvvetlerden, hava durumunun kötüleşmesi ve karanlık sonucu, taktik dörtgenler de kaybolmuştur. Ancak İvan Paskeviç bu kuvvetleri bulmuş ve doğru istikamete yönelmiştir. Bu Paskeviç'in ilk askerî başarısıdır. Paskeviç hakkında Türkçe literatürdeki bir eser için Serdar Oğuzhan Çaycıoğlu, *Rusya'nın Kafkasya Siyaseti: General Paskeviç'in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul 2018.

yerine ordusunu 3 kısma bölmeyi tercih etmişti. Bu dönemde hava durumunun kötüleşmesi, neferlerin zor anlar yaşamasına da sebep olmuş³⁶¹ dolayısıyla kale yine ele geçirilememişti. General Voinov kumandasındaki birlikler hâlâ yanlış istikâmette iken Kubya'ya ulaşan Albay Janov, Pehlivan İbrahim Ağa komutasında 8.000 süvari ile muharebeye girişmiş ve mağlup olmuştu.

General Lanjeron'un belirttiğine göre İsmâil kuşatması, sadece Çatal Adası ele geçirildikten sonra yürütülebilirdi. 1807 yılında Çatal Adası; ufak bir yükseltinin içinden geçen bir yolun uzandığı, su baskınlarından daha az zarar görmüş ve adanın içindeki topraktan daha sert bir toprağa sahip, Tuna kıyısında bir şerit dışında, neredeyse tamamen geçilemezdi. İsmâil kuşatması, tek başına uzun ve zor olduğu gibi aynı zamanda askerî bir kuvvetin kolayca sevk edilebileceği Tulça üzerinden Osmanlı kuvvetlerinin devamlı olarak teçhizat tedarik edebilme olanağı yüzünden daha da zorlaşıyordu.³⁶² Daha önceki bölümlerde söylendiği gibi önceki Osmanlı-Rus harplerine katılan komutanların deneyimleri, harp boyunca ordu için çok büyük bir önem arz etmekteydi. Bu bağlamda Lanjeron, İsmâil çevresindeki bölgelerin önemine dikkat çekerek 1790 yılında İsmâil'e yapılan kuşatmada³⁶³ adanın tamamen kurak olduğunu, bu yüzden 1807 yılında da aynı olabileceğini düşündüğünü belirtmektedir. Bu düşüncesi, kendisinin bildirdiğine göre İsmâil'e saldırmadan önce, Ada ve Tulça'yı ele geçirmek doğrultusunda gelecek eylemleri için tüm planlarını güçlü bir biçimde etkilemiştir. Bu durum, bir komutanın sadece harpte ele geçireceği bölgeyi bilmesinin değil aynı zamanda harekât bölgesinin kurak olup olmadığını, iâşe temininin sağlanıp sağlanmayacağını da bilmesi gerektiğinin kanıtıdır. İsmâil Kalesi'nin kuşatılmasının zorluklarından ilki kuşatma toplarını gerektirmesi; ikincisi ise su kıtlığı sebebiyle atların su ihtiyacını karşılamada yaşanan sıkıntıydı.³⁶⁴ Ayrıca Osmanlı kuvvetleri tarafından; İsmâil'in sol yakasına ve diğer yakaya birer tane, Tulça önüne üç, nehrin sağ kıyısı boyunca da üç tane tabya inşa edilmişti.³⁶⁵ Bu tahkimatlar, zaten ele geçirilmesi zor olan kalenin savunma gücünü daha da artırmaktaydı. İsmâil'in ele geçirilmesi için General

³⁶¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXI, 1907, s. 71-73.

³⁶² Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXI, 1907, s. 75-76.

³⁶³ 1787-1792 Osmanlı-Rus Harbi'nde General Suvarov İsmâil Kalesi'ni ele geçirmişti.

³⁶⁴ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXI, 1907, s. 75-76.

³⁶⁵ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXI, 1907, s. 76 ; Gazzizâde Abdüllatif Efendi ise İsmâil Kalesi'nin etrafında 14 tabya olduğunu belirtmektedir. *Vekayi'-i Baba Paşa*, vr. 86b (sayfa 178).

Meindorf'a destek olarak General Sergey Kamenskiy'nin kuvvetlerinin de katılımıyla ordunun gücü 18.000 nefere ve 60 topa yükselse de söz edilen tahkimatlar ve Pehlivan İbrahim Ağa'nın sayesinde 1807 yılının temmuz ayına kadar sürecektir kuşatmada, Rus kuvvetleri mağlubiyetle karşılaşacaktı.³⁶⁶

2.1.2. Turbat ve Yergöğü/Yerköy Harekâtı (Mart 1807)

Rus kuvvetlerinin İsmâil kuşatması devam ederken öte yandan General Mihelson komutasındaki kuvvetler ile Alemdar Mustafa Paşa'nın maiyetindeki kuvvetler arasında Yergöğü/Yerköy civarında muharebeler vuku bulmaktaydı. Mihelson komutasındaki Rus kuvvetlerinin yönetiminden General Ulanius, General Isaev, General Miloradoviç ve General Bakhmetyev sorumluydu.³⁶⁷ General Mihelson'un buradaki amacı, General Meindorf'un ve Albay Janov'un mağlubiyetleri neticesinde kaybedilen üstünlüğü tekrar kazanmaktı. Miloradoviç'in ilerleyişini haber alan Osmanlı kuvvetleri ise Yergöğü'nden takviye alarak Turbat istikâmetinde ilerlemişlerdi. Osmanlı süvarileri, Rusların her iki kanadını kuşatmak istemişler de bu eylem, Rus hafif süvari birlikleri tarafından engellenmişti. Bu küçük çaplı muharebeden sonra Mihelson, ordusunu Turbat ve Kirat mevkisine ilerletti. Ordunun sağ kanadının yönetiminden General Miloradoviç, merkezde General Bakhmetyev sol kanattan da General Isaev sorumluydu. General Mihelson, ilk saldırıyı kendilerinin yapması için General Isaev'e emir verdi. Buna göre hafif süvari birlikleri tarafından sol kanat sarılırken Kazaklar³⁶⁸ ve Arnavutlarla³⁶⁹ da sağ kanattan saldırı gerçekleştirilecekti. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin Rus ilerleyişini fark etmesi ile bu saldırı planı yürürlüğe konulamadı. Bunun üzerine hem sol hem sağ kanattan üç saat süren topçu ateşi açıldı. Bu taarruzlarda Rus kuvvetlerinin zaiyatı, 200

³⁶⁶ Bu tarihe kadar ki olan muharebeleri okumak için *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 82-b, 101-a ; Rus kuvvetleri bu süreçte 17 defa zikr edilen kaleye taarruzda bulunacak, ancak başarısız olacaktı. HAT. 5965 ; 4195-A ; 4195-B.

³⁶⁷ *Cevdet Tarihi*'nde bu kuvvetin sayısı 50 bin verilmiştir. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2323.

³⁶⁸ Don Kazaklarının harpteki rolüne tez metni içerisinde girilmeyecektir. Ancak bu unsurun harpte etkisini görebilmek için bkz. Voskoboynikov, *a.g.t.*, ; Aleksandr Prigarin, "Russko-Turetskaya Voyna 1806 – 1812 i Syudbi Nekrasovtsev", (Türkçesi : 1806-1812 Rus-Türk Savaşı ve Nekrasov Takipçilerinin Kaderi), *Rusin*, 2012, № 1 (27), s. 5-16 ; Sergey Koryagin, *Kuteynikov i Drugiye. Seriya «Genealogiya i Semeynaya İstoriya Donskogo Kazaçestva»* (Türkçesi: Kuteynikovlar ve diğerleri. Dizi "Don Kazaklarının Şeceresi ve Aile Geçmişleri), Vıp. 36 - M., Rusaki, 2003.

³⁶⁹ Araştırmalarımızda Arnavutların harbe katılımı ile ilgili spesifik bir eser bulunamamıştır. Büyük ihtimale ücretli asker olarak harbe katılmışlardır. Harbe katılan bir başka unsur ise Yunanlılardır. Lanjeron'un notlarında ayrıntılı bilgi verilen bu unsur hakkındaki bilgiler Tütüncü ve Krasnozho'nun adı geçen eserindeki İsmâil Kalesi ile ilgili olan haritalardaki az olan verilerle de örtüşmektedir.

ölü ve yaralıydı. Osmanlı kuvvetleri ise Alemdar Mustafa Paşa'nın önderliğinde Tuna'nın her iki yakasından kuvvetler toplamıştı. Alemdar Mustafa Paşa, girdiği muharebelerden galip çıkmakta idi, bunun üzerine Ruslar, geri çekilmek zorunda kalmıştı.

Harita 4. Turbat ve Yergöğü/Yerköy Harekâtı (Mart 1807)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.³⁷⁰

Yergöğü, İsmâil ve İbrâil'i henüz ele geçiremeyen General Mihelson, mevcut durumu, Çar I.Aleksandr'a yazdığı bir raporda; *"Bu benim temel amacımdı. Düşman yıldırıldı ve onun güçleri İsmâil ve İbrâil'in takviye edilmesinden başka bir yöne çevrildi."* diye belirtecekti.³⁷¹ General Mihelson, bu yönde yazmışsa da bu muharebelerde Alemdar

³⁷⁰ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 44 ; 1. Tuna, 2. Yerköy/Yergöğü, 3. 18 Mart'taki harekât, 4. Kirat, 5. Turbat, 6. 17 Mart'taki harekât, 7. Miloradoviç, 8. Ulanius, 9. Isaev, 10. Bakhmetyev.

³⁷¹ Mikhailovskiy-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 40.

Mustafa Paşa, Rus kuvvetlerine geçiş izni vermemiştir.³⁷² Kazandığı muharebelerin haberleri İstanbul'a ulaşan Alemdar Mustafa Paşa, 1807 yılının Şubat ayında Silistre Valisi ve Tuna Seraskeri olarak ilân edilmiştir.³⁷³

Öte yandan General Meindorf ise İsmâil'den yaklaşık olarak 29 km uzaklıkta Tuna'nın sağ kıyısında bulunan Tulça alınmadan İsmâil'in ele geçirilmesinin imkânsız olduğunu fark etmişti. Tuna'nın debisi Tulça etrafında artmaktaydı ve askerî harekâtın icrasını zorlaştıran bu bölgede, girdapların yanı sıra iki tane de çok iyi tahkim edilmiş tabya bulunmaktaydı.³⁷⁴ Rus donanması Tulça'ya varmışsa da burada gösterilen mukavemet karşısında geri çekilmek zorunda kalmış dolayısıyla İsmâil'in ablukaya alınması planında da başarısız olunmuştu.

Cephedeki durum böyle bir vaziyet almışken savaş ilânından yaklaşık üç ay sonra, 12 Mart 1807'de³⁷⁵ Sadrazam Keçiboynuzu İbrâhim Hilmi Paşa (1747-1825), yeni bir Edirne Vak'ası'na sebep olmamak için İstanbul'daki kışlalarda yirmi otuz bin kadar *Nizâm-ı Cedîd* neferi bırakarak maiyeti altındaki 15 bin kapıkulu neferinden mürekkep Osmanlı ordusu ile cepheye ulaşmak için Davud Paşa sahrasına hareket etmişti.³⁷⁶

³⁷² İsmail H. Uzunçarşılı da çok fazla ayrıntı vermeden bu dönemde Yerköy/Yergöğü mahalinde Alemdar Mustafa Paşa'nın Mihelson'a karşı aldığı galibiyeti yazmaktadır. İsmail H. Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942, s. 60

³⁷³ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 60 ; Aksan, *...An Empire Besieged*, s. 245 ; Bayram Doğan, *Mustafa Necip Efendi Tarihi*, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001, s. 15.

³⁷⁴ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXI, 1907, s. 94.

³⁷⁵ Fatih Yeşil, ordunun İstanbul'dan Davut Paşa'ya gelmesine ilişkin tarihi BOA Bâbîali Evrak Odası, Sadaret Defterleri Kataloğu Teşrifat Defterleri 357, s. 33'e dayanarak 12 Mart olarak vermektedir. Bkz. Yeşil, "İstanbul Önlerinde..." s. 411, 65. Dipnot ; Sadrazam İbrahim Hilmi Paşa'nın Davud Paşa'ya hareketini ve devamında Silistre'ye varışını *Mustafa Necip Efendi Tarihi'nde* okumak için bkz.: *...Mah-i mezburun* (yani 1222 muharremü'l haram) *ondördüncü pazartesi günü yeniçeri ve onyedinci pençsenbe günü cebeci ve topçu orduları hurucundan sonra mah-i mezburun yirminci Pazar günü liva-yı sa'adet ihtiva-yı nebevi sayesinde sadrazam ve serdar-ı ekrem Hilmi İbrahim Paşa ala-yı vala irae ederek der-sa'adetden hareket ve sahra-yı Davud Paşada nasb-ı hıyam satvet eyledi. Mustafa Necip Efendi Tarihi*, s. 22-23 vd. ; Ayrıca *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2322'ye bakınız.

³⁷⁶ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli...*, s. 64-65 ; Bâbîali, Ayntâb, Çankırı ve Karahisar-ı Sahip gibi yerlerden nefer ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır. Bu konu hakkında bkz. Ali Gökmen, *Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX. yüzyıl başlarında (H.1218-1223,M.1803-1808) Çankırı Sancağı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995, s. 37-44 ; Dudu Öncü, *Karahisar-ı Sahip Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1806-1812)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2017, s. 81-90 ; Serpil Acioğlu, *137 Numaralı Ayntâb Şer'iyye Sicilinin (H. 1216-1220/M. 1801-1806) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*,

Alemdar Mustafa Paşa da beş-on bin kişilik bir kuvvetle Pravadi mevkinde orduyu karşılamış ve serdarla görüşerek ordunun iaşesi için lazım olan zahirenin tedarikini üzerine alacağına dair anlaşmıştı. Daha sonrasında da Serdar-ı ekrem Silistre'ye, Alemdar Mustafa Paşa da Rusçuk'a doğru yola çıkmıştı.³⁷⁷ Osmanlı ordusunun bu kadar uzun bir süre sonra cepheye intikal etmesinde, İngilizlerin Boğaz'a saldırılarının önemli bir rol oynamasının yanı sıra ordunun ihtiyacı olan neferin ve iaşenin hazırlanması da etkiliydi. Bu döneme kadar Rus ordusu ise kolay bir şekilde kuzeydeki kaleleri ele geçirmiş ancak Karadeniz'den Adriyatik'e kadar Sırların da yardımıyla bir kordon oluşturma hedefine henüz ulaşamamıştı.³⁷⁸ Osmanlı Devleti'nin çizdiği harp planına bakıldığında ise Sebastiani'nin tavsiyeleri planda etkili olmuştu. Buna göre Bosna Paşası (Hüsrev Mehmed Paşa), Niş Paşası ve Vidin Ağası (Pazvantoğlu Osman öldükten sonra yerine Molla İdris Paşa³⁷⁹ geçmişti.), Sırların Ruslara yardım etmelerini veyahut onlara katılmalarını engellemek için her iki taraftan Sırlara saldırılacak³⁸⁰ ve özellikle Fethülislam-Niş hattında onların Ruslara katılmaları engellenecekti.³⁸¹ Sadrazam İbrâhim Hilmi Paşa'nın ordusunun bir kısmı İsmâil'den Tuna'yı geçecek ve Boğdan'da Ruslara saldırılacak; ordunun diğer kısmı da Alemdar Mustafa Paşa Bükreş'e ilerlerken Silistre'den Tuna'yı geçecek ve Bükreş'te Rus birliklerinin gerisine doğru hareket edecekti. Böylece her iki taraftan da saldırıya uğrayan Rus ordusunun, Eflak'ı tahliye etmesi ve ordunun Karpat Dağları'na çekilmesi sağlanacaktı.³⁸² Bu plana ek, destek kuvvet olarak da 10 Yeniçeri ortası İsmâil'e ve Alemdar Mustafa Paşa'ya yardım etmek için Tuna'ya gönderilmiş;³⁸³ İsmail, Silistre, Rusçuk ve İbrâil gibi güçlü Osmanlı

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2012, s. 10 ; Ayrıca sefer hazırlıkları için bkz. BOA. H.H. 151/6341 ; Bu belgede ...*Rumeli seferi Akka seferine benzemeyip Akka'ya nispetle bayağı meydana gibi olduğundan Rumeli'de Rumeli ahalisinin mizacına göre neferâtı zabt ve rabt ettirmek...* ibareleri Edirne Vakası'ndan henüz birkaç yıl geçmişse de dikkat çekici ibarelerdir.

³⁷⁷ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli...*, s. 61 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C.VIII, s. 2323, 2324.

³⁷⁸ Aslantaş, "Sırp İsyanı'nın Uluslararası...", s. 122.

³⁷⁹ BOA, H.H. 1498.

³⁸⁰ Shaw, *Between Old and New*, s. 361.

³⁸¹ Osmanlı Devleti açısından en önemli husus Ruslarla Sırların birleşmesini önlemektir. Eğer Sırlar, Fethülislam-Niş hattını yararlar ise Osmanlı orduları kuzeyden tamamen kuşatılabilir. Bu nedenle bölgedeki kale muhafızlarından müstahkem mevkiilerin berkitilmesi, mühimmat ve zahire tedarikine gayret gösterilmesi istenmişti. Aslantaş, "Sırp İsyanı'nın Uluslararası...", s. 122 ; Sırlar bağlamında ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Süleyman Uygun, "Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa, " *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt IV, Sayı 17, 2011, s. 416-436.

³⁸² Shupp, *a.g.e.*, s. 489-490.

³⁸³ Shaw, *Between Old and New...*, s. 354.

mevkileri tekrardan tahkim edilmişti. Ayrıca Rusya'ya karşı Fransa'nın da taarruz pozisyonunda olduğu bu dönemde Bâbîâli, Fransa'dan askerî yardım almak ve böylece bölgedeki gücünü takviye etmek için harekete geçme kararı almıştı. Bu amaçla 8 Nisan 1807'de Fransızlardan yirmi topçu ustası ve mühendis, birkaç deniz subayı ve üç yüz topçu neferi talep edilmiş ancak Fransızlar, topçu neferi hariç diğer taleplerin karşılanacağını taahhüt etmişti.³⁸⁴ Ruslarla olan harbin yanı sıra Belgrad'da da Sırpların faaliyetleri üzerine Napoléon, Bosna üzerinden ortak bir harekât³⁸⁵ teklif etmiş ancak bu teklif, Bâbîâli tarafından reddedilmişti. Bu Fransa-Osmanlı iletişimini ise daha sonra kendisinden sıkça bahsedilecek olan dönemin Bosna Valisi Hüsrev Mehmed Paşa yürütmüştü.

Öte yandan General Mihelson; Karadeniz'den Adriyatik'e, Tuna'nın kuzey kıyısı boyunca Orşova'ya ve buradan Belgrad, Hersek ve Karadağ'a kadar bir savunma hattı kurmayı planlamıştı. Bu planla General Mihelson, Memleketeyn'de Osmanlı ordusunu desteklemek için Dalmaçya'dan ülkenin iç kesimlerine hareket edecek herhangi bir Fransız kuvvetini engellemeyi düşünüyordu.³⁸⁶

Sadrazam İbrâhim Hilmi Paşa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri ise Eflak topraklarına girerek Bükreş'e ilerleyecekti.³⁸⁷ Osmanlı ordusu, 20 Mayıs'ta Tuna kenarında ve Silistre'ye yarım saatlik bir mesafede konuşlanırken Tuna Nehri'nin karşısında Rusların çadırlarını görmüştü. Bunun üzerine ordudan bazı askerler kayıklarla karşıya geçerek içinde Rus askerlerin de bulunduğu birkaç yüz esir ele geçirmişlerdi.³⁸⁸ İbrâhim Hilmi Paşa, 24 Mayıs'ta Silistre'ye varduktan kısa bir süre sonra Tuna'yı geçmiş ve Bükreş üzerine yapılacak saldırılara merkez olacak olan Kalaraş'ı ele geçirmişti. Yeniçeri Ağası Pehlivan Hüseyin Ağa (Bu kişi İsmâil savunucusu Pehlivan İbrahim Ağa namı diğer Baba Paşa değil başka birisidir.), bir miktar askerle Kalaraş'ta konuşlansa da ara sıra

³⁸⁴ Yüksel Çelik, "Hüsrev Paşa'nın Bosna Valiliği ve Fransa'nın Rus-Sırp İttifakına Karşı 1807'de Bosna-Hersek'in Ortak Harekât Üssü Yapılması Teklifi," *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Beşinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri Mayıs 2015, Saraybosna*, IRCICA, İstanbul 2018, s. 448-449.

³⁸⁵ Kırım, Kafkasya, Karadeniz, Tuna kıyıları ve Eflak-Boğdan gibi birçok yerden taarruza geçmek isteyen Napoléon, 25.000 kişilik bir ordusunun Bosna ve İstanbul'dan geçmesini arzuluyordu. Süslü, "Osmanlı-Fransız Diplomatik...", s. 273.

³⁸⁶ Bu konu için ayrıca bkz. Shaw, *Between Old and New...*, s. 361.

³⁸⁷ Teymurova, a.g.m., s. 48.

³⁸⁸ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2324 ; Esirlerin önemli bir kısmı sivil olsa da az sayıda asker de bulunmaktaydı.

görüşmek için İbrâhim Hilmi Paşa'nın bulunduğu Silistre'ye gelmekteydi.³⁸⁹ Bu dönemde aynı zamanda Alemdar Mustafa Paşa da Rusçuk'tan Tuna'yı geçmiş ve güneyden Bükreş'e hareket etmişti. General Mihelson, Yerköy'den Tuna'yı geçmeye çalışmışsa da Alemdar Mustafa Paşa'nın Rusçuk'taki kuvvetleri tarafından püskürtülmüştü. Ardından Rus kuvvetlerinin Tuna Adaları'ndan biri olan Ostrova Adası'na yaptıkları hücum da başarısızlıkla sonuçlanmıştı.³⁹⁰

Ancak ordunun payitahttan ayrıldığı bu dönemde, Kabakçı Mustafa adlı bir zatın ön planda olduğu ancak esas planlayıcıları Köse Musa Paşa ve Şeyhülislam Topal Ataullah olan bir isyan patlak vermişti. Bu isyan neticesinde III.Selim tahttan indirilerek yerine Osmanlı Hanedanlığı'nın yirmidokuzuncu padişahı olan IV.Mustafa'nın (1779-1808) tahta çıkartılması sağlanmış ve *Nizâm-ı Cedîd* ordusunun tasfiye işlemleri başlatılmıştı.³⁹¹ İstanbul'da yapılan bu isyanın düşman karşısında bulunan orduda duyulması üzerine payitahtta yapıldığı gibi orada da bir isyan hareketiyle *Nizâm-ı Cedîd* taraftarlarının imhaları düşünülmüş ve hatta bunun için İstanbul'dan emir verilmişti.³⁹² Bu noktada Yeniçeri Ağası Pehlivan Hüseyin Ağa'nın önderliğinde galeyana gelen yeniçeriler tarafından Sadrazam İbrâhim Hilmi Paşa'nın çadırına saldırı yapılmıştı. Bunun üzerine İbrâhim Hilmi Paşa, ordugâhı terk ederek Alemdar Mustafa Paşa'nın nüfuz sahası içindeki bir çiftliğe kaçmış; ardından sadrazamlıktan azledilerek yerine Çelebi Mustafa Paşa getirilmişti.³⁹³

³⁸⁹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2364.

³⁹⁰ Shaw, *Between Old and New...*, s. 364 ; Karalaş/Kalaraş'ın ele geçirilişi için *Necip Efendi Tarihi*, s. 61.

³⁹¹ Kabakçı Mustafa İsyanı'nı kaynaklar üzerinden okumak için bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2338 vd. ; *Câbî Tarihi*, s. 126-143 ; *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 109-b,110-a110-b ; Fahri Çetin Derin, "Kabakçı Mustafa Ayaklanmasına Dair Bir Tarihçe", *Tarih Dergisi*, 1973, S. 27, s. 99-110 ; aynı yazar, "Yayla İmâmı Risalesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1972, Sayı 3, s. 213- 272, İstanbul ; aynı yazar, "Tüfenkçibaşı Arif Efendi Risalesi", *Belleten*, 1974, Cilt XXXVIII, S.151, s. 379-443, Ankara ; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kabakçı Mustafa İsyanına Dair Yazılmış Bir Tarihçe", *Belleten*, 1942, C. VI, Sayı 23-24, s. 253-261 ; Yunus İnce, "Bir Görgü Tanığının Gözünden Kabakçı Mustafa İsyanı, " *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 9, 2008, s. 281-308 ; Konu hakkında bir araştırma eser için Aysel Yıldız, *Crisis and Rebellion in the Ottoman Empire: The Downfall of a Sultan in the Age of Revolution*, Tauris, 2017 ; "Sultan Selim'i istemeyüz, Sultan Mustafa Efendimiz'i isteriz." Bkz. Ahmet Özcan, *Kethüda Said Efendi Tarihi ve Değerlendirmesi*, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 1999, s. 103.

³⁹² Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 65.

³⁹³ Yeniçeri ağasının faaliyetleri, sadrazamın kaçışı, Çelebi Mustafa Paşa'nın sadrazam olması için bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C.VIII, s. 2364-2366 ; Kemal Beydilli, "İbrâhim Hilmi Paşa", *TDVİA*, 2000, C.

Harita 5. Obileşti Muharebesi (Haziran 1807)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.³⁹⁴

Henüz görevden azledilmeden önce İbrâhim Hilmi Paşa, cephede olduğu sırada isyan haberini yeni almış ve payitahtta olayların olgunlaşmasını beklediği için Silistre’de durmuştu. Mayıs ayının sonlarında IV.Mustafa’dan taarruz emri cepheye ulaşmış; bu

XXI, s. 318 ; Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 66 ; Yaycioglu, *a.g.e.*, s. 178-179; *Necip Efendi Tarihi*, s. 64-65.

³⁹⁴ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 56 ; 1. Silistre İstikameti, 2. Obileşti, 3. Osmanlı Ordugâhı, 4. Ali Paşa’nın konumu, 5. Birinci Osmanlı saldırıları, 6. Pahlen, 7. Bakhmetyev, 8. Ulanius, 9. Rehbindir, 10. Obileşti ?, 11. Saldırı öncesi Miloradoviç’in kuvvetleri, 12.Bakhmetyev’in taktik dörtgeni, 13.Ulanius’un taktik dörtgeni.

vakitte İbrâhim Hilmi Paşa da 16.000 kişilik bir ordu ile Ali Paşa'ya³⁹⁵ Tuna Nehri'ni geçmesi ve Obileşti yoluyla Bükreş'e ilerlemesini emretmişti. Daha sonra ise İbrâhim Hilmi Paşa, ordunun ana kuvvetleriyle Ali Paşa'yı takip ederken Alemdar Mustafa Paşa da Yerköy'den hareket edecekti.³⁹⁶ Buradaki amaç, ordunun bir kısmını İsmail'e, bir kısmını da Bükreş'e ilerletmek ve böylece Eflak ve Boğdan'daki Rus ordusunun arasına girmekti. Ordunun diğer bir kısmı da Fethülislam-Niş hattını koruyacak ve böylelikle Sırpların Ruslarla birleşmesi önlenecekti.³⁹⁷ Bükreş'te konuşlanan General Miloradoviç ise Osmanlı kuvvetlerinin ilerleyişini haber almıştı. Miloradoviç, beklenmedik karşı bir saldırıda bulunarak Osmanlı kuvvetlerini bertaraf etmeyi düşünüyordu. Ancak Rus kuvvetlerinin mevcut pozisyonları, savunma için elverişli bir konumda değildi. Bükreş'in Osmanlı kuvvetlerine teslimi, Rus kuvvetlerinin Memleketeyn'deki otoritelerinin kaybolmasına sebep olabilirdi. Öte yandan General Miloradoviç, Bükreş'te kalırsa da bir kuşatma tehdidi altında kalabilirdi. Bu sebeple Miloradoviç, Silistre'den Tuna Nehri'nin sol yakasında ilerleyen Osmanlı kuvvetlerine saldırmaya karar verdi. Burada kazanacağı bir zaferin ardından Alemdar Mustafa Paşa ile Bükreş'te karşılaşmak için geri dönecekti. Olası bir mağlubiyet durumu için de General Isaev'in Küçük Eflak'tan geri dönmesini emretmişti. 12 Haziran'da General Miloradoviç, Silistre'den Obileşti yolunda Osmanlı kuvvetlerinin yaklaştığının haberini almıştı. 7 bin neferlik bir kuvveti olan General Miloradoviç komutasındaki kuvvete, daha sonra Kazak birlikleri de katılarak Obileşti'ye hareket edilmişti. Bu kuvvetlerin ilerleyişini fark eden Ali Paşa da Obileşti etrafındaki tepelere çekilmişti. Osmanlı kuvvetlerine yaklaşmaya devam eden Rus kuvvetlerine birkaç saldırı yapılmışsa da bu saldırılar başarısız olmuştu. Ancak yoğun piyade ateşine rağmen Osmanlı kuvvetleri sol kanattan ilerlemiş ve 3 süvari taburunu kuşatmışlardı. Osmanlı saldırıları o kadar güçlü idi ki ilk etapta bu kuşatılan kuvvetlere takviye bile getirilememişti. Öte yandan yine sol kanattan başka bir saldırı daha başlatılmıştı. Bu saldırıları önlemek için sağ kanattan takviyeler sağlanmış ve böylece Osmanlı kuvvetleri püskürtülmüştü. General Ulanius'un birliklerinin topçu ateşine başlaması ve General Rehbinden komutasındaki süvari

---

³⁹⁵ Lanjeron'un notlarında ve Mihaylovskiy-Danilevskiy'nin adı geçen eserinde Ali Paşa hakkında ayrıntılı bilgi mevcut değildir. Fakat olay örgüsü göz önüne alındığında bahsedilen Ali Paşa, Çarhacı Ali Paşa olmalıdır.

³⁹⁶ Mikhailovskiy-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 43.

³⁹⁷ Shaw, *Between Old and New*, s. 361 ; Aslantaş, "Sırp İsyanı'nın Uluslararası...", s. 122.

kuvvetlerin desteğe gelmesi ile Ali Paşa geri çekilmek zorunda kalmış ve ordugâh yakınlarında savunma pozisyonu almıştı. Devamında yapılan saldırılarda da başarısız olan Osmanlı kuvvetleri, Silistre istikâmetine doğru çekilmek zorunda kalmıştı. Bu muharebelerde Osmanlı kuvvetlerinin zaiyatı, 3.000 ölü ve yaralıydı. Ayrıca Ruslar 29 nefer, 1 top, 3 top başlığı ve 2 cephanesini ele geçirmişti. Bütün ordugâh ise artık Rusların elindeydi. Rusların kaybı, 300 ölü ve yaralı idi.³⁹⁸ Ali Paşa, mağlubiyeti neticesinde geri çekilirken öte yandan General Miloradoviç, Osmanlı kuvvetlerinin hareketlerini izlemeleri için Kazakları görevlendirmişti. Miloradoviç, Alemdar Mustafa Paşa'nın mağlup edilmesi düşüncesinde Yerköy'e ilerlerken Alemdar Mustafa Paşa'nın öncü kuvvetleri Kazaklara saldırmıştı. Ancak Obileşti mağlubiyeti, Tuna Nehri'nin sağ yakasındaki Osmanlı kuvvetlerinin saldırı planlarını etkileyen bir durumdu. Miloradoviç'in kuvvetlerinin ilerleyişi ve Ali Paşa'nın mağlubiyeti, Alemdar Mustafa Paşa'nın Yerköy'e çekilmesine sebep olmuştu.³⁹⁹

Miloradoviç'in faaliyetleri böyleyken İsmâil'de olan General Mihelson, General Meindorf'un faaliyetlerinden memnun değildi.⁴⁰⁰ Ancak kendisi İsmâil'e ulaştıktan sonra gerekli teçhizatlar olmadan İsmâil kuşatmasının zorluklarının bulunduğu kanaat getirmiş; bunun üzerine yeni bataryalar kurdurmuş ve şehri bombalamıştı. Yoğun topçu ateşine rağmen Pehlivan İbrahim Ağa, kale dışına çıkarak saldırılarda bulunuyordu. 24 Haziran'da Baba Paşa ve nehirdeki Osmanlı gemileri, Tuna'nın sağ kıyısı ve İsmâil arasında iletişimi tehdit eden Rusların sağ kanadındaki bir bataryasına karşı, güçlü bir saldırı başlattı. Bunun üzerine bataryadaki neferler, yakınlardaki tabyaya doğru çekilmek zorunda kalmıştı. Bu esnada Küçük Eflak'ta General Isaev komutasındaki 1.500 nefer sayısında kuvvet de Kara Yorgi ile temas kurmuş ve Tuna Nehri'nin aşağısından bölgedeki Osmanlı kuvvetlerini o yöne çekmek için Sırlara destek

³⁹⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 45 ; Obileşti zaferiyle Miloradoviç, Bükreş'in kaybedilmesini engellemiştir. Lanjeron Miloradoviç'in, Bükreş'i ele geçirdiğinde, başarı sarhoşu olduğunu, aşırı özgüveniyle gözünün karardığını, hırsla dolu olduğunu ve bir gün cephe komutanı olmayı arzu ettiğini belirtmektedir. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXV, 1908, s. 172 ; Ancak her ne kadar Lanjeron böyle bildirirse de Miloradoviç'in daha sonraki paragraflarda görüleceği üzere 1807 yılının sonlarında Mihelson'un ölümünden sonra bu kadar istediği cephe komutanlığını niçin istemediği belirsizdir. Zinkeisen, cephe komutanlığı için Miloradoviç'in yetersiz olduğundan görevi üstlenmediğini belirtir. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 371.

³⁹⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 45.

⁴⁰⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 46 ; Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 82, 96.

veriyordu.⁴⁰¹ İbrâhim Hilmi Paşa'nın sadrazamlıktan azledilmesi sonrası yerine getirilen Çelebi Mustafa Paşa ise mevkii kendisine tevcih edildikten sonra Silistre'ye daha sonra da Kalarâş'taki karargâha varmıştı.⁴⁰² Ancak Alemdar Mustafa Paşa ile aralarının açık olması; Rus kuvvetlerine karşı İsmâil'de Pehlivan İbrahim Ağa'nın başarılı direnişi ve Eflak yakasında Ali Paşa'nın kuvvetlerinin mağlubiyetinin söz konusu olduğu bu dönemde,⁴⁰³ Ruslara karşı savunma harbinin verilmesinden başka bir çare olmamasına sebep olmuştu. Ahmet Cevdet Paşa ise eserinde mevcut durumu şöyle anlatmakta idi:

“...Zirâ Çarhacı Paşa fırkası perişân olub asıl Ordu-yı Hümâyûn ise Rusyaluya karşı durmak şöyle dursun yerinde kendü kendüye duramayacak bir hâl-i acz-i iştimâlde idi bereket virsün Rusyalu Ponaparte ile harp üzre olduğundan Tuna sevâhilindeki asâkirinin çoğu Lehistân tarafına gitmiş idi yoğsa öyle bir vakt-i iğtişâşda bir taraftan dahi Rusyalular berü tarafa hücum itseydiler Alemdâr Paşa'nın askerinden başka Tuna yalısından mevki'ini tutacak bir kuvvet yoğidi.”⁴⁰⁴

Ahmet Cevdet Paşa'nın da belirttiği gibi cephede, Ruslara karşı galibiyet kazanabilecek bir tek Alemdar Mustafa Paşa'nın kuvvetleri bulunmakta ancak o da Rusçuk'a çekilmişti. Alemdar Mustafa Paşa, İstanbul'a gönderdiği tahriratla Sadrazam'dan şikâyette bulunmuşsa da IV. Mustafa ne yapıp edilerek Sadrazam Çelebi Mustafa Paşa ile Alemdar Mustafa Paşa'nın aralarının bulunmasını emretmiş⁴⁰⁵ ve nihayetinde ikisini barıştırmıştı.⁴⁰⁶

2.1.3. Slobozia Mütarekesi (24 Ağustos 1807)

Osmanlı payitahtında isyan vuku bulmuş; Tuna Cephesi'nde Osmanlı kuvvetleri mağlup olmuş iken Fransız kuvvetleri, Danzig Kalesi'ni zapt etmiş ve daha sonra 14 Haziran 1807'de de Rus kuvvetlerini Friedland'da⁴⁰⁷ mağlup etmişti. Bu muharebe sonucunda

⁴⁰¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 46.

⁴⁰² Jorga sadrazamın Fransız istihkam subayı Boutin ile 25-30 bin neferlik bir orduyla Kalarâş'a geldiğini belirtmektedir. Jorga, *a.g.e.*, s. 152 ; Seraskerin ve sadrazamın Ordu-yı Hümâyûn'a varışı için ayrıca bkz. *Necip Efendi Tarihi*, s. 65-66.

⁴⁰³ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 73.

⁴⁰⁴ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, C.VIII, s. 2367 ; Çarhacı Paşa, Çarhacı Ali Paşa'dır.

⁴⁰⁵ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Âyanlarından...*, s. 73.

⁴⁰⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 2, Cilt VIII, s. 2368.

⁴⁰⁷ Bu muharebe hakkında bilgi için bkz. Christopher Summerville, *Napoleon's Polish Gamble: Eylau and Friedland 1807*, Pen and Sword Military, January 19, 2006.

Çar I.Aleksandr ve Rusları dâimâ barbar add ve telakkî eden⁴⁰⁸ İmparator Napoléon, Tilsit'te buluşmuşlardı. Bu görüşme neticesinde 7 Temmuz 1807'de Tilsit Antlaşması imzalanmış ve ardından 9 Temmuz'da da onaylanmıştı.⁴⁰⁹ Tilsit müzakerelerinde Osmanlı Devleti'nin taksiminden ilk söz eden, Prusyalı bakan Karl-August Fürst von Hardenberg (1750-1822) olmuştu.⁴¹⁰ Tilsit Antlaşması'na göre Fransa, Rusya'nın Avrupa'da kendisine yapacağı hizmete karşılık olarak Osmanlı ile Rusya arasında aracılık ederek bir mütareke yapılmasını sağlayacaktı. Napoléon, Osmanlıları, Eflak ve Boğdan'ı Ruslara bırakmaları için ikna etmeye çalışacak ancak bunda başarılı olamazsa Rusya'nın bu yerleri kuvvet ile alması için kendisine yardım edecekti.⁴¹¹ Antlaşmanın sekizinci maddesine göre üç ay içerisinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında, Rusya'yı tatmin edecek bir anlaşma imzalanmazsa iki devlet, İstanbul ve Rumeli hariç, Osmanlı Devleti'nin Avrupa topraklarını aralarında paylaşacaklardı.⁴¹² Antlaşma ile Fransa, İngiltere'ye karşı yürüttüğü *Kıta Ablukası* siyasetinde Rusya'nın desteğini alıyor, Rusya da Bâbîâli ile olan harpte Fransa'nın destek vereceğini kabul ediyordu. Böylece Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya harp ilânında önemli bir etken olan Fransa, şimdi

⁴⁰⁸ Driault, *a.g.e.*, s. 38 ; Napoléon ayrıca kurnazlık, yalan ve ikiyüzlülük adına Çar I.Aleksandr'a "Bizanslı" ismini vermiştir. A.B. Şirokorad, *Rusların Gözünden 240 yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009, s. 298.

⁴⁰⁹ Tilsit Antlaşması; galip gelen ve mağlup olan arasındaki bir antlaşmadan çok; bir ittifak antlaşması özelliği taşımaktadır. Bu antlaşmanın maddeleri için bkz. Albert Vandal, *Napoleon i Aleksandr I: Franko-Russkiy soyuz vo vremya Pervoy İmperii (Ot Tilzita do Erfurta)* (Türkçesi: Napoleon ve I.Aleksandr: Birinci İmparatorluk Döneminde Fransız-Rus Birliği, Tilsit'den Erfurt'a), T. I, S.Peterburg, 1910, s. 503-509.

⁴¹⁰ Bakanın sunduğu muhtıraya göre Rusya Rumen Prenslükleri'nin bir bölümünü, Fransa Yunan yarımadasını ve adalarını, Avusturya Dalmaçya, Bosna ve Sırbistan'ı alacaktı. Trandafir G. Djuvara, *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje*, Çev. Pulat Tacar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, İstanbul, s. 320.

⁴¹¹ Karal, *Osmanlı Tarihi Nizam-ı Cedit...*,s. 98 ; Yedi Adalar, Tilsit Antlaşması'nda da yine gündem konusu olmuştur. Tilsit Antlaşması'nın gizli ikinci maddesinde Rusya, Lehistan Krallığı'nın yeniden kurulması ısrarından vazgeçmesi karşılığında Yedi Ada Cumhuriyeti üzerindeki haklarını Fransa'ya devretmeyi kabul etmiştir. Fransa'nın bu antlaşmanın ardından Yedi Ada'yı teslim alması üzerine de Bâbîâli, Fransa'yı karşısına almak istemediğinden Yedi Ada Cumhuriyeti üzerindeki hâkimiyetinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Ali Fuat Öreñç, "Yedi Ada Cumhuriyeti", *TDVİ*, İstanbul, 2013, Cilt XLIII, s. 386 ; Yedi Adalar'ın Fransa eline geçmesinin İngiltere'nin Akdeniz ve Doğu Akdeniz'deki hâkimiyetini zedeleyen bir husus da olduğu unutulmamalıdır.

⁴¹² Armaoğlu, *a.g.e.*, s. 94 ; Fransa ve Rusya arasında Tilsit Antlaşması'nın imzalanması İstanbul'da kuşku yaratıyorsa da kötü durum iyi yorumlanıyor ve yeni hükümet kendisini Fransa'nın dostu ilân etmeye devam ediyordu. Ancak ileriki süreçte Fransa, Rusya ile Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşacaktı. Azmi Süslü, "Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri (1807-1812)," *Belleten*, C. XLVII, S. 187, 1983, s. 752.

Rusya'nın yanında harbe müdahil oluyordu.⁴¹³ Kabakçı Mustafa İsyanı ile Bâbiâli siyasetinin etkili simaları ise Şeyhülislam Ataullah Efendi ve Kaymakam Musa Paşa iken askerî kanadını bu şahısların güdümünde olan Kabakçı Mustafa temsil etmekteydi. Dışişlerinin başında ise Hâlet Efendi bulunuyordu. Bu kadronun, Fransa'nın ara buluculuğuyla yapılacak bir antlaşmayı kabul etmesi ise ilk anda zor görünüyordu. Bâbiâli'nin politikası, Rusya ile harbin; Fransa ile de ilişkilerin devamı doğrultusunda idi.⁴¹⁴ Rusya ise henüz Tilsit Antlaşması imzalanmadan önce kendi çıkarını göz önüne alarak Bâbiâli ile diplomasi zemininde buluşmaya çalışmıştı. Bu doğrultuda I.Aleksandr tarafından Carlo Andrea Pozzo di Borgo (1764-1842), 1807 yılının baharında Osmanlı'yı Ruslar ile barış yapmaya zorlamak için Amiral Senyavin'in deniz güçleri ile birlikte görevlendirilmişti.⁴¹⁵ 9 Haziran'da görevlendirilip Bozcaada'ya (Tenedos) gelen Pozzo di Porgo'nun anlaşma talebi ise Bâbiâli tarafından reddedilmişti.⁴¹⁶ Bu durum aslında Bâbiâli'nin Fransa'nın dostluğunu seçmesinden dolayı vuku bulmuştu. 7 Temmuz'da Rusya ve Fransa arasında imzalanan Tilsit Antlaşması'yla ise bu antlaşmanın Bâbiâli tarafından kabul edilip edilmeyeceği meselesi ortaya çıktı. Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand ve İstanbul Büyükelçisi Sébastiani, Tilsit Antlaşması'nın muhtevası gereği Bâbiâli'yi gücendirmekten ve olası bir Osmanlı-İngiltere yakınlaşmasından çekindikleri için antlaşmanın kabul edilmesine dair ılımlı bir siyaset izlemektelerdi. Bir müddet mütarekenin imzalanması için yapılan diplomatik arayışlardan sonra⁴¹⁷ Çar I.Aleksandr, Bâbiâli ile müzakerelere başlamak için Sergey Lazareviç Laskarev'i (Laşkaref, Lascaroff, Laskarov-1739-1814); İmparator Napoléon da Rusların isteklerini desteklemek için M. Guilleminot'u görevlendirmişti.⁴¹⁸ 22

⁴¹³ Tilsit Antlaşması ile İngiltere safından ayrılan Rusya, henüz 1807 yılının başlarında İngiltere ile birlikte Fransa'ya karşı Osmanlı Devleti'ne kendi saflarında yer vermeye çalışıyordu. Bu konu hakkında ayrıca bkz. Fehmi İsmail, "1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1976, Sayı 30, s. 23-38.

⁴¹⁴ Yenidünya, *a.g.e.*, s. 163-164.

⁴¹⁵ Peter A. Thrasher, *The Diplomatic Career of Pozzo di Borgo Envoy Extraordinary of The Court of Russia and Russian Ambassador at Paris 1805-1835*, University of London, PhD Thesis, May, 1974, s. 42.

⁴¹⁶ Yenidünya, *a.g.e.*, s. 167 ; Daha önce Mart 1807'de Rus Dışişleri Bakanı Budberg, Pozzo di Borgo'ya Osmanlılara kabul ettirmek istediği yedi maddeden oluşan bir barış antlaşması tasarısı da göndermişti. Bu konu hakkında bkz. İsmail, "1807'de Rusların ve İngilizlerin...", s. 25-26.

⁴¹⁷ Bu diplomatik arayışlar için bkz. Yenidünya, *a.g.e.*, s. 167-170 ; *Asım Tarihi*'nde Laskarev, Ceneral Serciyo Laskaro olarak, Guilleminot de Kilmino olarak yer almaktadır. *Asım Tarihi*, C. II, s. 935-936.

⁴¹⁸ Zinkeisen adı geçen eserinde Guilleminot'un Divân-ı Hümâyûn'a, Tilsit Antlaşması'nın Bâbiâli ile ilgili hükümlerini bildirmek üzere bir Rus subay eşliğinde önce Bükreş'e Mihelson'un karargâhına sonra

Haziran 1807’de Bükreş’e varan Laskarev, buradan da Yergöğü yakınlarında bir köy olan Slobozia’da Mustafa Paşa ile buluşmuştu. Bâbîâli ise bu müzakereleri yürütmesi için orduda reisülküttap olarak bulunan Galip Efendi’yi nişancı yaparak görevlendirmiş⁴¹⁹ ve Galip Efendi, 25 Haziran’da Silistre’den mütareke için hareket etmişti.⁴²⁰ Ancak İstanbul’dan Galip Efendi’nin yetki belgelerinin gecikmesi yüzünden müzakereler geç başlamış; 21 gün süren müzakereler neticesinde şu maddeler kabul edilmişti.⁴²¹

1. Karadan ve denizden askerî harekâtlar sonlandırılmalı ve barış antlaşmasını müzakere etmek için yetkililer bir an önce atanmalı.
2. Barış antlaşması imzalanmazsa askerî operasyonlara 15 Nisan 1808’e kadar başlanmamalı.
3. Rus orduları, mütarekenin imzalanmasından sonra 35 gün içerisinde tüm Osmanlı kaleleri ve topraklarından ayrılmalı. Ruslar, ele geçirdiği kale ve bölgelerde buldukları top ve cephaneleri bırakmalı.
4. Osmanlılar, İsmâil ve İbrâil’deki garnizonları bırakarak, Eflak ve Boğdan’dan Tuna’nın sağ kıyısına (güneye) çekilmeli. Taraflar barış müzakereleri için temsilciler gelene kadar Memleketeyn’in yönetimine müdahale etmemeli.⁴²²

---

sadrzamin Tuna’daki ordugâhına, ardından İstanbul’a gitmekle görevlendirildiğini, daha sonra da Güillemintot’un mütarekenin resmî olarak akdedilmesini sağlamak üzere Bükreş’e geri döneceğini ve bu mütareke esas alınarak Fransa’nın ara buluculuğuyla barış müzakerelerinin gerçekleştirileceğini belirtilmektedir. Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 364-365 ; Guilleminot’un İstanbul’a gelmesi ve sonrası için Zinkeisen’in eserinin belirtilen sayfalarına bakınız.

⁴¹⁹ Demetrius Dvoichenko-Markov, “Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808”, *Slavic and East-European Studies*, Vol. VIII, No. 3/4, 1963, s. 219.

⁴²⁰ Shaw, *Between Old and New...*, s. 391 ; Yaycıoğlu eserinde tercüman olarak Alexander Soutzo’nun da müzakerelerde bulunduğunu ve Fransız arşiv belgelerine dayanarak mütarekenin/ateşkesin Bükreş’in batısındaki Slobozia’da imzalandığını kaydeder. Yaycıoğlu, *a.g.e.*, s. 181 ve 329 ; Dvoichenko-Markov ise açık açık ateşkesin nerede imzalandığı belirtmese de verdiği veriden ateşkesin Yerköy yakınlarında bir Eflak köyü olan Slobozia’da imzalandığı anlaşılmaktadır. Dvoichenko-Markov, *a.g.m.*, s. 219 ; *Mufassal Osmanlı Tarihi*’nde de bu mevki Yergöğü civarı olarak geçmektedir. Mithat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, Türk Tarih Kurumu, 2011, Ankara, s. 2822 ; *Asım Efendi Tarihi*’nde de mütarekenin *Yergöğü Kal’ası havâlisinde İslabozye (Slobosia) Karyesi’nde* imzalandığı belirtildiği için tarafımızdan da Yergöğü civarı olarak nakledilmiştir.

⁴²¹ Alexander Mikaberidze’nin adı geçen çeviri eserinin dipnotunda müzakerelerin 12 gün sürdüğü, mütarekenin 21 Mart 1808 bitiş tarihiyle, Sultan tarafından 21 Eylül’de onaylandığı belirtilmektedir.

⁴²² Driault, Guilleminot’un bu madde için “*Anlaşılmaksızın imzâ olundu.*” dediğini belirtir. Driault, *a.g.e.*, s. 213.

5. Rus donanması, Tenedos Adası'nı (Bozcaada) Osmanlılara geri vermeli.

6. Esir değişimi kefaretsiz yürütülmeli, harp boyunca ele geçirilen tüccar ve harp gemileri iade edilmeli.⁴²³

Bu maddeler ile mütareke sonuçlanmışsa da Ruslar adına müzakereleri yöneten Laskarev, Fransız Guilleminot'un⁴²⁴ arabuluculuğunu yardımcı bulmamış ve⁴²⁵ 24 Ağustos 1807'de General Mihelson'a şu raporu vermişti:

“Teşekkürler Tanrım, nihayet sonuca ulaşmayı başardık. Burada tüm farklı yollarla yanlış anlaşılmalara ve engeller yaratmaya çalışan başka bir kişi olmasaydı ben ve Türk yetkili arasında her şey daha erken ve daha iyi halledilebilirdi.”⁴²⁶

İmzalanan mütareke ile hem Rus hem de Osmanlı kontrolünden bağımsız geçici bir idare kurmak için 35 gün içerisinde Rus ve Osmanlı kuvvetleri tarafından Eflak ve Boğdan'ın tahliyesi sağlanmıştı.⁴²⁷ Ancak gerek ele geçirilen Osmanlı harp gemilerinin⁴²⁸ geri verilmesi gerekse Ege Denizi'ndeki Rus donanmasının geri çağırılması, mütarekeyi Rus subaylar arasında kabul edilebilir bir noktaya getiremedi. Amiral Senyavin de ele geçirilen Osmanlı harp gemilerinin geri verilmesini reddetmişti. Müzakerelerin devam ettiği esnada General Mihelson hayatını kaybetmiş ve yerine geçici bir suretle General Meindorf atanmıştı.⁴²⁹ Müzakerelerin sonuçlanması ile 9 ay

⁴²³ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., s. 50.

⁴²⁴ Guilleminot'un rütbesi bazı çalışmalarda albay, binbaşı, general gibi farklı farklı verilmiştir.

⁴²⁵ Müzakereler Slobozia'da sonuçlanmış olsa da hem *Vekayi-i Baba Paşa*'da hem de müzakereye dair çok ayrıntı verilmemişse de Lanjeron'un notlarında, İsmâil'de de birtakım görüşmeler yapıldığı belirtilmiştir. Müzakerelerin bir kısmını *Vekayi-i Baba Paşa* da okumak için vr. 122-123 ; Lanjeron'un notlarında okumak için Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 98-99 ; Lanjeron ordunun hastalıklar sebebiyle önemli ölçüde nefer kaybı yaşadığını ve İsmâil önünde çok az askerlerinin kaldığını eğer barış yapılmazsa Pehlivan İbrahim Ağa'nın avantajlı olacağını imâ etmektedir. *Vekayi-i Baba Paşa*'da vr. 79 ve 121-a'da da Rusların ordunun durumu kötü olduğundan ordugâhın başka bir yere taşınmasına izin verilmesi için İsmâil'e elçi gönderdikleri, yapılan görüşmelerden sonra ordunun yerinin değiştirilmesine izin verildiği belirtilmektedir. Ayrıca *Vekayi-i Baba Paşa* vr. 108b'de herhangi bir isim verilmeden Rusya ve Françe elçileri olarak belirtilen kişiler Laskarev ve Guilleminot olmalıdır. Bu varakta Françe elçisi'nin Rusya elçisine Pehlivan İbrahim Ağa'nın kuvvetlerini kastederek “*Siz bunlar ile başa çıkamazsınız. Zirâ bunların her biri bir yanar ateştir. Bunlara sulh ve medârdan gayri çâre yoktur....Vazgeçin bunlara medâr idüp, bir sulh olmanın kolayına bakın.*” dediği belirtilmektedir.

⁴²⁶ Dvoichenko-Markov, a.g.m., s. 219.

⁴²⁷ Dvoichenko-Markov, a.g.m., s. 220 ; Ayrıca Budberg'in Çar I.Aleksandr'a yazdığı ancak Mihelson'un ölümü nedeniyle gönderemediği mektup için adı geçen eserin yine aynı sayfasına bakınız.

⁴²⁸ Osmanlı-Rusya arasındaki deniz muharebeleri bağlamında bkz. Yeşil, *Trajik Zafer*, s. 69-110.

⁴²⁹ Zinkeisen'in Mihelson'dan sonra cephe komutanlığına kimin geleceğine ilişkin verdiği veri için bkz. Zinkeisen, a.g.e., s. 371.

müddetle bir barış dönemine girilmekte idi. Bu sebeple Osmanlı ordusu kışlamak için Edirne'ye çekilirken⁴³⁰ Rus ordusu da Dinyester Nehri'ne çekilmek için hazırlık yapmaktaydı.

Öte yandan St.Petersburg'daki Fransız Elçisi General René Savary (1774 -1833), Albay Guilleminot'un müzakerelerin yürütülmesi hususundaki raporunu Çar I.Aleksandr'a sunduğunda I.Aleksandr, General Meindorf'u suçlayacaktı. Savary'nin 4 Kasım 1807 tarihli Napoléon'a olan bir raporuna göre, I.Aleksandr, "*Bay Guilleminot'un mektubunu size teslim ediyor ve içten konuşmalarınız için de teşekkür ediyorum. Hatayı benim generalimin yaptığı açıktır. Hangi adamları çalıştırmam gerektiğini görüyorsunuz! Size, İmparatorunuz'un böyle davranan generallerinden birine ne yapardı diye sormak istiyorum.*"⁴³¹ demiş ve Meindorf'u yetkisi dışında mütarekeyi onaylaması sebebiyle görevden almıştı. Bu azlin sebepleri ise aslında şu idi: Çar, imzalanan mütareke ile ele geçirilen Osmanlı harp gemilerinin geri verilmesinden ve barış antlaşması sonuçlanmazsa Nisan 1808'e kadar olacak olan ateşkesin zorunluluğundan hoşnutsuzdu. Bu hoşnutsuzluğun sebebi de Osmanlı Devleti'nin kış mevsiminde serhad boylarındaki güvenliğini gevşetmesi ve bahara kadar harekete geçmemesi idi. Bâbîâli, Nisan ayına kadar askerî eylemleri erteleyerek hem sınır boylarını güçlendirmek için hem de ana orduya gerekli olan ihtiyaçları temin etmek için kendisine zaman bulacaktı.⁴³² Bu sebepler neticesinde I.Aleksandr, Tilsit'ten başkente döner dönmez imzalanan mütarekeyi reddetmişti.⁴³³ Böylece askerî faaliyetler tekrardan başlayacaktı.

General Lanjeron'a göre 1807 yılı seferlerinin tüm başarısızlığı, General Meindorf'un davranışlarında gizliydi. Eğer Meindorf, İsmâil'i ele geçirebilseydi⁴³⁴ daha sonra Tatarlar, Rusya tarafına çekilmek için zorlanabilir ve General Mihelson; Maçın, Yerköy ve İbrâil'i ele geçirmek için ihtiyacı olduğundan daha fazlası olan 25.000 kişilik bir

⁴³⁰ Kalost Arapyan, *Ruşçuk Ayanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Ermeniceden çevr. Esat Uras, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943, s. 7 ; *Netayic ül Vukuat*, s. 460.

⁴³¹ Dvoichenko-Markov, a.g.m., s. 22-23.

⁴³² Mütareke metninde Sırlar ile ilgili madde olmaması ise Ruslar için başka bir hayalkırıklığıydı.

⁴³³ Shaw, *Between Old and New...*, s. 392.

⁴³⁴ General Lanjeron'a göre Besarabya'nın komutası, işini bilen, dürüst bir generale, en önemlisi de iyi bir yöneticiye verilmiş olsaydı, İsmâil 6 Aralık'ta ele geçirilmiş olurdu. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 597-598 ; *...Yesli bı togda naçalstvo v Bessarabii bilo poruçeno generalu deyatelnomu, çestnomu i, glavnoe horoşemu administratoru, to İzmail bil bı uje zanyat' 6-go Dekabrya...* Eski Rus takviminde 6 Aralık olan bu gün 19 Aralık'a tekabül eder.

takviye güce sahip olabilirdi. Böylece savaş tamamen farklı bir yön alabilirdi. Barış yapılmadan önce tüm sol yaka, Ruslar tarafından ele geçirilebilirdi.⁴³⁵

1807 yılı harekâtı neticesinde Rus ordusu, Friedland'da da Fransızlara karşı harp ettikleri için Tuna Cephesi'ne yüksek bir oranda nefer sevk edememişti. Ancak sadece 1806 Ekim-1807 Ocak tarihleri arasında ordu; 187.352 *chetvert*⁴³⁶ elenmemiş kaba un, 17.791 *chetvert* öğütülmüş arpa, 116.820 *chetvert* yulaf ve neredeyse 6 milyon *pud*⁴³⁷ saman satın almıştı. Ruslar, bunlar için yaklaşık olarak 2.900.000 ruble ödemişti.⁴³⁸ 1807 yılı boyunca Rus ordusu, gitgide artan bir miktarda erzak talep edecek ve *Divan*, bu talepleri karşılamaya söz vermesine rağmen, Rus ordusunun lojistik ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olacaktı.⁴³⁹ Osmanlı ordusu ise yaklaşık olarak 8 ay süren bu sefer sonunda, 5 Eylül Cumartesi günü Silistre'den hareketle 24 Eylül Perşembe günü Edirne'ye gelmişti.⁴⁴⁰

2.1.4. Harp mi Barış mı ? (1808 Senesi Olayları)

Muharebe alanına dönersek General Meindorf, yetkisi olmadan Slobozia Mütarekesi'ni onaylaması üzerine cephe komutanlığından azledilmiş ve yerine General Prozorovskiy getirilmişti.⁴⁴¹ Prozorovskiy, 27 Ekim'de Memleketeyn'e varır varmaz Laskarev, Rusya'ya çağrılmıştı.⁴⁴² Bu dönemde, bölgede politik belirsizlik hüküm sürmekteydi. Prozorovskiy, 14 Ocak 1808'de Memleketeyn'deki Avusturya temsilcisine durumu şöyle açıklamaya çalışmıştı:

⁴³⁵ Lanjeron, *RS*, Tom CXXX, 1907, s. 594.

⁴³⁶ 1 *chetvert*, yaklaşık 8 kileye eşittir.

⁴³⁷ 1 *pud*, 16,3804964 kilograma eşittir.

⁴³⁸ George Jewsbury, "The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812", *Southeastern Europe*, Volume II, Issue 1, 1975, s. 151.

⁴³⁹ Jewsbury, "The Russian Army's Role...", s. 152.

⁴⁴⁰ Danişmend, *a.g.e.*, s. 89.

⁴⁴¹ Prozorovskiy, Osmanlı kroniklerinde Prozorowski, Pozoreski gibi farklı formlarda yazılmıştır.

⁴⁴² Dvoichenko-Markov, *a.g.m.*, s. 225 ; Diplomatik belirsizliğe ek olarak bölgede asayişin de sağlanamayışı unutulmamalıdır. Fransa henüz Bâbüâli ile aynı safta iken 1807 yılının başlarında İstanbul'a gönderilecek olan Fransız Albay Auguste Sorbier'in ana endişesi; İstanbul ve Bosna arasındaki iletişimi kesmek için Novipazar ve Sofya arasında 3.000 kişilik Sırp kuvvetinin toplandığını öğrendiği için Balkanlar üzerinden yapacağı yolculuğudur. Bu konuda bkz. C. E. Black, "Sorbier's Mission to Constantinople: 1807", *The Journal of Modern History*, Vol. XVI, No. 1, 1944, ss. 22-30 ; Ayrıca Sorbier de Rusya ve Osmanlı arasındaki mütareke görüşmelerine yardım için Silistre'ye gitmiştir. Bkz. Black, *a.g.m.*, s. 27.

“Bayım göz ardı etmeyiniz ki Paris’te hâlâ yürürlükte olan barış ve Bâbiâli ile siyasi ilişkilerimiz sadece şu ana kadar bir taraftan sıkı bir şekilde gözlemlenen iki imparatorluk arasındaki ateşkes antlaşmasına ve diğer taraftan imparatorun Bay Laskarev’e onay verdiği ateşkes konularını tasdik etmeyi reddetmesi üzerine dayanıyor.”⁴⁴³

Öte yandan Paris’te Muhib Efendi ve Rusya elçisi Tolstoy arasında da barış müzakereleri başlamıştı.⁴⁴⁴ Artık cephe komutanı olan 70 küsur yaşındaki Prozorovskiy ise sağlık sebepleri dolayısıyla General Kutuzov’un da kendisine yardımcı olarak atanmasını istemiş⁴⁴⁵ ve kendisine karşı yapılan saldırıları püskürtmek dışında herhangi bir askerî faaliyet içerisine girilmemesi yönünde talimat almıştı.⁴⁴⁶ Bu dönemdeki Rus ordusu; 128 tabur, 90 süvari taburu ve 27 Kazak Alayı olmak üzere toplamda 80.000 kişiden mürekkepti.⁴⁴⁷ Üstelik Prozorovskiy, taarruza geçmek için ordunun sayısını 150.000 nefere çıkartmak için takviye kuvvetler de istemişti. Kış harekâtı boyunca ordunun iaşesinin noksan olabileceği için Mart 1808’e kadar ateşkesi devam ettirmeyi öneren Prozorovskiy’nin temel amacı, İsmâil Kalesi’ni ele geçirmek ve daha sonra Tuna’nın güneyine inmek idi. Prozorovskiy, I.Aleksandr’a yazdığı bir raporda, eğer İsmâil, İbrâil ve Yerköy’de yürürlüğe koymak istediği planlar ayarlanırsa Edirne’ye kadar ilerleyebileceklerini belirtmekteydi.⁴⁴⁸ 1807 yılı harekâtı boyunca ordunun ihtiyacı olan mühimmat, ulaşması zaman alan Kiev ve Kremençuk’tan⁴⁴⁹ sağlanıyordu. Bu yüzden Prozorovskiy, ordunun lojistik ve iaşesinin sağlanmasında yeni bir organizyona girişmiş ve Bender’in yakınlarında olan Tiraspol’a bir ana ikmal deposu

⁴⁴³ Dvoichenko-Markov, a.g.m., s. 225.

⁴⁴⁴ Ancak bu görüşmelerden bir sonuç alınamayacak ve dolayısıyla Fransa’nın ara buluculuğuyla yapılacak olan Osmanlı-Rus Antlaşması imzalanamayacaktır.

⁴⁴⁵ Kutuzov 2 Mayıs 1808’de eşine Prozorovskiy ile aralarının iyi olduğunu bildirirse de (*M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov*, Tom III, s. 10) daha sonra da görüleceği üzere durum bundan farklıdır.

⁴⁴⁶ Ancak dikkat edilmesi gereken bir nokta cephede askerî bir faaliyet bulunmuyorken Rusya ile İsveç’in bir harbe girişmesi idi. Tilsit Antlaşması’ndan sonra İngilizlerin Kopenhag’a saldırıp, Danimarka donanmasını yok etmesi 7 Kasım’da İngiliz-Rus ilişkilerinin kırılmasına yol açmıştı. Danimarka, Rus-Fransız ittifâkına katılırken, İsveç ise İngiltere ile ticaretinin ekonomisi için önemli olduğundan ittifâkı reddetmişti. Caulaincourt’un da aracılığıyla Rusya, Kral Gustov önderliğindeki İsveç’le harbe girişti. Harp Şubat 1808’de başlamış, Kasım ayında ateşkes imzalanmışsa da çatışmalar devam etmiş, barış ancak Mart 1809’da imzalanmıştı. Hugh Seton-Watson, *The Russian Empire 1801-1917*, Oxford Uni. Press, New York, 1988, s. 290-291 ; Başka bir eserden okumak için C. Joyneville, *Life and Times of Alexander I. C. II*, London, 1875, s. 40 ve devamı ; Vurgulanmak istenen harbin başındaki iki cephede savaşma durumunun 1808-1809 yıllarında da sürecektir.

⁴⁴⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., s. 82 ; Lanjeron da daha ayrıntılı bir liste ile ordunun 80.000 neferden mürekkep olduğunu belirtmektedir. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 563-565.

⁴⁴⁸ Prozorovskiy’nin Çar I.Aleksandr’dan ayarlanmasını istediği planlar için bkz. Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., s. 82.

⁴⁴⁹ Kremençuk günümüzde Ukrayna’ya bağlı olup Dinyeper’in karşı kıyısında bulunmaktadır.

inşa ettirmişti.⁴⁵⁰ Ayrıca Prozorovskiy'nin 8 Mart 1808 tarihli emriyle, neferlere et ve şarap porsiyonları tahsis edilmiş ve haftada üç kez olmak üzere yarım kilo (*funt*)⁴⁵¹ et verilmişti.⁴⁵² Rus ordusu, kışı geçirmek için kışlaklara çekilmesine rağmen ordudaki hasta nefer sayısı; kötü iklim, olgunlaşmamış meyveler, su kıtlığı ve soğuk geceler sebebiyle gitgide artmıştı. Prozorovskiy'nin ve Kutuzov'un 1808 yılı yazını geçirdikleri Fokşani'den yaklaşık olarak 40 km uzaklıktaki bir ordugâhta, 4.000'den fazla hasta nefer vardı, her gün 20-30 kişi arası nefer ölüyordu. Ayrıca yerel halkın yardımıyla ordudan kaçmak için düzenlenen firarların sayısı da inanılmaz bir sayıya ulaşmıştı. Öte yandan askerlerin daha sıkı giyinmesi, geceleri üstlerini örtmesi emredilmişti. General Lanjeron'un bildirdiğine göre bu önlemlerle ve yemeklerle ilgili düzenlemelerle hastalıklar neredeyse durma noktasına gelmiş ve artık askerlerin içerisinde 50'den fazla hasta asker kalmamıştı.⁴⁵³

1807 yılı harekâtının asıl hedefi İsmâil'i ele geçirmek iken 1808 yılına gelindiğinde Rus ordusunun temel amacı, taarruza yönelik değil sabit mevkiilerde konuşlanmak ve diplomasi yoluyla başarı kazanmaktır. Zira bu amaçla hem Paris de hem de harekât bölgesinde barış görüşmeleri yapılmaktaydı. Cephede askerî açıdan bir faaliyet gözükmez iken Osmanlı payitahtı yeni bir olayla çalkalanacaktı. III.Selim'in tahttan indirilmesi sonrası yerine yeğeni IV.Mustafa geçmiş ve III.Selim tarafından kurulan *Nizâm-ı Cedîd* ordusu lağvedilmiş; *Nizâm-ı Cedîd* taraftarı paşalar da Rusçuk'a Alemdar Mustafa Paşa'nın yanına kaçmışlardı. Rusçuk Yârânı olarak nitelenen bu kişiler (Reîsülküttâb Mehmed Said Galip, Sadâret Kethüdâsı Mustafa Refik, Başmuhâsebeci Abdullah Râmiz, Sadâret Mektupçusu Mehmed Tahsin ve Tuna Yalısı Mübâyaaacısı Mehmed Emin Behic Efendiler)⁴⁵⁴ tarafından payitahttaki ahval hakkında görüş alışverişleri yapılmakta idi. Bu faaliyetlerin sonucu olarak Alemdar Mustafa Paşa önderliğinde askerî kuvvet, 28 Temmuz 1808'de Davutpaşa Sahrası'na gelmiş daha

⁴⁵⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 83.

⁴⁵¹ 1 funt 0,45359237 grama eşittir. Bazı çalışmalarda 0.410 grama eşit olduğu da yazılmaktadır.

⁴⁵² Russev, Fokeev, Randsborg, Jensen, *a.g.m.*, s. 54 ; Mihaylovskiy-Danilevskiy adı geçen eserinde ise ilk önce bu besinlerin Eflak ve Boğdan Divanı tarafından verildiğini ancak daha sonra sürekli olarak bu ihtiyacı karşılayamadıklarını ve Prozorovskiy'nin yerel halktan bu erzakları satın almak için her bir nefere 8 kopek ödemesini emrettiğini belirtmektedir. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 83 ; 100 kopek 1 Ruble'ye eşittir.

⁴⁵³ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 580-581.

⁴⁵⁴ Bu kişilerden Mehmed Said Galip dışında geri kalan hepsi daha sonra öldürülecektir.

sonra da payitahta hareket etmişti. Buradaki amaç, tahtta bulunan IV.Mustafa'nın tahttan indirilmesi yerine III.Selim'in çıkartılmasıydı. Ancak Alemdar Mustafa Paşa payitahta ulaştığında III.Selim'in katlinden⁴⁵⁵ dolayı tahta, Osmanlı Hanedanlığı'nın son erkek üyesi olan II.Mahmud'u (28 Haziran 1808) çıkarmak zorunda kalmış; Çelebi Mustafa Paşa'yı da görevden alarak Sultan'ın isteğiyle kendisi de sadrazam olmuştu.⁴⁵⁶ Ardından Kabakçı Mustafa İsyanı ile lağvedilen *Nizâm-ı Cedîd* ordusu gibi şimdi de *Sekban-ı Cedit* adında yeni bir ordu kurulmuştu. 28 Temmuz'da IV.Mustafa'nın tahttan indirilişinin ve II.Mahmud'un cülusunun haberi Paris'e ve St.Petersburg'a ulaştığında, Napoléon'un Çar I.Aleksandr ile Erfurt'ta Bâbîâli meselesinin de nihai olarak karara bağlanacağı görüşmesi üzerinde mutabakata varılmıştı. Her iki hükümdar, sürekli olarak meydana gelen taht değişiklikleriyle sanki kendi çöküşünü hazırlıyormuş gibi görünen bir devletin menfaatlerinin artık çok fazla gözetilmemesi gerektiğinde hemfikirdiler.⁴⁵⁷ Bu sebeple I.Aleksandr tarafından sefer için hazırlıkların başlanması emredilmişti. Daha sonra da 10.000 Rus neferi, Dinyester'i geçmek için hareket etmiş ve 1808 yılı baharındaki yeni bir harekâta hazırlık olarak Eflak ve Boğdan'da mevzii almıştı.⁴⁵⁸ Prozorovskiy'nin amacı, kış gelmeden önce taarruza geçerek İbrâil, İsmâil ve Yerköy gibi mevkiileri ele geçirmektir. Bunun için de Çar I.Aleksandr'dan izin istemekteydi. İbrâil'in alınmasıyla İsmâil ve Yerköy arasındaki Tuna üzerindeki iletişim kesilebilirdi. İsmâil'in alınması için de daha önce belirtildiği gibi Çatal Adası'nın ve Tulça'nın ele geçirilmesi gerekmekte idi.⁴⁵⁹ Prozorovskiy, bu noktaları ele geçirebilirse sonbahar ayının sonlarında işleri kalmadığı için Mart 1809'da yeni bir harekât başlatmayı umuyordu.⁴⁶⁰ 1807 yılının Eylül ayında General Prozorovskiy böyle planlasa da Ekim

⁴⁵⁵ III.Selim'in katli ile ilgili kaynakların derlemesini sunan bir çalışma için bkz. Aysel Danacı-Yıldız, "III.Selim'in Katilleri", *Osmanlı Araştırmaları*, Cilt XXXI, İstanbul, 2008, s. 55-92.

⁴⁵⁶ Alemdar'ın sadrazam oluşu birçok kaynakta geçmektedir. Sadece biri bkz. *Câbî Tarihi*, C. I, s. 171 ve devamı.

⁴⁵⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 408-409 ; Erfurt Antlaşması ile eski dost yeni düşman olan Fransa ve Rusya, Osmanlı Devleti'ni aralarında paylaşmak için birçok plan (Napoléon, I.Aleksandr, D'Hauterive ve Pozzo di Borgo'nun planları) yapmıştır. Bu konu hakkında bkz. Djuvara, *a.g.e.*, s. 317-348.

⁴⁵⁸ Shaw, *Between Old and New...*, s. 393 ; Bu dönemde Çar, Bâbîâli'nin İngiltere ile ittifak yapma ihtimaline inanmakta ve Osmanlı kuvvetlerinin Sırlara saldırmasını beklemekte idi ki bu ateşkesi ihlal ettiği anlamına gelecek ve Rusya'nın sefer başlatmak için gerekçesi olacaktı. Ayrıca Fransa'nın arabuluculuğu da böylelikle boşa çıkartılacaktı.

⁴⁵⁹ Zikr edilen yerlerin yanı sıra İsmâil'i ele geçirmek için Sünne Boğazı'ndan da bir harekât yapılması gerekirdi. Tez yazarı tarafından başka bir çalışmada Sünne Boğazı da eklenerek İsmâil Kalesi'nin nasıl kuşatıldığı-kuşatılacağı çalışılacaktır.

⁴⁶⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 87.

ayı geldiğinde Napoléon ve I.Aleksandr arasında (12 Ekim 1808) Erfurt Antlaşması imzalanmıştı. Bu ittifâk antlaşmasına göre Avusturya ya da başka bir devlet Rusya'ya saldırırsa Fransa, müttefikine yardım edecek; buna karşılık Rusya da Fransa'yı destekleyecekti. Antlaşmanın beşinci ve sekizinci maddelerine göre Fransa, Eflak, Boğdan, Besarabya ve Finlandiya'nın Rusya tarafından ilhak edildiğini kabul edecekti. Dokuzuncu madde ise Rusya'ya, Fransa'nın ara buluculuğu veya müdahalesi olmadan Osmanlı ile aracısız bir müzakere hakkı vermişti. Bunun üzerine Çar I.Aleksandr, Prozorovskiy'i Erfurt Antlaşması hakkında bilgilendirmiş ve askerî harekâtta kaçınması talimatını vermişti. General Prozorovskiy'i de Bâbiâli ile üçüncü bir taraf olmadan; Eflak, Boğdan ve Besarabya'nın Rusya'ya teslimi, Bâbiâli ve Rusya'nın ortak koruması altında Sırp'ların bağımsızlığının tanınması ve Gürcistan'ın teslimi hakkında barış müzakereleri için hazır olduğunu Bâbiâli'ye bildirmişti.⁴⁶¹ Ayrıca Prozorovskiy, barış antlaşmasını müzakere etmek ve eğer Bâbiâli bahsedilen bölgelerin teslimini redderse de taarruza geçmek için de yetkilendirilmişti. Alemdar Mustafa Paşa ise II.Mahmud'un cülusundan sonra General Prozorovskiy'e, barış maddeleri üzerine bilgi almak ve ne düşündüğünü öğrenmek için bir yazı göndermişti.⁴⁶² Kendisine verilen talimatlara uyan Prozorovskiy de Napoléon'un aracılığı olmadan Yaş'ta barış müzakerelerine başlamak için Aleksandr Grigoreviç Krasnokutsk'u göndermiş; Sadrazam Alemdar Mustafa Paşa ile Krasnokutsk ile arasında bir görüşme olmuştu.⁴⁶³ Ancak bu dönemde İstanbul'da yeni bir isyan patlak vermişti. Bu isyanda, 1806 yılının sonlarından beri Ruslara karşı cephedeki en önemli savunma mekanizmasından biri olan Alemdar Mustafa Paşa, isyancılar tarafından Bâbiâli binasında kuşatılmıştı. Kaçmak yerine cenk etme fikriyatında olan Alemdar Mustafa Paşa, konağının mahzenine inerek, etrafındaki barutu ateşe vererek hem kendisini hem de etrafındaki isyancıları öldürmüştü.⁴⁶⁴ Bu olaydan sonra sadrazamlığa Kır Yusuf Ziyâüddin Paşa getirilmiş⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 87.

⁴⁶² *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2566.

⁴⁶³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 88 ; Bu görüşme, Alemdar Mustafa Paşa'nın Prozorovskiy'nin mektubu hakkında düşünceleri ve yeniçerilerin ayaklanması hakkında bkz. Fatih Ünal, "Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden 1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt I/IV, 2008, s. 574-590.

⁴⁶⁴ Georg Oğulukyan, *Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi 1806-1810 İsyancıları; III. Selim, IV Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, Ermenice'den çev. H. Andriasyan, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1972 ; Arapyan, *a.g.e.* ; *Câbi Tarihi*, s. 270-294, 307-309, 311-313 ; Erdoğan Keleş, Tülay

ve Sadrazam, Krasnokutsk'a Prozorovskiy'e teslim etmesi için bir mektup vermişti. Bu mektup, Yaş'a temsilciler gönderme ve barışın yapılması ile ilgiliydi. Daha sonra General Miloradoviç, Senatör Kushnikov ve General Garting, Yaş'a temsilci olarak atanmıştı. Yaş'a gidecek olan Osmanlı yetkilileri ise Galip Efendi, Molla-zâde Mehmed Rızâ, Beylikçi İzzet Bey ve Divan Tercümanı Dimitraško idi.⁴⁶⁶ General Prozorovskiy, 2 ay yetkililerin gelişini beklemişti.⁴⁶⁷ Osmanlı yetkilileri, özellikle Şumnu ve Edirne arası bölgede eşkiyalardan kaçınmak için dolambaçlı bir yol kullanıyordu. Bölgedeki hava durumunun da kötüleşmesi sebebiyle yetkililerin gelişleri gecikmişti. Çar I.Aleksandr, 1807 yılında Fransa ile olan harpte olmaları gibi bu sefer de İsveç ile olan harpleri ve olası bir Fransız tehdidi dolayısıyla Bâbüali ile olan harbi kendi avantajlarına bitirmek istiyordu. Bu sebeple General Prozorovskiy'e şunları yazmıştı:

“Temsilciler bilerek gecikiyor. Türkiye'deki iç karışıklıklar devleti Rusya ile harbi durdurmaya zorlayacak gibi görünüyor. Ama devlet dezavantajlı bir barış antlaşması akdetmek istemez. Dolayısıyla Türk devleti harp için kaynaklar mobilize etmeyi, ülkedeki durumu kontrol altına almak için zaman kazanmayı ve mevcut ateşkesi uzatmayı arzu eder. Bu yüzden gecikme onlar için yararlı... Sen Türk yetkililerin gelişi için bir son tarih belirlemek zorundasın... Eğer (ateşkes) cevap vermezler ise bir an önce düşmanlıkları başlatmalısın. Eğer Türk temsilciler zamanında gelirse onları herhangi bir tantana olmadan hoş karşılamalı ve en kısa sürede barış akdetmelisin. Reddetmeleri durumunda görüşmeyi iptal etmeli ve harp ilân etmelisin.”⁴⁶⁸

Çar'ın bu mektubundan sonra zikr edilen Osmanlı yetkilileri, Yaş'a gitmişler de bir takım görüşmeden sonra Rus yetkili, “bakalım, krala yazalım, ne cevap gelirse, yine başka bir yerde söyleşiriz!” demiş idi.⁴⁶⁹ Askerî harekâttan daha çok, diplomatik meselelerin söz konusu olduğu 1808 yılında Rus ordusunun Memleketeyn'e olan ekonomik yükü de had safhaya ulaşmıştı. Bir Rus kaynağı, Eflak'ın 1808 yılındaki

Ercöşkun, “Stratford Canning'in Kaleminden Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumu ve İstanbul'daki Üç İsyân (1807-1809)”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2014, C. XXXIII, S. 56, s. 265-317.

⁴⁶⁵ Alemdar Mustafa Paşa'nın katledilmesinden sonra Sadrazamlığa Çavuşbaşı Amavud Memiş Efendi getirilmişse de yaklaşık 1 ay sonra azledilecek ve yerine Kır Yusuf Ziyâüddin Paşa getirilecektir.

⁴⁶⁶ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2577 ; Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, *Şânî-zâde Târihi* (1223-1237/1808-1821), C. I, Haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca Basım, İstanbul, 2008, s. 163, *Şânî-zâde Târihi*'nde zikr edilen yetkililerin 21-29 Şevval 1223/10-18 Aralık 1808 günlerinde ; *Câbî Tarihi*'nde ise yetkililerin Siroz, Sofya, Niş ve Vidin yoluyla 25 Şevval'de gönderildikleri yazılmıştır. *Câbî Tarihi*, s. 340 ; Yetkililerin gidişi için ayrıca Kemal Beydilli, *Osmanlı'da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, Tarih ve Tabiat Vakfı, 2001, s. 114.

⁴⁶⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 88.

⁴⁶⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 89.

⁴⁶⁹ *Vekayi-i Baba Paşa...*, vr. 82, s. 222 ; Yaş'tan dönen Galip Efendi, Baba Paşa'nın Kuzgun'daki konağına misafir olmuş ve 70 gün kadar burada kalmıştı.

gelirinin 2.737.809 Ley olduğunu, bunun 1.969.968 Ley'isinin Rus ordusunun bakımına harcandığını belirtmektedir. Bu miktar, 1809 yılında benzer bir orana ulaşacak; aynı yıl içerisinde Boğdan ise 2.561.886 Ley'in, 1.569.720 Ley'isini orduya harcayacaktır. Harp boyunca Memleketeyn'in gelirinin, yarısından daha fazlasının ordu için harcandığı tahmin edilmektedir.⁴⁷⁰

2.2. 1809 - 1810 SENESİ HAREKÂTI

24 Ağustos 1807 tarihinde imzalanan Slobozia Mütarekesi ile harbe bir süreliğine ara verilmişse de barış müzakereleri sonuçsuz kalınca 1809 yılında askerî faaliyetler tekrar başlayacaktı.⁴⁷¹ Bâbüâli ise harbe ara verildiği dönemde, her türlü olasılığa karşı cephedeki nefer ve diğer ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu.⁴⁷² 1808 yılının Ağustos ve Eylül aylarında mütarekenin sona ermek üzere olduğu, bu sebeple Edirne'de bulunan ordunun İstanbul'a geldiği, mütarekenin sona erdiği takdirde devletin galibiyet için hem antlaşmaya hem de harbe hazır olduğu *Devlet-i Aliyye*'nin dört bir yanına duyurulmuş ve bu emrin ulaştığı herkesin uyanık olarak bulunması istenmişti.⁴⁷³ Bu dönemde, Osmanlı komuta heyetinde Alemdar Mustafa Paşa'nın katledilmesinden sonra Sadrazamlığa Çavuşbaşı Arnavud Memiş Efendi⁴⁷⁴ getirilecekse de 1 ay 9 gün sonra kendisi azledilmiş⁴⁷⁵ ve yerine 27 Nisan 1809 tarihinde Kör Yusuf Ziyâüddin Paşa

⁴⁷⁰ Jewsbury, "The Russian Army's Role...", s. 152.

⁴⁷¹ *Oğulukyan'ın Ruznamesi*'nde harbin başlamasının sebebi İngiliz-Osmanlı ittifakı olarak verilmişti. a.g.e. s. 47

⁴⁷² Örneğin 6 Ocak 1809 tarihli bir emirde Isparta / Hamid'den süvari ve piyade olmak üzere toplamda 850 asker alınacağı kaydedilmişti. Mütesellime emrin ulaştığı tarihten itibaren 15 gün içinde 850 süvari ve piyadeyi tertip edip, başlarına bir başbuğ tayiniyle acele bir şekilde Yerköy'e göndermesi talimatı verilmişti. Evren Gökçe, *XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (İdarî, Demografik ve Ekonomik Yapı)*, Süleyman Demirel Üni. Sosyal Bil. Ens. Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, 2016, s. 77 ; Ayrıca daha önce 1808 yılında Antakya'dan, ordu için gerek duyulan 500 çadırdan kendi hissesine düşen 75 çadırın bedeli olan paranın toplanıp gönderilmesi istenmişti. Atilla Canbolat, *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Sütçü İmam Üni. Sosyal Bil. Enst. Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans Tezi, 2006, s. 45 ; Ayrıca bkz.. H.H. 1004/42118-A-C.

⁴⁷³ Ömer Karataş, *242 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Celal Bayar Üni. Sosyal Bil. Enst. Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Tezi, s. 258-260, 64. Hüküm.

⁴⁷⁴ Danişmend, Memiş Efendiyi "aciz, idaresiz ve silik bir kişi" olarak ; Krasnokutsk'un günlüğünden bildirilene göre de Krasnokutsk Memiş Efendi'yi "Avrupâî usul ve âdâba vâkıf, tecrübeli, samimi ve nezaket sahibi" olarak nitelemiştir. Bkz. Ünal, a.g.m., s. 585 ; Danişmend, a.g.e., s. 98-99.

⁴⁷⁵ Danişmend, a.g.e., s. 99 ; Azli için *Câbi Tarihi*, Cilt II, s. 360 ve devamı.

başka bir adla Yusuf Ziyâ Paşa getirilmişti.⁴⁷⁶ Ayrıca eski Bosna valisi, yeni Silistre valisi ve Tuna Seraskeri Hüsrev Mehmed Paşa da cephede görevli kişilerden biriydi.⁴⁷⁷ Rus ordusunun komuta heyetinin başında ise hâlâ Prozorovskiy bulunmakla birlikte ast rütbelerde Miloradoviç, Kutuzov, Lanjeron, Voinov, Isaev, Markov, Zass, Platov yer almakta; maiyetlerinde ise 80.000 neferden fazla bir ordu bulunmaktaydı. Diploması yoluyla⁴⁷⁸ amaçladığı bölgeleri ele geçiremeyen Ruslar, yeni bir harekâta hazırlık yapmaktaydı. Ruslar; İbrâil’de 12.000, İsmâil’de 10.000, Rusçuk ve Yerköy’de 10.000, Tutrukan, Turnu, Niğbolu ve Vidin’de de 10.000 neferin bulunduğunu düşünüyordu.⁴⁷⁹ Ancak Rusların Bâbîâli ile olan harbini etkileyen bir etken de bu dönemde vuku bulacak Fransa-Avusturya Harbi olacaktı.⁴⁸⁰ Erfurt Antlaşması ile Rusya’nın Fransa’ya destek sağlama zorunluluğu bulunuyordu. Askerî kuvvetlerinin bir kısmını Fransa’ya destek olarak gönderen Çar I.Aleksandr, aynı zamanda Bâbîâli ile olan harbi de bitirmek istiyordu. Bu doğrultuda Avrupa’daki mevcut durumu görerek General Prozorovskiy’e, Tuna’yı geçip Bâbîâli’yi barışa zorlamak ve Besarabya, Boğdan ve Eflak’ın teslim alınması yönünde emir vermişti. 1809 yılı, Osmanlı Devleti için de harpte kritik bir evreydi. Bâbîâli’nin, Tuna Cephesi’ndeki ordusu için acilen fon sağlaması gerekiyordu. Bu sebeple *Divan-ı Hümayûn* tarafından önce dört seçkin taşralı güçlü kimseden (Tepedelenli Ali Paşa, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa, Karaosmanoğulları başka bir adla Karaosmanzadeler ve dördüncüsü de Cebbarzâdeler, Çaparzâdeler veyahut Çaparoğulları olarak da bilinen Çapanoğulları) maddî destek için Sultan’ın kişisel bir

⁴⁷⁶ Memiş Paşa’nın azlinden sonra Halep’te bulunan Kôr Yusuf Ziyâüddin Paşa’nın geleceği güne kadar sadaret kaymakamlığına harbin ilk dönemlerinde Ruslara karşı cenk eden Çarhacı Ali Paşa getirilmişti. Aslında sadrazam olmak isteyen Ali Paşa, Yusuf Ziyâ Paşa sadrazam olduğu için yeniçerilerin, “*Biz o veziri istemeyiz, çünkü Nizam-ı Cedid’i kuran odur, içeri girer girmez paralarız*” sözlerini söylemelerine sebep olmuştu. İbrahim Aykun, “Tokat’ta Medfun Osmanlı Valileri”, *Türkiyat Araştırmaları Enst. Dergisi*, S. 22, Erzurum, 2003, s. 287

⁴⁷⁷ 16 Şubat 1809’da Hüsrev Paşa’ya Silistre Valiliği ve Tuna Seraskerliği verilmiştir. Çelik, *Şeyhü’l Vüzerâ...*, s. 80.

⁴⁷⁸ Dönem içerisindeki diplomatik faaliyetler tezde ayrıntılı bir şekilde anlatılmayacaktır. Ancak Tilsit’te vuku bulan Fransız-Rus ittifâkı İngilizleri de Osmanlı ile bir diplomasi arayışına sürüklemiştir. Bu doğrultuda 5 Ocak 1809 tarihinde Kale-i Sultani Antlaşması imzalanmışsa da bu uzun bir sürecin sonucudur. Bu antlaşma için bkz. Yılmaz, *a.g.t.* ; Süheyla Yenidünya, “Kale-i Sultaniye Anlaşması’nın Gizli Görüşmeleri,” *Trakya Üni. Sosyal Bilimler Dergisi*, c. XI, sayı: 1, 2009, s. 309-325 ; Erim, *a.g.e.*, s. 233-240 ; Henüz Kale-i Sultani Antlaşması imzalanmadan önce Prozorovskiy de Çar’ın taleplerini iletmek için Paskeviç’i İstanbul’a göndermiş, Paskeviç 20 Mart 1809’da İstanbul’a ulaşmıştı. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 94-95 ; Çaycıoğlu, *a.g.t.*, s. 8-9.

⁴⁷⁹ Aksan, *...An Empire Besieged*, s. 270.

⁴⁸⁰ Bu harbe dair bkz. John H. Gill, *1809 Thunder on the Danube: Napoleon’s Defeat of the Habsburgs, Vol III, Wagram and Znaim*, Frontline Books, 2010, London.

çağrıda bulunulması tavsiyesinde bulunulmuş daha sonra bu çağrı Sadrazam tarafından da Sultan'a iletilmişti.⁴⁸¹ Bu esnada ana Osmanlı ordusu da Edirne'de konuşlanmayı sürdürmekteydi.⁴⁸²

Askerî harekâta döndüğümüzde ise Rus ana kuvvetleri General Kutuzov kumandasında Fokşani'de toplanmış; General Miloradoviç'in kuvvetleri Bükreş'te, General Lanjeron İsmâil'de, Kalas'ta yani Galati'de de General Zass'ın müfrezesi bulunmaktaydı. Essen'in kuvvetleri ihtiyat kuvveti olarak tutulurken General Rehbinder'in kuvvetleri de Hotin'de Avusturya sınırında konuşlanacaktı. Rusların 1809 yılı harekâtındaki ilk amacı, İbrâil'in ele geçirilip daha sonra Tulça'ya saldırılması ve İsmâil'i teslim zorlamaktı.⁴⁸³ Silistre'nin hemen kuzey doğusunda kilit bir noktada yer alan İsmâil ve İbrâil gibi kalelerin aşılması, Dobruca kontrolünün sağlanacağı anlamına gelmekteydi.⁴⁸⁴ Bu sebeple buradaki harekât, Ruslar için önem arz etmekteydi. Bâbîâli ise henüz, orduyu cepheye sevk edememişti. Siyasi durum da oldukça karışıktı. Alemdar Mustafa Paşa'ya bağlı olan Moralı Ali Efendi, Behiç Efendi gibi kişiler birer birer idam edilmekteydi.⁴⁸⁵ Yeniçeriler asayişi sağlayacaklarına, Davutpaşa'dan hareketlerinde 5.000 nefer oldukları hâlde 14.000 nefer harcını bildiren defter verip devleti zarara da sokacaklardı.⁴⁸⁶

2.2.1. Yergöğü/Yerköy Civarındaki Harekât (Nisan 1809)

General Kutuzov, Fokşani'yi ele geçirmek için hareket ederken⁴⁸⁷ General Miloradoviç'e de Yerköy'ü alması emredilmişti. Belirtmek gerekir ki henüz ateşkesin devam ettiği ve Paskeviç'in İstanbul'da olduğu dönemde Rusçuk ayanlarından Ahmed Efendi, Yerköy'ünü Ruslara teslim etmek için General Miloradoviç ile müzakereler yürütmüştü.⁴⁸⁸ Olası bir Rus saldırısıyla Yerköy, Rusların eline geçebilirdi. Çünkü

⁴⁸¹ Yaycioglu, *a.g.e.*, s. 65-67.

⁴⁸² BOA, HAT. 1363/53798.

⁴⁸³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 96-97.

⁴⁸⁴ Işıklı, *a.g.t.*, s. 53.

⁴⁸⁵ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2844.

⁴⁸⁶ Ahmed Rasim, *Osmanlı Tarihi*, Cilt IV, 2000, Hikmet Neşriyat, s. 30 ; Rasim'den alınan bu bilgi *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde de geçmektedir. Bkz. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2844.

⁴⁸⁷ Fokşani İbrâil'in kuzeybatısında yer almaktadır.

⁴⁸⁸ Bu müzakerelerde Alemdar Mustafa Paşa'nın yardımcılarından Manuk Bey de önemli bir rol oynamıştır. Çalışmamızın kapsamı bakımından Manuk Bey'in harpteki rolünün ayrıntısına girilmeyecektir. Ancak bu aktör hakkında bkz. Stefania Costache, "From Rusçuk to Bessarabia: Manuk

Ahmed Efendi, bölgeyi Rusçuk'tan takviye etmeyeceğine dair söz vermişti. Bu sebeple de bölgenin savunması oldukça zayıftı. Ancak Bâbîâli'nin durumdan haberdar olmasıyla Ahmed Efendi⁴⁸⁹ Bükreş'e kaçmıştı.⁴⁹⁰ Bölgeye Hüsrev Mehmed Paşa'nın gelişi ile de Yerköy hemen takviye edilmeye ve tahkimatlar onarılmaya başlanmıştı. Bunun üzerine Miloradoviç, Yerköy'de Osmanlı hazırlıklarının yapıldığını General Prozorovskiy'e rapor etmiş ve şehre saldırı için emir almıştı. Miloradoviç, Osmanlı kuvvetlerini şaşırtmak için cebri yürüyüş⁴⁹¹ ile ilerlemiş; kuvvetlerini Albay Palitsin, Stavitskiy, Ushakov, Tolbukhin, Brimmer ve Lopukin komutasında altı görev gücüne bölmüştü. Bu güçlerden beşi Yerköy Kalesi'ne saldırıca; altıncısı da Osmanlı cephaneliklerinin bulunduğu Slobozia Kalesi'ni ele geçirecekti. Bu doğrultuda 5 Nisan'da beş görev gücü şehre ilerlemiş ve Yerköy etrafını koruyan Osmanlı tahkimatlarını ele geçirmişti. Ancak General Miloradoviç, istihkâm krokilerinin doğru olmadığını fark etmişti. Hendekler beklenilenden daha derindi ve bu yüzden merdivenler duvarın zirvesine ulaşamamıştı.⁴⁹² Bu esnada Osmanlı kuvvetleri, Rusçuk'tan nehir üzerinden takviye sağlamış ve Rusları yoğun bir ateşe maruz bırakmış,⁴⁹³ bu sebeple geri çekilme emredilmişti. Ruslar, geri çekilirken de kasabaların etrafındaki tahkimatları yıkmışlardı.

General Miloradoviç, Yerköy'de başarısız olurken⁴⁹⁴ Slobozia'daki durum ise daha başarılıydı. Lopukin'in görev gücü ve Heismar'ın maiyetindeki öncü birlikler kaleye ulaşmış, mevcut Osmanlı kuvvetlerini saf dışı etmiş, 27 top ve büyük cephanelikleri ele geçirmişti. Ayrıca Rus bataryaları Tuna kıyısında ilerlemiş ve Rusçuk'tan Slobozia'ya

---

Bey and the Career of an Ottoman-Russian Middleman at the Beginning of the 19th Century”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı 1, Temmuz 2017, s. 23-43 ; Silvert Malhasyan, Aysel Yıldız, “Bir Rahibin Kaleminden Alemdar Mustafa Paşa'nın Sarrafı Manuk Mirzayan Bey,” *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, C. III, Sayı 1, Temmuz 2017, s. 123-172 ; Yaycioglu, *a.g.e.*, s. 97-99.

⁴⁸⁹ Zikr edilen Ahmed Efendi, Alemdar Mustafa Paşa'nın kâhyası Köse Ahmed Efendi başka bir adla Köse Kethüda'dır.

⁴⁹⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 97.

⁴⁹¹ Cebri yürüyüş, bir yere kuvvet yetiştirmek veya düşmandan önce varmak için yapılan hızlı yürüyüş denir.

⁴⁹² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 97.

⁴⁹³ *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde de bu mevkide vuku bulan çatışmalardan ve Rusların bir Rusçuk ayanından yardım aldığından bahsedilmektedir. Bkz. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2844.

⁴⁹⁴ *Yayla İmâmî Risâlesi*'nde de Hüsrev Mehmed Paşa'nın Yerköy'de Ruslarla muharebeye giriştiği ve 2 bin Rus öldürerek Rusları mağlup ettiği yazmaktadır. *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 264.

takviye sağlayan iki Osmanlı filikasını da batırmıştı. Miloradoviç ise birçok top ele geçirmesine rağmen Yerköy'ü ele geçirmede başarısız olmuştu. Bir gece Yerköy önlerinde dinlenen Miloradoviç, ertesi gün Bükreş'e çekilmişti.⁴⁹⁵

Harita 6. Yergögü/Yerköy Saldırısı (Nisan 1809)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁴⁹⁶

Miloradoviç'in bu başarısız saldırısı, önemli bir kaynak olan Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi'nde ise muharebeyi Rusçuk'tan dürbünle izleyen bir kimse tarafından şu şekilde anlatılmıştır:⁴⁹⁷

⁴⁹⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 98 ; Yerköy ve İslâpozina (Slobozia) mahalindeki harekâta dair pek ayrıntı vermese de bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 84-85 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2614 ; *Câbî Tarihi*'nde ise Yerköy Muharebesi'nde birçok kelle, kulak, dil ele geçirildiği belirtilmektedir. *Câbî Tarihi*, s. 428

⁴⁹⁶ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 157 ; 1. Yergögü, 2. Slobozia Kalesi, 3. Tahkimatlar, 4. Şehrin harap olmuş etekleri 5. Ushakov 6. Tolbukhin 7. Stavitskiy 8. Brimmer 9. Palitsin 10. Saldırı sonrası toplanma alanları

“Önceki seferden beru Yergöy [Yergöğü] kalesi iyice tamir edilmişti. İki katlı meterislerde geçen yaz 26.000 asker vardı, İstanbul'dan da toplar ile beraber 900 topçu ve Kara Mustafa Ağa adlı seraskerleriyle birçok binbaşılar gelmişlerdi... Mustafa Paşa maddesi zuhur edince askerleri dağıtmağa başladılar, serasker de Filibe'ye gönderildi ve Yergöy kalelerinde yalnız ele gelir 600 asker ile Aydın Paşa ve 350 topçu kaldı. Ahmed Efendi, kalan bu topçuları da Trova'ya göndermek istedi ise de topçular, İstanbul'dan emir gelmeyince gitmeyeceklerini söylediler...

...Pazarertesi günü, sefer kararı verilmiş olduğu duyuldu.... Moskoflar, Bükreş'ten Karakova semtine sekiz polk sevk etmişlerdi (bir polk 1200-1900 kişiden ibarettir). Bunlar, dün sabah, saat 9'da ani olarak Yergöy'e hucûma geçmiş bir kısmı da dış meterislere girmiş ve top atmağa başlamışlardır... Biz de top sesleri duyunca, dürbünle bakarak Yergöy'ün hem Gümrük cihetinden hem de Staboğia semtinden bir polk tarafından muhasara edildiğini gördük. Bu esnada Boşnak Ağa'nın çıkardığı 1.000 kişi, kayıklarla iç-kale'ye vararak, iç-meterise dayatılmış merdivenlerden yukarı çıkmakta olan Moskofların üzerine atılmış, onları bir çeyrek kadar geri püskürtmüşlerse de Moskoflar az sonra Türkleri geri püskürtmüşlerdi. Bu çarpışmalar üç defa tekrarlandıktan sonra Türkler, yerli askerlerin de yetişmesi ile son bir hucûmla dışkale'yi de Moskofların elinden koparmışlardır. Cenk üç saat sürmüş ve nihayet, Stabozia'dan Moskoflara iki kazak süvari gelmiştir. Onların Stabozia'ya girebildiklerinin sebebi şudur ki oranın metin mevkilerinde yalnız otuz kişi vardı. Ahmed Efendi, kaçmak niyetinde olduğu için orasını kasten zayıflatmıştı. Cenk bittikten sonra bir de gördük ki Türkler Yergöy'den pek çok tüfenk, palaska, kılıç, çizme, dil ve kelle getirmeğe başladılar. İki binden fazla ölü vardı... Ölülerin içinde pek çok ufiçial (zabit) bulunduğu, ele geçirilen elbiselerden anlaşılmuştur, zira içlerinde üç dört ordine kroçe uniforması vardır... Konuşturulan bir esir: << Bin kişi hendeğe indik, ondört kişi ancak sağ kaldık, diğerleri hepsi de öldüler. Bir eve girdik, yalnız iki kişi kurtuldu, kalanın hepsi de öldü >> dedi. Düşman kuvveti 14.000 kişiden ibaretmış ve kaleye elle koymuş gibi gireceklerini zannetmişler, zira yanlarına yalnız beş günlük zahire almışlardı... Yergöy'e giren Moskoflara, Milarodaviç'in birinci yardımcısı olan general Uzakov kumanda ediyordu. Milarodaviç ise dışarıda bekliyordu... Kaleden salkım atışları başlayınca Moskofların buna dayanamadıkları gözümüzle gördük. Ölülerin çoğunda top gülleleri yaraları varmış...”

2.2.2. İbrâil Kalesi'nin İlk Kuşatması (Nisan-Mayıs 1809)

Böylece Ruslar, Yerköy'de yenilmişti. Öte yandan Fokşani'de konuşlanan General Kutuzov komutası altındaki ana kuvvetlerin de Rimnik Nehri üzerinden Martineşti'ye ilerlediği bu dönemde hava durumu da değişmiş, fırtına tüm gece devam etmişti. Martineşti'de kuvvetlerini toplamayı başaran Kutuzov, üç gün burada konaklamış ve 20 Nisan'da İbrâil'e ilerlemişti. General Prozorovskiy ve General Kutuzov'un maiyetindeki bu kuvvetler, sıcağın ve su yoksunluğundan tükenmiş olduklarından İbrâil'e ilerleyişleri yavaş olmuşsa da İbrâil'den 4 km uzaklıkta ordugâh kurmayı başarmışlardı. Ertesi gün Rus kuvvetleri, Osmanlı ileri karakol mevkilerine saldırmışlar

⁴⁹⁷ Georg Oğulukyan'ın Ruznamesi, s. 47-49 ; Bu anlatım tarafımızdan verilen anlatımı desteklemesi ve Rus ordusunun mevcudu ve durumu hakkında önemli bilgiler içerdiğinden içerikte kısaltmalar yapılarak aktarılmıştır.

ve kaleyi kuşatmışlardı. General Prozorovskiy kuvvetlerini üç kolorduya bölmüş; General Kamenskiy komutası altındaki 12 piyade taburu, 2 süvari taburu, 10 ağır ve 6 hafif koşulu topçu topundan oluşan I.Kolordu sağ yakada ilerlemiş; General Essen'in II.Kolordusu ve 8 piyade taburu, 2 süvari taburu, 10 ağır top ve 6 hafif koşulu topu sol yakada konuşlanmıştı. General Markov komutası altındaki III.Kolordu-14 piyade taburu, 6 süvari taburu, 10 ağır ve 10 hafif koşulu topu merkezde ilerlemişti. Her bir kolordu, Osmanlı toplarının eriminin dışında iki hatta sıralanmıştı. Karargâh, kuşatma topları ve istihkâm deposu ile General Markov'un kuvvetlerinin arkasında kurulmuştu. İki müfreze, Tuna geçişini koruma görevi verilmişti. - iki top ve iki taburluk birinci müfreze, Silistre yakınlarında Kalaraş'ta; iki top bir taburluk ikinci müfreze de Hırsova önünde konuşlanmıştı. 4 top ve üç taburluk destek kuvvet de Slobozia'da bulunmaktaydı. Bu kuvvetlere ek olarak bir bölük de Bükreş'te General Miloradoviç ile iletişim kurmak için Boze'ya ilerlemişti. Prozorovskiy, Osmanlı kuvvetlerini ayırmak için General Zass'a iki top, 100 Kazak ve üç tabur ile Tuna Nehri'ni geçmesini ve Maçin'e saldırmasını emretmişti. Galati'deki donanma da bu ilerleyişi destekleyecekti. Ancak Zass, maiyetindeki kuvvetlerle Maçin'e saldırmayı imkânsız bulmuş ve bu yüzden Prozorovskiy, ona kuvvetleriyle ana orduya katılmasını emretmişti. Bir tabur da Galati'yi korumak için kalmıştı.⁴⁹⁸

Ruslar, İbrâil'e geldiklerinde İbrâil girişlerinin iki sıra hendek ve iki sıra siperle çevrelendiğini görmüşlerdi. Osmanlı kuvvetleri tarafından birçok batarya da inşa edilmişti. Buradaki Osmanlı garnizonu, 12.000 neferden mürekkepti. General Prozorovskiy, kalenin teslimini talep etmişse de bu istek reddedilmişti.⁴⁹⁹ Bunun üzerine Ruslar, kaleyi tam bir kuşatma altına almak için hazırlıklara başlamışlardı. Öncelikle ordugâhlar arasında iletişimi sağlamak için tabyalar inşa edilmeye başlanmış, şehri bombalamak ve Osmanlı toplarını bastırmak için Osmanlı tahkimatlarından yaklaşık olarak 640-746 metre mesafede ağır ve hafif topçu bataryaları inşa edilmişti.

⁴⁹⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 99.

⁴⁹⁹ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2613 ; Ayrıca belirtme gereği vardır ki henüz 1806 yılı harekâtında Ruslar İsmâil'e gelmeden önce İbrâil'e ulaşmışlar ve dönemin İbrâil Nazırı Ahmed Paşa'dan kalenin teslimini talep etmiştiler. Ancak Ahmed Paşa Hotin, Bender ve Akkirman Kalelerinin kumandanları gibi davranmayacağını, kaleyi teslim etmeyeceğini bildirmişti. Bu dönemde İbrâil önündeki ciddi bir muharebe olmamıştı.

Osmanlı kuvvetlerinden yaklaşık olarak 853 metre mesafe içerisinde sağ kanada başka bir batarya daha inşa edilmişti.

Harita 7. İbrâil Kalesi'nin Kuşatılması (Nisan-Mayıs 1809)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁵⁰⁰

Osmanlı kuvvetleri tarafında ise İbrâil Muhafızı Erzurumî Seyyid Abdurrahmân Paşa başka bir adla Müfti Paşa, metris ve hendeklere tertip vermişti ve kaleyi savunmaya kararlıydı. Ancak Müfti Paşa, Rus kuvvetlerinin sayısal üstünlüğü⁵⁰¹ neticesinde yardım için Baba Paşa'ya başvurmuş; Baba Paşa da bu isteği kabul etmişti. Baba Paşa'nın yanı

⁵⁰⁰ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 160 ; 1. İbrâil Kalesi, 2. Osmanlı gemileri, 3. Rus gemileri, 4. 5 kuşatma ve 11 batarya topu , 5. 16 kuşatma ve 9 batarya topu, 6. 13 kuşatma ve 9 batarya topu, 7. Essen III, 8. Markov, 9. Kamenskiy I, 10. Rus gemileri, 11. 4 kuşatma ve 1 batarya topu.

⁵⁰¹ *Yayla İmâmî Risâlesi*'nde bu Rus gücü 40.000 olarak verilmektedir, devamındaki muharebelerde de 5.000 Rus'un öldürüldüğü, 500 nefer, iki general, birkaç binbaşı ve 20 adet topun da ele geçirildiği yazılmaktadır. *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 265.

sıra Deli Rüstem Ağa, Uzun Ağa, Hüseyin Ağa, Sarıklıoğlu, Ferhad Ağa, Deli Sülo,⁵⁰² İbrahim Edhem Efendi ve Nazır Ahmed Ağa da İbrâil kuşatmasında Osmanlı kuvvetlerinin parçalarıydı.

Taarruz, Osmanlı kuvvetlerine karşı ilerleyen üç taktik dörtgenle 1-2 Mayıs akşamı başlamıştı.⁵⁰³ 2 Mayıs'ta sabah saat 07.30'da başka bir Rus kuvveti de kaleye hücumla geçmiş, yaklaşık olarak yedi saat süren⁵⁰⁴ taarruzlarda 13 istihkâm subayından 1'i ölmüş ve 8'i de yaralanmıştı. Osmanlı kuvvetleri geri çekilmişse de Rus taktik dörtgenleri henüz siperlere ulaşmamıştı. Başka bir gün İbrâil Nazır Laz Ahmed Ağa, kalede düşman tarafından açılan her gedik hemen kapatıldıktan sonra İbrâil Muhafızını kalede bırakıp kendisi de piyade, süvari ve toplardan oluşan bir kuvvet ile kale dışına çıkmıştı. Vuku bulan çatışmalarda Ahmed Ağa, Ruslara önemli bir zaiyat vererek çekilmelerini sağlamıştı. Bu muharebede, İbrâil Nai'bi Ebe-zade İbrahim Edhem Efendi hayatını kaybetmişti.⁵⁰⁵

Kale kuşatmalarında kuşatılan taraf her ne kadar zor durumda kalsa da kuşatan tarafın üzerinde de bir baskı bulunur. Bu baskının temel sebepleri, kuşatan tarafın iaşesinin azalması ve müdafilerin alacağı bir takviyedir. Bu durum, cephe komutanı Prozorovskiy'i psikolojik açıdan olumsuz bir biçimde etkileyerek çaresiz bırakmıştır. Bu durumda yanında bulunan Kutuzov ona destek olmaya çalışmıştır.⁵⁰⁶

Cephe komutanı yapması gerekeni düşünürken neferler mevzilerinde sabit konumda kalmışlar ve geri çekilmemişlerdi. İbrâil önünde Rus zaiyatı, 2.229 ölü ve 2.550

⁵⁰² Baba Paşa'nın İbrâil cengine katılması hem *Câbî Tarihi*'nde hem de *Vekayi'-i Baba Paşa*'da geçmektedir. Bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 444-445 ; *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr.125-a, 125-b, 126-a,126-b; Ancak *Vekayi'-i Baba Paşa*'da, metinde anlatılmak istenen ceng İsmâil Kalesi'nin düşmesinden sonra olarak verilmiştir. Ancak Rus kaynaklarıyla karşılaştığımızda ve olayların içeriği göz önüne alındığında bu cengin İsmâil Kalesi'nin düşmesinden sonra olması mümkün değildir. Ruslar başarısız olan İbrâil taarruzundan sonra İsmâil'i kuşatacaklardır.

⁵⁰³ Bu taktik dörtgenlerin barındırdığı nefer sayıları, komuta heyetleri için Mikhailovsky-Danilevsky'nin eserinin 102-103 sayfalarına bakınız. ; Ayrıca Essen III de sol yakadan aldatma harekâtı başlatma talimatı almıştır.

⁵⁰⁴ HAT. 1001/42025 ; Bu belgede de Rusların 3.000'den fazla zaiyat verdiği belirtilmektedir. ; 29 Mayıs 1809 tarihli bir belgede de İbrâil'de üç kez muharebe olduğu, bu muharebelere kadınların dahi katıldığı, bir kadının bir Rus generalini öldürdüğü ve bu generalin kemerinden 700 altın çıktığı ifade edilmektedir. HAT. 1006/42198.

⁵⁰⁵ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2613-2614 ; Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2844 ; *Şânî-zâde Târihi*, Cilt I, s. 221-222.

⁵⁰⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 104 ; Rasim, *a.g.e.*, Cilt IV, s. 30.

yaralıydı. Ahmed Ağa'nın yaptığı saldırılar neticesinde hem Rus kuvvetleri gafil avlanmış hem de dinlenmeleri engellenmişti. Ayrıca daha önce İstanbul'a gönderilen Paskeviç de başından yaralanmıştı.⁵⁰⁷ Yergöğü ve İbrâil'deki toplam zaiyat, yaklaşık olarak 6.000 neferdir.⁵⁰⁸ İbrâil'deki başarısızlığın sebepleri ise şunlardı: İlki, Rus bataryalarının surlara zarar vermedeki başarısızlığı; ikincisi ise işaret fişeğinin çok erken ateşlenmesiydi. Taktik dörtgenler karanlık altında ilerlemeliydi. Aksi takdirde zifiri karanlık içerisinde saldırılar kaçınılmaz bir şekilde karmaşaya ve emre itaatsizliğe yol açardı.⁵⁰⁹ Son olarak da kalenin düşmesi için yeterli askerî güce sahip olunmamasıydı.⁵¹⁰

İbrâil'deki başarısızlık,⁵¹¹ General Prozorovskiy tarafından Çar I.Aleksandr'a iletilmişse de Çar tarafından kendisine güvenildiği belirtilmiş ve komutada kalmasına karar verilmişti. Prozorovskiy de İbrâil'deki durumdan sonra yeni bir harekât planı çizmişti. Buna göre Osmanlı kuvvetlerinin İsmâil ve Yerköy ile iletişimlerini kesmek için İbrâil'in etrafına siperler inşa edilecekti. İbrâil ele geçirildiğinde ve atlar ve büyükbaş hayvanlar için otlaklar sağlandıktan sonra ordu üç yerden Tuna Nehri'ni geçecek, General Miloradoviç'in kuvvetleri Tutrakan'a hareket edecek, ana kuvvetler İbrâil'i geçip, Maçin ve Silistre'ye ilerleyecek, General Markov'un kuvvetleri ise Galati'den İsmâil'i teslim zorlayacak Çatal Adası'nı, Tulça'yı ve İsakçı'yı almak için ilerleyecekti. Sadece bu bölgeler ele geçirildikten sonra Rus kuvvetleri Balkanlar'ın içlerine ilerleyebilirdi. Bu plana göre General Prozorovskiy, siperler/tahkimatlar inşa edilmesini emretmişse de bir hafta sonra toprakta derin siperler kazmanın imkânsız

⁵⁰⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 104 ; Yaralanan Paskeviç tedavi olmak için Yaş'a gitmiş, haziran ayının sonunda da Serbeşti'deki karargâha ulaşmıştı. Çaycıoğlu, *a.g.t.* s. 9 ; Çaycıoğlu ve Rasim adı geçen eserlerinde Rusların İbrâil önündeki zaiyatını yaklaşık 5.000 nefer olarak vermektedir. Rasim, *a.g.e.*, Cilt IV, s. 30.

⁵⁰⁸ *Vekayi-i Baba Paşa*'da sadece Baba Paşa'nın İbrâil cengi sonrası beş bin kelle ve dil aldığı ve İstanbul'a Varna İskelesi'nden 5 bin kelle ve dil ve 200 sergerde keferesi gönderildiği yazılmaktadır. Bkz. *Vekayi-i Baba Paşa...*, vr. 126-b ; Oğulukyan da 200 esirin İstanbul'a getirildiğini yazmaktadır. *Oğulukyanın Ruznamesi*, s. 52.

⁵⁰⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 104 ; Bu kuşatmaya dair çok ayrıntı vermese de bkz. *Şânî-zâde Târihi*, C. I, s. 221-223 ; Şirokorad kuşatmadaki Rus kuvvetini 8 bin, Osmanlı kuvvetini 12 bin olarak vermektedir. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 301.

⁵¹⁰ Şirokorad eserinde farklı bir içerik vermektedir. Buna göre Kutuzov'un kendisi İbrâil'e gelir fakat mevcut kuvvetlerle kaleyi ele geçiremeyeceğini Prozorovskiy'e iletir. Bunun üzerine Prozorovskiy İbrâil'e gelerek komutayı devralır. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 301.

⁵¹¹ Kutuzov da eşine yazdığı bir mektupta İbrâil'deki başarısızlıktan söz eder. *M. İ. Kutuzov...*, Belge N. 230.

olduğunu I.Aleksandr'a rapor ederek çalışmaları durdurmuştu. Bu sırada Avusturya ile Fransa arasında vuku bulan harp sebebiyle endişelenen I.Aleksandr, Osmanlı Devleti ile olan harbi de en kısa sürede bitirmeyi amaç ediniyordu. Bundan dolayıdır ki cephe komutanı Prozorovskiy, General Kutuzov, İstihkâm Şefi Garting, General Platov ve Topçu Komutanı Rezvyi'nin de dâhil olduğu Harp Konseyi'ni toplamış; konsey İbrâil kuşatmasının kaldırılmasına, Galati'den Tuna Nehri'nin geçilmesine, Rusçuk, Silistre ve Tutrakan'ı gözlemlemek için burada pozisyon alınmasına karar vermişti. General Essen komutasındaki destek kuvvetler de takviye almış ve General Miloradoviç'e de Yerköy ve Bükreş arasında kalması emredilmişti. General Markov'a ise Çatal Adası'nı ve Tulça'yı alması emredilmişti. Rus ordusu; 19 Mayıs'ta İbrâil'de kalmış, Sereta'da nehri geçmiş ve Serbeşti'de ordugâh kurmuştu. Ardından Galati'den köprü kurulu karşı yakaya geçilmişti.⁵¹² Bu dönemde Fransa'nın Viyana'yı ele geçirmesi de bundan sonraki harekâtın gidişatını etkileyen bir faktördü. Bu sebepler ile Rusların, Bâbîâli ile olan harbi sonlandırmak için ciddi adımlar atması gerekiyordu. Osmanlı tarafına bakıldığında ise Serdarı ekrem Yusuf Ziyâ Paşa, 23 Temmuz 1809 tarihinde Rumeli'ye doğru harekete geçmişti.⁵¹³ Rusların Tulça, Isakçı ve Maçın taraflarına hareket ettiği öğrenilmiş, ana ordunun bu tarafa gitmesi münasib görülmediğinden Çarhacı Sürûrî Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa, Tutrakan'a gönderilmişti.⁵¹⁴

Rus ordusu daha önce Mayıs-Temmuz aylarında Serbeşti'de konuşlanırken General Platov ve maiyetindeki Kazaklar birçok kez Osmanlı kuvvetleriyle çarpışmaya girişmişti. İsmâil'de olan General Lanjeron komutasındaki birliklere, bu dönemde herhangi bir saldırı yapılmamıştı. Rus ordusu, temel olarak önemli bir askerî eyleme girişmemişti. Rus harekâtlarının önemli bir kısmı Sırbistan'da vuku bulmaktaydı. Cephe komutanı Prozorovskiy'nin karşısında olan Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa'nın maiyetindeki ordunun mobilizasyonu devletin iç olaylarından dolayı gecikmişse de Yusuf Ziyâ Paşa, uzun bir müddet sonra Şumnu'da 40.000 kişilik ordusuna katılmış ancak Ruslara karşı taarruz etmemişti. Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın bu tarihteki faaliyetleri, Sırlara karşı

⁵¹² *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2629.

⁵¹³ *Vekayi'-i Baba Paşa*, s. 48 ; Ayrıca sefere gidecek Kapıkulu ocaklarının İstanbul'dan hareketi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "1224 (1809) Senesinde Rus Seferine Gidecek Olan Kapıkulu Ocaklarının İstanbul'dan Hareketleri Esnasında Teşrifat Mucibince Yapılan Merasim", *Belleten*, C. VII, S. 25, 1943, s. 101-111.

⁵¹⁴ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2629.

vuku bulacaktı. Ruslar, Sırları öncü birlik olarak görmekteydi. Osmanlı kuvvetleri ve Sırp kuvvetleri arasında önemli taarruzlar, Kladova'da meydana gelmişti. Kladova, stratejik açıdan önemli bir merkezdi.⁵¹⁵ Kladova'da (General Isaev komutasındaki kuvvetler) Rus zaiyatı 2.000 idi. Osmanlı kuvvetleri, Sırlara ve harekâtın başından beri Sırlara takviye sağlayan General Isaev komutasındaki kuvvetlere karşı önemli bir galibiyet almıştı.⁵¹⁶ Öyle ki bu galibiyet, İbrâil'deki başarısızlığından sonra General Prozorovskiy'nin daha da moralini bozmuştu. Ayrıca sağlık durumu da giderek kötüleşen Prozorovskiy, artık General Kutuzov'u kendi pozisyonu için gerçek bir tehdit olarak algılamaya başlamış ve iki komutanın arası bozulmuştu. Kutuzov, subaylar arasında çok daha popülerdi.⁵¹⁷ Bu yüzden Prozorovskiy, Kutuzov'un ordudan gönderilmesi için Çar I.Aleksandr'a başvurmuştu. I.Aleksandr da General Prozorovskiy'nin bu isteğini kabul etmiş; ilk olarak Kutuzov'u Memleketeyn'de bulunan destek kuvvetlerin komutanlığına getiren bir emir yazmıştı.⁵¹⁸ Fakat daha sonra Litvanya Askerî Valisi olan General Rimskiy-Korsakov'un emekli olduğunu belirterek Kutuzov'u Litvanya'ya atayan başka bir yazı daha göndermişti. Kutuzov'un rütbe olarak yükselmesi korkusuyla General Prozorovskiy, Kutuzov'un Litvanya'ya tayinini ve ordudan tamamiyle gönderilmesini istemişti.⁵¹⁹ Böylece Çar I.Aleksandr'ın en önemli komutanlarından biri komutadan gönderiliyorsa da iki yıl sonra cepheye geri dönecek ve bu uzun harbi sonlandıracaktı. General Kutuzov'un ayrılışından sonra Prozorovskiy'nin sağlık durumu da oldukça kötüleşmişti. Kendisi at sürecek durumda değildi, zar zor yürüyordu. Bundan dolayı Avusturya'ya karşı Rus kuvvetlerinin komutanlığını yapan Prens Golitsin'e kendi konumunu bırakmak istediğini I.Aleksandr'a iletmişti. Ancak Çar I.Aleksandr, sağlık durumunun kötüleşmesi

⁵¹⁵ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIII, 1908, s.724.

⁵¹⁶ Sırlarla olan faaliyetler için ayrıca bkz. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIII, 1908, s. 724-726 ; Mikhailovskiy-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 109-112.

⁵¹⁷ 1768-1774 ve 1787-1792 Osmanlı-Rus Harpleri'nde ve 1805 Austerlitz Harbi'nde ikisi ciddi olmak üzere üç kere yaralanma geçiren Kutuzov, sağ çıkılmasının zor olduğu düşünülen ameliyatlardan sağ çıkmıştır. Bu durum neferler arasında muhakkak prestijini artırmıştır. Bu konu için Kolektif yazar grubu, *a.g.m.*'e bakınız.

⁵¹⁸ Kutuzov'un yedek birlikleri komuta etmesi konusunda bkz. *M. İ. Kutuzov Sbornik...*, 271-272 nolu belgeler.

⁵¹⁹ Mikhailovskiy-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 112 ; Kutuzov'un askerî vali olarak atanması hakkında *M. İ. Kutuzov Sbornik...*, 273 belgeye bkz. ; Çaycıoğlu belirtilen doktora tezinde cepheden gönderilen kişinin Prozorovskiy'nin olduğunu belirtmişse de bu veri yanlıştır, gönderilen kişi Kutuzov'dur. Çaycıoğlu, *a.g.t.*, s. 9.

durumunda Prens Bagration'ı, Prozorovskiy'nin konumuna geçmesi için göndermişti.⁵²⁰ Prozorovskiy'nin durumu iyileşirse ordunun komutasına devam edecekti. Aynı zamanda I.Aleksandr, Prozorovskiy'e, General Bagration'ı cephe komutanlığına getiren gizli bir emir de göndermişti. Ağustos ayının ilk haftası içerisinde Galati'ye ulaşan Bagration'a Prozorovskiy, Kutuzov'un ana kuvvetlerinin komutasını vermişti.⁵²¹ Bu esnada Rus ordusu Serbeşti'de ordugâh kurmuş ve Galati'den Tuna Nehri'ni geçmişti. Köprü zaten 26 Temmuz'da inşa edilmişti. Nehrin sağ yakası da Ruslar için başka bir zorluktu.

General Prozorovskiy, nehir kıyısında büyüyen yüksek kamışları kesmek ve bataklığı geçişe uygun hâle getirmek için yapılan çalışmaları hızlandırmıştı. Bu sırada Osmanlı kuvvetleri de Rus hazırlıklarını gözlemlemiş ve daha önce bahsedilen Çarhacı Sürûrî Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa'nın kuvvetleri, Isakçı ve Maçın arasından harekete geçmişti.⁵²² Ayrıca Muhtar Paşa da 8 bin piyade ve süvari Arnavut neferiyle *Ordu-yı Hümayûn*'a gelmiş, maiyetine İsmail Paşa da katılarak Pazarcık'taki düşman üzerine gönderilmişti.⁵²³ Prozorovskiy ise ordu için yeni bir muharebe düzeni çizmiş; kuvvetlerini destek kuvvetler ve ana ordu olmak üzere iki kısma ayırmıştı. General Essen; General Lanjeron'dan 30 ağır, 19 koşulu topçu, 4 Pandur Alayı, 13 Kazak Alayı, 37 süvari taburu ve 63 tabur içeren destek kuvvetlerin komutasını almıştı. Destek kuvvetler 4 müfrezeden oluşuyordu. İsmâil'de Voinov'un 1.müfrezesi, İbrâil'de Vyazemskiy'nin 2.müfrezesi, Küçük Eflak'ta Isaev kumandasında 3.müfreze ve Eflak'ta da General Lanjeron komutasında 4.müfreze bulunuyordu. Ana ordu ise iki kısma ayrılmıştı. Biri Tuna Nehri'nin geçisi için hazırlanmıştı, diğeri de Eflak'ta kalacaktı.

⁵²⁰ Şirokorad, Bagration'un Tuna'ya gönderilmesinin temel sebebini zaten evli olan Bagration'un 1807 yılında Çar'ın kız kardeşi Yekaterina Pavlovna'yla ilişki içerisinde olmasına bağlamaktadır. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 302 ; Ayrıca 1809 yılının Haziranı'nda Çar'ın eşi, Baden Düşesi annesine, Yekaterina'nın Prens Bagration ile yakın ilişki içerisinde olduğunu da yazmıştı. Alexander Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army: Life and Military Career of General Prince Peter Bagration, 1765-1812*, Florida State University, 2003, PhD Thesis., s. 480.

⁵²¹ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 671.

⁵²² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 113.

⁵²³ Cevdet, *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2630.

Tablo 1. Tuna Nehri'ni Gezecek Olan Güçler⁵²⁴

Ünite	Taburlar	Süvari Taburları	Kazak Alayı	Mühendis Bölüğü
Harting'in Müfrezesi	3	-	1/2	-
Zass'ın Kolordusu	12	15	1	1
Platov'un Kolordusu	6	15	9	1/2
Markov'un Kolordusu	8	5	-	-
Miloradoviç'in Kolordusu	12	15	-	-
Toplam	41	50	10 1/2	1 1/2

Eflak'ta Kalacak olan güçler⁵²⁵

1. Essen'in Kolordusu: 12 tabur, 10 süvari taburu, 16 top ve 1/2 mühendis bölüğünden oluşuyordu. Essen'e, Boze'nin alınması ile destek kuvvetler ve ana ordu arasında kuvvetlerini ilerletmesi emredilmişti. Taarruz durumunda ya İbrâil'deki Prens Vyazemskiy'i ya da Bükreş'teki Lanjeron'u takviye edecekti.
2. Kolyubakin'nin müfrezesi: 9 tabur, 5 süvari taburu, 25 top, 2 Kazak Alayı ve 1/2 mühendis bölüğünden oluşuyordu. Kolubiakin'e, Galati'de kalması emredilmişti.

Harekât süresince Rus komuta heyetindeki kişilerin birbirleriyle olan etkileşimleri, harbin gidişatını etkileyen bir faktör olarak karşımıza çıkmakta idi. Dönemin cephe komutanı Prozorovskiy, Bagration'un gelecekte kazanabileceği başarılarla neferlerin gözünde kendisini ayırt edilebilecek bir duruma getirme korkusu yaşadığı ve kendi pozisyonuna bir rakip olarak gördüğü için Essen ve Kolubiakin'in kuvvetlerini komuta etmesi için onu Boze'ye göndermiş, böylece Çar tarafından taarruzu başlatmak için gönderilen Bagration, Prozorovskiy tarafından saf dışı edilmişti.⁵²⁶

Askerî duruma tekrardan dönüldüğünde ise harekât için her şeyin hazır olmasına rağmen General Prozorovskiy, orduyu hareket ettirmemişti. Bu hareketsizliğin sebebi olarak sağlık durumunun elverişsiz olduğunu öne süren Prozorovskiy, takvim yaprakları

⁵²⁴ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 113.

⁵²⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 113-114.

⁵²⁶ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 489.

8 Ağustos'u gösterdiğinde kuvvetlerini ilerletmişti. Rus kuvvetleri⁵²⁷ Tulça'dan karşıya geçmek için köprü kurmuşsa da Pehlivan İbrahim Ağa'nın 850 neferiyle buradaki mukavemeti üzerine geri çekilmişti. Buradaki Osmanlı kuvvetinden 300 miktarı sağ ve yaralı kalmışsa da geri kalanı hayatını kaybetmişti. Rus tarafında ise 8 bin miktarı kurtulmuş, gerisi öldürülmüş ve 24 top ele geçirilmişti. Bu esnada Konakçı İsmail Paşa da maiyetindeki neferlerle İsmail Kalesi'ne ulaşmıştı.⁵²⁸ Ayrıca Pehlivan İbrahim Ağa, burada 200 esir de ele geçirmişti. Ancak daha sonra bu mevkide Pehlivan İbrahim Ağa'nın yerini Yılıkoğlu almıştı.⁵²⁹ Yılıkoğlu'nun⁵³⁰ maiyetindeki kuvvetler, bu bölgedeki direnci devam ettirememiş; Isakçı ve Tulça kaleleri Ruslarca ele geçirilmişti. Ruslar, Isakçı'da 7 top, Tulça'da da 25 büyük top ele geçirmişlerdi. Böylece Osmanlı kuvvetlerinin İsmâil Kalesi ile iletişimi de kesilmişti. İsmâil'i kuşatan General Voinov'a da kaleyi ablukaya alması emredilmişti. Bu sırada General Platov da Babadağ'ı ele geçirmişti. Prozorovskiy ise 18 Ağustos'ta zikr edilen güçlere katılmış ve üç gün sonra Maçın yakınlarında hayatını kaybetmişti. Prozorovskiy'nin ölümünden sonra Çar I.Aleksandr, orduya üç gün yas tutulmasını emretmişti.⁵³¹ Kutuzov ile beraber en fazla süre cephe komutanlığı görevinde bulunan Prozorovskiy komutasındaki ordu, diğer komutanlara göre daha az başarı sağlamıştı. Bu dönemdeki en önemli olay, İbrail Kalesi'ndeki başarısızlıktı.

General Bagration ise Boze'ya ulaştıktan birkaç gün sonra Prozorovskiy'nin ölüm haberini almış ve Ağustos ayının son günlerinde Prozorovskiy'nin karargâhına varmıştı. Prozorovskiy'nin bıraktığı arşivi incelerken I.Aleksandr'ın Bâbîâli'ye karşı taarruz harekâtını başlatma talimatlarını ve kendisini ordunun komutanlığına atayan emri

⁵²⁷ *Câbî Tarihi*'nde bu güç 24 bin olarak verilmiş idi. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 526 ; *Yayla İmâmî Risâlesi*'nde ise bu güç 100.000 verilmiştir. *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 267.

⁵²⁸ *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 526 ; *Câbî Tarihi*'nde buradaki mukavemette 850 Osmanlı neferinden 300'ünün sağ ve yaralı olduğu, geri kalanının ise öldüğü belirtilirken; Rus ordusunda ise 24 bin neferden 8 binin kurtulduğu geri kalanının helâk olduğu belirtilmektedir.

⁵²⁹ Burada Ruslar geri çekildikten sonra Yılıkoğlu'nun bu mevkiyi kendisinin savunabileceği, Baba Paşa'nın da Rusçuk'a gönderilmesi yönündeki uğraşları Baba Paşa'nın tüm engellemelerine rağmen başarılı olmuş ve bir süre sonra Ruslar Kuzgun, Tulça, Isakçı'yı ele geçirmişti. *Vekayi-i Baba Paşa..*, vr.131-a-b,132-a.

⁵³⁰ Bazı Osmanlı kaynaklarında örneğin *Câbî Tarihi*'nde, bir mevkideki mağlubiyet anlatılırken, Yılıkoğlu'nun yardıma gelmediği için yenilgiyle karşılaşıldığı, Yılıkoğlu'nun askerinin aylıklarını ve zahiresini Rusların karşıladığı yönünde sözlerin çıktığı belirtilmiştir. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 540-541.

⁵³¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 114 ; Prozorovskiy, 21 Ağustos saat 5.00'da ölmüştür. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 680.

bulmuştu.⁵³² Çar, Tuna Nehri'nin hemen geçilmesinin önemli olduğunu ve her dakikanın değerli olduğunu, kendisinden haberler beklediğini yazıyordu.⁵³³ Cephe komutanlığına getirilen Bagration'un, harekât bölgesine yayılmış yaklaşık 50.000 neferden oluşan bir ordusu bulunmaktaydı. Bagration'un cephe komutanı olması, neferler arasında büyük bir keyifle karşılanmıştı.⁵³⁴ Çar'ın direktiflerine uyan General Bagration, Tuna Nehri'nin geçilmesininin zorunlu olduğuna inanıyordu. Bu amaçla Maçin ve Hırsova'yı almak istemiş; bu doğrultuda Platov'a, Hırsova'ya ilerlemesini ve bu kaleyi almasını emretmişti. Bagration'un kendisi de Maçin'e gitmiş ve 26 Ağustos'ta General Markov'un kuvvetleriyle⁵³⁵ burayı kuşatmıştı. Geriye kalan kuvvetler de İbrâil ile Osmanlı kuvvetlerinin iletişimleri kesmek ve batarya inşa etmek için hazırlık yapmaktalardı. Bagration'un böyle bir harekât planı yapmasında, ordunun iâşesini, ele geçireceği kalelerden sağlanmasının mümkün olduğunu düşünmesi etkili olmuştur. Ayrıca bu kalelerin işgal edilmesi, daha sonra Aşağı Tuna olarak nitelenen Rusçuk, Razgrad, Silistre ve Şumnu mevkilerinin de ele geçirilmesine de olanak sağlayacaktır. Bu sebeplerle Maçin Kalesi'nin kuşatılması kapsamında, 27 Ağustos'ta 6 top bataryasının Tuna yakınlarında Rusların sağ kanadına inşa edilmesinin yanı sıra 27-28 Ağustos akşamı Osmanlı hatlarına paralel bir şekilde üç batarya ile tahkimatlar inşa edilmişti. Bataryalardan birisinde 4 ağır top, diğerinde 2 havan, üçüncüsünde de 10 top bulunmaktaydı.⁵³⁶

Osmanlı kuvvetleri Rusların hazırlıklarını izlemişseler de saldırmamışlardı. 28 Ağustos'ta ise kalenin bombalanmasına başlanmış, ertesi akşam da sağ kanada başka bir batarya daha inşa edilmişti. Bu esnada mevcut bataryalar, Osmanlı burçlarını ve bataryalarını yıkmış; baruthane patlamıştı. Ayrıca bir Rus donanması da nehirden şehri bombalamıştı. Maçin Kalesi'ndeki Osmanlı kuvveti, 400 nefer ve 13 top gücündeydi.⁵³⁷

⁵³² Bagration'un cephe komutanlığına getirilişi için bkz. *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah (Sbornik Dokumentov)* [Türkçesi: *Bagration Tuna Knezliklerinde (Evrak Derlemesi)*], Ed. N. V. Berezneakov, V. A. Bogdanova, Kişinyov 1949, Belge N. 1, 2 ve 3.

⁵³³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 115 ; Çar I.Aleksandr'ın ağzından yazılan bu cümleler belirtilen evrak derlemesinde de geçmektedir. Bkz. *Bagration v Dunayskikh...*, Belge N. 3.

⁵³⁴ Bagration, Osmanlı kroniklerine Bağratiyon, Bakradyok, Bekradyo gibi farklı biçimlerde geçmektedir.

⁵³⁵ Markov'un müfrezesinde 5 bin nefer, 20 batarya, 6 seyyar top, 2 havan ve bir adet kuşatma topu vardı. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 303.

⁵³⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 115-116.

⁵³⁷ Şirokorad buradaki Osmanlı garnizonunun sayısını 600, ele geçirilen nefer sayısını 338 olarak vermiştir. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 303.

Rus kuvvetlerine karşı direnç sağlayamayan buradaki Osmanlı kuvveti, karmaşa içerisindeydi. Öyle ki kısa süren müzakerelerden sonra 29 Ağustos akşamı şartsız teslim olunmuştu. Bu, Osmanlı kuvvetlerinin ilk şartsız teslimiydi. Ruslar burada 338 nefer, 13 top ve 1.500 top güllesi ele geçirmişlerdi. Kayıpları ise 200 ölü ve yaralıydı.⁵³⁸ Aynı zamanda General Platov da Hırsova Kalesi'ni kuşatmış ve kaleyi bombalamıştı. 31 Ağustos'ta kaledeki kuvvetler, serbetçe kaleden çıkabilmeleri şartıyla teslim olmayı kabul etmişse de General Bagration, kalenin şartsız teslim alınmasını istediği için bu teklif reddedilmişti. Ardından kale, teslim edilene kadar üç gün boyunca tekrardan bombalanmaya başlanmış ve kale teslim olmuştu. Ruslar burada da 30 top, 400 yeniçeri olmak üzere 1.000 adam ele geçirmişti.⁵³⁹ Ardından Platov'un maiyetindeki Kazaklar herhangi bir direnç ile karşılaşmadan Karadeniz kıyılarına ulaşmıştı.

Hırsova, Memleketeyn'deki kuvvetler ile sağ yakadaki ordu arasında direkt bir iletişim sağlayacağı için Rusların temel odağıydı. Maçın ve Hırsova'nın ele geçirilmesiyle Köstence de artık ele geçirilebilir, Boğazköy de takviye edilebilirdi. Bu iki mevkinin ele geçirilmesinden sonra⁵⁴⁰ General Markov'un kolordusuna ve donanmaya, Hırsova'ya hareket etmeleri ve burada General Platov'a katılmaları emredildi. General Miloradoviç de Hırsova'ya dönecek ve ana kuvvetlere katılacak; General Kamensky ise Çatal Adası'nı, Tulça, Isakçı ve Babadağ'a sevk edilecekti. İsmâil'deki kuvvetlerin komutanlığını yapan General Voinov da kumandayı General Zass'a devretmişti. Bagration, İbrâil'deki Osmanlı kuvvetlerinden sağ yakayı korumak için Maçın'de 750 Kazak, 2 süvari taburu ve 3 tabur görevlendirdi. 5 Eylül'de Hırsova'ya ulaşan General Bagration, 1799 İtalya Seferi boyunca rekabet içerisinde olduğu General Miloradoviç ile aralarındaki eski çatışmaları unutacaklarına dair birbirlerine söz vermişlerse de bu durum çok uzun sürmeyecekti.⁵⁴¹

Yaklaşık 25.000 neferlik ordusunu üç kolorduya bölen General Bagration komutasındaki ordu şu birliklerden mürekkepti.

⁵³⁸ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 492, 494 ; Lanjeron ise 328 kişi, 13 top, 500 tüfek, 1.200 tabanca, 80,000 top güllesi ve sayısız mühimmatın ele geçirildiğini belirtmektedir. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 681.

⁵³⁹ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 495 ; *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 9.

⁵⁴⁰ Maçın ve Hırsova'nın ele geçirilmesi için *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 6, 7 ve 8, 9 ve 10-; Lanjeron'nun notlarında okumak için ise Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, s. 680-687.

⁵⁴¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 116-117.

Tablo 2. General Bagration Komutasındaki Ordu

Ünite	Tabur	Süvari Taburu	Top	Mühendis Bölüğü	Kazak Alayları
I.Kolordu,Miloradoviç	10	15	21	1/2	3
II. Kolordu, Platov	13	20	24	1	8
III. Kolordu, Markov	8	10	14	-	1
Toplam	31	45	59	1 1/2	12

2.2.3. Rasvat (Rasova) Muharebesi (Eylül 1809)

Rus kuvvetleri Tulça, Isakçı, Hırsova ve Maçın'ı ele geçirerek ilerleyişlerine devam ederken General Platov'un öncü birlikleri, Şumnu'da yaklaşık 50.000 neferlik bir ordu ve (Rasova) Rasvat'ta da 5.000 kişilik bir Osmanlı kuvvetinin mevcut olduğunu saptamıştı. Eylül ayının başlarında Ruslar, Hüsrev Mehmed Paşa ve Pehlivan İbrahim Ağa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Rus kuvvetlerine karşı saldırıya geçeceğini düşünüyordu. Bundan dolayı Hırsova'da General Markov ve General Platov'un kolorduları birleştirilmiş ve daha önce Prozorovskiy'nin Bükreş'ten Galati'ye gönderdiği General Miloradoviç geri çağırılmıştı. General Kamenskiy ise daha önce Ruslara terk edilen Tulça ve Isakçı'ya ek olarak Babadağ ile Çatal Adası'nın işgaline sevk edilmişti.⁵⁴² 5 Eylül'e kadar Hırsova'da güçlerini toplayan Bagration, yaklaşık 25.000 kişilik ordusunu General Miloradoviç, General Markov ve General Platov komutasında üçe bölmüştü.⁵⁴³ Bagration, 7 Eylül'de farklı rotalarda ilerleyen kolorduları ile Silistre'ye ilerlemişti. Tüm bu zamanlarda Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa komutasındaki ana Osmanlı ordusu 2 Eylül'de, Yerköy, Yaş ve Bükreş'e taarruz için en uygun üs olarak gördüğü Rusçuk'ta konuşlanmaktaydı.⁵⁴⁴ Ancak Yusuf Ziyâ Paşa, 7 Eylül'de Bagration'un Hırsova'dan Silistre'ye hareket ettiğini duymuş ve bunun üzerine bu ilerleyişi durdurmak için Hüsrev Mehmed Paşa komutasında 8.000 neferi görevlendirmişti. Öte yandan Bagration, Bükreş'teki Rus kuvvetlerinin komutanlığını

⁵⁴² Tulça ve Isakçı, Yılıkoğlu'nun faaliyetleri neticesinde kaybedilmişti. Ardından Ruslar İbrail Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra Baba Paşa'nın vatan olarak adlandırdığı Kuzgun'u 30 Ekim'de ele geçireceklerdir. Tulça ve Isakçı'nın kaybedilişi Kuzgun'un da kaybedilmesine sebep olacaktır. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXV, 1908, s. 416 ; *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 131-b,132-a.

⁵⁴³ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 497-498.

⁵⁴⁴ Çelik, *Şeyhü'l Vüzera...*, s. 85.

yapan General Lanjeron'a, Osmanlı saldırıları için hazırlık yapmalarını emretmişti. Hırsova'dan ilerleyişte Bagration, kuvvetlerini üçe bölmüştü. Miloradoviç Boğazköy'e;⁵⁴⁵ Platov Caraş'a; Markov da Köstence'ye hareket etmişti. Öncü birliklerin kumandanlığını yapan Denisov, 9 Eylül'de Osmanlı devriyeleriyle çarpışmaya girişmiş ve sorguya çekecek birkaç nefer ele geçirmişti. Bagration ise Hüsrev Paşa'nın Rasvat'ta (Rasova) konuşlandığının haberini almıştı. Ayrıca sayıca az bir Osmanlı kuvveti de Köstence'ye gönderilmişti. Burada 2.000 neferden oluşan bir kuvvet bulunmaktaydı.⁵⁴⁶ Eylül ayının başlarında Platov, Köstence'ye yaklaşmış ve teslim olunulmasını talep etmişti. Bu talebe ateş ile cevap verilmesinden⁵⁴⁷ sonra Bagration, şehri bombalamak için bataryalar inşa edilmesini emretti. Bu hazırlıkların yapıldığını gören Osmanlılar ise müzakereleri başlatmış ancak teslim olmayı reddetmişlerdi. Uzun süren görüşmelerden sonra General Bagration, silahlarını Rusya'ya karşı çevirmemeleri şartıyla onların Varna'ya gitmelerine izin vermeyi kabul etmişti. Bagration, Osmanlı garnizonunun geçişini müzakere ederek ağır bir zaiyata sebep olabilecek bu iyi tahkim edilmiş mevkiye yönelik bir taarruzdan kaçınmak istemişti.⁵⁴⁸ Köstence'nin ele geçirilmesinden sonra Bagration; burada az sayıda kuvvet bırakmış, General Markov'u Caraş'a yönlendirmiş ve kendisi de Boğazköy'e General Platov'un kolordusuyla ilerlemişti. Bagration, 14 Eylül'de Boğazköy'e ulaşmış ve burada General Miloradoviç'e katılmıştı. General Miloradoviç'in aldığı istihbarata göre Hüsrev Mehmed Paşa, Silistre'ye Rus ilerleyişini engelleme niyetiyle Rasvat (Rasova)⁵⁴⁹ yakınında tahkim edilmiş bir yerde 12.000 nefer⁵⁵⁰ ile ordugâh kurmuştu.

⁵⁴⁵ Bükreş'ten Köstence'ye giden yol üstünde Tuna Nehri'nin kıyısında yer almaktadır.

⁵⁴⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 117; Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 687-88.

⁵⁴⁷ 1.000 kişiden oluşan bir Osmanlı kuvveti saldırıya geçmişse de bu kuvvet Kazaklar tarafından püskürtülmüştü. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 687.

⁵⁴⁸ Buraya yapılacak olası bir taarruzda yaklaşık 1.500 nefer kaybedebilirdi. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 688-689 ; Maçın ve Hırsova'dan sonra Bagration Köstence'nin kolay ele geçirileceğini düşünmüştü. Bu mevkinin ele geçirilişini okumak için Lanjeron, *RS*, T. CXXXIV, 1908, s. 687-690.

⁵⁴⁹ İngilizce çalışmalarda Rassevat olarak geçen bu mevkinin Türkçe literatürdeki bazı çalışmalarda Rasvan, Resvan ve Rossevat olarak da geçtiği görülmüştür. ; 1810 yılı muharebeleri için Buturlin'in eserinde çok fazla ayrıntı verilmemişse de bkz. Dmitry Buturlin, *Kartina Voyni Rossii s Turtsiyey v Tsarstvovaniye İmpetriytsı Yekaterini II i İmpetrora Aleksandra I.* (Türkçesi: *İmparator I. Aleksandr ve İmparatoriçe II. Yekaterina Hükümdarlığı Boyunca Rusya ve Türkiye Arasındaki Savaşın Bir Resmi*), Çast' II, S.Petersburg 1829, s. 79-129.

⁵⁵⁰ Bagration ilk başta Rasvat'ta yaklaşık 3.000 neferin bulunduğunu tahmin ediyordu. Fakat ele geçirdiği neferler Hüsrev Mehmed Paşa komutasında 12.000 nefer civarında bir kuvvet olduğunu söylemişlerdi. Şirokorad da Voskoboynikov da 12 bine refer etmektedir. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 303, Voskoboynikov, *a.g.t.*,

Ertesi gün Bagration, Osmanlı kuvvetlerine taarruza karar vermişti. General Miloradoviç, Hüsrev Mehmed Paşa'nın ordugâhına doğru Tuna boyunca yolda hareket etmiş; General Platov, Osmanlı kuvvetlerinin sağ yakasını kuşatmak için sol yakada ilerlemişti. Miloradoviç, 15-16 Eylül akşamı boyunca Osmanlı kuvvetlerine yaklaşmış; Platov ise Cocirlen'de durmuştu. Bagration'un bu ilerleyişini fark etmeyen Osmanlı kuvvetlerine karşı yapılan plan şöyle idi: 6 Kazak Alayı ile General Denisov, Osmanlı kuvvetlerini kuşatmak ve onların geri çekilişlerini önlemek için gönderilmişti. Miloradoviç'in komutasındaki birlikler iki safta ilerlemişti. Birinci saf Tsukata komutasında, ikincisi de Umanetz komutasında idi. Bu iki safta 6 ve 4 tane olmak üzere toplamda 10 tane koşulu topçu bulunmaktaydı. General Platov'un kolordusu, merkezde 3 piyade taktik dörtgeni, kanatlarda 2 süvari taktik dörtgeni olmak üzere 5 taktik dörtgene ayrılmıştı.⁵⁵¹ Ancak bu kuvvetlerin Osmanlı kuvvetleri tarafından fark edilmesiyle Ruslar kuşatılmıştı. Bunun üzerine ön safta olan General Miloradoviç önderliğinde taarruzlar gerçekleştirilmiş ve Rus ordusunun sağ kanadı böylece korunmuştu. Ardından Miloradoviç, bataryalarını tepelerin zirvelerine yönlendirerek buradan Osmanlı kuvvetlerine ateş açılmasını emretmişti. Bu esnada Platov, Miloradoviç, Troubetskoy, Repninskiy, Bakhmetyev ve Denisov cephe hattı boyunca taarruza geçmiş ve Osmanlı ordusunu kuşatmıştı. Bu durum altında Hüsrev Mehmed Paşa, toplarını ve ordugâhını bırakarak Silistre'ye doğru geri çekilmeyi emretmişti. Devamında da Rus kuvvetleri tarafından takip edilen Osmanlı kuvvetleri ayrılmak zorunda kalmış, bir kısım kuvvet Silistre'ye hareket ederken diğer bir kısmı da Kuzgun'a hareket etmişti.

General Lanjeron, muharebe hakkında notlarında Osmanlı ordusunun komutanlarının; itaat hakkında hiçbir şey bilmediklerini, ortak stratejilerinin olmadığını, kendilerini otoritede eşit olarak gördüklerini belirtmektedir.⁵⁵² Muharebe sonrası Osmanlı

---

s. 131; Lanjeron ise 7.000 nefer ve 14 topun bulunduğunu belirtmektedir. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 691.

⁵⁵¹ Bu taktik dörtgenler hakkında daha fazla bilgi için bkz. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 119-120.

⁵⁵² Bagration'un Senatör Kushnikov'a 16 Eylül tarihli yazısından anlaşılana göre, bu komutanlar Serasker Gorzev Paşa yani Hüsrev Paşa, İlig-Oğly yani Yılıkoğlu, Alim Giray yani Selim Giray, Yagur Hasan yani Gavur Hasan'dır. Ayrıca Tulum-Oğlu adındaki bir kişiden de bahsedilmektedir. ; *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 11.

kuvvetlerinin kaçışını anlatırken ise atı olan herkesin Osmanlı kuvvetlerini kovaladığını, onları biçip öldürdüğünü ve bu kovalamanın bir tür spora benzediğini belirtmektedir.⁵⁵³

Harita 8. Rasvat (Rasova) Muharebesi (16 Eylül 1809)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁵⁵⁴

Zikr edilen olay ile Hüsrev Mehmed Paşa'nın ordusu, kati surette mağlup edilmiş olmakla beraber Ruslar; 600'den fazla nefer, 7 top ve Hüsrev Mehmed Paşa'nınki de dahil olmak üzere 30 sancak ele geçirmişlerdir. Rus kayıpları ise yaklaşık 30 ölü ve 109 yaralıdır. Osmanlı kuvvetlerinin zaiyatı ise yaralı sayısı bilinmemekle beraber ölü sayısı

⁵⁵³ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 691-694.

⁵⁵⁴ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 203 ; 1.Rasvat, 2.Miloradoviç 3.Ulanius 4.Tsukato 5.Diğer Rus güçleri, 6. Denisov, 7. Lisaneviç, 8. Bakhmetyev, 9. Platov, 10. Troubetskoy, 11. Repninskiy 12. Pahlen, 13. Tuna.

2.000'den fazladır.⁵⁵⁵ Rasvat Muharebesi vuku bulmadan önce Osmanlı ordusunun amacı, Ruslar Tuna Nehri'nin sağ kıyısına geçmiş olduklarından bir kısım kuvveti Rusçuk'tan Yerköy'e geçirerek mevcut Rus kuvvetlerini kuşatmaktı. Ancak Hüsrev Mehmed Paşa komutasındaki bu kuvvetlerin Rasvat'ta yenilmesi, Rusların Silistre'yi kuşatmalarına olanak sağladı.⁵⁵⁶ Rasvat mağlubiyeti sonrasında Hüsrev Paşa, elinden gelen gayreti sarf ettiğini ancak düşmanın sayısal üstünlüğü ve ordunun içerisinde bulunduğu zor şartlar nedeniyle yenilgiye uğradığını mahçup bir üslupla dile getirerek Bâbiâli'den af dilemiştir.⁵⁵⁷ Rasvat mağlubiyeti, Ruslara Silistre yolunun açılmasına sebep olduğu gibi Napoléon'un Ocak 1809'da Çar I.Aleksandr ile yaptığı gizli ittifâkı ilan etmesine de neden olmuştur.⁵⁵⁸ Bu zaferi neticesinde I.Aleksandr tarafından barış müzakerelerini başlatmak için yetkilendirilen Bagration, Viktor Koçubey'i diplomatik danışman olarak seçecektir.⁵⁵⁹ Ardından General Bagration, ordularını Rasvat'ta üç gün dinlendirmiş ve Silistre'ye hareket etmişti. 23 Eylül'de buraya ulaşarak tahkimatları incelemiş, ertesi gün de Silistre'yi kuşatmıştı. Bagration'un güçleri Köstence'den Silistre'ye hareket ederken General Markov da Karadeniz boyunca güneye doğru devriyeler göndermişti. Bu kuvvetlerden biri, İstanbul'un tuz depolarından biri olan Mangalya'yi⁵⁶⁰ ele geçirmişti. Ruslar, Kavarna'ya da ilerlemeye devam ediyorlardı. Bu bölgelerin ele geçirilmesiyle Rusların önünde durabilecek Varna'dan başka önemli bir

⁵⁵⁵ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 508 ; Lanjeron ise 1.048 neferin ele geçirildiğini ama bunlardan 400'ünün yaralarından dolayı aynı akşam öldüğünü kaydeder. Kendisinin tahminlerine göre muharebede ve ardındaki kovalamada 2.500-3.000 kişi öldürülmüştür. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 694 ; Mihaylovskiy-Danilevskiy ise eserinde Rusların 1.000 adam, 14 top ve 130 sancak ele geçirildiğini, Rusların zaiyatının 160 ölü ve yaralı olduğunu kaydeder. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 120 ; Bagration ise bir mektubunda Osmanlı zaiyatının 1.000'den fazla olduğunu kaydeder. *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 11.

⁵⁵⁶ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2845 ; Hüsrev Paşa'nın Rasvat yenilgisi *Şânî-zâde Târihi'*nde, *Târîh-i Cevdet*'te ve *Netâyicü'l-vukû'ât*'ta ayrıntılı olarak ele alınmamıştır. Sadece bu yenilginin etkilerinden bahsedilmektedir. Bkz. *Şânî-zâde Târihi*, C. I, s. 274-275 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2633 ; *Netâyicü'l-vukû'ât*, s. 472.

⁵⁵⁷ Çelik, *Şeyhü'l Vüzera...*, s. 85 ; Belirtmek gerekir ki Alexander Mikaberidze bizim görmediğimiz kaynaklara ve tezimizin ana kaynaklarından olan *Zapiski Grafa Lanjeronu*'ya dayanarak Rus kaynaklarında Rasvat Zaferi'nin çok abartılarak anlatıldığını fakat (bizim de anlatmaya çalıştığımız şekilde) sadece bir kuşatma harekâtı olduğunu belirtmektedir. Miloradoviç zikir edilen durumu "Av köpekleri ile av" olarak nitelerken (bkz. Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 509) ; Lanjeron ise notlarında bu durumu anlatırken 74 top ile 12.000 Rus için 14 top ile 7.000'den fazla Osmanlı kuvvetini mağlup etmenin zor olmadığını belirtmektedir. bkz. Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 695.

⁵⁵⁸ Çelik, *Şeyhü'l Vüzera...*, s. 85.

⁵⁵⁹ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 579.

⁵⁶⁰ Karadeniz kıyısında bulunan bir liman şehridir.

bölge yoktu. Varna’da ise yeterli miktarda asker olmadığından, buraya Muhtar Paşa ve Gümülcine Ayanı Mahmut Ağa’nın yanı sıra Keşan, Malkara gibi bölgelerin ayanları da sevk edilmişti.⁵⁶¹ Bu esnada Bagration, Kavarna’nın ve Mangalya’nın⁵⁶² ele geçirilme haberini, General Zass’ın İsmâil’in teslim olduğuna binaen raporu ile aynı anda almıştı.

2.2.4. İsmâil Kalesi’nin Ele Geçirilişi (Eylül 1809)

General Zass komutasındaki 6.000 neferden mürekkep bir Rus kuvveti, Ağustos ayının sonlarına doğru İsmail’e doğru harekete geçmiş ve 1 Eylül’de Osmanlı harp gemilerinin İsmâil’e girmesini zorlayan Çatal Adası’na bir batarya inşa ederek İsmâil’i kuşatmıştı. Buna, şehre yaklaşan Rus donanması da olanak sağlamıştı. 6.000 neferle üç hafta boyunca kaleyi bombalayan⁵⁶³ Zass, kuvvetlerini Nazimov, Balla ve Hamper maiyetinde üç müfrezeye bölmüş; bu müfrezelerin her birinin önüne tahkimatlar inşa ettirmiş ve kuşatma topları sevk etmişti. Akşam vaktinde 2 havan ve 4 hafif top ile bir batarya daha inşa edilmişti.⁵⁶⁴ Ertesi sabah bu batarya, donanma ve Çatal Adası’ndaki toplarla koordineli bir şekilde atışa başlamıştı. İsmâil Kalesi’nde ise Pehlivan İbrahim Ağa, 1808 yılının son aylarında kaleden ayrılmış ve ailesinin ikamet ettiği Kuzgun’a dönmüştü.⁵⁶⁵ Kalenin savunuculuğunu ise daha önce sadrazam mevkisinde bulunan ancak Alemdar Mustafa Paşa tarafından görevden alınan Çelebi Mustafa Paşa üstlenmekteydi. Çelebi Mustafa Paşa, kalede kendi hâkimiyetini tesis etmek amacıyla kaledeki Baba Paşa neferlerini Kuzgun’a göndererek⁵⁶⁶ kalede Ruslara karşı kuvvetin azalışına sebebiyet vermişti. Ruslara karşı direnç sağlayamayan Çelebi Mustafa Paşa, Ruslar ile müzakere yapmaya karar vermişse de taleplerinden dolayı müzakereler başarısız olmuş, ertesi gün Ruslar bombardımana devam etmişlerdi. Ardından İsmâil’i ele geçirmek için yeni bataryalar inşa edilmeye başlanmış, hem karadan hem de

⁵⁶¹ BOA, HAT. 1082/44085.

⁵⁶² *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 14.

⁵⁶³ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 513 ; Şirokorad, Zass’ın komutasında 5 bin nefer ve 40 top bulunduğunu belirtmektedir. Şirokorad, *a.g.e.*, s. 303.

⁵⁶⁴ Ayrıca belirtmek gerekir ki 1807 yılındaki Slobozia Mütarekesi’nden sonra 23 Ağustos’ta, Meindorf, Lanjeron’a, İsmâil’e yakın yaptıkları tüm tahkimatları yıkma emri vermiş, daha sonra da Lanjeron İsmail’den 32 ya da 48 kilometreden fazla uzaklaşmama ve kaleyi terk etmeyen Pehlivan İbrahim Ağa’yı gözetleme yönünde de emir almıştır. Petrov, *a.g.e.*, s. 275-284.

⁵⁶⁵ *Vekayi’-i Baba Paşa...*, vr. 123-b,124-a.

⁵⁶⁶ *Vekayi’-i Baba Paşa...*, vr. 83 ; Çelebi Mustafa Paşa, Baba Paşa neferlerine şöyle demiştir. “*Bundan sonra babanız buraya gelmez. Baba nerde ise, evlâdı da orada olmak münasibdir. Varın, size izindir, Baba hazretlerinin yanına gidin!*”

nehirden kale bombalanmaya başlanmıştı. Bunun neticesinde kale, 27 Eylül'de General Zass'a teslim edilmiş, 4.500 neferlik garnizonun kaleden çıkmasına izin verilmişti.⁵⁶⁷

Harita 9. İsmâil Kalesi Kuşatması (Eylül 1809)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁵⁶⁸

Rus bataryaları, İsmâil'de 857 kez ateşlenmişti. Ruslar; 21 sancak, 221 top, 31 top ile 9 gemi ve sayısız top güllesi ele geçirmişti.⁵⁶⁹ Kuşatma boyunca Rus zaiyatı ise yaklaşık

⁵⁶⁷ İsmâil Kalesi'nin teslimi hakkında geniş bilgi olmasa da bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2636.

⁵⁶⁸ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 206 ; 1. İsmâil, 2. Balla, 3. Hamper, 4. Nazimov, 5. Voinov'un tabyası, 6. Batarya, 7. Bataryalar, 8. Batarya, 9. Çatal Adası ; İsmâil Kalesi'nin 1809 yılındaki kuşatmasına dair başka bir harita için bkz. Tütüncü, Krasnozhan, *a.g.e.*, s. 486-487.

⁵⁶⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 123 ; Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s.166 ; Şirokorad, *a.g.e.*, s. 303 ; İsmâil'in teslimi için ayrıca Petrov, *a.g.e.*, T. II, s. 363-365 ; *Yayla İmâmî Risâlesi*'nde kalenin düşmesinin sebebi zahire yetersizliğine bağlanmaktadır. *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 268.

olarak 100 neferdi.⁵⁷⁰ 28 Eylül'de Rus Çar'ı I.Aleksandr, Bagration tarafından İsmâil'in ele geçirilişi hakkında şu sözlerle bilgilendirilmekteydi.

“Osmanlı'ya karşı önceki harpte bizim birçok zaiyat vermemize sebep olan şanlı ve heybetli İsmâil Kalesi tek damla kan dökülmeden fethedildi ve Majesteleri'nin ayağına getirildi. Yaşasın büyük Aleksandr!”⁵⁷¹

1806 yılından beri harekât bölgesindeki Osmanlı Devleti'nin temel direnci olan İsmâil Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra, Bagration, General Zass'a ana orduya katılmasını emretmişti. Ayrıca Karadeniz Donanması'nın komutanlığını yapan Koramiral Yazikov'a da Varna'yı bombalamak için harp gemileri göndermesini, Tuna ağzındaki devriyeleri takviye etmesini yazmıştı. Ancak bu talep yerine getirilememişti.

İsmâil önündeki askerî durum böyleyken 18 Eylül'de General Bagration, I.Aleksandr'a ordunun mevcut durumu hakkında bilgi vermekte, ana düşmanının Türkler olmadığını, buradaki iklim olduğunu dile getirmekte idi. Raporunda, coğrafyadaki sıcaklığın insanlarda aşırı zayıflığa neden olduğunu, özellikle zorlu yürüyüşlerde, hasta sayısına her gün üç - dört yüz kişinin eklenip hasta sayısının hızla çoğaldığını belirten General Bagration, bu sebeple şu an emri altında üç farklı birlik çatısı altındaki asker sayısının 15 binden fazla olmadığını yazıyordu. Belirttiğine göre hastalıklar; Moldova, Eflak ve Besarabya'da o kadar yaygındı ki bazı taburlarda, özellikle yedek birliklerde, sağlıklı olan 60 ila 80'den fazla insan yoktu ve önemli sayıda taburun çalışmaları zar zor yürütülebilmekte idi. İklim özelliği ve sıcak hava ile iyice artan bu hastalık, sadece ast rütbedeki askerlere değil aynı zamanda üst rütbelilere de bulaşıyor, bu durumda bazı taburlarda bir veya iki personel tamamen sağlıklı kalabiliyordu.⁵⁷²

Rus ordusu, hastalıklarla ve iklimle boğuşuyorken öte yandan Kladova Muharebesi'nden sonra Ruslar tarafından hayal kırıklığına uğrayan Sırplar, 23 Ağustos'ta Osmanlı kuvvetleri tarafından tekrar mağlup edilmişlerdi. Bu dönemde Sırplar ile Rusların iletişimleri sıkıntılı bir süreçten geçiyordu. Öyle ki Sırplar, harekâtın başından beri kendilerine yardım sağlayan Konstantin Rodofinikin'in öldürülmesini bile

⁵⁷⁰ Lanjeron, RS., T. CXXXV, 1908, s.166 ; İsmâil Kalesi'nin düşmesi haberinin ulaşması için *Şanî-zade Tarihi*, Cilt I, s. 295-297.

⁵⁷¹ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 513'teki bu veri *Bagration v Dunayskikh...*, Belge N. 16'da da kısmen geçmektedir.

⁵⁷² *Bagration v Dunayskikh Knyajestvah...*, Belge N. 12.

istemektelerdi.⁵⁷³ Öte yandan Osmanlı Sadrazamı Yusuf Ziyâ Paşa, Bükreş'e taarruza geçme niyetiyle Yerköy'de nehri geçmiş, Pehlivan İbrahim Ağa da Tutrakan'dan Eflak'ı tekrardan ele geçirmek için hazırlık yapmıştı. General Bagration'un kuvvetleri ise Maçın'den Silistre'ye ilerliyordu. Olası Osmanlı taarruzlarını bastırmak için General Lanjeron ve General Essen, Bükreş'in savunmasına; General Isaev komutasındaki kuvvetler de ya Sırp'ları desteklemek için ya da Küçük Eflak'ı korumak için gerektiği gibi davranılması talimatıyla görevlendirilmişti. Ancak General Lanjeron, tehlikeli bir konumda bulunmaktaydı. Osmanlı kuvvetleri; Tutrakan, Rusçuk ve Niğbolu'da güçlü müfrezeler ile Tuna'nın tüm sağ kıyısını ele geçirmişler, sol kıyı da ise Yerköy ve Turnu Osmanlı kuvvetlerinin eline geçmişti. Ayrıca Tuna Nehri'nin birkaç geçiş yeri de kontrol altına alınmış ve Slobozia gibi mevkiiler tahkim edilmişti. Böylece Osmanlı kuvvetleri; büyük top depoları ile ikmal cephaneliklerinin yer aldığı ayrıca 6.000 hasta ile yaralı Rus neferinin bulunduğu Bükreş'i ve birkaç yönden Eflak'ı ele geçirebileceklerdi.

Daha önceki bölümde de söylenildiği gibi Ruslar için harp sırasında iyi bir istihbarat ağının bulunması da önemli bir husustu. Bu bağlamda Rus casusları, Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın, Yerköy ve Silistre'den iki yönde ilerleyip ancak Obileşti'de mağlup oldukları 1807 yılında gerçekleştirdikleri manevrayı tekrar etme niyetinde olduğunu rapor etmişti. Bunun üzerine General Lanjeron da Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'nın Bükreş'i alma niyetinde olduğu hakkında bilgilendirilmişti.⁵⁷⁴ Üstelik Lanjeron'un yüksek ateş sebebiyle hasta olduğu ve sadece 3.000 sağlıklı neferinin bulunduğu hakkında da bilgilendirilen Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, harekât planını değiştirmeye ve Yerköy'den direkt olarak Bükreş'e bütün ordusuyla hareket etmeye ikna edilmişti. Bu doğrultuda 6 Eylül'de 25.000 nefer ile Tuna Nehri geçilmişse de ilerleyiş, birkaç gün durdurulmak zorunda kalmıştı. General Lanjeron'un sağlık durumu kötüleşiyorsa da şehri savunmaya kararlıydı. General Essen komutasındaki takviye güçleri bekleyen Lanjeron, saldırı için hazırlık da yapmaktaydı. Ardından Essen, 9 Eylül'de Lanjeron'a

⁵⁷³ Rus-Sırp bağlamında bkz. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 124-125 ; Alexander Mikaberidze, "Helping Brotherly Slavs: Russia and the Danubian Principalities in 1809-1810," *Études Balkaniques*, 2007, 4, s. 67-86.

⁵⁷⁴ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 125 ; Mihaylovskiy-Danilevskiy bu harekât planının daha önce Eflak Voyvodası olarak atanan Suzzo'nun önerisi doğrultusunda değiştirildiğini ifade eder. Ancak *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde Suzzo'nun Slobozia Mütarekesi sonrasında idam edildiği belirtilmektedir. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2822 ; Bu sebeple bu bilgiye eleştirel yaklaşmak lazımdır.

katılmıştı. Rus güçleri; 16 hafif top, bir koşulu topçu bölüğü, 4 Don koşulu topçu ile toplamda 6.328 neferden oluşmaktaydı.⁵⁷⁵ General Lanjeron, Yerköy'e ilerlerken Silistre'den olası bir Osmanlı ilerleyişini en önemli tehdit olarak görüyordu. Silistre'de köprü mevcut olmamasına rağmen Osmanlı kuvvetleri filikalarla nehri geçebilir ve daha sonra da Bükreş'e ilerleyebilirdi. Endişelerine rağmen General Lanjeron, ilk kararı olan Yerköy'e ilerlemeye ve en kısa zamanda Osmanlı kuvvetlerini kuşatmaya karar vermişti. Kendisi daha sonra şu cümleleri yazacaktı:

“Türlere karşı 6.000 adamının olmasına rağmen, düzgün süvarimden, güçlü toplarımdan, deneyimli ordularımdan, yetenekli generallarımın kendilere olan inançlarından ve başarımdan hiç şüphe etmedim. Türlere karşı savaşıldığında sayılar hiç dikkate alınmamalı.”⁵⁷⁶

10 Eylül'de General Bagration Köstence'deyken General Lanjeron da Falaştoca/Falaştoc'dan güneye doğru ilerlemişti. Frasin'de⁵⁷⁷ Rus öncü birlikleri, Boşnak Ağa komutası altında 3.000 kişilik bir Osmanlı kuvvetini kuşatmıştı. Ana Rus güçleri ile 4 saat süren çatışmaların sonunda öğle vaktinde Osmanlı takviye kuvvetleri de Frasin'e ulaşmıştı. Ancak bu kuvvetler de Ruslara karşı direnç sağlayamamıştı. Buradaki muharebelerde Rusların zaiyatı, 174 ölü ve yaralıydı. General Lanjeron, bu muharebeden sonra Yerköy istikâmetinde ilerlemekte, General Bagration ise Silistre'ye yaklaşmaktaydı. Artık harekât bölgesi daha güneye kaymıştı. Bagration tarafından kuşatılan Silistre ve Sadrazam Yusıf Ziya Paşa'nın konuşlandığı Rusçuk arasındaki bölge olmak üzere Tuna'nın sağ yakası harekât bölgesi olacaktı.

2.2.5. Silistre Kuşatması, Tatarıçe Muharebesi (Ekim 1809) ve İbrâil Kalesi'nin Ele Geçirilişi (Aralık 1809)

Silistre, stratejik açıdan harbin gidişatına tesir edebilecek kadar önemli bir merkezdi. Bu şehrin kuşatılması, Osmanlı kuvvetlerinin Rusçuk ile olan bağlantılarının kesilmesini sağlayacaktı. Silistre Kalesi, geniş ve derin hendeklerle çevrelenmiş bir konumdaydı. Ayrıca 130 top da savunmasında bulunmaktaydı. Buradaki Osmanlı kuvveti, birkaç aylık iaşeleri ile 11.000 neferden oluşmaktaydı. Rus kuvvetleri, Rasvat Zaferi'nden

⁵⁷⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 125-126.

⁵⁷⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 128.

⁵⁷⁷ Yerköy'e yaklaşık 10 km uzaklıktadır.

sonra Silistre'yi kuşatmak için ilerleyişe başlamışlar⁵⁷⁸ ve 24 Eylül'de de Silistre yakınlarında ordugâh kurmuşlardı. Daha önce 1806 yılı harekâtında Hotin ve İsmâil'de, 1809 yılında da Yerköy ve İbrâil'de görüldüğü gibi Rus ordusunun cephe komutanları, askerî bir faaliyete geçmeden önce kalenin teslimi için mevcut kale muhafızlarından, şehrin önde gelen heyetlerinden öncelikle kalenin teslimini talep etmekteydiler. 1809 yılındaki Silistre önündeki faaliyetlere bakılınca zikr edilen durum burada da kendisini göstermişti.

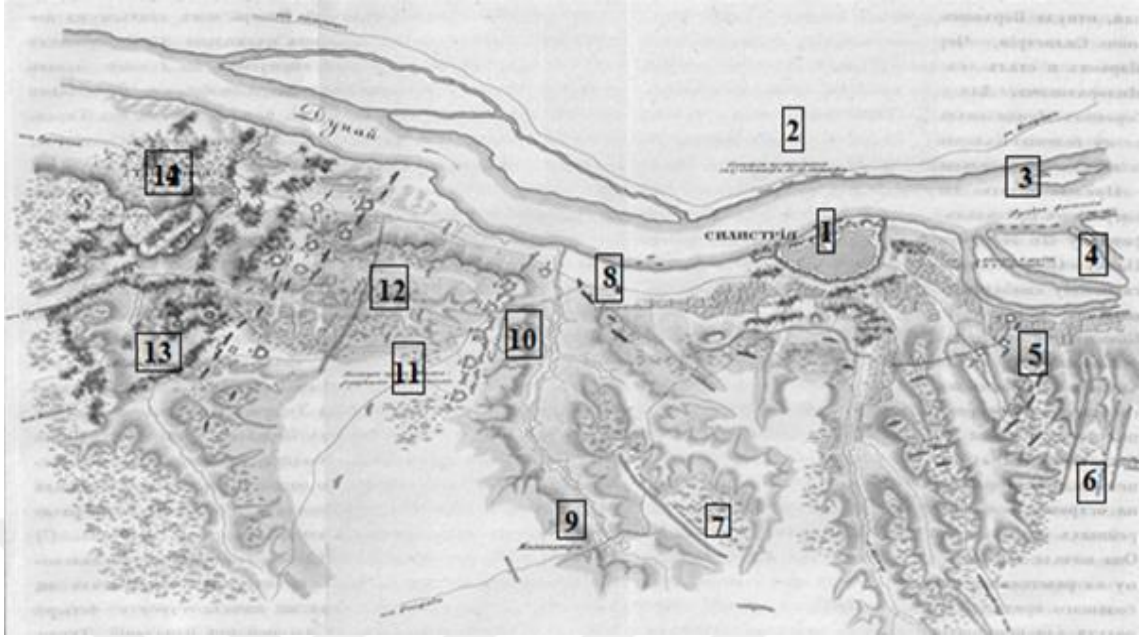
Dönemin cephe komutanı Bagration, General Platov'dan, daha eski tanışıklıklarına binaen Yılıkoğlu'na bir mektup yazmasını istemiş ve buradaki Osmanlı kuvvetlerine geçiş izni vererek teslim olunmasını teklif etmişti.⁵⁷⁹ Ancak Yılıkoğlu'nun bu durumu görüşmek için zaman istemesi, Bagration tarafından bir oyalama olarak algılanmıştı. Bu doğrultuda Silistre yakınlarındaki ada üzerine batarya inşa edilmesi emredilmişti. Rus kuvvetleri, Silistre'nin etrafında üç yerde ordugâh kurmuşlardı.⁵⁸⁰ 24 Eylül'de bataryalardan ateş açılmışsa da bu, tahkimatlar üzerinde ciddi bir hasara sebep olamamıştı. Aynı anda 4 tabya daha inşa edilmişti. Bu inşa faaliyetini engellemek amacıyla Osmanlı kuvvetleri tarafından birçok kez hücum yapılmışsa da bunlar püskürtülmüştü. Ardından Bagration, alanı incelemiş ve Silistre'yi bombalamak için sol kıyıda uygun bir pozisyon bulmuş ve Boze'den kuşatma toplarının getirilmesini emretmişti. 29-30 Eylül'de sol kıyıya inşa edilen bataryalardan açılan ateşe, Osmanlı kuvvetleri karşılık verememişti. Aynı zamanda Hırsova'dan bir donanma da bölgeye varmış ve ateş eden bu bataryalara katılmıştı. Bu gemiler, yakın mesafeden kaleyi bombalamıştı. 30 Eylül'de ise üç Rus gemisi, Rusçuk ile Osmanlıların iletişimini kesmek ve Tuna Nehri'nin yukarısına doğru gitmek için açılmıştı. Öte yandan General Platov'un öncü birlikleri, Rusçuk ve Tutrukan'ı gözetlemek için Kalipetri'de konuşlanmaktaydı.

⁵⁷⁸ Lanjeron, Rasvat Muharebesi sonrasında 5 gün boyunca orduyu hareket ettirmediği için Bagration'u eleştirmektedir. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 160.

⁵⁷⁹ Voskoboynikov, *a.g.t.*, str. 136.

⁵⁸⁰ Silistre bulunduğu konumu ve Osmanlı kuvvetlerinin yaptığı savunma hazırlıkları sebebiyle tam olarak kuşatılamamıştır. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 162-163 ; Mustafa Nuri Paşa Rusların 60.000 kişiyle Silistre'yi kuşattıklarını belirtmektedir. *Netayic ül-Vukuat*, s. 472.

Harita 10. Silistre Kuşatması ve Tatarıçe Muharebesi (Ekim 1809)

Haritada anlatılan faaliyetler, yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁵⁸¹

Bu sırada Rusçuk'ta bulunan Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa ise Yukarı Tuna'da ve Sırbistan'da yaklaşık olarak 50.000 nefer toplamıştı. Sadrazam, bu sayısal üstünlüğüne rağmen Rusçuk'tan ayrılmamış, bunun yerine ordusunun bir kısmı ile Rusları rahatsız etmek istemişti.⁵⁸² Hüsrev Paşa'nın Rasvat mağlubiyeti, Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa'nın Tuna Nehri'nin geçilip, düşman üzerine taarruza geçme planlarını etkilemişti.⁵⁸³ Mevcut durumu değerlendiren Yusuf Ziyâ Paşa, Tutrakan yoluyla Silistre'ye gizli bir şekilde kuvvet göndermiş; Bagration da Tuna'nın sağ yakasına sahte bir taarruz yapmak için Oltanıçe'ye bir müfreze sevk etmişti.⁵⁸⁴ Takvimler 5 Ekim'i gösterdiğinde Osmanlı kuvvetleri Silistre yolunda görülmüştü. Buradaki ilk çatışmalarda Kazak devriyeler geri çekilmeye zorlanmışsa da daha sonra General Platov'un maiyetindeki Kazaklar takviye de alarak saldırıya geçmiş, Osmanlı kuvvetlerini mağlup etmişti. Rusların zaiyatı, 50

⁵⁸¹ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, s. 223 ; 1. Silistre, 2. 20 Eylül-28 Ekim arasında inşa edilen bataryalar, 3. Rus Donanması, 4. 6 top ve 3 havanlık batarya, 5. Lanjeon, 6. Miloradoviç'in Ordugâhı 7. Platov, 8. Lisaneviç, 9. Kalipetri, 10. Bagration, 11. Muharebe öncesi pozisyonlar, 12. Osmanlı kuvvetleri, 13. Arnavutlar, 14. Tatarıçe.

⁵⁸² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 131 ; Mihaylovskiy- Danilevskiy, Yusuf Paşa'nın ordusunun bir kısmı ile Bagration'un kuvvetlerini aralıksız saldırılarla taciz etmek istediğini belirtirken bu durumu harekâtın başlarında Napoléon'un Bâbîâlî'ye verdiği meydan muharebelerinden kaçınma ve sıklıkla baskın yapma doğrultusunda verdiği tavsiyesinden kaynaklanmış olabileceğini belirtmektedir.

⁵⁸³ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2633.

⁵⁸⁴ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 131.

ölü ve yaralıydı. Rus ordusu böylece Silistre'yi kuşatmadan kurtarmak için Yusuf Ziya Paşa'nın yaptığı ilk girişimi başarıyla durdurmuştu. Öte yandan Oltaniçe'ye sevk edilen müfreze, Osmanlı ilerleyişini durduramadığı için Bagration tarafından ana kuvvetlere katılması emredilmişti. Ancak General Bagration, Oltaniçe'deki bu kuvvetleri geri çekerek Eflak'taki kuvvetlerin pozisyonlarının zayıflamasına sebebiyet verdi. Bu durumu telafi etmek için de Eflak ve Boğdan'daki destek birliklerin komutasını, General Miloradoviç'e vermeyi planladı. Bu doğrultuda Miloradoviç'in kuvvetlerinin komutasını alması ve Silistre'ye gelmesi için General Lanjeron'a, Pazarcık'ı ele geçirmek için General Zass'a, Köstence ve Mangalya'ya hareket etmesi ve Varna'ya deniz boyunca devriyeler göndermesi için de General Kamenskiy'e talimat gönderildi. Bagration Boze'den kuşatma toplarını beklerken Zass ise Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa'yı meydan muharebesine zorlamak için faaliyetler içerisindeydi. Ancak eğer Sadrazam muharebeden kaçınıp Balkanlar'a geri çekilirse Bagration; bölgenin uzak olmasından, iaşe yetersizliğinden ve mevsim sonu olmasından ötürü onu takip etmeye niyetli değildi.

“Ben steplerde savaşıyorum. Eğer ordu Sadrazam'ı Balkanlar'a kadar takip etseydi yiyecek dışında ikmal malzemelerini taşımak için yaklaşık 80.000 öküz ihtiyacım olurdu. Bununla birlikte besin/yem yoksunluğundan süvarimiz ve öküzlerimiz perişan hale gelebilirdi. Bu koşulları gözönünde bulundurarak bu manevrayı yürütmeyi imkânsız buldum... Ayrıca nehirdeki buzun Tuna üzerinde inşa edilen köprülere zarar vermesi de mümkündü. Kış mevsiminde nehir donmasına rağmen, buz taşınan şeylerin ağırlığına dayanabilecek kadar güçlü değildi. Bu yüzden sadece Kasım ayına kadar harekâti devam ettirmek mümkündü... Sadrazam ile çarpışmak niyetiyle Balkan Dağları'na ilerleyerek ve Hırsova ve Maçin'deki tahkimatları yıkarak, Tuna boyunca orduyu hareket ettirerek Mart'ın ikinci kısmı olan baharın ilk aylarında harekâta devam edebilir ve Sizin İmparatorluğa ait görkeminizin uygun gördüğü şartlar ile onu (Sadrazamı) barışa zorlayabilirdim.”⁵⁸⁵

Ancak Bagration'un bu düşünceleriyle birlikte Kasım ayında geri çekilme planı Çar I.Aleksandr tarafından onaylanmadı. Aleksandr, en kısa sürede harbi bitirmesinin gerekli olduğunun farkındaydı. Bu duruma, Fransa ve Avusturya arasındaki Schönbrunn Antlaşması (14 Ekim 1809)⁵⁸⁶ sebebiyet vermişti. Bu esnada Silistre de her gün

⁵⁸⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 131-132.

⁵⁸⁶ V.Koalisyon bünyesindeki Wagram ve Znaim Muharebeleri'nden sonra imzalanan bu antlaşma için bkz. Gill, *a.g.e.*, s. 381 ; John H. Gill, “From Wagram to Schönbrunn: War and Peace in 1809”, *The Consortium on Revolutionary Europe*, 1998, ed. Kyle Eidahl-Donald D. Horward, Tallahassee: Florida State Uni., 1998 ; Bu antlaşma ile Avusturya, Lehistan taksimlerinden payına düşeni Varşova Büyük Dükalığı'na, Adriyatik'te elinde kalan Dalmaçya sahilinin dar bir şeridini İtalya Krallığı'na ve Salzburg ile Berchtesgaden çevresindeki bazı yerleri ve Yukarı Avusturya'nın bir kısmını Bavyera'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Mckay, Scott, *a.g.e.*, s. 379

bombalanmakta ve Bagration, General Zass'ın birliklerini⁵⁸⁷ beklemekteydi. Rus bombardımanının Silistre'de ciddi hasarlara sebep olmasına rağmen kale, teslim olmayı bile düşünmemişti. Kaledeki Osmanlı kuvvetleri, Tuna'da deniz yoluyla Sadrazam Yusuf Paşa ile iletişim kurmuş, 16 Ekim'de Tutrakan'dan bir süvari gücü ile koordineli bir hücum başlatmıştı. Ancak bu saldırılar Rus kuvvetleri tarafından püskürtülmüş ve süvari kuvvetleri geri çekilmişti. Öte yandan Rus ordusundaki hasta nefer sayısı da artmıştı ve top eksikliği de ortadaydı. Orduların ve bataryaların hareketi, çamurlu arazi sebebiyle gecikmişti. 6 kuşatma topunun 12 Ekim'de Boze'den Silistre'ye ulaşmasından 6 hafta sonra Bagration, kaleyi kuşattı. Ardından nehrin sol kıyısına ilerlenilmiş ve kaleye ateş açılmaya başlanmıştı. Ek olarak 6 top daha getirilmiş ve şehre karşı konuşlandırılmıştı. 19 Ekim'de Pehlivan İbrahim Ağa ve Boşnak Ağa komutasındaki Osmanlı kuvvetleri, Rusçuk'tan Tutrakan'a ilerlemiş ve Tatarıçe Köyü'nü ele geçirmişler; tepelerin üzerlerine ve Tatarıçe'nin etrafına tabyalar, tahkimatlar inşa etmeye başlamışlardı.⁵⁸⁸ Silistre ile Tatarıçe arası bir saatlik bir mesafeydi.⁵⁸⁹ Bunun üzerine Platov, öncü birliklerini muharebe için hazırlamış, Köstence ve Mangalya taraflarındaki kuvvetlerini toplamıştı.⁵⁹⁰ Bagration da Silistre'nin teslimini hızlandırabilmesi umuduyla Osmanlı kuvvetlerini mağlup etmeye karar vermişti. Bu doğrultuda 9 piyade taburu ile öncü birlikleri takviye etmiş; General Markov ve General Lanjeron 7.000 kişilik bir kuvvetle Silistre'de kalmış;⁵⁹¹ Lisaneviç'in maiyetindeki müfreze de Silistre'den olası bir Osmanlı saldırısı beklediği için Tutrakan'dan hareket etmişti. Bagration ise daha sonra Kalipetri'de General Platov'a katılmış, Tatarıçe'den yaklaşık 3 km uzaklıkta ordularını ilerletmişti. Burada 16 piyade taburu (4.500 nefer), 25 süvari taburu ve 10 Kazak Alayı bulunmaktaydı. Pehlivan İbrahim Ağa, Tatarıçe'de tahkimatlarını güçlendirirken Sadrazam Yusuf Paşa ise Pehlivan İbrahim Ağa'ya yardıma gelmeye hazır 30.000 kişilik bir kuvvetle Rusçuk'ta konuşlanmaktaydı.⁵⁹² Bagration, Osmanlı kuvvetleri ilerleyişlerini durdurduğu için ertesi sabah taarruza karar vermişti. Osmanlı kuvvetlerinin sol tarafında Tuna Nehri, sağ yakada ve merkezde de

⁵⁸⁷ General Zass, İsmâil Kalesi'ni henüz yeni ele geçirdiği için Bagration'a yardım gelmesi gecikecektir.

⁵⁸⁸ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 407.

⁵⁸⁹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2633 ; *Şanî-zade Tarihi*, Cilt I, s. 287.

⁵⁹⁰ *Şanî-zade Tarihi*, Cilt I, s. 287.

⁵⁹¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 408.

⁵⁹² Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 412 ; Mihaylovskiy-Danilevskiy, Osmanlı kuvvetlerinin sayısını 20.000, Mikaberidze ise 40.000 kişi vermektedir. Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 527.

tabyalar ve bataryalar bulunmaktaydı. Rus kuvvetleri ise 2 safta ilerlemişti. Birinci safta 6 Kazak alayı ikinci safta da 6 piyade *karesi* bulunmaktaydı. *Kareler* ayrıca hafif ve koşulu toplarda barındırmaktaydı.⁵⁹³

22 Ekim'de Bakhmetyev, Lanskoj, Stroganov, Troubetskoy komutasındaki kuvvetler Osmanlı kuvvetlerine karşı harekete geçmişse de iki saat süren çatışma sonrası taraflar pozisyonlarında kalmıştı. Pehlivan İbrahim Ağa'nın 17.000-18.000⁵⁹⁴ kişilik bir ordusu ve 18 topu vardı. Bu esnada Osmanlı kuvvetlerine takviye olarak 4.000-5.000 kişilik Arnavutlardan oluşan bir güçle Tepedelenli Ali Paşa'nın⁵⁹⁵ oğlu Muhtar Paşa gelmişti.⁵⁹⁶ Osmanlı kuvvetleri, takviye kuvvetin gelişi ile Rusların sol kanadından taarruza geçmiş, yaptıkları saldırılarda 2 top ele geçirmişlerdi. Ancak Pahlen, topladığı kuvvetlerle Osmanlı kuvvetlerine karşı yürüttüğü saldırılarda başarılı olmuş ve Osmanlı kuvvetlerinin ilk pozisyonlarına çekilmelerini sağlamıştı. Öte yandan yaklaşık 3.000 neferlik Silistre Garnizonu da Bagration'a saldırmıştı. Toplamda 11 saatten fazla süren Tatarıçe Muharebesi neticesinde genel olarak ordularının mağlup olduğunu gören Bagration, ateşi durdurmuştu. General Bagration, Tatarıçe'deki başarısızlıktan sonra Osmanlı kuvvetlerinin pozisyonlarını ele geçiremeyeceğini farkına vararak ordusuna geri çekilmeyi emretmişti.⁵⁹⁷ Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa ise 27 Ekim'de Tatarıçe'ye ulaşmıştı. Hüsrev Mehmed Paşa'nın Rasvat'taki mağlubiyetinden sonra Tatarıçe'deki Osmanlı zaferi, Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa'yı bir nebze olsa da rahatlatmıştı.

Ordunun Tatarıçe Muharebesi'ndeki mağlubiyeti neticesinde Silistre Kalesi'nin kuşatması da kaldırılmak zorunda kalınmıştı.⁵⁹⁸ Bagration, Osmanlı kuvvetlerinin kendisinininkinden 4 ya da 5 kat daha büyük olduğunu rapor ediyordu. Böyle bir kuvvetin

⁵⁹³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 133.

⁵⁹⁴ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 407-408 ; Ahmed Rif'at Efendi ise Baba Paşa'nın 15 bin kişilik bir ordusunun olduğunu belirtmektedir. Bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 90.

⁵⁹⁵ Yanyalı, Tepelenli gibi farklı formlarda refer edilen Tepedelenli Ali Paşa'nın Ahmet Muhtar, Veli ve Salih adında üç oğlu vardır. Kemal Beydilli, "Tepedelenli Ali Paşa," *TDVİA*, Cilt XL, s. 476-479.

⁵⁹⁶ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 408 ; Muhtar Paşa'nın bu destek gücü Osmanlı kroniklerinde sırasıyla 10 bin, 15 bin ve 3 bin olarak verilmiştir. Bkz. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 139-a; *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 545 ; *Şani-zade Tarihi*, Cilt I, s. 288 ; Bu güç *Cevdet Tarihi'nde* de 3 bin olarak verilmiştir. Kitap 3, C. IX, s. 2634.

⁵⁹⁷ Rus ordusunun sayısını 100 binden fazla veren *Vekayi'-i Baba Paşa'da* bu ceng sırasında Osmanlı ordusunun içinde bulunduğu durumu anlamaya haiz ilginç bir kısım bulunmaktadır. Baba Paşa'nın yeniçerilere nasihatı ve bu mahaldeki ceng için bkz. *Vekayi'-i Baba Paşa...*, vr. 136-a, 136-b,137-a, 137-b,138-a, 138-b, 139-a, 139-b,140-a, 140-b.

⁵⁹⁸ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 411.

bulunmasının yanı sıra soğuk hava, atların ve öküzlerin açlıktan muzdarip olmaları, Rus süvarilerinin Tatarıçe'deki⁵⁹⁹ başarısızlıkları gibi sebeplerle Bagration, Silistre'nin bu dönemde alınamayacağına ve Hırsova'ya geri çekilmek gerektiğine kanaat getirmişti.⁶⁰⁰ Lanjeron, Silistre'de Osmanlı kuvvetlerinin zaiyatını 1.000-1.200 olduğunu belirtirken,⁶⁰¹ Ahmet Cevdet Paşa ise Tatarıçe Muharebesi'nde Rus kuvvetinin sayısının altmış bin olduğunu, on binden fazla Rus'un öldürüldüğünü, Osmanlı zaiyatının ise binden fazla olduğunu belirtmektedir.⁶⁰² Bagration ise raporunda; Tatarıçe'de 80 ölü ve 200 yaralı, Silistre'deki çatışmalarda da 2 ölü ve 21 yaralı verdiklerini, Osmanlı kuvvetlerinin zaiyatını ise 600 ölü ve yaralı olduğunu belirtmektedir.⁶⁰³ Ancak Rusların zaiyat rakamları çok daha yüksek olmalıdır. Çünkü muharebeden 4 gün sonra Fransız Konsolos Ledoulx, Bükreş'e 800 yaralı neferin daha ulaştığını yazmaktadır.⁶⁰⁴ Bu mağlubiyet sonrası artık Ekim ayının sonlarına gelindiğinde Rus ordusuna Silistre'den ayrılış emri verilmiş; ardından inşa edilen bataryalar, köprüler yıkılarak ordu, Silistre'den 12 saat mesafedeki bir mevkiye çekilmişti. Ardından Isakçı'dan geçilerek Köstence ve Babadağı taraflarındaki kuvvetler toplanmış ve Tuna'nın karşı tarafına hareket edilmişti.⁶⁰⁵ Bagration komutasında Tuna Cephesi'ndeki Rus ordusu; Silistre'deki taarruzlar, Tatarıçe Muharebesi ve iâşe yoksunluğundan neredeyse tükenme noktasına gelecekti. Harbin başlangıcından beri orduda bulunan General Lanjeron; en büyük taburun 400 neferden az olduğunu, 200 neferli birkaç tabur olduğunu, süvari taburlarında sadece 60 neferin bulunduğunu, her Kazak Alayı'nda ise

⁵⁹⁹ Osmanlı kroniklerinde Tatarıçe diye geçen bu mevki Türkçe literatürdeki bazı çalışmalarda Tatarıye, Tataritz olarak, İngilizce çalışmalarda ise Tataritsa diye verilmektedir.

⁶⁰⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 135.

⁶⁰¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 411 ; Tatarıçe Muharebesi için bkz. *Şanî-zade Tarihi*, Cilt I, s. 287-290 ; *Yayla İmâmı Risâlesi*, s. 268 ; Beydilli, *Bir İmamın Günlüğü*, s. 126 ; *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 90.

⁶⁰² *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2633, 2634.

⁶⁰³ Tatarıçe Muharebesi, *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde sadece "Muharebeyi Osmanlılar kazandı, Ruslar ağır zaiyat içerisinde kalmışlardı." diye geçmektedir. bkz. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2845.

⁶⁰⁴ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 531-532 ; *Vekâyi'-i Baba Paşa*'da Rus ordusunun zaiyatı 50 bin olarak verilmişse de bu doğru değildir. *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr.139-b; Yılmaz Öztuna da Ahmed Rasim de Tatarıçe'ye gelen Rus kuvvetlerinin sayısını 60.000 nefer ; Rusların buradaki zaiyatını 10.000 nefer verirken, Öztuna, Osmanlı kuvvetlerinin buradaki zaiyatını yaklaşık 1.000 nefer olarak vermektedir. Yılmaz Öztuna, *II.Sultan Mahmud*, Babıali Kültür Yayınları, İstanbul 2006, s. 57 ; Rasim, *a.g.e.*, Cilt IV, s. 31-32 ; Ancak Öztuna'nın ve Rasim'in verdiği bu bilgiler Rus kaynaklarından teyit edilememiştir. Danişmend de Öztuna ile hemfikir olarak, Rus ordusunun sayısını 60 bin, zaiyatını 10 bin olarak verirken ; Osmanlı zaiyatını bin nefer olarak vermektedir. Danişmend, *a.g.e.*, s. 99.

⁶⁰⁵ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2634.

200 neferin bulunduğunu belirtmektedir. Ordunun sayısı 24.000 neferi ve 132 topu aşmamıştır.⁶⁰⁶ Son gelişmeler dolayısıyla hayal kırıklığı yaşayan dönemin Savaş Bakanı General Aleksey Arakçeyev (1769-1834/Görev süresi 1808-1810 yılları), bölgedeki ordunun durumunu incelemesi için birini göndermiştir. Bagration, üstelik dönemin Şansölyesi Nikolay Rumyantsev'den (1754–1826)⁶⁰⁷ Tatarıçe Muharebesi ile alakalı hoş olmayan yorumlar içeren bir mektup da almıştır.⁶⁰⁸

Silistre'deki başarısızlıktan sonra Bagration, General Essen'in kuvvetlerini 4 piyade taburu ve Silistre'den dönen kuşatma topları ile takviye etmiş ve İbrâil Kalesi'ni ele geçirme emri vermişti. Rusların İbrâil'e geleceklerinin haberi üzerine Galip Efendi de kaleye yardım göndermişti.⁶⁰⁹ Öte yandan Rus ordusunda 7.500 neferden oluşan Essen'in kuvvetleri; Vyazemskiy, Kolyubakin ve Mecklenburg komutası altında üç müfrezeyle bölünmüştü. Ayrıca Tuna Nehri'nde de Rus donanmasının bir parçası bulunmaktaydı. Tahkimatların inşasına başlanmışsa da soğuk hava, inşa sürecini yavaşlatmış ve 10 gün sonra tahkimatların inşası ancak tamamlanabilmişti. Rus donanması ise her akşam şehri bombalamaktaydı. Bu dönemde hava durumu da oldukça kötüleşmiş ve kar yağışı başlamıştı. İnsanlar ve atlar açlık çekiyordu. Yolların durumu, kervanların neredeyse geçemeyeceği kadar kötüydü.⁶¹⁰ Böyle bir ortamda 25 Kasım'da kuşatma toplarının ulaşması ve bataryaların kurulması sonrası Rus hazırlıklarını gören İbrâil Nazırı Ahmed Paşa, aynı günün akşamı General Essen ile müzakerelere başlamış ve bir hafta sonra Aralık ayının ilk haftası içerisinde kale teslim olmuştu.⁶¹¹ 5.000 kişilik garnizona İbrâil'den çıkmaları için izin verilmişti. Ruslar; 205 adet dökme tunç top, 87 sancak, 1.300 varil barut, 1.700 cephane arabası, 200.000 kurşun ve 40.000'den

⁶⁰⁶ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 415.

⁶⁰⁷ Nikolay Petroviç Rumyantsev, Pyotr Rumyantsev-Zadunaisky'nin oğludur. Bâbüâli ile harbin devam ettiği ve Fransa'nın Avrupa'yı kasıp kavurduğu bir ortamda 1808 yılında dışişleri bakanlığı görevine getirilmiştir.

⁶⁰⁸ İncelemek için gelen kişi, Bagration'un Arakçeyev'e sözleri ve devamında Rumyantsev ile Bagration'un ilişkisinin bir kesiti için bkz. Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 556.

⁶⁰⁹ *Asım Efendi Tarihi*, Cilt II, s. 1492-1493.

⁶¹⁰ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 417.

⁶¹¹ İbrâil Kalesi'nin teslim olması hakkında bkz. Sağlamdemir, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 89 ; *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 306-308 ; Bagration'un İbrâil'in teslim alındığına dair Kushnikov'a mektubu için *Bagration v Dunayskikh...*, Belge N. 30 ; *Vekâyi'-i Baba Paşa, Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, *Şânî-zade Tarihi* gibi kroniklerde bazı olayların sıralanışı birbirlerinden farklıdır. Biz Rus kaynaklarını ve Osmanlı kaynaklarını karşılaştırarak-inceleyerek bir olay sırası gözettilik. Örneğin *Şânî-zade* de İbrâil'in ele geçirilişi 1810 yılı verilmişse de bu bilgi yanlıştır. Çünkü İbrâil Bagration komutasında 1809 yılının Aralık ayının ilk haftasında ele geçirilmiştir. 1810 yılında Nikolay Kamenskiy cephe komutanı olacaktır.

fazla bomba ele geçirmişti.⁶¹² İsmâil ve İbrâil'in ele geçirilişiyle artık Dobruca kontrolü de sağlanabilirdi. Ancak kış mevsimi, Tuna harekât bölgesinde Rus ordusu için büyük bir engel teşkil etmekteydi. İbrâil Kalesi'nin ele geçirilmesinden sonra Tuna Nehri'nin sol kıyısına dönmeye karar veren General Bagration, sol kıyıya geçmek için Hırsova'ya çekilmişti. Rus ordusu bu dönemde kış mevsiminin de etkisiyle oldukça bitkin bir hâldeydi. General Lanjeron bu durumu notlarında “...Herkes kışlakları ve dinlenmeyi hayal etmişti...”⁶¹³ diyerek tasvir etmektedir. Çar I.Aleksandr ise Bagration'un bu geri çekilişinden oldukça hoşnutsuzdu. Çar, ordu eğer geri çekilirse harpteki tüm zaferlerin kaybolabileceğini düşünüyordu. Dönem gazetelerinin de Tatarıçe'deki mağlubiyetin, Rusların Silistre'den geri çekilmelerine ve bu muharebenin Rus ordusu için büyük bir gerileme olduğunu iddia etmesi, esasen Çar'ın bu düşüncesinde kısmen haklı olduğunun göstergesi idi.⁶¹⁴ 25 Şubat 1810'da *London Times*'ta *Hungarian Gazette*'den alıntılanarak yayımlanan bir makalede, Bagration'un Silistre yakınındaki bir yerde kanlı bir muharebenin sonucunda Sadrazam Yusuf Paşa'ya ateşkes önerdiği iddia ediliyordu. Bir hafta sonra *Times*'ta yayımlanan başka bir makalede de Bagration'un mağlup olduğu ve Tuna Nehri'nin bütün sağ kıyısını boşalttıkları, tüm köprülerin yıkıldığı ve Rusların yüksek sayıda kayıplarının olduğu iddia edilmekteydi.⁶¹⁵ Çar, işte bu sebeplerle Bagration'a kesin bir zaferin ve ani bir saldırının önemini açıklamaya çalışmıştı. Bagration ise kış boyunca nehrin sağ kıyısında kalmanın zorluklarına ilişkin Çar'ı bilgilendirmişti.

“Burada Tulça ve Isakçı'dan Silistre, Pazarcık ve Kavarna'ya kadar bütün bölgede mavi gökyüzü ve kuru toprak dışında hiçbir şey yok. Üstelik burada oturan kimse, mesken ya da sığır ve nefer için malzemeleri korumak için araçlar da yok. Hasta nefer ve subayların sayısı artıyor. Taburlar yarı güçte. Yıpranmış kaban, üniforma, botlar, rutubetli sığınaklar ve eski çadırlar yüzünden, hastalıklar neferler arasında elbette artıyor. Ölüm oranının artabileceği kış zamanı Tuna boyunca hasta ve yaralılar taşırken, böyle kurak ve تنها yerde işe yarar bir revir inşa etmek imkânsızdı... Kışın yaklaşmasıyla ikmal kervanları yoğun balçık ve bataklıklarda saplanmıştı. Kasım ayında kar yağmış ve

⁶¹² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 136 ; Lanjeron ise İbrâil'de 14 havan olmak üzere 205 topun ele geçirildiğini ve 1.100 süvari, 4.100 piyade ve 11.300 Müslüman'ın şehirden ayrılmasına izin verildiğini belirtmektedir. Lanjeron, *RS.*, T. CXXXV, 1908, s. 422 ; *Cevdet Tarihi*'nde İbrâil'in teslimi hakkında geniş bilgi mevcut değildir. Bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2636 ; Mihai Maxim, TDVİA'daki İbrâil maddesinde bu dönemde kalede 4.100 piyade ve 1.100 atlı Osmanlı askeriyile 260 top bulunduğunu belirtmektedir. Maxim, “İbrâil,” s. 365.

⁶¹³ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 423.

⁶¹⁴ Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 541 ; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 136-137.

⁶¹⁵ *London Times*, 25 Ocak 1810'daki bu bilgi tez yazarı tarafından görülmemiş, Mikaberidze'nin adı geçen tezinin 541. sayfasından naklen alıntılanmıştır.

sol kıyı ile iletişimi kesmeyi tehdit eden buz Tuna'da gözükmüştü. Ordu hergün 12.000 pud⁶¹⁶ yiyeceğe ihtiyaç duyarken yiyecek taşımak imkânsız hâle gelmişti. Böyle günlük bir tedariki sağlamak için yaklaşık 500 öküzün her biri 1 ½ pud saman tüketmeli ve günlük ortalama 15 verst⁶¹⁷ yol almalıydı. Saman stoklarının çoğu Hırsova'dan 400-500 verst⁶¹⁸ uzaklıkta toplanmıştı ve erişilemezdi. Bölge çoraktı ve neferler öğün hazırlamak ve kendilerini ısıtmak için oduna sahip değillerdi. Böyle bir yoksunluk, Osmanlı kuvvetleri tarafından hoş karşılanan kaçakların sayısının artmasına da yol açtı...⁶¹⁹

Ordudaki neferlerin durumu bir yana üst komutadakiler bile zor durumdaydı. Lanjeron, notlarında bu durumu "...açlıktan ölebilirdim" diye ifade etmişti.⁶²⁰ Tüm bu hususları göz önünde bulundurarak Rus ordusunun kış boyunca ikmalini sağlayamayacağını düşünen Sadrazam Yusuf Paşa da Eflak'ı ele geçirmeyi düşünüyordu. Bagration ise Tuna Nehri'nin sağ kıyısında kışlamak için hazırlıklara başlamıştı. Ancak Bagration'un ana endişesi, Osmanlı kuvvetleri değil bahara kadar yeterli yiyecek toplayıp toplayamayacağıydı. Rus ordusu, koşullar daha da zorlaşmadan tüm yiyeceklerini taşımalıydı. Ancak bu sefer de iaşeleri taşımada gecikme ile karşılaşmışlardı. General Bagration, iaşeleri taşımak için her ne kadar çözümler bulmaya çalışmışsa da ordu, kötüleşen hava sebebiyle iyi bir durumda değildi. Soğuk hava, hasta sayısını artırmaktaydı. Öküzler ise günde ancak 5 km yürüyebiliyordu ve yakında ölmeye başlayacaklardı.⁶²¹ Tüm bunlar neticesinde Bagration, bahar harekâtı için hazırlık yapılması ve Eflak'a geri çekilmesine izin vermesi için Çar I.Aleksandr'a başvurmuştu. Osmanlı ordusu, kışlamak için Şumnu'ya çekildiği ve İbrâil de Rus kontrolünde olduğu için Rusların sol yakası güvenliydi.

Daha önceki paragraflarda söylenildiği gibi komutanlar arasında vuku bulan olaylar da harekâtı etkileyen bir husustu. Bu minvalde General Bagration ve General Miloradoviç, birbirlerine geçmiş unutulacaklarına dair daha önce söz vermişlerse de ordunun tasvir edilen durumundan sonra aralarında tekrar bir anlaşmazlık çıkmıştı. Aralarındaki anlaşmazlığın bir sebebinin, Miloradoviç'in Bükreş'te kumar oynaması ve yüksek bir

⁶¹⁶ Yaklaşık 196.000 kilogram

⁶¹⁷ 16 km

⁶¹⁸ Yaklaşık 426-533 km

⁶¹⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 138-139.

⁶²⁰ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXV, 1908, s. 424-426 ; Sadece Rus ordusu adına değil aynı zamanda Osmanlı ordusu da zahire sorunu yaşamakta idi. Bu durumu 23 Za 24 / 30 Aralık 1809 tarihli bir belgede görmek için H.H.999/41947.

⁶²¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, s. 139.

miktarda borçlanması olabileceğini düşünmek de yanlış olmayacaktır.⁶²² Çar I.Aleksandr'ın bu durumu öğrenmesi üzerine de Miloradoviç, Eflak'tan geri çağırılmış ve Kiev'e vali olarak atanmıştı.⁶²³ Miloradoviç'in ayrılmasından sonra Bagration da sağlık durumunu⁶²⁴ öne sürerek cephe komutanlığından istifasını I.Aleksandr'a sunmuştu. Bagration komutasındaki Rus ordusu, kısmî başarılar kazanmışsa da temel olarak başarısız olmuştu. Ana ordunun güçlenmesi için Sırbistan'daki kuvvetler geri çağırıldığı için buradaki harekât, Osmanlı kuvvetlerinin üstünlüğü çerçevesinde son bulmaktaydı. Bu yüzden Rus kuvvetlerinin hareketleri, Kara Yorgi'nin oldukça keyfini kaçırmıştı.

*“Tanrı aşkına, senin adın bizim koruyucumuz olduğu için bize yardım etmek zorundasın ve eğer bizi terk edersen, tüm diğer devletler seni küçümseyecek... Prozorovskiy'nin ruhuna lanet ediyorum... Ah, Tanrım, ...Türkleri mağlup etmek için bizi kullan.”*⁶²⁵

Ruslardan beklediği yardımı bulamayan Kara Yorgi de Avusturya ve Fransa'ya da yanaşmaya çalışarak destek bulmaya çalışacaktı.Rus ordusunun komuta heyetine dönersek Çar I.Aleksandr, General Bagration'un yerine General Nikolay Kamenskiy'i komutaya atamıştı. Bu 1806 yılı Kasım ayından beri beşinci cephe komutanı (Mihelson, Meindorf, Prozorovskiy, Bagration, Kamenskiy) değişikliği idi.⁶²⁶ Cephe komutanlığına Kamenskiy'nin⁶²⁷ getirilmesi, Rus ordusu adına yeni bir sayfanın başlangıcıydı. Kamenskiy komutasındaki ordu, daha sonraki sayfalarda da görüleceği üzere harbin

⁶²² Bkz. Lanjeron, RS., Tom CXXXV, 1908, s. 664.

⁶²³ Miloradoviç, Boğdan ordusundan ayrılırken, Bagration'dan çıkacağı yolculuk için bir daha geri ödemeyeceği 5.000 ruble borç para istemişti. Lanjeron, RS., Tom CXXXV, 1908, s. 664 ; 10 Ocak 1810'da Bagration, Arakçeyev'e “Arkadaşımız Mihail Andreyeviç Miloradoviç'in beni başarısızlığa uğrattığını size söylemem gerekiyor. ” diye yazacaktı. Miloradoviç Bükreş'te iken 250.000 ruble kumar oynamış ve 60.000 ruble borcu vardı. Bükreş'ten ayrılacağı zamana kadar borcu 600.000 rubleye çıkacaktı. Mikaberidze, “Helping Brotherly...”, s. 81 ; aynı bilgi *The Lion of the Russian Army...*, s. 589-590'da da geçmektedir.

⁶²⁴ 1810 yılının Şubat ayının henüz başlarında Bagration, Lanjeron'a sağlık durumu nedeniyle komutanlıktan istifa etmek istediğini söylemişti. Lanjeron, RS., Tom CXXXV, 1908, s. 667 ; Aslında sağlık durumunun kötüleşmesinin sebebi ocak ayının ortalarında attan düşmesi idi. Bagration 31 Ocak'ta durumun daha iyi olduğunu ama hâlâ baş ağrıları olduğunu yazmıştı. Mikaberidze, *The Lion of the Russian Army...*, s. 556-557.

⁶²⁵ Alexander Mikaberidze, *The Napoleonic Wars A Global History*, Oxford University Press, USA, 2020, s. 415.

⁶²⁶ Hatırlanacağı üzere Tormasov henüz Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı geçilmeden önce komutanlıktan azledilmiş olduğundan kendisini bu listeye eklenmemiştir.

⁶²⁷ Osmanlı kaynaklarına Kamanski olarak geçen Nikolay Kamenskiy, 33 yaşında cephe komutanlığına getirilmiştir. Döneminde Rus ordusundaki en genç cephe komutanıdır.

diğer komutanlarından daha fazla başarı sağlayacaktı. 1809 senesi çarpışmaları, Rusların Tuna Nehri'nin sağ kıyısına geçmeleri yüzünden genellikle sağ kol üzerinde cereyan etmişti. Taarruz, özellikle Bagration döneminde Maçın, Köstence ve Hırsova'ya yönelen genel bir taarruz şeklinde sürdürülmüş,⁶²⁸ 1809 yılının sonunda da Tuna'nın ağzından Silistre'nin yukarısına kadar tüm müstahkem mevkilere sahip olunması, Karadeniz'den filika/kayık/botların kullanımına olanak sağlamıştı.⁶²⁹

2.2.6. Silistre ve Pazarcık'ın Ele Geçirilişi (Haziran 1810)

Cephe komutanlığına atanan Nikolay Kamenskiy, 78.771 neferden mürekkep büyük bir orduyu yönetecekti. Rusya, Tuna (Boğdan-Moldova) Ordusu için harekâtın başından 1809 yılına kadar yaşadığı nefer sıkıntısını artık gidermişti. Bunda, şüphesiz dönem içerisinde başka bir devletle harp içerisinde olmayışı da etkiliydi. İsveç ve Fransa ile harpler bitmişse de kısa bir süre sonra Fransa ile harp durumu tekrar kendisini gösterecektir. Artık 1810 yılına gelindiğinde İbrâil, İsmâil, Bender, Hotin gibi kaleler de Rusların elinde olduğu için ordunun iaşesi artık Dinyester tarafından değil bu kalelerde inşa edilen depolardan sağlanacaktı. Çar, Kamenskiy'e öncelikle harbi en kısa sürede bitirmesini ve Sırpı Bâbiâli'ye karşı etkili kullanmasını emretmişti. Üstelik barış müzakereleri yürütme yetkisi de kendisine verilmişti. 1807 yılında Meindorf'un yetkisi olmadan Slobozia Mütarekesi'ni imzalamasından sonra Çar tarafından gösterilen tepki hatırlanırsa Çar I.Aleksandr'ın, Kamenskiy'nin harbi sonlandıracağını düşündüğünü söylemek yanlış olmasa gerektir. Nikolay Kamenskiy komutasındaki Rus ordusunun temel amacı, önceki harplerde de görüleceği üzere Balkanlar'ı aşarak İstanbul'u ele geçirmektir. Balkanlar'ın aşılması için de üç tane önemli yol vardı. Bunlar Varna, Pravadi ve Şumnu üzerinden geçen yollardı. Bu yolların en önemlisi, İstanbul'a en kısa şekilde erişim sağlayan Varna yoluydu. Ayrıca burası Karadeniz kıyısına yakın olduğundan donanma ile irtibatı da sağlayabilirdi. Şumnu'dan geçilirse de bu yoldan ilerleyen birliklere Karadeniz'den ikmal sağlamak mümkün olmazdı. Pazarcık-Şumnu hattında, geçişe elverişli düzgün bir yol yoktu. Her iki yol da Dobruca'dan geçmekle beraber Şumnu istikâmetinde ilerleyecek birlikler, Şumnu ve Silistre Kaleleri'ndeki Türk kuvvetlerinin taarruz ve ateşlerine daha kolay hedef olacaktı. Bu bakımdan Varna-

⁶²⁸ Ayla Efe, "Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca'dan Berlin'e", *OTAM*, S. 19, s. 147.

⁶²⁹ Valentini, *a.g.e.*, s. 48.

Burgaz yönü daha elverişli görünürse de Türklerin, Şumnu ve Silistre Kaleleri'ne dayanarak doğuya Karadeniz yönünde yapacakları bir hareketle Varna bölgesini işgal eden ve daha güneye sarkan Rus kuvvetlerinin geri ile irtibatını kesmeleri de mümkündü. Bu durumda Varna'ya ilerleyecek Rus kuvvetlerinin gerisini emniyete almak için Silistre Kalesi'nin ele geçirilmesi gerekmekteydi.⁶³⁰ Bu hususları göz önüne alan General Nikolay Kamenskiy de harekât planını bu çerçevede oluşturmuş ve Silistre'nin ele geçirilmesi için hazırlıklara başlamıştı.

Harita 11. Silistre Kuşatması (Haziran 1810)

Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁶³¹

⁶³⁰ Naci Çakın, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Cilt III 5. Kısım Eki, Osmanlı-Rus Harbi (1828-1829)*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1978, s. 87.

⁶³¹ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, T. II, s. 16 ; 1. Silistre, 2. Rus Donanması, 3. Rayevskiy, 4. İstihkâm deposu, 5. Lanjeron, 6. Essen, 7. Löwis, 8. Kalipetri, 9. Uvarov'un öncü birliği, 10. Steter.

24 Mart'ta Yaş'a varan General N.Kamenskiy, ordusunu 8 kolorduya ve 3 müfrezeye bölerek harekâtı başlatma niyetindeydi. 5 Kolordudan oluşan ana güç; General Lanjeron, General Rayevskiy, General Essen, General Löwis ve General Markov komutasında, öncü kuvvetler General Kulnev komutasında, iki bağımsız kolordu General S.Kamenskiy ve General Essen komutasında, son olarak destek kolordu da Olsufiev komutasında bulunmaktaydı. Nikolay Kamenskiy, ana kuvvetlerle Hırsova'da Tuna'yı geçerek ordusunun bir kısmı ile Silistre'yi kuşatacak; kalan diğer kuvvetler de Şumnu'ya hareket edecekti. Hırsova'da kışlayan Sergey Kamenskiy, sol yakayı koruyacak ve Pazarcık kıyısı boyunca hareket edecekti. İsmâil'i ele geçiren General Zass ise Tutrakan'dan nehri geçecek ve Rusçuk'a saldıracaktı.⁶³² N.Kamenskiy, Nisan ayında Tuna Nehri'ni geçmek istemişse de bu isteği ordunun ihtiyaçlarının toplanmasına kadar General Belukha tarafından ertelenmişti. Ardından iaşe ihtiyacının karşılanması için her bir alaya 30 gün boyunca peksimet hazırlamaları emredilmişti.⁶³³ Böylece Rus ordusu, Mart ve Nisan aylarını harekât için hazırlık yaparak geçirmişti. Ancak ordunun, Tuna Nehri'nin yıllık taşkını meydana gelmeden önce nehri geçmesi gerekiyordu. Bu sebeple N.Kamenskiy, nehrin geçilmesini emretmişti. Bu doğrultuda ilk olarak öncü birlikler 17 Mayıs'ta nehri geçmiş ve Boğazköy'e ilerlemişlerdi. 4 gün sonra da General Lanjeron, General Essen ve diğer komutanlar maiyetlerindeki kuvvetlerle Hırsova yakınlarına hareket etmişti. Ayrıca Tuna'nın kuzeyinde konuşlanan General Steter'e, Tuna üzerindeki adayı ele geçirmesi emredilmişti. Bu dönemde Rus ana kuvveti, başta Hırsova olmak üzere farklı yönlere dağılmış ve üç koldan taarruza geçmekteydi. Yukarıda da belirtildiği gibi bir kol Silistre üzerine, ikinci kol Pazarcık üzerine, üçüncü kol da Rusçuk üzerine hareket etmişti.⁶³⁴ Bu esnada General S.Kamenskiy'nin komutasındaki Rus kuvvetleri, Pehlivan İbrahim Ağa'nın

⁶³² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 11-13 ; Ana ordu 56 Tabur, 95 Süvari Taburu, 12 Kazak Alayı 14 ½ Topçu Bölüğü; Bağımsız kolordular 58 tabur, 69½ Süvari taburu, 6 Kazak Alayı, 5 Topçu Bölüğü ; Müfrezeler 29 Tabur, 10 Süvari Taburu, 6 Kazak Alayı, 2 Topçu Bölüğü olmak üzere toplamda 143 Tabur, 176 ½ süvari taburu, 21 Kazak Alayı, 20 ½ Topçu Bölüğü'nden oluşuyordu.

⁶³³ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 279.

⁶³⁴ Ahmet Cevdet Paşa, Rus ordusunun Hacıoğlupazarı yani Pazarcık, Varna-Balçık ve Şumnu olmak üzere üç koldan harekete geçtiğini belirtse de bizce Varna-Balçık ve Şumnu'ya ilerleyiş Pazarcık'ın alınmasından sonra olacaktır. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2664-2665 ; Bu bilgi *Şânî-zâde* de geçmektedir. *Şânî-zâde Târihî*, Cilt I, s. 372.

Pazarcık'ta⁶³⁵ konuşlandığı istihbaratını almış ve General N.Kamenskiy tarafından Pazarcık'a saldırılması emredilmişti. Bu doğrultuda General S.Kamenskiy'nin kuvvetleri, General Markov'un kolordusuyla takviye edilmişti. Bu dönemde Osmanlı komuta heyetinde Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa, Pehlivan İbrahim Ağa, Goşancalı Halil Paşa, Sürûrî Paşa, Maraş Beylerbeyisi Kalender Paşa⁶³⁶ gibi komutanlar bulunmaktaydı. Osmanlı ordusunda, 1809 yılını 1810 yılına bağlayan kışı geçirmek için Yusuf Ziyâ Paşa, Şumnu'ya çekilirken Pehlivan İbrahim Ağa da Hacıoğlu Pazarı'na çekilmişti. Harbin başından beri Osmanlı ordusunda kısmen anlattığımız komuta heyeti arasındaki anlaşmazlıklar, bu sefer Pehlivan İbrahim Ağa ile Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa arasında vuku bulmuştu.⁶³⁷ Baba Paşa Pazarcık'ın savunmaya elverişsiz olduğunu, maiyetinde az sayıda nefer olduğunu, Pazarcık'ta kışlamanın zor olacağını, nefer toplasa hem zahirenin yetmeyeceğini hem de yeni zahire tedarik etmenin zor olacağını, burasının yerine Balçık'ta kışlamak istediğini her ne kadar söylemeye çalışmışsa da Yusuf Ziyâ Paşa'nın kesin emrine uyarak Tatar Pazarcığı'nda (Hacıoğlu Pazarcığı-Pazarcık) kışlamıştı.⁶³⁸ Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa'nın Baba Paşa'ya karşı gösterdiği bu tavrın sebebi, Baba Paşa'nın harpte kazandığı başarılar neticesinde ön plana çıkması olduğu düşünülebilir. Bu bağlamda Osmanlı ordusunun ana kısmı Şumnu'da, Pehlivan İbrahim Ağa ise Pazarcık'ta konuşlanıyordu.

30 Mayıs'ta Rus kuvvetlerinin bir kısmı Silistre'ye hareket ederken diğer bir kısmı da Pazarcık'a ilerlemişti.⁶³⁹ 1810 yılındaki Silistre kuşatmasındaki Rus kuvvetleri; General Lanjeron, General Essen, General Löwis, General Uvarov, General Rayevskiy⁶⁴⁰ komutasındaki birlikleri ve Tuna Donanması'nı ihtiva ediyordu. 6 taktik dörtgene

⁶³⁵ Kaynaklarda Hacıoğlu Pazarcık, Hacıoğlu Pazarı, Pazarcık gibi formlarda refer edilen bu şehir günümüzde Dobriç adı ile bilinmektedir. Machiel Kiel, "Hacıoğlu Pazarcığı", *TDVİA*, 2016, İstanbul, C. Ek-1, s. 506-508.

⁶³⁶ 1807 yılında da cepheye bulunan Kalender Paşa 1811'deki ana Osmanlı ordusunun kuşatıldığı yerde de bulunacaktır. BOA.H.H. 985/41723, 24 S. 1222 3 Mayıs 1807 ; BOA.H.H. 988/41818, 22 Z. 226, 7 Ocak 1812.

⁶³⁷ Bkz. *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr. 143-a.

⁶³⁸ *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr. 143-a, 143-b ; Pazarcık mevkisini 1828 tarihli coğrafi açıdan iyi çizilmiş bir haritadan görmek için bkz. <https://www.loc.gov/resource/g5692b.fi000191r/?r=-1.54,0.043,4.081,1.673,0> (E.T. 3.01.2020) ; Bu dönemde Mankalya'nın da Rusların elinde olduğu unutulmamalıdır.

⁶³⁹ Bu mevkilere ek olarak Vidin'de de muharebeler devam etmekteydi. Örneğin Vidin Muhafızı İdris Paşa 150 süvarisiyle, Eflak yakasına geçmiş ve buradaki Rus kuvvetleriyle muharebeye girmişti. BOA. H.H. 982/41632 25 R 1225 / 30 Mayıs 1810.

⁶⁴⁰ Bu komutanlar *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı'*...de sırasıyla Lanjeron, Eşn, Labis, Rayofski olarak geçmektedir.

bölünen Rus kuvvetleri; Tutrukan, Silistre'nin etrafındakiler tepeler, Şumnu, yakınlardaki yükseklikler ve Rasvat olmak üzere farklı yönlerde konuşlanmıştı. Olası bir Osmanlı yardımını engellemek için Pazarcık, Razgrad ve Şumnu yoluna General Uvarov sevk edilmişti. Görevi, ordunun arka kısmını korumaktı. Silistre'nin ele geçirilmesinde komuta, General Lanjeron'a verilmişti.⁶⁴¹ S.Kamenskiy, Lanjeron'a Silistre'yi kaç günde alabileceğini sormuş; Lanjeron soruyu “*Eğer kale garnizonunun daha önce olduğu gibi 12.000 silahlı askeri varsa, kuşatma için 18 güne ihtiyacım var; sadece 5 veya 6.000 kişilerse, şehri 10 günde alacağım.*” şeklinde cevaplandırmış, Kamenskiy de bu cevaba karşılık Lanjeron'a üç hafta süre vermişti.⁶⁴² Rus kuvvetleri, Silistre'nin ele geçirilmesi için bataryalar ve tabyalar inşa etmeye başlamışlarsa da bu durum Silistre'deki Osmanlı kuvvetlerinin yaptıkları taarruzlar neticesinde aksamıştı. Silistre 6 Haziran'a kadar topa tutulmuş, bu atışların bir tanesi cephanenin patlamasına da sebep olmuştu.⁶⁴³ Diğer taraftan bu süreçte tabyaların inşası da tamamlanmış ayrıca Tuna Nehri üzerindeki ada da ele geçirilmişti. Ardından Silistre'nin teslimi talep edilmişse de bu istek geri çevrilmiş ve ertesi gün gerek denizden gerek karadan bombardımana başlanmıştı. Silistre'ye yardım da gelmemesi neticesinde Yılıkoğlu, Haziran ayının ilk iki haftası içerisinde şehri Ruslara teslim etmişti. Rus karargâhı, garnizonun tüm teçhizatları bırakarak Şumnu'ya ilerlemesine izin vermişti. Ruslar; Silistre'de 190 top, 563 cephane sandığı, 503 varil barut, 70.000 mermi ve 40 sancak ele geçirmişlerdi.⁶⁴⁴ General Kamenskiy, Silistre'deki kuvvetin, Silistre mütesellimi ve Sadrazam arasındaki nefret yüzünden kendileri için herhangi bir tehlike arz etmeyeceğini bildirmekteydi.⁶⁴⁵ Silistre Kalesi'nin bahsedilen bombardıman neticesinde ele geçirilmesinin ardından kale yerle bir edilmişti.⁶⁴⁶ Silistre'nin yedi günlük kuşatma sonrasında kaybedilmesinden sonra Osmanlı kuvvetlerinin Şumnu'dan Tutrukan'a ilerlemekte olduğu öğrenilmiş ve bu kuvveti bastırmak için General Zass harekete

⁶⁴¹ Martos, *a.g.e.*, s. 314.

⁶⁴² Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 286-287.

⁶⁴³ Sağlamdemir, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 96.

⁶⁴⁴ Silistre'nin ele geçirilmesi için bkz. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 285-288 ; 511-519 ; *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*'de Rusların, 6 bin nefer ile 12 bin sakinin şehirden çıkmasına izin verdiği ve 42 sancak ile birlikte 196 adet top ele geçirdiği ifade edilmektedir. Sağlamdemir, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 97.

⁶⁴⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 20.

⁶⁴⁶ Helmuth von Moltke, *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829*, John Murray, Albemarle Street, London, 1854, s. 220 ; Kuşatma adına çok fazla ayrıntı verilmemişse de cephede görev alan bir mühendis olmasından dolayı bkz. Martos, *a.g.e.*, s. 317- 319.

geçmişti. Zass güçlü bir dirençle karşılaşmayarak, 11 ölü ve yaralı vererek, bu gücü bastırmış ve Tutrakan'ı ele geçirmişti.⁶⁴⁷

Resim 1. 1810 yılında Silistre Yakınlarında Rus Ordugâhı⁶⁴⁸

Silistre ve Tutrakan'ın ele geçirilmesinden sonra Kamenskiy, Zass'ın kuvvetlerine karşı Razgrad'dan Rusçuk'a başka bir Osmanlı kuvvetinin ilerleyişini öğrenmiş ve Razgrad'ı (Hezargrad) ele geçirerek burada bulunan Osmanlı kuvvetlerini mağlup etme kararını vermişti. Kamenskiy, bu doğrultuda iki müfrezeyi görevlendirmişti. Prens Sabanev komutasındaki Birinci Müfreme Silistre'den, General Sanders komutasındaki İkinci Müfreme de Tutrakan'dan hareket etmişti. Bu müfrezeler; toplamda 4.460 piyade, 1.400 süvari ve bir topçu bölüğünden oluşuyordu. Bu kuvvetler, Hezargrad'da ciddi bir direnişle karşılaşmadan şehri ele geçirmiş olmanın yanı sıra Çarhacı Sürûrî Paşa'yı da esir etmişlerdi.⁶⁴⁹ Ayrıca burada, 1806 yılında Eflak Voyvodası olarak atanan,

⁶⁴⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 20-21.

⁶⁴⁸ Esakov E. Ivanoviç tarafından resmedilmiştir. <http://www.artsait.ru/foto.php?art=e/esakov/img/2> (E.T.2.2.2020).

⁶⁴⁹ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2667 ; *Şânî-zâde Târihî*, Cilt I, s. 376.

Callimachi de üç yüze yakın Kazak askeri tarafından Razgrad dışındaki köşkünde yakalanmıştı.⁶⁵⁰ Tutrukan ve Razgrad ile birlikte Rus kuvvetlerinin diğer bir kolu daha önce de belirtildiği gibi Pazarcık'a doğru hareket etmişti. General Platov komutasındaki Rus kuvvetlerinin ilerleyişinin haberini alan Pehlivan İbrahim Ağa başka bir isimle Baba Paşa, Ruslara karşı yaklaşık olarak 3.000 neferini göndermişse de Karasu mevkiindeki çatışmalarda⁶⁵¹ bu kuvvetler başarı sağlayamayarak geri çekilmişti. Pazarcık'ta; 14.000 piyade, 4.700 süvari ve ağır toplardan mürekkep bir Rus gücü bulunmaktaydı.⁶⁵² Baba Paşa, askerinin azlığı sebebiyle Şumnu'dan yardım talebinde bulunmuş ve yardımına İsmail Paşa gelmişti.⁶⁵³

Rus kuvvetleri, Pazarcık'a toplamda üç kez saldırıya geçtiler.⁶⁵⁴ General S.Kamenskiy, ilk iki başarısız taarruzdan sonra Pazarcık'ın savunmasını incelemiş ve yeni bir saldırı başlatmaya karar vermişti. Buradaki Rus kuvvetlerinin komutanlığını; Kamenskiy ile beraber General Markov, General Dolgorukov, General Voinov ve General Tsizyrev yapmaktaydı. 3 Haziran'da Pazarcık'ı kuşatan Rus ordusu, öncelikle Baba Paşa'nın dikkatini çekmek için şehrin her bir yanına bataryalar inşa etmiş ve Osmanlı kuvvetlerinin pozisyonlarını bombalamıştı.⁶⁵⁵ Daha sonra yapılan taarruzlarda da başarı sağlayan Rus kuvvetleri şehre girmişse de Osmanlı kuvvetleri gerek evlerden gerek camilerden direnç sağlamaya çalışmışlardı. Şumnu'dan yardım gelmemesi sebebiyle Baba Paşa'nın maiyetindeki 10.000 nefer⁶⁵⁶ 9 gündür sürdürdükleri bu direnci devam ettirememiş ve onuncu günde kaleye çekilmişlerdi. Ertesi günkü çatışmalarda bin neferi bile kalmayan⁶⁵⁷ Baba Paşa, direnememiş ve Ruslar birkaç saat içerisinde tüm şehri ele

⁶⁵⁰ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 98 ; Jorga, *a.g.e.*, s. 171.

⁶⁵¹ *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr. 98, 145-b.

⁶⁵² Lanjeron buradaki Rus kuvvetini 32 tabur, 35 süvari taburu, 4 Kazak Alayı, 84 top olmak üzere toplamda 20.000'den fazla olarak vermektedir. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 523; Ahmet Cevdet Paşa ise buradaki kuvveti 15 bin olarak vermektedir. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2664.

⁶⁵³ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 95-96.

⁶⁵⁴ Beydilli, *Bir İmamın Günlüğü...*, s. 135.

⁶⁵⁵ Rus kuvvetlerinin kuşatma doğrultusundaki manevraları için Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 524.

⁶⁵⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 23 ; Danişmend, Gazzizade Abdüllatif Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa ise Baba Paşa'nın 2-3 bin neferinin bulunduğunu belirtmektedir. Danişmend, *a.g.e.*, s. 100 ; *Vekâyi'-i Baba Paşa*, vr. 145-a, 98 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2665.

⁶⁵⁷ *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr. 146-b.

geçirmişlerdi. Ruslar; burada 2.057 nefer, 68 sancak, mühimmatı ile beraber 17 top ele geçirmişlerdi.⁶⁵⁸ Rusların kaybı ise 153 ölü ve 680 yaralıydı.⁶⁵⁹

Harita 12. Pazarcık'ın Ele Geçirilmesi (3 Haziran 1810)

Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.⁶⁶⁰

Lanjeron ise buradaki Rus zaiyatının 700, Osmanlı zaiyatının 3.000'den fazla olduğunu belirtmektedir.⁶⁶¹ Şehrin savunmasında ön planda olan Baba Paşa ise yaralı⁶⁶² olarak

⁶⁵⁸ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*'de ise Rusların 78 sancak ve 2 bine yakın neferi esir ettikleri belirtilmektedir. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 96.

⁶⁵⁹ Danilevskiy sadece şehir içinde yaklaşık 3.000 cesedin bulunduğunu, Rusların zaiyatının 153 ölü 680 yaralı olduğunu belirtmektedir. Ahmet Cevdet Paşa, Sertoğlu ve Rasim ise buradaki Rus zaiyatını 10 bine yakın vermektedir. Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2845 ; Rasim, *a.g.e.*, C. IV, s. 35; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2666.

⁶⁶⁰ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, T. II, s. 23 ; 1. Tsizyrev, 2. 2 Haziran'daki hareket, 3. Dolgorukov, 4. Markov, 5. Voinov, 6. Pazarcık.

Ruslara esir düşmüştür.⁶⁶³ Böylece 1807 yılından beri harekât bölgesinde bulunan ve daha önce bölgeden ayrılan Alemdar Mustafa Paşa ile birlikte Osmanlı kuvvetleri için çok önemli bir kişi olan Baba Paşa da Ruslar tarafından esir edilerek saf dışı bırakılmıştır.⁶⁶⁴

2.2.7. Şumnu Taarruzu (Haziran 1810)

31 Mayıs'ta Tutrakan, 3 Haziran'da Pazarcık, 9 Haziran'da Razgrad ve yine haziran ayı içerisinde Silistre'nin⁶⁶⁵ ele geçirilmesiyle Bulgaristan yolu artık Ruslara açılmıştı.⁶⁶⁶ Bunun üzerine Bâbîâlî, bölgedeki Osmanlı ordusunun Şumnu'yu dahi koruyamayacağını düşündüğünden Edirne'de yeni bir ordunun daha kurulmasına yönelmişti. Bu orduya Bilecik'ten Kalyoncu Ali Ağa ve Geyve Ayanı da katılarak Edirne'ye gönderilmişti.⁶⁶⁷ Ruslar ise Pazarcık'ın ele geçirilmesi sonrasında da bir kısım kuvvetini Varna'ya,⁶⁶⁸ diğer bir kuvvetini de Kozluca'ya doğru harekete geçirmişti. Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa ise önemli komutanların ve bölgelerin kaybedilmesi sonrasında Kamenskiy'e barış ve mütareke akdedilmesi için bir memur göndermişti. Ancak bu memura cevap verilmeyerek kendisinin Şumnu'ya dönmesinden 4 gün sonra Ruslar, bazı şartlar⁶⁶⁹ öne

⁶⁶¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 528.

⁶⁶² *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 635-636 ; Baba Paşa'nın ilk yaralanması bacağından olmuş, daha sonra iki yerinden daha yaralanmıştır. Bir koluna yel girse de tek koluyla cenk etmiştir.

⁶⁶³ Baba Paşa yaralarına rağmen günlerce savaşmıştır. *Vekâyi'-i Baba Paşa...*, vr.145-b, *Yayla İmâmı Risâlesi*'nde Rus taarruzunun 14 Haziran'da, *Şânî-zâde* ve *Cevdet Tarihlerinde* ise 18 Haziran'da başladığı belirtilmektedir. Bkz. *Yayla İmâmı Risâlesi*, s. 270 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2666 ; *Şânî-zâde Târîhî*, Cilt I, s. 374.

⁶⁶⁴ Baba Paşa ile beraber İsmail Paşa ve Açıkbaş diye ünlenmiş Ereğlili keramet gösterdiği belirtilen bir şeyh de esir alınmıştır. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2666 ; Rasim, *a.g.e.*, Cilt IV, s. 35.

⁶⁶⁵ General Lanjeron, Silistre'yi kuşatırken Pazarcık'ın ele geçirildiği haberi Silistre'deki ordugâha gelmiştir. Henüz Silistre Kuşatması'nın dördüncü gününde, bir an önce kaleye saldırılması gerektiği kendisine bildirilmişse de Lanjeron'a göre şehrin kayıpsız alınması için en azından bir hafta geçmesi gerekmektedir. Nihayetinde, kuşatma sonrasında Lanjeron, sadece 50 kişi kaybederek, kendisinin deyişle çok fazla zorlanmayarak Silistre'yi almıştır. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXVI, 1908, s. 514,518-519.

⁶⁶⁶ Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2845.

⁶⁶⁷ BOA. H.H. 981/41625 ; 9 Haziran 1810.

⁶⁶⁸ Ahmet Cevdet Paşa'ya göre 15 bin kişilik bir ordu Varna ve Balçık'a hareket etmişti. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2664-2665.

⁶⁶⁹ Osmanlı kroniklerinde öne sürülen iki farklı şart geçmektedir. Bunlar, *Câbî Tarihi*'nde Bâbîâlî tarafından Rusya'ya, 140 bin kese akçe, Hacıoğlu Pazarı, Babadağı, Hezargrad ve Osman Pazarı'nın verilmesi; *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı* de ise Eflak ve Boğdan ve Gürcistan'ın teslimi, Rusya ile harp içerisinde olan İngiltere'nin elçisinin kovulması ve tazminat olarak 40 bin akçe verilmesi, bu miktarın

sürerek bunların kabul edilmesi durumunda müzakarelere başlanacağını bildirmiş ve Şumnu'ya doğru harekete geçmişti. Silistre'nin ele geçirilmesinden sonra General Uvarov zaten Şumnu'ya hareket etmiş; onu Rayevskiy, Löwis ve Essen takip etmişti. Ardından General Kamenskiy ve General Markov, Pazarcık'tan Pravadi'ye doğru; General Sabanev de Razgrad'dan Şumnu'ya harekete geçmişti. Bu esnada General Lanjeron Silistre'de, General Tsizyrev Varna'da, General Zass da Rusçuk'ta bulunmaktaydı. Bu sırada N.Kamenskiy tarafından Yusuf Ziya Paşa'ya sert bir mektup yazılmıştı. Bu mektupta, Rusya'nın istekleri doğrultusunda barış uygun görülmezse İstanbul yakınlarına gelerek orada akd-i sulh eylerim tarzında mağrurane sözler yazılmıştı.⁶⁷⁰ Rus ordusu, 19 Haziran'da Sadrazam'a teklif edilen barış maddelerine yönelik cevabı bekledikleri için iki gün Şumnu önlerinde dinlenmişti. Rusların Şumnu önlerinde gözükmesi hem Şumnu karargâhını hem de devlet merkezini telaşlandırmıştı. Kamenskiy'nin mektubu,⁶⁷¹ Sadrazam tarafından *Rikâb-ı Hümayûn*'a gönderilmiş ve 23 Haziran'da Dersa'âdet'e ulaşmıştı. Rusların istekleri karşısında Sultan II.Mahmud, Fâtih Câmi'-i Şerîfi'nde Meclis-i Şûrâ'nın akdolanmasını emretmişti.⁶⁷² Ardından İstanbul'da *cihad-ı ekber* ilân edilerek bölgeye acil yardım kararlaştırılmış⁶⁷³ ve hazırlıklar yapılmaya başlanmıştı. Öyle ki Sultan II.Mahmud'un kendisi bile sefere çıkmaya niyet etmiş, gaza niyeti ile bizzat sefere çıkacağı ve Edirne'ye gideceğine dair olan *Hatt-ı Hümayûn'u* kıraat ettirmişti. Meşveretten sonra selatin camilerindeki müderrisler, mollalar ve üç, dört bin kadar talebe, asker yazılmış; gücü yeten bütün herkes sefer hazırlıklarına başlamıştı.⁶⁷⁴ Bâbîâli; *Devlet-i 'Aliyye'nin* Adana, Tarsus, Sivas, Ankara gibi birçok kesiminden nefer ihtiyacını karşılamaya çalışacaktı.⁶⁷⁵

---

toplancaya kadar Varna, Rusçuk ve Silistre'de Rus askerinin bulunması olarak geçer. Bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 646 ; *Mecmû'a-i Vekâyi'-i...* s. 99-100.

⁶⁷⁰ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2667 ; *Şânî-zâde Târîhî*, Cilt I, s. 376.

⁶⁷¹ Kamenskiy'nin barışın akdedilmesi için öne sürdüğü maddeler Bükreş Antlaşması'nda Kutuzov tarafından tekrar değerlendirilerek kullanılacaktır.

⁶⁷² *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2667.

⁶⁷³ Köksal, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Ordugâhı...*, s. 64-65.

⁶⁷⁴ Şamil Mutlu, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1994, s. 28-29 ; Padişahın Edirne'ye hareket tarihi 4 Ağustos olarak kararlaştırılsa da ordunun arka arkaya aldığı mağlubiyetler, toplanan askerlerin dağıtılmasına ve II.Mahmud'un bizzat sefere çıkma isteğinden vazgeçmesine sebep olmuştur.

⁶⁷⁵ Bu hazırlıklar, faaliyetler için bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2668, 2669 ; *Câbî Tarihi*, s. 640 ; Rifat Özdemir, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset," *OTAM*, Sayı 5, 1994, s. 288-289 ; Ankara'dan *Sefer-i Hümayun'a*, Müderris-zade Mehmet Emin Efendi bir

Şumnu önlerinde Rus ordusunun mevcudu; sağ kanatta 3.880 piyade 2.200 süvari, merkezde ana kuvvetler 16.270 ve sol kanatta 9.670 piyade, 3.800 süvari olmak üzere toplamda 35.820 neferdi. Bu kuvvetlerin komutasında; General rütbesinde olan S.Kamenskiy, Essen, Löwis, Troubetskiy, Kulnev, Rayevskiy ve Uvarov bulunuyordu.⁶⁷⁶ Haziran ayının son haftasında başlayan ilk taarruzlarda Rus orduları başarı sağlayamamış, Ordu-yı Hümâyûn Seraskeri Osman Paşa tarafından püskürtülmüşlerdi. Böylece muharebe alanında 1809 Tatarıçe Muharebesi'nden beri başarısızlıkla sonuçlanan muharebeler zinciri kırılmıştı.⁶⁷⁷ İki gün süren Şumnu'daki bu çatışmalarda Rus zaiyatı 749 ölü ve yaralıydı.⁶⁷⁸ Rus ordusunda Orlov ile buraya gelen Sakız Adalı General Papadopulos da muharebe meydanında ölenler arasındaydı.⁶⁷⁹

Ahmet Cevdet Paşa ise Rus ordusunun bir taraftan Varna'yı kuşatırken daha büyük bir ordusuyla Şumnu'ya gelip Şumnu'nun sol tarafında dağlık bir mevkiye metris ve istihkâm inşa etmeye başladığını bildirmektedir. Kendisinin belirttiğine göre Rus kuvvetleri açık ovalarda galip gelebilse de böyle dağlık yerlerde istediği manevrayı uygulayamayacağı ve Osmanlı kuvvetleriyle savaşamayacağı bellidir. Akabinde de bu mevkide vuku bulan muharebeler sonucunda Rus kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁶⁸⁰ Böylece üç gün boyunca dağlık mevzilerde süren ilk taarruzlarda, Ruslar mağlup olmuştu. Osmanlıların zaiyatı, 300 civarında ölü ve 500 kadar yaralıydı.⁶⁸¹ Başarısızlığı neticesinde N.Kamenskiy, I.Aleksandr'a, Sadrazam'ın buradaki pozisyonlarının üstesinden gelmeyi imkânsız bulduğunu ve onu mağlup etmek için başka bir yol kullanmaya karar verdiğini yazmıştı. Düşündüğü plana göre sağ kanattaki birlikler Silistre yolunda ilerleyecek, kendi ordusu Pravadi ve Yenipazar yollarını koruyacaktı. Pozisyonlarını güçlendirdikten sonra ordularının bir kısmı ile Şumnu'dan

---

miktar gönüllü askerle, ardından Şeyh Seyyid Mehmed Said Baba Efendi yanına topladığı gönüllülerle katılmıştı.

⁶⁷⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, C. II, s. 27-28 ; Kamenskiy neferleri taarruza hazırlamak için şu sözleri sarf etmiştir: “Biz Bâbüâlî'ye barış teklif ettik. Ama hain Müslümanlar teklifimizi reddetme cesaretinde bulundular. Yarından sonraki gün intikamımızın alınacağı ve Türklerin gösterdikleri küstah tavrın cezasının verileceği bir gündür. Şumnu zaptedilip, Veziriazamın hilekâr ordusu mahvedilmelidir.” Rasim, *a.g.e.*, C.IV, s. 35

⁶⁷⁷ Bu muharebeleri özet maiyetinde okumak için *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 271-272.

⁶⁷⁸ Ahmed Rıf'at Efendi bu sayıyı 2 bin olarak kaydeder. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 100.

⁶⁷⁹ Jorga, *a.g.e.*, s. 172.

⁶⁸⁰ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2670-2671.

⁶⁸¹ Ahmet Cevdet Paşa'nın verdiği bu rakamlar ve kendisinin bu anlatımı ufak farklılıklarla *Şânî-zâde* de geçmektedir. Bkz. *Şânî-zâde Târîhî*, Cilt I, s. 382.

İstanbul'a güvenli bir güzergâh için çalışacak; General Löwis, General Kamenskiy'nin sağ kanadı ile yakın temas içerisinde Razgrad yolunu koruyacaktı. Kamenskiy'nin amacı, Osmanlı ordusunu ya başka bir muharebeye zorlamak ya da açlığa maruz bırakmaktı.⁶⁸² Şumnu'ya yapılan taarruz başarısızlıkla sonuçlanmışsa da N.Kamenskiy, şehrin kuşatmasını kaldırmamış; General Löwis, General Uvarov, General S.Kamenskiy, General Markov Şumnu'yu abluka altına almıştı. Daha önce Silistre'nin, Pazarcık'ın ve Tutrakan'ın ele geçirilmesi, Rus ordusuna bölgede rahat bir ilerleyiş fırsatı sunmuştu. İnşa edilen tabyaların yanı sıra Rusçuk'tan Şumnu'ya 10 kuşatma topu da gönderilmişti. İstenen topların sayısının az olmasının sebebi, Rusçuk kuşatmasının zayıflamasının istenmemesi idi.⁶⁸³ Kısa süre sonra Şumnu, tabyalardan yapılan atışlarla dövülmeye başlanmış, hatta varoş içerisine düşen birkaç gülle, iki-üç kişinin hayatını kaybetmesine ve birkaç hayvanın telef olmasına sebep olmuştu.⁶⁸⁴

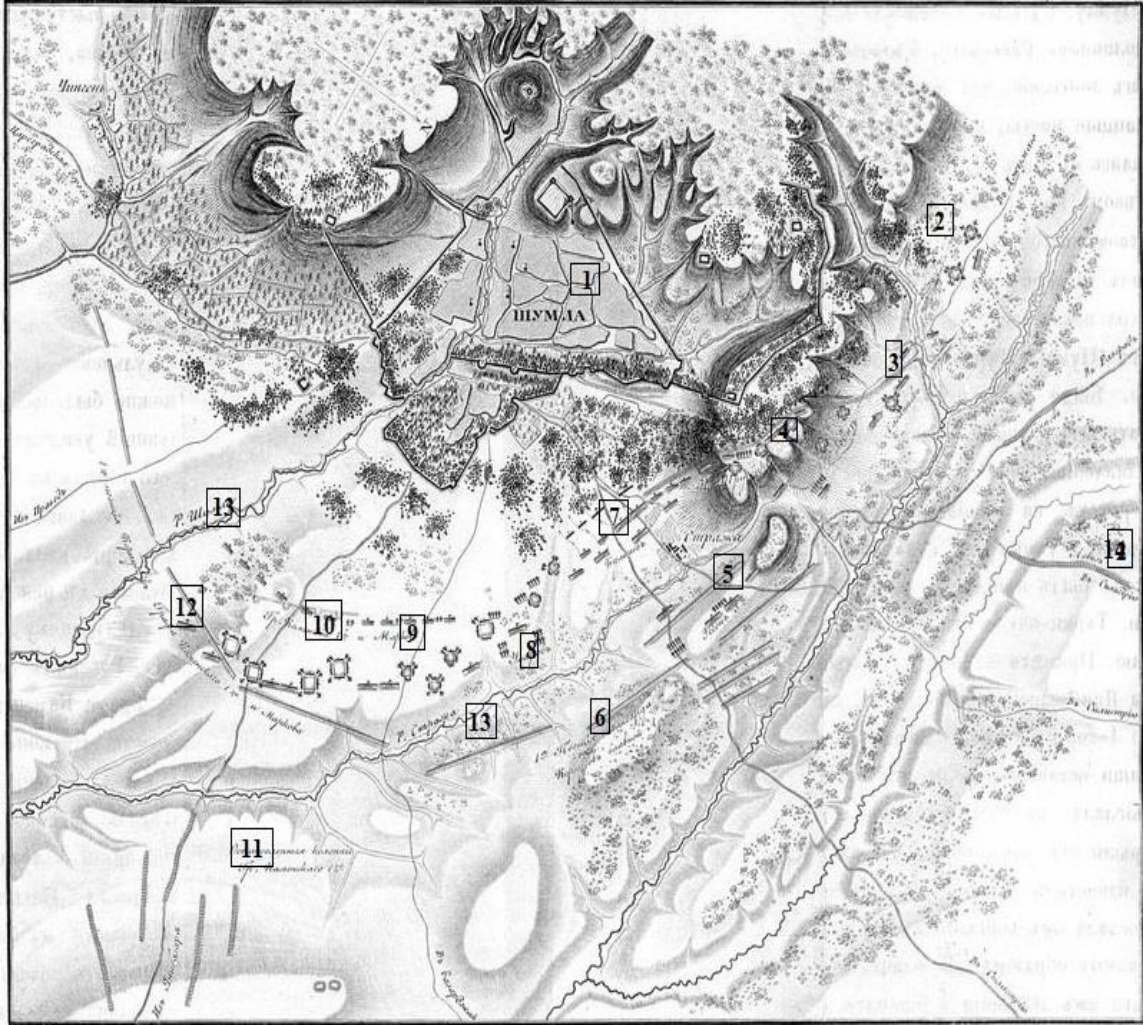
Yusuf Ziyâ Paşa ise tüm bu süreçte Şumnu'daki konumunu korumaktaydı. Silistre'den General Lanjeron'un gelmesinin yanı sıra diğer mevkilerden de Şumnu'daki nefer sayısını artıran Rus kuvvetleri, şehre taarruz etmeye başlamışlarsa da başarılı olamamışlardı. Bu taarruzda Rus zaiyatı, 276 ölü ve yaralı idi. Öte yandan Rus ordusunun harekât bölgesinde gösterdiği faaliyetleri, bölge sakinleri de Osmanlı kuvvetlerine destek vererek önlemeye çalışmışlardı. Şehirdeki Bulgar ahali, daha çok Rus iletişim ve ikmal hatlarına saldırmaktaydı.

⁶⁸² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 30.

⁶⁸³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 32.

⁶⁸⁴ *Târih-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2671.

Harita 13. Şumnu Taarruzu (Haziran 1810)

Haritadaki yer, komutan isimleri ve yürütülen faaliyetler numaralandırılarak verilmiştir.⁶⁸⁵

Rus ordusu Şumnu'yu kuşatmış vaziyetteyken Pazarcık'ın ele geçirilmesinden sonra başka bir Rus kuvveti de Varna'ya ilerlemişti. Varna'nın ele geçirilmesi hem bölgedeki Rus ordusunun güvenliği için hem de Karadeniz Filosu'nun demir atacağı bir liman olması dolayısıyla Ruslar için önemliydi. Ruslar zaten zahire sıkıntısı yaşayan Varna'yı 8 Haziran 1810'da saat 06.00'da kuşatmışlardı. Ancak henüz Karadeniz Filosu bölgeye ulaşmadığından şehrin deniz tarafı açıktı. Daha önce de Varna muhafazası için Edirne ve havalisi kazalarından birçok asker gelmişti. Ancak Ruslar, ulufe ve noksan tayinat konusunda yaşanan çatışmalar sebebiyle Goşancalı (Koşancalı) Halil Paşa

⁶⁸⁵ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, Tom II, s. 33; 1. Şumnu, 2. Rayevskiy, 3. Sabanev, 4. Troubetskiy, 5. Essen, 6. Ana ordunun ve öncü birliklerin ilk pozisyonları, 7. Kulnev, 8. Uvarov, 9. Markov, 10. S.Kamenskiy, 11. S.Kamenskiy'nin durduğu yer, 12. S.Kamenskiy'nin ve Markov'un birinci pozisyonları, 13. Nehir 14. Löwis.

kumandasındaki neferlerin dağılmasından istifade ederek Varna'yı hiç zorluk çekmeden kuşatmışlardı.⁶⁸⁶ Varna'nın savunmasında, yeniçerilerin dağılmasından dolayı kaleyi Ruslara karşı savunanlar; yerli ahali, topçu ve bahriye levendlerinden ibaretti. Bundan dolayı birkaç bin piyade askerinin tez elden Varna'ya ulaştırılması gerekmektedir.⁶⁸⁷ Ayrıca kale Naibi Esseyid Mehmed'in zahire talebinden, garnizonun iâşe sıkıntısı da çektiği anlaşılmaktadır.⁶⁸⁸ Bu süreçte, oldukça az neferi kalan Halil Paşa Şumnu'ya dönmek zorunda kalmış ve yerine 1809 yılında Rasvat'ta Ruslara mağlup olan Hüsrev Mehmed Paşa, Varna Seraskerliği'ne getirilmişti.⁶⁸⁹ Ancak Hüsrev Paşa Varna'ya ulaşana kadar, Rus kuvvetleri Varna'nın teslim edilmesini talep etmekteydi.⁶⁹⁰ Varna'nın, Pazarcık ve Şumnu tarafından muhasara edilmesi ve akabinde Rusların bir günde iki defa elçi göndererek kalenin teslim edilmesi isteği üzerine bölgenin savunması için önce Çilesizzâde Mustafa Ağa'ya başvurulmuş ancak kendisi gelemediği için oğlu Çilesizoğlu görevlendirilmişti. Ayrıca acilen yedi sekiz yüz veyahut bin neferin karadan ya da denizden bir şekilde Varna'ya gönderilmesi kararlaştırılmıştı.⁶⁹¹

Öte yandan Varna'nın muhasaraya uğradığı haberi payitahtta duyulur duyulmaz Sekban-başı, yazıcılar ve çukadarlar nefer yazarak kalyonlarla Varna'ya göndermişlerdi.⁶⁹² Hüsrev Mehmed Paşa da Varna Seraskeri olarak yaklaşık bin kadar nefer, 500 gönüllü softa, yedi top, bir topçu ortası, arabacı neferleri ve çadır malzemeleri, üç cerrah ve birkaç katipten oluşan birliğiyle Varna'ya sevk edilmişti.⁶⁹³ Ardından kethüdası İbrahim Paşa, topladığı üç bin kadar neferle, Varna'ya yola çıkmıştı. Bu sırada Ruslar, kalenin teslim edilmemesi üzerine Varna'yı bombalamaya başlamış, şehrin yer altı su kaynakları imha edilmişti. Kuşatmanın ilk haftasında Paskeviç, Osmanlı kuvvetlerine karşı bazı başarılar sağlamışsa da şehir, aldığı takviyenin ardından direnişe devam etmiş; denizden Osmanlı donanmasının karadan da

⁶⁸⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2665 ; Sertoğlu, *a.g.e.*, s. 2845.

⁶⁸⁷ BOA, HAT. 1004/42112 ; 9 Ca. 1225 / 12 Haziran 1810.

⁶⁸⁸ BOA, HAT. 1004/42112-B ; 5 Ca. 1225 / 8 Haziran 1810.

⁶⁸⁹ *Şânî-zâde Târîhî*, Cilt I, s. 373 ; Varna'ya gönderilecek yardım için yine aynı sayfalara bkz. ; Hüsrev Mehmed Paşa ve Varna bağlamında 397 ve devamı sayfalara bkz.

⁶⁹⁰ BOA, HAT. 1004/42112-D ; 7 Ca. 1225 / 10 Haziran 1810.

⁶⁹¹ BOA, HAT. 1004/42112-A ; 9 Ca. 1225 / 12 Haziran 1810.

⁶⁹² *Yayla İmâmı Risâlesi*, s. 271.

⁶⁹³ Çelik, *Şeyhü'l Vüzera...*, s. 89.

Hüsrev Mehmed Paşa'nın mukavemeti üzerine Varna kuşatmadan kurtarılmıştı.⁶⁹⁴ Varna'daki Rus zaiyatı, 212 ölü ve yaralıydı.

2.2.8. Rusçuk ve Yerköy Kuşatmaları (Ağustos 1810)

General Nikolay Kamenskiy, Şumnu ve Varna'daki mağlubiyetleri neticesinde, Galata Burnu ve Varna'daki kuvvetlerinin hepsini Şumnu'ya toplayacaktı.⁶⁹⁵ Osmanlı ordusu da Şumnu'da gereken mahallere tabya inşa ederek, top ve nefer yerleştirmeye çalışıyordu. Bu dönemde Şumnu'da askerî faaliyet yoksa da Osmanlı ordusunda iâşe sıkıntısı büyük bir probleme sebep olmaktaydı.⁶⁹⁶ Rus ordusu, Osmanlı ordusunun mevcut durumuna rağmen Şumnu ve Varna ile birlikte Rusçuk'ta da başarısız olacaktı. Rusçuk'ta Osmanlı komuta heyetinde; Mazlum Ağa, Baba Paşa'nın Kethüdası Kapıcıbaşı Hüseyin Ağa, Lofça Ayanı Hacı Eyyüb Ağa, Selvi Ayanı Halil Ağa, Rusçuk Muhafızı Ali Paşa, Rusçuk Ayanı Boşnak Ağa, Rusçuk Seraskeri Goşancalı Halil Paşa⁶⁹⁷ Kapucu-başı Boz Velî Ağa⁶⁹⁸ gibi komutanlar bulunmaktaydı. Bu kuvvetlerin karşısındaki Rus ordusunda, ilk etapta General Zass'ın komutasındaki kuvvetler vardı. Boşnak Ağa, sık sık Rus kuvvetlerine baskın düzenlemekte ve onların ilerleyişlerini engellemekteydi. Boşnak Ağa, bu muharebelerde 334 Rus askerinin ölümüne ve yaralanmasına sebebiyet vermişti.⁶⁹⁹ Ruslar, bu ilk taarruzlarda nehirden de geçmeye çalışmış ancak Boz Velî Ağa ve kuvvetleri tarafından mukavemet görmüşlerdi.⁷⁰⁰ Bu duruma ek olarak Şumnu ve Varna başarısızlıkları sonrasında N.Kamenskiy de

⁶⁹⁴ Bkz. *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 383 ; Danişmend, *a.g.e.*, s. 100 ; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 35; Varna'da Çilesizoğlu ve Osmanlı kuvvetleri 7 saat süren cenk sonucunda galip çıkmışlardı. *Yayla İmâmî Risâlesi*, s. 272 ; Çilesizoğlu'nun başarıları için ayrıca bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 641.

⁶⁹⁵ *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 383.

⁶⁹⁶ Fî 27 ca Sene 25 / 30 Haziran 1810, BOA. H.H. 977/41503 numaralı belgede bu durum şu ibarelerle anlatılmıştı. *...ordu-yı hümâyunda iki gün ta'yînâtı idare edecek zahire olmadığından Şumnu derûnunda olan hânelerden nan devşirmeye mübâşeret olunmağın muzâyakamız bu dereceye resîde olmuştur... / ... akçe hususunda dahi muzâyaka ve zarûretimiz bu mertebeye varmıştır...*

⁶⁹⁷ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2672 ; Okunan Rus kaynaklarında tespit edilemeyen birkaç muharebe için *Cevdet Tarihi*'nin belirtilen cildinin belirtilen sayfasına bkz. Özellikle *Cevdet Tarihi*'nde geçen Şumnu'da Rusların 20 bin zaiyat verdiği muharebe tespit edilememiştir. Bunun için 2673-2674 sayfalara bkz.

⁶⁹⁸ *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 384.

⁶⁹⁹ Daha sonraki muharebelerde 8 bin Rus'un öldürüldüğü belirtilmişse de bu rakamın doğruluğu Rus kaynaklarında saptanamamıştır. Bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 104 ; Rusçuk ile beraber Yerköy'deki faaliyetler için de ayrıca bkz. *Şânî-zâde Târîhi*, Cilt I, s. 384 ve devamı.

⁷⁰⁰ *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 384.

Kozluca'ya çekilmeye karar vermiş⁷⁰¹ ve yeni bir harekât planı çizmişti. Bu plana göre General S.Kamenskiy, Şumnu'dan 8 km uzaklıkta Sadrazam'ın ordusunu gözetlemek için Silistre yolunda 18.000 neferi ile kalacak, General Voinov 7.000-8.000 nefer ile Kozluca'yı ele geçirecek ve Varna'yı izleyecek, 6.000 nefer ile General Lanjeron Razgrad'da konuşlanacaktı. N.Kamenskiy ise Rusçuk ve Yerköy'ü ele geçirecekti. Plana göre daha sonra Ruslar, Rusçuk'ta 4.000 nefer bırakarak Tırnova yoluyla Balkanlar'a ilerleyecekti. Ancak bu harekât planı, Çar tarafından önceki başarıların aksine bir durum sergileyeceği için onaylanmamış ve Kamenskiy yeni bir harekât planı yapmak zorunda kalmıştı.⁷⁰² Bu plana göre de hızlı bir şekilde Rusçuk ele geçirilecek ve Balkan Dağları'na ilerlenilecekti. Bu amaçla 18 Ağustos'ta 7.500 piyade, 2.540 süvari kuvvetiyle⁷⁰³ Rusçuk'a hareket edilmişti. Daha önce burada, General Zass'ın maiyetindeki kuvvetler bulunuyordu. Fakat Zass, Boşnak Ağa komutasındaki Osmanlı kuvvetlerine karşı direnç sağlayamıyordu. 3 gün sonra N.Kamenskiy'nin de Rusçuk'a varmasının ardından Rus kuvvetlerine Osmanlı kuvvetleri tarafından etkili saldırılar yapılmış, bu saldırılardan sadece bir tanesinde Rus zaiyatı yaklaşık olarak 250 ölü ve yaralı olmuştu. Rusçuk'un yanı sıra Zıştovi, Niğbolu ve Rusçuk arasında Osmanlı kuvvetlerinin iletişimini kesmek için bir Rus donanması da harekete geçmişti. Ancak Osmanlı kuvvetlerinin muvakaleti üzerine geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Burada yaklaşık olarak 150 nefer kaybetmişlerdi. Nehirdeki bu başarısızlığa ek olarak Zass'ın karada 600'den fazla nefer kaybetmesi Rus ordusu için bir başarısızlıklar zinciri oluşturacaktı. Temmuz ayının ortalarında Rusçuk'a büyük bir saldırı yapan Zass'ın bu girişimi, Boşnak Ağa tarafından başarıyla engellenmişti. Bu döneme kadar Rusçuk kuşatması yaklaşık olarak 3 ay sürmüştü.⁷⁰⁴ N.Kamenskiy'nin Rusçuk'a varmasından sonra buradaki ordunun sayısı 20.000 nefere çıkmıştı. Sağ yakada General Zass'ın komutası altında I. Kolordu, merkezde General Essen'in II. Kolordusu ve sol yakada General Uvarov'un III. Kolordusu olmak üzere orduyu üç kolorduya bölen N.Kamenskiy; arka kısmı korumak için de General Kulnev'i, Yerköy'ü ablukaya almak için de General Yermolov'u görevlendirmişti. Kamenskiy'nin, teslim talebinin reddedilmesine müteakip, tabyalar ve bataryalar inşa edilmeye başlanmış, kuşatma

⁷⁰¹ Köksal, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Ordugâh...* s. 64-65.

⁷⁰² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 36.

⁷⁰³ Şânî-zâde bu kuvveti 10 bin asker ile bin nefis olarak verir. *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 386.

⁷⁰⁴ Martos, *a.g.e.*, s. 324.

topları getirilmişti. Ayrıca donanmaya da şehri bombalaması emredilmiş, bu atışlarda bir burç da yıkılmıştı. N.Kamenskiy, surlarda gedik açılmasını beklemeden 30 Temmuz'da taarruzu başlatmaya karar vermişse de yoğun sağanak yağış, taarruzu birkaç gün geciktirmişti. 3 Ağustos'ta hava durumunun düzelmesiyle taarruz planlanılmışsa da Graf Sievers ve Graf Michot gibi komutanlar; N.Kamenskiy'nin taarruzu ertelemesi gerektiğini, Osmanlı pozisyonlarının çok iyi tahkim edildiğini ve garnizonun güçlü olduğunu düşünüyorlardı. Onlara göre Rusçuk'u açlığa maruz bırakmak ve taarruzu birkaç gün geciktirmek daha iyi olacaktı. Ancak N.Kamenskiy, bu önerileri dikkate almamış ve taarruza karar vermişti.⁷⁰⁵ Bu doğrultuda ordularını; General Zass, General Olsufiev, General Essen, General Berdyaev ve General Uvarov komutasında 5 taktik dörtgene bölmüştü. Buradaki Rus kuvvetleri, 17.300 piyade ve 2.600 süvariden oluşuyordu. Her bir tabura ikişer merdiven verilmiş ve surlar aşılana kadar ateş açmaları yasaklanmıştı. Rusçuk'u ele geçirmek için Tuna donanması da kullanılacaktı. Yermelov da Yerköy'den yapılacak bir şaşırtma harekâtından sorumluydu.

Rus hazırlıklarının farkında olan Boşnak Ağa da savunmaya yönelik hazırlıklarını tamamlamaktaydı. Rus taktik dörtgenleri, akşam karanlığında toplanma noktalarına hareket etmişti. 3 Ağustos'ta saat 03.00 sularında saldırı için sinyalin verilmesiyle taktik dörtgenler taarruza geçmiş, merdivenler konulmuş ve surlara tırmanılmaya başlanmıştı. Tüm bu hareketler, karanlık ve sessizlik içinde yürütülmekte olduğundan Osmanlı kuvvetleri durumu fark etmemekteydi. Sadece sol kanatta General Uvorov'un taktik dörtgeni fark edilmiş ve ateş açılmıştı. Üstelik bu taktik dörtgenin 1.müfrezesinin komutanlığını yapan Prens Sherbatov, göğsünden yaralanmıştı. Taarruz her ne kadar Rus kuvvetlerinin başarılarıyla başlamışsa da devamında durum tamamen değişmişti. Surlara tırmanmak için getirilen merdivenlerin çoğu kısaydı. Rus askerlerinden bazıları kalenin içerisine girmeyi başarmışsa da Osmanlı kuvvetleri tarafından ciddi bir karşılık bulmuşlar ve önemli bir zaiyat vererek geri çekilmek zorunda kalmışlardı. Rusçuk taarruzunda Rus zaiyatı, toplamda 363 subay⁷⁰⁶ ve 4 general dâhil toplamda 8.515 nefer idi. Kuşatmada görev alan Subay Martos'un 4 saat 20 dakika sürdüğünü belirttiği bu

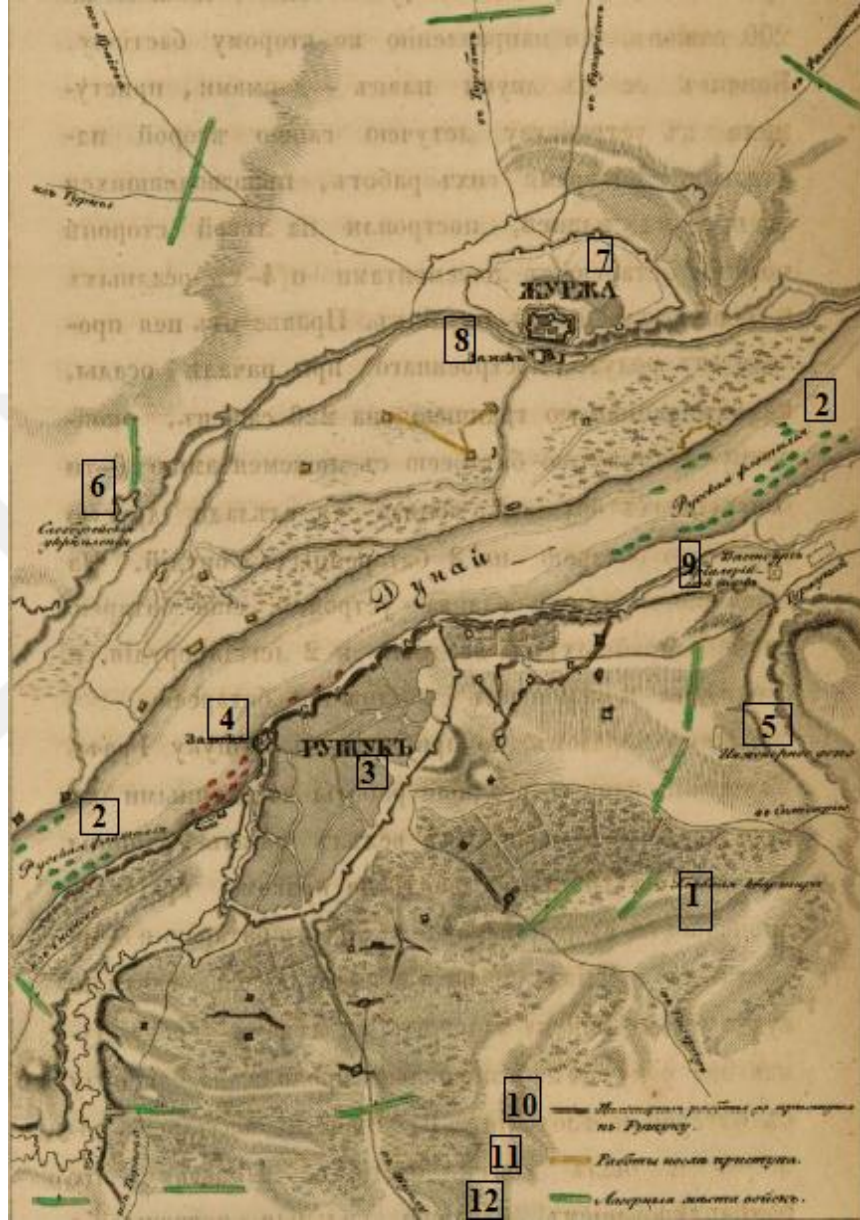
⁷⁰⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 38.

⁷⁰⁶ Martos, ölen subay sayısının 422 olduğunu ifade eder. Martos, *a.g.e.* s. 328.

çatışmalarda Rus kuvvetleri, sabah saat 08.00’da bütün noktalardan (Sarı-bayır, Ordu-kapusu tarafları başta olmak üzere) püskürtülmüştü.⁷⁰⁷

Harita 14. Rusçuk ve Yerköy Kuşatmaları (Ağustos 1810)

⁷⁰⁸ Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.

⁷⁰⁷ Martos, *a.g.e.* s. 328 ; *Şânî-zâde*'de ise 3 Ağustos Cuma sabah saat 07.00’da, (1 saat içerisinde Rusların püskürtüldüğü anlaşılıyor.) Rusların Sarıbayır tarafından bir kol ve Ordu-kapusu canibinden bir başka kol olarak, Rusçuk tabya ve metrislerine yürüdüğü, Rusçuk Muhafızı Ali Paşa ve Boşnak Ağa’nın 4 saat süren muharebe sonucunda galip çıktığı, üç binden fazla kelle ve 250 esir ele geçirildiği, daha sonra Goşanlı Halil Paşa’nın da muharebelere giriştiği ifade edilmektedir. *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 393.

⁷⁰⁸ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, Tom II, s. 55 ; 1. Karargâh, 2. Rus Donanması, 3. Rusçuk, 4. Rusçuk Kalesi, 5. İstihkâm Deposu, 6. Slobozia tahkimatları, 7. Yerköy 8. Yerköy Kalesi, 9. Ağır top alanı, 10. Mühendislik çalışmaları, 11. Taarruz sonrası çalışma, 12. Ordugâh yerleri.

Bu mağlubiyet sonrası Graf Kamenskiy, Çar I.Aleksandr'a yazdığı raporda yürüttüğü faaliyetleri şöyle açıklamaya çalışmıştı.

“Rusçuk’u almadan sağ kanadım Türklerin saldırısına açıldı, bu yüzden ilerleyemedim. Yanyalı Ali Paşa Sırbistan sınırında güçlerini toplarken, Serezli İsmail Bey de Sırlara saldırmak için gözdağı vermekteydi. Her bir saat Rusçuk’taki durumumuz kötüleşmişti. Başka bir Türk gücü de Küçük Eflak’ı tehdit eden Orşova’daydı...”⁷⁰⁹

Rusçuk’ta taarruzun zamanlamasından dolayı ordunun neredeyse yarısının yokolmasının ardından N.Kamenskiy, görevden istifasını dahi sunmuş ancak Çar tarafından kabul edilmemişti. Bu başarısızlığın vuku bulduğu dönemde aynı zamanda General Sergey Kamenskiy de yaklaşık 18.000 nefer ile Şumnu yakınlarında konuşlanmaktaydı. Kozluca’da da Varna henüz ele geçirilemediği için ordunun arka kısmını korumak için General Voinov’un kolordusu bulunmaktaydı. Öte yandan Rusçuk’taki başarısızlık, Sırlarla olan muharebeleri de etkilemişti. Küçük Eflak’ta General Isaev’in komutasındaki 7.350 neferden oluşan bir müfreze Sırlara destek veriyordu. Ancak Rusçuk’taki durum sonrası Sadrazam Yusuf Ziya Paşa, Sırlara saldırılmasını emretmişti. Burada en çok Hurşid Mehmed Paşa ön plandaydı. Yer yer Rus-Sırp başarıları söz konusu oluyorsa da buradaki harekât daha çok Osmanlı lehine sonuçlanmaktaydı.

2.2.9. Bele ve Batin Muharebeleri (Eylül 1810)

Rus ordularının harekât bölgesine dağılımını kendi avantajına çevirmek istemesinin yanı sıra Rusların Şumnu’dan geri çekilmeye başladığını da gören Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa, 20 Temmuz sabahı Şumnu etrafındaki Rus güçlerine saldırması için Nazır Ahmed

⁷⁰⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 43 ; Kaleme aldığı raporda subaylarını öven N.Kamenskiy, verdiği emirleri takip etmedeki başarısızlıklarından neferlerini suçlamış ve onlara karşı şu cümleleri kullanmıştır. *“Rusçuk kolordularının askerleri! Yoldaşlarınızın ölümünden ve bu başarısızlıktan siz sorumlusunuz. Bazılarınızın cesurca savaşmasına rağmen, çoğunuz Türklerle çarpışmak için çok korktunuz. Ne bana verdiğiniz sözleri tuttunuz ne de benim emirlerimi takip ettiniz, bu, böyle bir ağır zayıflık ile cezalandırılmanızın sebebidir... Bu taarruz boyunca neredeyse her şeyin üstesinden geldiniz, surların zirvesine tırmandınız, ama daha ileriye ilerlemeye cesaret etmediniz. Rus askerlerine özgü olmayan böyle bir eylemi ben nasıl açıklayabilirim? Majestelerimiz ve tebanız sizden ne bekliyor? Anavatanınızı ve majestelerinizin hizmetine adanan ve cesurluk istikrarınızın örnekleriyle ve yeni kahramanlıklar ile bu başarısızlığı telafi etmek zorundasınız...”* Ertesi gün yani 4 Ağustos, Rus ordusu adına cenaze günüydü. Martos notlarında bu durumu anlatırken *“En iyi arkadaşım, akşam, çatışmaya girmeden önce veda ettiğim Ivan Ivanoviç Şulten’in yasını tuttum. Vücudu bulunamamıştı... Diğer öldürülenlerden hiç bahsetmeyeyim, yoksa onları anmak için özel bir kitap lazım olacak.... Beni çok seven Albay Knyaz Stepan Vasilyeviç Meşçerskiy de öldürüldü.”* demektedir. Martos, *a.g.e.* s. 329.

Paşa'yı görevlendirmişti.⁷¹⁰ Yusuf Ziyâ Paşa sadrazam olarak atanmasından beri ana ordu ile daha geriden gelirken ilk taarruzlar için daima belli kişileri görevlendirmeyi seçmekteydi. Bu kişilerin Pehlivan İbrahim Ağa, Çarhacı Sürûrî Paşa, Boşnak Ağa ve Nazır Ahmed Paşa olması dikkat çekmektedir. Yusuf Ziyâ Paşa, Nazır Ahmed Paşa'ya 12.000 nefer ile Razgrad yolunda Dereköy'de Rusların sağ kanadına saldırma yönünde talimat vermişti. Dereköy'de Rus kuvvetlerinin komutasını, General Lanjeron yapmaktaydı. 20 Temmuz'da Ahmed Paşa, Razgrad yakınlarındaki tepeleri ele geçirmiş ve taarruz için hazırlık yapmaktaydı. Bunun üzerine Lanjeron, 4 koşulu topçuyu ve bazı alayları Osmanlı kuvvetlerine karşı hareket ettirmişti. Daha sonra Illovaiskiy komutasındaki Kazaklara, Osmanlı kuvvetlerine saldırımları emredilmiş, ardından Lanjeron'un gönderdiği alayların maiyetindeki ağır toplar ile ateş açılmaya başlanmıştı. Bunun üzerine Ahmed Paşa, Rus ordugâhına doğru sol kanattan bir manevraya karar vermişti. Bu karar neticesinde Lanjeron hemen geri çekilmiş ve Dereköy'deki *kareleri* ilerletmişti. Sol kanatta ve ikinci safta süvariler bulunuyordu. Aynı esnada General S.Kamenskiy'nin de bölgeye ulaşması ile üstünlük Ruslara geçmiş ve Osmanlı kuvvetleri geri çekilmeye zorlanmıştı. Lanjeron'un Dereköy'deki toplamdaki zaiyatı 100 neferdi.⁷¹¹ Lanjeron ve Ahmed Paşa arasında Dereköy'de geniş çaplı bir çatışma olmaması Şumnu'daki Yusuf Ziyâ Paşa'ya, Rus kuvvetlerinin Pazarcık, Razgrad ve Silistre arasındaki iletişimlerini kesmek için Rus hatlarına yönelik bir taarruz yürütmesine olanak sağlamıştı. Sadrazam, aynı zamanda Rus kuvvetlerine koordineli bir taarruz planı da yapmaktaydı. Bu durumu öğrenen General S.Kamenskiy de öncelikle Kozluca'ya çekilen kuvvetlerden bir kısmının Şumnu'ya gelmesini emretmişti. Varna hâlâ ele geçirilemediği için bir kısım kuvvet de orada bulunmaktaydı. 4 Ağustos'ta Şumnu'da Osmanlı kuvvetleri, Rus öncü birliklerine karşı taarruza geçmişti. Bu öncü birlikte, aynı zamanda ağır toplar da bulunmaktaydı. Osmanlıların taarruzunu gören General Markov, kolordusunu öncü birliklerinin sağ kanadına hareket ettirmişti. Yusuf Ziyâ Paşa ise Şumnu dışına çıkarak yeniçeriler ile Prens Sabanev'in *karelerine* karşı taarruzda bulunmuştu. Ancak destek kuvvetlerin gelmesiyle Sadrazam Yusuf Paşa geri çekilmiş ve General Markov'un kolordusunun sağ kanadına hareket etmişti. Ancak

⁷¹⁰ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 102.

⁷¹¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 46 ; Bu çatışmalar için ayrıca bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 102.

burada ve devamındaki taarruzlarda başarı sağlayamamıştı. Ruslar, 40 sancak, 200 nefer ele geçirmişlerdi. Zaiyatları ise yaklaşık 500 neferdi.⁷¹²

Bu başarısızlık neticesinde Yusuf Ziyâ Paşa, Şumnu'ya çekilirken daha önce bahsedilen ordunun neredeyse yarısının yok olduğu Rusçuk kuşatmasından sonra N.Kamenskiy de ordusunu tamamen Şumnu'dan geri çekmek zorunda kalmıştı. N.Kamenskiy'nin Rusçuk'ta sadece 10.000 neferi kalmıştı. Bu sebeple ilk olarak Eflak-Boğdan'dan destek taburlar sevk edilmesini ve Lanjeron'un Razgrad'dan Rusçuk'a çekilmesini emretmişti. Kamenskiy, Rusçuk'u ele geçirmeden ilerleyemeyeceğinin farkındaydı. Bu yüzden Rusçuk'u abluka altına alacak ve önceki kuşatmalarda gördüğü zaiyat sebebiyle taarruza yönelik değil savunmaya yönelik bir düşünce içerisine girecekti. Sadrazam Yusuf Ziyâ Paşa ise çekilen Rus kuvvetlerini takip etmesi için Yenipazar'dan Ordu-yı Hümâyûn'a katılması sağlanılan⁷¹³ Koşancalı (Goşancalı) Halil Paşa'yı görevlendirmişti. Rusçuk'a doğru harekete geçen Halil Paşa; Lofça, Selvi, Tırnova neferlerinden başka civar kazalardan da nefer toplamış ve Rusçuk'u muhasaradan kurtarmak için Bele Karyesi'nde üslenmişti. Ayrıca Muhtar ve Veli Paşalar da bu mevkiye gelmişlerdi.⁷¹⁴ Ordu-yı Hümâyûn Seraskeri Osman Paşa da 21 Ağustos günü beş bin süvari neferiyle Rusların Hezargrad tarafında kalan kuvvetlerine doğru yola çıkmıştı.⁷¹⁵ Bele Karyesi'nde yedi sekiz bin nefere ulaşan Halil Paşa komutasındaki birlikler de bu esnada on top ve yedi sekiz bin neferden mürekkep bir Rus kuvvetiyle karşılaşarak onları yenilgiye uğratmışlardı.⁷¹⁶ N.Kamenskiy, bu haberi öğrendikten sonra Halil Paşa'ya saldırması için General Kulnev'i görevlendirmişti. Ancak Kulnev, bu kuvvetlerle küçük çaplı bir çatışmadan sonra esas ordunun asıl gücünün tahkim edilmiş bir ordugâhta bulunduğunu fark etmiş ancak Osmanlı mevzilerine taarruzun elverişsiz olmasından dolayı geri çekilmişti. Ardından kendisinden, taarruz etmesi ya da mevcut Osmanlı ordusunun pozisyonunun incelenmesi istenmişti. Taarruza karar veren Kulnev, Osmanlı kuvvetlerinin öncü birliklerini püskürttükten sonra, Halil Paşa'nın ordugâhının yakınlarında durmuştu. Ancak buradaki çatışmalarda taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamadığı için Osmanlı kuvvetleri yeniden ordugâha çekilirken Rus

⁷¹² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 47.

⁷¹³ Uygun, *a.g.m.*, s. 426.

⁷¹⁴ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 106.

⁷¹⁵ *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 396.

⁷¹⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2674.

kuvvetleri de 16 km uzaklığa çekilmişlerdi.⁷¹⁷ Rusçuk'a, N.Kamenskiy'nin daha önce Eflak'tan sevk edilmesini emrettiği destek kuvvetlerin, Lanjeron'un ve Silistre Garnizonu'nun ulaşmasıyla şehrin ablukaya alınması için gerekli nefer ihtiyacı karşılanmıştı. Buradaki Rus kuvvetleri, 3 kolorduya bölünmüştü. General Lanjeron Rusçuk'u ablukaya alacak, General Zass Yerköy'ü kuşatacak, General Uvarov da Tırnova ve Zıştovi yolunu koruyacaktı. Rus ordusu Rusçuk'ta toplanırken Goşancalı Halil Paşa da Batin'de⁷¹⁸ pozisyon almıştı. 1809 yılında Baba Paşa'ya sağladığı destek sayesinde Silistre'de Tatarıçe'de zafer kazanılmasını sağlayan Muhtar Paşa da Batin'e gelmişti. Rus tarafında ise N.Kamenskiy, General Uvarov'a takviye olarak kardeşi S.Kamenskiy'nin katılmasını emretmişti.

Rusçuk'un ele geçirilmesi için en önemli muharebeler Batin'de meydana gelecekti. Batin, Rusçuk'un batısında yer almaktaydı ve Rusçuk'un ele geçirilmesi için öncelikle buradaki Osmanlı kuvvetlerinin saf dışı edilmesi gerekmekteydi. Buradaki Osmanlı kuvvetlerinin komutasında; Zıştovi, Slyvanskiy (Selvi?), Lofça, Niğbolu ayanları bulunmaktaydı. Buradaki komuta heyeti içinde Muhtar Paşa ve Koşancalı Halil Paşa, ön plana çıkan kişilerdi. Ek olarak 6-7 bin kişilik bir kuvvet de Şumnu'dan Batin civarında konuşlanmak üzere harekete geçmiş, Razgrad'dan da başka bir kuvvet bölgeye intikal etmek üzere yola çıkmıştı.⁷¹⁹ S.Kamenskiy, 28 Ağustos'ta Rusçuk'tan hareket etmiş, ilk önce Osmanlı süvari devriyelerini mağlup etmiş ve yakınlardaki hâkim mevkileri ele geçirmişti. Ağır toplarla yapılan buradaki ilk çatışmalarda Rus zaiyatı, yaklaşık 300 ölü ve yaralı olmuştu. Kamenskiy, çatışmalar sırasında Osmanlı kuvvetlerinin pozisyonlarını incelemiş ve yeni bir taarruz riskini göze alamamıştı. Halil Paşa'nın komutasındaki bu orduya, Razgrad ve Şumnu'dan bir takviyenin geleceği de düşünülüyordu. Ancak Osmanlı kuvvetleri, takviye kuvvetler almasına rağmen Rus kuvvetlerinden önemli ölçüde daha zayıftı. Bölgedeki Rus gücü, 140 top ve 22.000 askerken Osmanlı gücü ise 14 top ve 18.000 askerdi.⁷²⁰ Ancak eğer Rus ordusu bir an önce taarruza geçmezse Rusçuk'tan gelecek birliklerle bir diğer Osmanlı takviye

⁷¹⁷ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 50.

⁷¹⁸ Batin, Borovo, Bulgaristan. Tuna kıyısında bir takım tepeler arasında bulunan Batin mevkisine, kaynaklarda Bâtin, Batın gibi farklı formlarda refer edilmektedir.

⁷¹⁹ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 134.

⁷²⁰ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXIX, 1909, s. 168 ; Belirtilen kaynakta, Graf Kamenskiy'nin raporunda 40.000 Türk'ün mağlup edildiği yazıldığı ama aslında Osmanlı ordugâhında toplam asker sayısının 18.000 bile olmadığı ifade edilmektedir.

birlikleri arasında kalma riski ortaya çıkacaktı.⁷²¹ Bu sebeple N.Kamenskiy, daha fazla takviye gelmeden önce taarruza geçmeliydi ve hemen hazırlıklara başlamıştı. Rusçuk'taki kuvvetlere 4 Eylül'de General Voinov da katılmıştı. General Lanjeron Rusçuk'ta, General Zass Yerköy'de kalacaktı. Bu iki komutanın toplam gücü, 10.800 piyade, 2.680 süvari idi. N.Kamenskiy, Halil Paşa ile çatışmaya girdiğinde bu birlikler de 5-6 Eylül'den itibaren yakınlarında bulunan şehirlere mükerrer hücumlar yapacaklar ve 7 Eylül'de de söz konusu şehirleri topçu ateşi altına alacaklardı. Ayrıca Rus donanması da Rusçuk ve Yerköy'e saldıracaktı. 35 piyade taburu, 13 Kazak, 5 Ağır Süvari, 3 Hafif Süvari Alayı olmak üzere toplamda 13.750 piyade ve 7.000 süvariden oluşan bu birlikler, 5 Eylül'de Batin'e hareket etti. Ordu, iki taktik dörtgene ayrılmıştı. Cephenin sol kanadında 7.450 piyade, 4.760 süvari ile N.Kamenskiy, sağ kanadında da 6.300 piyade, 2.240 süvari ile S.Kamenskiy bulunuyordu.⁷²² 6 Eylül'de Rus kuvvetleri, Osmanlı kuvvetlerinin bulunduğu pozisyonun yakınlarında ordugâh kurmuşlardı.⁷²³ Yapılan plana göre her iki taktik dörtgen de aynı anda taarruza geçecek; Kazaklar, taktik dörtgenler arasında iletişimi sağlayacaktı. Ayrıca Tuna Donanması da destek olarak muharebeye katılacaktı. Bir gün sonra 7 Eylül'de sabah saat 08.00'da çatışmalar başlamıştı.⁷²⁴ Ordunun bünyesinde ağır toplar da bulunmaktaydı. Ağır toplarla sağ kanattan gerçekleştirilen taarruzlar neticesinde 6 top ve 2 tabya ele geçirilmiş, Osmanlı kuvvetleri tamamen kuşatılmıştı. Ancak Rusların sol kanadındaki taarruzlar başarısız olmuş, Osmanlı kuvvetleri buradaki sancağı dahi ele geçirmişti.⁷²⁵ Bunun üzerine N.Kamenskiy, kuvvetlerini geri çekmişti. Fakat S.Kamenskiy'nin sağ kanattaki başarılarını duyması üzerine General N.Kamenskiy, General S.Kamenskiy ve General Kulnev ile koordineli bir taarruz planı yaptı. Ağır toplarla yapılan taarruzlarda Ruslar, Osmanlı kuvvetlerini mağlup edememiş ama onların ordugâha çekilmesini sağlamıştı. Osmanlı ordugâhı, dağınık bir hâlde bulunmaktaydı. Kulnev her ne kadar Osmanlı pozisyonlarına taarruzun zor olduğunu belirtse de bu görüşüne karşılık bulamamıştı.

⁷²¹ *Şâni-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 406-407.

⁷²² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 51-52 ; Batin Muharebesi'ni harpte görev alan bir subayın gözünden okumak için Martos, *a.g.e.*, s. 333-334.

⁷²³ Ayrıntılı bir şekilde Rusçuk'un ele geçirilmesi bağlamındaki muharebeleri okumak için bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 103-107.

⁷²⁴ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 134.

⁷²⁵ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 135.

Kulnev'in bu düşüncesi üzerine kumanda ettiği birliklerin komutası General Sabanev'e verilmişti.

Harita 15. Batin Muharebesi (7 Eylül 1810)

⁷²⁶ Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.

Sabanev komutasındaki bu kuvvet, iki alay ile takviye edilmiş ve arka kısımdan Osmanlı kuvvetlerine taarruza geçmesi emredilmişti. Bu görevi başarıyla tamamlayan Sabanev hem 6 top ele geçirmiş hem de Osmanlı kuvvetlerinin pozisyonlarını terk etmelerini sağlamıştı. 6 Eylül'de başlayan taarruzlarda çoğu Osmanlı mevziisi ele

⁷²⁶ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, Cilt II, s. 85 ; 1. Kamenskiy, 2. Kulnev, 3. Sabanev, 4. St. Priest, 5. Muharebe Öncesi Rus Pozisyonları, 6. Uvarov, 7. Kamenskiy I, 8. Ilovaiskiy II, 9. Mantefeil, 10. Batin, 11. St. Priest, 12. Kulnev'in Manevrası, 13. Kulnev, 14. Sabanev, 15. Berlir, 16. Hamper.

geçirilmiş, sadece son bir tanesi kalmıştı. Bunun üzerine taarruzda bulunulmaması, bunun yerine Osmanlı kuvvetlerinin kuşatılması emredilmişti. Destek kuvvetin gelmemesi, ordunun su sorunu yaşaması gibi sebeplerle Osmanlı kuvvetleri teslim olmak zorunda kalmıştı. Ruslar; 14 top, 78 sancak ve 4.684 nefer ele geçirmişlerdi.⁷²⁷ Zaiyatları ise 15 subay ve 880 nefer ölü; 4 general, 63 subay ve 1.080 nefer de yaralanmıştı.⁷²⁸ Bu muharebede Osmanlı tarafında ise Goşancalı Halil Paşa'da alınandan vurulmuş,⁷²⁹ İpsalalı Vezir Ahmed Paşa da esir düşmüştü.⁷³⁰

Bu bağlamda Halil Paşa hakkında bir parentez açmak da gerekmektedir. Bu zat *Ordu-yı Hümayûn*'a katılmadan önce Sırlara karşı önemli zaferler kazanan birisiydi. Hayatını kaybettiği bu muharebede, dağınık bir biçimde mevzilenen Osmanlı ordusunda ilk olarak Muhtar Paşa'nın komutasındaki ordu bozulmuştu. Halil Paşa, maiyetindeki neferlerle ciddi bir direnç sağlıyorsa da 16 Eylül günü tabya üzerine çıkıp askere kumanda ederken alınandan isabet aldığı bir kurşun ile hayatını kaybetmişti.⁷³¹ Bunun üzerine neferler ne yapacağını şaşırmış, Kamenskiy ile mukaveleye girişilmişti. Ruslar, Osmanlı ordusunun tüfeklerinin çakmaktaşlarını bile istemişti. Ancak geceleyin bir Bulgar seyis, Rus ordusuna Halil Paşa'nın ölümünün haberini vermiş; bunun üzerine Ruslar, yapılan mukavelenin geçersiz olduğunu öne sürerek herkesi harp esiri olarak Bükreş'e göndermişti. Ayrıca bu esnada Ordu-yı Hümayûn Seraskeri Osman Paşa da on adet top ve dört adet havan ve bir hayli askeri ile esir düşmüştür.⁷³² Goşancalı Halil Paşa'nın hayatını kaybettiği bu muharebede Muhtar Paşa, muharebe meydanından kurtulmayı başarmış ve Filibe'ye doğru yola çıkmıştı.⁷³³

⁷²⁷ Mikaberidze buradaki Osmanlı zaiyatını 5.000 ölü ve yaralı, ele geçirilen nefer sayısını 4.684 olarak verirken; Digby Smith'in *The Greenhill Napoleonic Wars Data Book* adlı eserine dayanarak 178 top ele geçirildiğini ve Rus zaiyatının 2.000 ölü ve yaralı olduğunu bildirmektedir. Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 56.

⁷²⁸ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 140.

⁷²⁹ Martos, *a.g.e.*, s. 334 ; Danişmend, *a.g.e.*, s. 100 ; Goşancalı Halil Paşa'nın ölümü için ayrıca bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 686 ; *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 408.

⁷³⁰ *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 686 ; Jorga, *a.g.e.*, s. 172 ; Ahmed Paşa esir olduktan sonra Fî 23 N Sene 226 tarihli bir belgede *...bi buçuk seneye takarrüb etmekle ahvâl-i üsârâ malum ve bu bendeleri Batın vakasında bir canibe düştüğümüzü...* diye yazarak akabinde maddi durumundan bahsetmekteydi. BOA.H.H. 980/41605.

⁷³¹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2675.

⁷³² *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2675 ; *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 408.

⁷³³ *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 687 ; Jorga, *a.g.e.*, s. 172 ; Şânîzâde, Muhtar Paşa'nın Tirnova tarafına kaçtığını belirtir.

Osmanlı ordusunun mağlup olduğu haberini alan Sadrazam ise hâlâ Şumnu'da bulunmaktaydı. Batin Muharebesi, Rusçuk'un ele geçirilmesine⁷³⁴ zemin hazırladığı gibi Zıştovi⁷³⁵ ve Tırnova'nın ele geçirilmesine de yol açmıştır. Batin'den sonra daha önce 1807 yılında İstanbul'a gönderilen, 1810'da da Varna Muhasarası'nda yer alan Paskeviç, Rusçuk ve Yerköy arasındaki olası bir Osmanlı iletişimini kesmek üzere görevlendirilmişti. N.Kamenskiy ise bu esnada nehirden ve karadan Rusçuk'u kuşatmış, şehri bombalamıştı.⁷³⁶ Yaklaşık 3 aydır kuşatma altında olan, bu süre içerisinde sayısız gülle ve humbara atılan Rusçuk'ta⁷³⁷ iaşesi de az kalan Boşnak Ağa, neferlerinin Şumnu'ya gidebilmesi şartıyla teslim olunacağına dair bir müzakere teklif etmişti. İlk başta şartsız bir teslimiyet isteyen General Kamenskiy, ordudaki hasta nefer sayısının artması sebebiyle Boşnak Ağa'nın bu teklifini kabul etmek zorunda kalmıştı. 27 Eylül sabahı⁷³⁸ Rus kuvvetleri, 234 top ve 42 sancak ele geçirdikleri Yerköy ve Rusçuk'a girmişlerdi. Böylece harekâtın başlangıcından itibaren aralıklarla bu bölgeyi ele geçirmek için yapılan girişimler bir sonuç vermiş oluyordu. Rusçuk'u teslim eden Boşnak Ağa, maiyetindeki neferlerle Tırnova'ya gitmek istemişse de bu istek kabul görmemiş ve Rusların ele geçirip daha sonra terk ettikleri Plevne'ye gitmelerine izin verilmiştir.⁷³⁹

Batin mağlubiyeti, ardından Rusçuk ve Zıştovi gibi bölgelerin kaybedilmesi, Osmanlı ordusunda askerlerin kaçmasına ve bölge halkında endişe baş göstermesine sebep olmuştur. Bu sırada Rus ordusunun da Turnevi taraflarına hareket edileceği duyulduğundan Selvi, Filibe ve Edirne gibi bölgelerden asker toplanmaya çalışılmışsa da bunda başarısız olunmuştur. Bunun üzerine de Veli Paşa bölgeye gönderilmiştir.⁷⁴⁰ 1810 yılı harekâtına genel olarak bakıldığında yazın Rusçuk, Yerköy ve Niğbolu gibi kaleler; kışın Lofça kasabası ele geçirilmiş, Şumnu'daki Osmanlı ordugâhı tehdit edilmişti. Ancak Ruslar, Fransa ile aralarındaki artık kaçınılmaz görülen harp için

⁷³⁴ Rusçuk'un ele geçirilmesi için ayrıca bkz. Lanjeron, *RS.*, Tom CXXXIX, 1909, s. 180-192.

⁷³⁵ Zıştovi'nin ele geçirilişi için ayrıntı verilmemişse de Rus ordusunun durumu anlattığı için bkz. Martos, *a.g.e.*, s. 334-337.

⁷³⁶ *Câbî Tarihi*'nde Rusçuk taarruzunda *feldmarşalin karındaşı ceneral esir* denilerek muhtemelen cephe komutanı Nikolay Kamenskiy'in abisi Sergey Kamenskiy kastediliyorsa da tarafımızdan yapılan araştırmalarda böyle bir bilgiye ulaşılamamıştır. Bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt I, s. 665.

⁷³⁷ *Şânî-zâde*, Rusçuk'a kırk bin gülle ve humbara atıldığını kaydeder. *Şânî-zâde Tarihi*, Cilt I, s. 408.

⁷³⁸ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 149.

⁷³⁹ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 113.

⁷⁴⁰ BOA. H.H. 987/41802 Fı 25 N Sene 25 ; 24 Ekim 1810.

Lehistan'a asker sevk etmek zorunda kalacaktı. Bu sebeple doğan nefer ihtiyacını da Tuna Cephesi'ndeki kuvvetlerinden karşılayacaktı. Bu durum Rusları, Lofça'dan çekilerek Tuna Hattı üzerinde toplanmaya mecbur bırakacaktı.⁷⁴¹ Ancak belirtmek gerekir ki 1810 yılında N.Kamenskiy'nin komutasındaki Rus ordusunun harekâtı, diğer altı cephe komutanı arasında en başarılı oldu. Bu başarıda, ordunun bünyesindeki nefer sayısı önemli bir etkense de N.Kamenskiy'nin uyguladığı taktik ve strateji de önemlidir. Ekim ayında zikr edilen mevkiilerin ele geçirilmesinden sonra ana Rus ordusu kışlamak için kuzeye çekilmişse de Rusçuk, Niğbolu, Silistre gibi mevkiilerde yine de Rus güçleri bulunacaktı. N.Kamenskiy, 1811 yılının Mart ayında yeni bir harekâta başlamayı planlamaktaydı.

1810 yılı harekâtı sonucunda Rus ordusunun zaiyatı, 36.422 neferdi. Bunlardan; 12.934'ü hastanelerde, 7.000'i alaya ait revirlerde ve taşıma sırasında, 6.811'i de muharebe alanında ölmüş ve 9.527'si de yaralanmıştı. Ayrıca 150 nefer de Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirilmişti. Osmanlı zaiyatı bilinmemekle beraber 750 top, 450 sancak, sayısız mühimmat ve teçhizat kaybetmişlerdi.⁷⁴² Fakat Varna'da ve Şumnu'da hâlâ Osmanlı kuvvetleri bulunmaktaydı. Yusuf Ziya Paşa, Sultan II.Mahmud'un bizzat sefere çıkmaya niyet etmesi ve bununla ilgili hazırlıklar sebebiyle Ekim 1810'da kışlamak için Edirne'ye dönmüştü.⁷⁴³ Osmanlı ordusu, yıllardır süren harp neticesinde iaşe ve nefer ihtiyacını sağlamada önemli bir sorunla karşı karşıya kalmış ve harbin devamında da bu sorun kendini gösterecekti.⁷⁴⁴

2.3. 1811 SENESİ HAREKÂTI

1810 yılının Kasım-Aralık aylarında ve 1811 yılının ilk dönemlerinde her iki taraf da taarruz/savunma için hazırlıklarını yaptıkları için bu dönem ciddi bir taarruzla karşılaşmadan geçmişti. 1806 yılından beri süre gelen harpten harekât coğrafyası da etkilenmiş, her iki taraf da yiyecek sıkıntısı yaşamaktaydı. Bu sebeple General

⁷⁴¹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2744.

⁷⁴² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 58 ; Bu dönemde Bâbiâli ile Rusya arasında barış için Prusya'nın Osmanlı elçisi Henry August Alexander Wilhelm Verthem ve Prusya'nın Rusya elçisi Friedrich Schladen birtakım diplomasi faaliyetlerinde bulunacaklardı. Bu konu tezin kapsamı dışında olduğu için incelenmeyecektir.

⁷⁴³ Kemal Beydilli, "Yûsuf Ziyâ Paşa", *TDVİ*, İstanbul, 2013, Cilt XLIV, s. 36.

⁷⁴⁴ Osmanlı ordusu adına 30 Haziran 1810 tarihli iaşe konusunda yaşanan sıkıntıyı bir belgede görmek için bkz. BOA. H.H. 977/41503.

N.Kamenskiy, öncelikle coğrafyada harpten etkilenmeyen bölgeleri (Tırnova ve Gabrova) ele geçirmek istemişti. Bu dönemde hâlâ Varna ele geçirilememiş, Balkan Dağları aşılamamıştı. Ayrıca Sırlara verilecek olan destek de 1810 yılındaki kısmî mağlubiyetler neticesinde aksamıştı. Ordunun komutasında hâlâ N.Kamenskiy, maiyetinde de S.Kamenskiy, Lanjeron, Markov, Essen, Nizov, Zass, St.Priest, Prens Suvorov, Rayevskiy, Voinov ve Prens Sherbatov bulunmaktaydı. (Daha sonra da belirtileceği üzere Prens Suvorov, General Rayevskiy, Voinov, Markov ve Prens Sherbatov komutasındaki beş tümen, Napoléon tehlikesi sebebiyle Dinyester'e gönderilecektir.) Osmanlı tarafındaysa sadaret makamında hâlâ Yusuf Ziyâ Paşa bulunmakta; maiyetinde ise Karslı Ali Paşa, Veli Paşa, Alâeddin Paşa, Vanlı Ali Paşa, Muhtâr Paşa, Maraş Beylerbeyi Kalender Paşa,⁷⁴⁵ Gâvur Hasan Ağa, Rusçuk Ayanı Boşnak Ağa, Nazır Ahmed Paşa, Serezli (Sirozlu) İsmail Bey, Karaosmanoğlu Hüseyin Ağa,⁷⁴⁶ Çapanoğlu gibi komutanlar bulunmaktaydı. 1810 yılı harekâtında önemli rol oynayan çoğu komutan ise ya esir edilmiş ya da öldürülmüştü.

Harekât bölgesinde, 1810 yılının sonlarında Rus kuvvetleri, Napoléon tehdidi sebebiyle Lofça'dan geri çekilmişti. Fakat 1811 yılı harekâtının başlarında bu bölgenin tekrar ele geçirilmesi emri verilmişti. Ancak XIX. yüzyılda Fransa ve İngiltere arasındaki çatışmaların sonucunda daha önceki yıllarda Napoléon, İngiltere'ye karşı yeni bir strateji gütmeye başlamış ve *Kıta Ablukası Sistemi*'ni (İng. *Continental Blockade*)⁷⁴⁷ yürürlüğe koymuştu. Rusya'nın bu sisteme aykırı olarak İngiltere ile tekrar ticarete başlaması sebebiyle⁷⁴⁸ Rusya ve Fransa'nın arası bozulmuştu. Çar I.Aleksandr da bu duruma karşılık olarak Tuna harekât bölgesinde, Bâbiâli'ye karşı savunma savaşı yürütülmesini ve buradaki ordudan beş tümenin Dinyester'e çekilmesini emretmiş,

⁷⁴⁵ Kalender Paşa, 17 Mayıs 1811'de, Maraş Sancağı ve kazalarından 500 piyade ve süvari asker toplayarak Rumeli'ye hareket etmişti. İlyas Gökhan, *Kahramanmaraş Tarihi*, Cilt I-II, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Niğde, 2019, s. 533.

⁷⁴⁶ Aydın'dan da Hüseyin Ağa, 1811 yılında 2.500 piyade ve zahire yardımıyla orduya katılmıştır. Asaf Gökbel, Hikmet Şölen, *Aydın İli Tarihi : Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, Cilt I, Aydın Halkevi Yayınları, Aydın, 1936, s. 187.

⁷⁴⁷ Ayrıntılı bilgi için François Crouzet, "Wars, Blockade, and Economic Change in Europe, 1792-1815," *The Journal of Economic History*, Vol. XXIV, No. 4, 1964, ss. 567-588.

⁷⁴⁸ McKay, Scott, *a.g.e.*, s. 382 ; Dalton Arthur West, "*La Question Française*" in *Russia 1806-1812*, McGill University, March, Phd Thesis, 1972, s. 292.

Tuna harekât bölgesinde sadece 4 tümen bırakmıştı.⁷⁴⁹ Napoléon Bonaparte ise 1811 yılından itibaren Rusya'ya karşı yürüteceği harp için hazırlıklara başlayacaktı.⁷⁵⁰

1806 yılında başlayan harbin altıncı yılının içerisine girildiğinde Çar I.Aleksandr tarafından N.Kamenskiy'e Bâbiâli ile barış yapma yönünde yetki verilmişse de bu yetki Rus taleplerinden taviz verilmeden yürütülmeliydi. Kamenskiy ise Osmanlı kuvvetlerine önemli bir mağlubiyet yaşatılmadan bu barışın sağlanamayacağı düşüncesindeydi. Bu sebeple öncelikle Niğbolu'ya hareket etmişti. Ancak sağlık durumunun kötüleşmesi neticesinde ilerleyişini durdurmak zorunda kalmış ve Lofça'nın ele geçirilişi için Kont St.Priest'i görevlendirmişti. Priest, 9 Şubat'ta Niğbolu'dan Plevne'ye 6.839 neferden oluşan bir müfreze ile hareket etmişti.⁷⁵¹ 11 Şubat'ta Lofça etrafında pozisyon alan Priest, 12 Şubat'ta Lofça'ya taarruza geçmiş, bunun üzerine buradaki Osmanlı kuvvetlerinin bir kısmı kaçarken bir kısmı da evlerin, camilerin içine mevzilenmişti. Çatışmalarda da başarı sağlayan Priest, 480 ölü ve yaralı vererek; burada 1.400 nefer, 10 top, 50 sancak ve sayısız mühimmat ele geçirmişti.⁷⁵² Bu dönemde cephe komutanının sağlık durumu ise kötüleşmişti. Çar I.Aleksandr, Nikolay Kamenskiy'nin sağlık durumu hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değildi. Bundan dolayı, Kamenskiy'i sağlık durumu iyileştikten sonra onu Napoléon'a karşı orduların başında kullanmak istemişti. Bu yüzden de daha önce General Prozorovskiy döneminde harekât bölgesinden çekilen General Kutuzov'u, Tuna Cephesi'nin komutanlığına getirmek istemişti. Ancak belirtildiği gibi I.Aleksandr, Kamenskiy'nin hastalığının ciddiyetinin farkında değildi. Aylar sonra takvimler 16 Mayıs'ı gösterdiğinde harekâta oldukça başarı sağlayan Nikolay Kamenskiy, 34 yaşında hayatını kaybedecekti. Bu süreçte hasta olan Kamenskiy'nin orduya komuta etmesi de mümkün değildi. Bu sebeple Kamenskiy'nin hastalığı komuta etmesine engel olmaya başladığında, Çar I.Aleksandr, orduda daha kıdemli olduğu için geçici olarak Tuna Cephe Komutanlığı'na General

⁷⁴⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 86 ; West, *a.g.t.*, s. 320 ; Russell, bu kuvveti kolordu olarak verir. Bkz. Russell, *a.g.e.*, s. 47.

⁷⁵⁰ Mckay, Scott, *a.g.e.*, s. 382 ; West, *a.g.t.*, s. 320.

⁷⁵¹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 89 ; Priest'e verilen emir için ayrıca bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 113-114.

⁷⁵² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 89 ; Lofça'nın ele geçirilişi için ayrıca bkz. Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 240 ve devamı.

Aleksandr Fedoroviç Lanjeron'u⁷⁵³ getirmiş⁷⁵⁴ ve Lanjeron'a 8 veya 10 bin kişilik bir orduyla Balkan coğrafyasına oldukça çabuk bir şekilde hareket etmesini ve bölgeye yayılmasını, gerekirse Türklerle barış yapma yetkisinin kendisine verildiğini bildirmişti.⁷⁵⁵ Lanjeron, bu dönemde Tırnova'ya doğru harekete geçmeyi planlamıştı.⁷⁵⁶ Ancak Rus kuvvetlerinin hareketlerini fark eden Boşnak Ağa, Tırnova ve Lofça yakınlarında konuşlanmakta; Sivas Valisi Celal Paşa ise Filibe ve Karlova'dan tertip olunan piyade neferleriyle beraber maiyetine verilen Maraş Beylerbeyi'si Kalender Paşa ve kethüdasını da alarak gerekli bölgelere tabya, hendek ve metrislerle tahkim etmek üzere, Gıbrada ve Tırnova'ya doğru ilerlemekteydi. Vidin Seraskeri Veli Paşa da beş bin askerle Lofça ve Selvi taraflarına gönderilmiş; Rusların Hezargrad tarafına inme ihtimaline karşılık da hem Hezargrad'a hem de Silistre'ye bir miktar süvari gönderilmişti.⁷⁵⁷ Lanjeron ise bu duruma karşılık gerek Osmanlı kuvvetlerini gerekse bölgeyi incelemek için Niğbolu'dan hareket etmişti. Çar, N.Kamenskiy'e ölmeden önce Balkanlar'a ilerlemesi gerektiğini emretmiş, Kamenskiy'nin komutadan alınmasından sonra bu emri Lanjeron'a da iletmişti. Ancak Lanjeron, Osmanlı kuvvetlerinin hareket haberini aldıktan sonra taarruz kararı verdiği takdirde geniş çaplı bir işgal planı yapması gerekeceğini düşünerek, yeni cephe komutanının atanmasını beklemeye başlamıştı. Mektuplarında, işinin başından aşkın olduğunu ve burada malî, askerî, siyâsî ve idarî

⁷⁵³ Osmanlı kroniklerine Lonjaron, Lân jörden, Lan joru ; arşiv belgelerine ise Lanciron, Lunjedok/Lonjedok olarak geçen (*Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...* s. 95, 98, 111 ; BOA. H.H. 986/41769, 1276/49521-B) Aleksandr Fedoroviç Lanjeron ya da başka bir adla Louis Alexandre Andrault de Langeron harbin başından beri orduda bulunmaktaydı.

⁷⁵⁴ Lanjeron, 25 Mart 1811 tarihinde Viyana'daki Rusya Elçisi Andrey Kirilloviç Razumovskiy'e (1752-1836) yazdığı mektupta "...Beni politikanın ve savaşın bütün sırlarının içine sokmaları ne garip, siz ise bahçıvanlık ve mimarlık yapıyorsunuz! Sevgili büyükelçim, sizin kuryeniz olduğum vakitler hükümdarımızın güven ve inayetine beni taşıdığı bu görevi bir gün üstleneceğimi öngörmekten oldukça uzaktım! Graf Kamenskiy iki aydır acılar içinde, yine de iyileşeceğine dair ufak bir ümit var fakat bu saatten sonra büyük ihtimalle uzun bir süre görevde bulunamaz. Majesteleri Boğdan ordusunun komutasını kısa süre önce bana devretti. Sadece geçici ve en fazla bir aylığına, Graf iyileşene kadar olduğunu zannediyorum. Eğer iyileşmezse yerine yenisini gönderirler ama şimdiki durumlar öylesine istisna ki hükümdarımın güveni tek bir dakikalığına dahi bile olsa bundan daha az saygın ve övgüye şayan değildir....İmparatora ve Rusya'ya borçlu olduğum her şeyin karşılığını verebilmek dışında arzu edeceğim bir şey yok." diyerek komutanlığa getirilişini anlatmıştır. Bkz. Polevshchikova, Russev, a.g.m., Mektup I.

⁷⁵⁵ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 65 ; Mektup II.

⁷⁵⁶ Pavel Svinyin, "Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan pod Naçal'stvom Generala ot İnfanterii Golenişeva-Kutuzova v 1811 godu," (Türkçesi: 1811'de Piyade Generali Golenişev Kutuzov Kumandası Altında Rusların Türk Savaşı Tanımı) *Oteçestvenniye Zapiski*, Çast' 14. № 36, 1823, s. 67.

⁷⁵⁷ 6 R Sene 26 / 30 Nisan 1811 BOA. H.H. 986/41769.

işleri, her şeyi başı boş bir hâlde bulduğunu ve günde yirmi saat çalıştığını belirten⁷⁵⁸ General Lanjeron'a göre öncelikle maiyetindeki kuvvetlerin sayısını aşan 3 veya 4 kaleyi işgal etmesi gerekiyordu.⁷⁵⁹ Bu saldırılarda görebileceği ağır zaiyatı düşünen General Lanjeron, taarruza geçmek yerine beklemeyi seçmişti.

2.3.1. Rusçuk Muharebesi (Temmuz 1811)

Cephe komutanlığına Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov'un getirilmesi, altı yıllık süre içerisinde yedinci cephe komutanı değişikliği olacaktı. Tuna (Boğdan) ordusuna atandığının haberini alan Kutuzov,⁷⁶⁰ 1811 yılının Mart ayında Bükreş'e hareket etmiş ve Nisan ayının⁷⁶¹ üçüncü haftasında da Bükreş'e ulaşmıştı. Kutuzov;⁷⁶² Aşağı Tuna, Silistre, Niğbolu gibi bölgelerde konuşlanan 7.605 süvari, 25.311 piyade, geri kalanı topçu ve diğer sınıflar olmak üzere toplamda 46.240 neferlik bir kuvvete komuta edecekti.⁷⁶³ Bu ordunun sadece beşte biri 1806-11 yılları arasında subay rütbesine terfi etmişti.⁷⁶⁴ Kutuzov'un komutanlığa atanması sonrası ilk emri, Silistre ve Niğbolu'daki tahkimatların yıkılması ve Rusçuk'taki orduların haricinde tüm kuvvetlerin⁷⁶⁵ Tuna'nın sol kıyısına çekilmesi olacaktı. Boşaltılan bölgelere de Osmanlı ordusu tarafından süvariler gönderilmişti.⁷⁶⁶ Kutuzov, önceki harplerde gösterdiği başarılar neticesinde ordu içerisinde karizmatik bir lider görünümüne sahip olmuştu. Çağdaşlarının anılarına göre General Kutuzov'un kendisine özgü üç niteliği bulunmaktaydı. Bunlardan ilki yetenekli bir saray adamı olması, ikincisi entrikacı ve iki yüzlü olması ve son olarak

⁷⁵⁸ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 62 ; Mektup I.

⁷⁵⁹ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 65 ; Mektup II.

⁷⁶⁰ Kutuzov'un komutaya getirilmesi hakkında bkz. *M. İ. Kutuzov Sbornik...*, Belge No: 368, 371, 373, 374, 375, 376 ; *Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan...*, s. 62.

⁷⁶¹ *Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan...*, s. 72.

⁷⁶² Kutuzov Osmanlı kroniklerine Kotosof, Konosof gibi farklı formlarda yer almaktadır. Bu durumu sadece bir kaynaktan görmek için bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 114.

⁷⁶³ Sergiu Cornea, "Consequences of Activity of the Supreme Commander of Moldovan Army, M. I. Kutuzov, for Romanian Principalities," *Codrul Cosminului*, V. XIX, 2013, N. 2, s. 279 ; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 97 ; Naci Çakın ve Nafiz Orhan da belirtilen eserde Rus ordusunun 1811 yılı ortalarında 25.000'i piyade, 7.600'ü süvari, geri kalanı topçu ve diğer sınıflar olmak üzere toplamda 46.000 kişiden oluştuğunu belirtmektedir. Bkz. Çakın, Orhan, *a.g.e.*, s. 416.

⁷⁶⁴ Cornea, a.g.m., s. 279.

⁷⁶⁵ Silistre Kalesi'nde tutulan üç nefer 3 Mayıs günü kaleden kaçarak 4-5 bin civarındaki Rus kuvvetleriyle beraber Kalarış'a geçmişlerdi. BOA. H.H. 988/41819-D 13 N 26 7 Mayıs 1811 ; Rus kuvvetleri Plevne taraflarından çekilip karşıya geçmişler, fakat Niğbolu'da altmış kadar asker bırakmışlardı. BOA. H.H. 986/41769 Fi. 6. R. 26 / 30 Nisan 1811.

⁷⁶⁶ BOA. H.H. 986/41769 Fi. 6. R. 26 / 30 Nisan 1811.

devasız çapkınlığıydı.⁷⁶⁷ Çar I.Aleksandr, onu “*tek gözlü yaşlı sapık*” diye adlandırmıştı.⁷⁶⁸ Kutuzov, askerî kariyerini ve sosyal gelişimini bu “meziyetleri” sayesinde başarmıştı.⁷⁶⁹ 1811 yılında General Kutuzov komutasındaki Rus ordusunun mevcudu ve orduların dağılıp bölgeleri de göz önüne alınırsa Rus ordusu, ciddi uzunluktaki bir hattı korumak zorundaydı. Mihaylovskiy-Danilevskiy, bu hattın uzunluğunu Belgrad’dan Tuna Ağzı’na kadar 662 mil⁷⁷⁰ olarak vermektedir.⁷⁷¹ Karşı tarafta ise 6 yıldır gerek harp gerek barış dönemlerinde zorluklar yaşayan 75.000 kişilik⁷⁷² bir Osmanlı kuvveti bulunmaktaydı. Osmanlı komuta heyeti ise, Rusların geri çekilmesini bir çeşit hile olarak düşünmekteydi.⁷⁷³ General Kutuzov, öncelikle Osmanlı kuvvetleri tarafından olası bir taarruz durumu için Rusların sol kanadında çoğu Tuna Ağzı’nda bulunmak suretiyle Rusçuk’a birkaç gambot göndermişti. Ancak Kutuzov’un ana endişesi, sağ kanat yani Vidin tarafıydı. Vidin’deki faaliyetler, harbin gidişatında önemli bir rol oynayacaktı. Vidin’de, şehre karşı biri oldukça büyük, diğeri de daha küçük olan iki ada vardı. Burada, Osmanlı kuvvetlerinin Küçük Eflak’ı ele geçirebilecek ve nehri geçmekte kullanabilecekleri 20’si ağır silahlarla donatılmış 400’den fazla taşıt bulunmaktaydı.⁷⁷⁴ Osmanlı kuvvetlerinin Tuna Nehri’ni geçmesi için ise en az 150 ya da 200 taşıta ihtiyacı vardı. Nitekim Sadrazam Ahmed Paşa, Tuna’nın kuzeyine, Slobozia’ya, tüm ordusunu bir gecede geçirebilirse bu durum, Rus kuvvetlerini zor duruma düşürebilirdi.⁷⁷⁵ Bunu önlemek için Kutuzov, General Zass’a, Vidin Muhafızı Molla İdris Paşa⁷⁷⁶ ile temas kurmasını ve bu taşıtların satın alınması

⁷⁶⁷ Lanjeron, Kutuzov’un 1811-12 yılı boyunca 14 yaşında bir kızla ilişkisi olduğunu belirtmektedir. Kolektif yazar grubu, a.g.m. s. 7.

⁷⁶⁸ Kolektif yazar grubu, a.g.m. s. 6 ; Kutuzov daha önceki Osmanlı-Rus Harpleri’nde aldığı yaralar sebebiyle artık bir gözünde görme yetkisini kaybedecektir. Kutuzov’un bu yetisini kaybetmesini kronolojik olarak resimlerde görmek için a.g.m.’nin 7. sayfasına bkz.

⁷⁶⁹ Cornea, a.g.m., s. 274.

⁷⁷⁰ 1.065 km

⁷⁷¹ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 98.

⁷⁷² Çakın, Orhon, a.g.e., s. 416 ; Bu kuvvetin 50.000’i Şumnu’da, 25.000’i Sofya’da konuşlanmaktaydı. Ayrıca gelecek kuvvetler de vardı. Aksan, ...*An Empire Besieged*, s. 273.

⁷⁷³ BOA. H.H. 986/41769 Fi. 6. R. 26 / 30 Nisan 1811.

⁷⁷⁴ Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan..., s. 75.

⁷⁷⁵ Lanjeron, RS, Tom CXLIV, 1910, s. 223.

⁷⁷⁶ Daha önce de belirtildiği üzere, Vidin Muhafızı, Pasvantoğlu Osman’dan sonra İdris Paşa ya da başka bir adla Molla İdris Paşa olmuştu. Molla İdris Paşa, 1811 yılında kendi hâkimiyeti dışındaki mevkiilerin üzerine taarruzlarda bulunmuş, birçok köyü ele geçirmişti. Harekât sırasında Yılıkoğlu-Baba Paşa-Hüsrev Mehmed Paşa üçgeni gibi Molla İdris Paşa ile dönemin Berkofça Ayanı Yusuf arasında da önemli ölçüde anlaşmazlıklar çıkmıştı. Bkz. M. İlkın Erkutun, *Mevridü’l Uhud 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galip*

için ilk başta hiçbir şey ödememesini emretmişti.⁷⁷⁷ Ancak Lanjeron'a göre her zaman hünarlı, kurnaz ve sinsi olan Zass, bu kez ihtiyaç duyulan görüşmeleri çok başarısız bir şekilde yürütmüştü. General Zass ile Molla İdris Paşa arasında süregelen müzakerelerde, Molla Paşa ilk başta taşıtları vermemiş ya da vermek istememişti. Lanjeron'un da belirttiği üzere belki de Ruslara zaman kaybettirmek için müzakereye girişmişti. Fakat Molla İdris Paşa'nın, Vidin'de oldukça çıkarıcı bir faaliyet içerisine girdiği söylenebilir. 1807 yılında, kendisine Vidin Muhafızlığı ve vezaret verilmesine rağmen nüfuz alanı dışındaki bölgelere saldırılarda bulunmuş ayrıca Ruslara karşı harp ettiği dönemler de olmuştu. Lanjeron'un belirttiğine göre Molla Paşa, İsmail Bey Vidin'e geldiğinde, onun Vidin'e çıkmasına dahi izin vermemiş, sadece birkaç silahsız insanın, kilosunu altın değerinde sattığı yiyeceklerden almasına izin vermişti. Lanjeron, Molla Paşa'nın Ruslarla ilişkisini açıklarken, Molla Paşa'nın ilk başta Osmanlı kuvvetlerinin Vidin'e girmesine izin vermediğini, bununla beraber Rusları da Vidin'e kabul etmediğini kaydeder. Molla Paşa'ya taşıtlar için 20 bin duka teklif edildiğini, daha fazlasının da verilebileceğini, Molla Paşa'nın zaten bu miktarı kendilerinden almaya çalıştığını notlarında belirtir. Ardından da General Zass'ın birkaç tekne ile nehre çıkma teklifini, Molla Paşa'nın kabul ettiğini de ekler.⁷⁷⁸ Mihaylovskiy-Danilevskiy ise Molla İdris Paşa'nın merkezî otorite ile çatışma içerisinde olduğundan Rus kuvvetlerine yardım sağladığını, Vidin'deki 400 taşıtı kullanarak, Ruslardan büyük miktarda kâr elde ettiğini kaydeder. Kendisinin aktardığına göre zikr edilen taşıtların satın alınması isteğine, Molla Paşa önce araçların çoğunun ahaliye ait olmasından dolayı araçları veremeyeceğini bildirmiş, daha sonra da bu taşıtları satın almak için halkı ikna edebileceğini de söz vermiştir. Molla Paşa, bu filo için 50.000 *chervonet*⁷⁷⁹ hesaplamış ve fiyatın yarıya azalabileceğini de ileri sürmüştür. Kutuzov da pazarlığı tamamlaması için General Zass'a 25.000 *chervonet* göndermiştir.⁷⁸⁰ Fakat İdris Paşa'nın kesin olarak Ruslara yardım ettiği bittabî söylenemez.⁷⁸¹ Fakat Vidin'de zaten General Zass'ın

---

Paşa Evrakı, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1997, s. 178-179 ; BOA, H.H. 499/24466, 986/41770, 645/31600.

⁷⁷⁷ Lanjeron, *RS*, Tom CXLIV, 1910, s. 223 ; Aksan, ...*An Empire Besieged*, s. 273.

⁷⁷⁸ Lanjeron, *RS*, Tom CXLIV, 1910, s. 224 ; Opisanije Turetskogo Pohoda Rossiyan..., s. 75.

⁷⁷⁹ 1 *chervonet* 10 rubleye eşittir.

⁷⁸⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 98.

⁷⁸¹ Lanjeron, Svinyin ve Mihaylovskiy-Danilevskiy yardım sağlanıldığını beyan etse ve her üç veride de tutarlıklar bulunsa da bu yönde bir bilgi Osmanlı kaynaklarında ve okuduğumuz sınırlı sayıdaki arşiv belgesinde geçmemektedir. Yardım sağlanıp sağlanmadığı hususunu okuyucuya bırakmaktayız.

kuvvetlerinin bulunması, sol kanat ile merkezin donanma tarafından korunması ve Rusçuk'ta da başka bir kuvvetin bulunması dolayısıyla ordunun mevcut pozisyonu, olası bir kuşatma durumuna hazırlıklıdır. Öyle ki Kutuzov, St.Petersburg'a yazdığı raporda; orduların öncelikle mevcut duruma göre konuşlandığını, mevcut şartlar altında Sadrazam Yusuf Ziya Paşa'ya saldırmanın ve Şumnu'nun ele geçirilmesinin anlamsız ve imkânsız olduğunu, üstelik mevcut savunma stratejisi altında Şumnu'nun ele geçirilmesinin de yersiz olacağını bildirmektedir.⁷⁸² Henüz harekât bölgesinde ciddi bir çatışma olmamışken 1809 yılında sadrazamlığa getirilen Yusuf Ziyâ Paşa azledilerek yerine İbrâil Kalesi'nin eski Nazırı Ahmed Paşa başka bir adla Laz Ahmed Paşa getirilmiştir.⁷⁸³ Yusuf Ziyâ Paşa'nın azlinin birden çok sebebi⁷⁸⁴ varsa da asıl neden, 1809-1810 yılı harekâtında Osmanlı ordusunun yaşadığı başarısızlıklardır. Rus ordusunun cephe komutanlığına Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov'un getirilmesi ise harbin gidişatını en az Nikolay Kamenskiy kadar etkileyecektir. Öncelikle Kutuzov, belirtildiği gibi Molla İdris Paşa'yı kullanarak zaten coğrafyadaki ordunun mevcut durumunu iyileştirmişti. Fakat harekâtta başka bir önemli husus da Kutuzov'un harp sırasında iyi bir istihbarat ağının önemini kavramasıydı. Harekât süresince taarruzdan çok savunma yapan Osmanlı ordusu, önemli bölgelerin kaybedilmesi sonrasında bu stratejisini terk ederek taarruza yönelecekti. İşte Sadrazam Ahmed Paşa'nın bu planı, Kutuzov'a casusları tarafından bildirilmişti. Zaten Vidin tarafında güvenliğini sağlayan General Kutuzov, şimdi dikkatini ordusunun diğer taraflarına çevirmişti. Bunun için de önce General Lanjeron'un maiyetindeki ana kuvvetleri Bükreş'ten Yerköy'e hareket ettirmiş, Tuna bölgesinin keşfi için de Kazak devriyeleri göndermişti. General Zass'a da Molla Paşa üzerindeki baskıyı azaltmaması ve taşıtların satın alınması emredilmişti. Bu esnada Molla İdris Paşa ile zikr edilen taşıtların satın alınması üzerine olan müzakereler hâlâ belirsiz idi. Üstelik İsmail Bey'in Sofya'dan Vidin tarafına gönderilmesi, bu satın alma işlemlerini tamamiyle durdurmuştu.⁷⁸⁵ İsmail Bey, Molla Paşa'ya Niğbolu'da

⁷⁸² Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 98.

⁷⁸³ Bu aziller ve tayinler için bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 124, Danişmend, *a.g.e.*, s. 100 ; *Şânizâde Tarihi*, Cilt I, 450-452 ; Beydilli, *Osmanlı Döneminde İmamlar...*, s. 140.

⁷⁸⁴ Danişmend, Yusuf Ziyâ Paşa'nın azlinin sebebinin ihtiyarlığı, servet ve ihtişam düşkünlüğü ve mevkisini tahkim için yeniçerileri şımartması olarak vermiştir. Danişmend, *a.g.e.*, s. 100 ; Mustafa Nuri Paşa ise gücünün ve mevkisinin yükseltilmesi için Sultan'dan "hanlık payesi" istemek cesaretinde bulunduğu için azledildiğini kaydeder. *Netayic ül-Vukuat*, s. 473 ve devamı.

⁷⁸⁵ Svinin, Opisanije Turetskogo Pohoda..., *Oteçestvenniye Zapiski*, Çast' 14. № 37, 1823, sayfa belirtilmemiş.

Osmanlı ordusunun geçişine yardım etmesi için Aşağı Tuna'da Olt Nehri'nin ağzına 100 taşıt göndermesi için emir getirmişti.⁷⁸⁶ Sultan II.Mahmud'un kaleme aldığı *Hatt-ı Hümayun*'da; Sadrazam Ahmed Paşa'ya yardım etmek üzere Vidin Muhafızı İdris Paşa'nın tüm imkânlarını kullanarak karşıya asker geçirmesi, bu hususta İsmail Bey ile haberleşme ve müzakere sonrasında her türlü tedbiri alması ve ikisinin beraber kuvvetli bir hücum ile Tuna Nehri'nin her iki tarafından da Rusları atmaları istenmekte idi.⁷⁸⁷ Ancak Molla Paşa'nın, İsmail Bey'den öğrendiği Sadrazam Ahmed Paşa'nın planlarını General Zass'a iletmesi, 1811 yılı harekâtında önemli bir dönüm noktası teşkil edecekti. Kutuzov da bu duruma karşılık Rusçuk'ta 9 tabur bırakarak kendisi de Olt Nehri'ne doğru Zass'ın maiyetindeki kuvvetlere katılmak için hareket etmişti. Buradaki hazırlıklar Nisan-Mayıs ayları içerisinde tamamlanmıştı. Sadrazam Ahmed Paşa ise 28 Haziran'da Şumnu'dan 60-70 bine yakın nefer ve altmış sekiz toptan oluşan Osmanlı kuvveti ile harekete geçmiş ve yol üzerinde lâzım gelen mahallere tabyalar ve metrisler inşa ederek⁷⁸⁸ önce Rusçuk ile Razgrad arasındaki bir köyde üslenmişti. Bu dönemde General Lanjeron da maiyetindeki kuvvetlerle 22 Haziran'da Yerköy'de çadır kurmuştu.⁷⁸⁹ Bu ay içerisinde, Rusçuk'taki General Essen komutasındaki kuvvetlerle kısmen çatışma içerisine girilmişse de her iki taraf adına da ciddi bir zaiyat söz konusu olmamıştı. Ancak Osmanlı kuvvetleri, Tuna Nehri'ni geçmek için gerekli olan araçları ele geçirmişti. Çatışmaların haberini alan General Kutuzov, derhâl Bükreş'ten Yergöğü'ne hareket etmiş ve bu iki mevki arasında konuşlanmıştı.⁷⁹⁰ Sadrazam Ahmed Paşa ise Razgrad'dan hareket ederek Rusçuk'tan iki buçuk saat mesafedeki Kadıköy'de⁷⁹¹ ordugâhını kurmuş ve bir süre önce Vidin tarafındaki Sırlara karşı 10 bin neferle İsmail Bey'i sevk etmişti.⁷⁹² Sadrazam Ahmed Paşa, yaklaşık olarak 60 bin neferiyle Rusçuk'a yaklaşırken ilk olarak 2 Temmuz'da tarafların süvari kuvvetleri çatışmaya girmişti. İlk safhada Osmanlı kuvvetleri başarılı olmuşsa da Ruslara destek kuvvetin gelmesi⁷⁹³ neticesinde zafer, Rus kuvvetlerinin olmuştu. Bu çatışmalarda,

⁷⁸⁶ Aksan, ...*An Empire Besieged*, s. 273.

⁷⁸⁷ BOA. H.H. 1509/50.

⁷⁸⁸ *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 477.

⁷⁸⁹ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s.132.

⁷⁹⁰ Opisanıye Turetskogo Pohoda Rossiyan..., Çast' 14. № 36, s. 83-85.

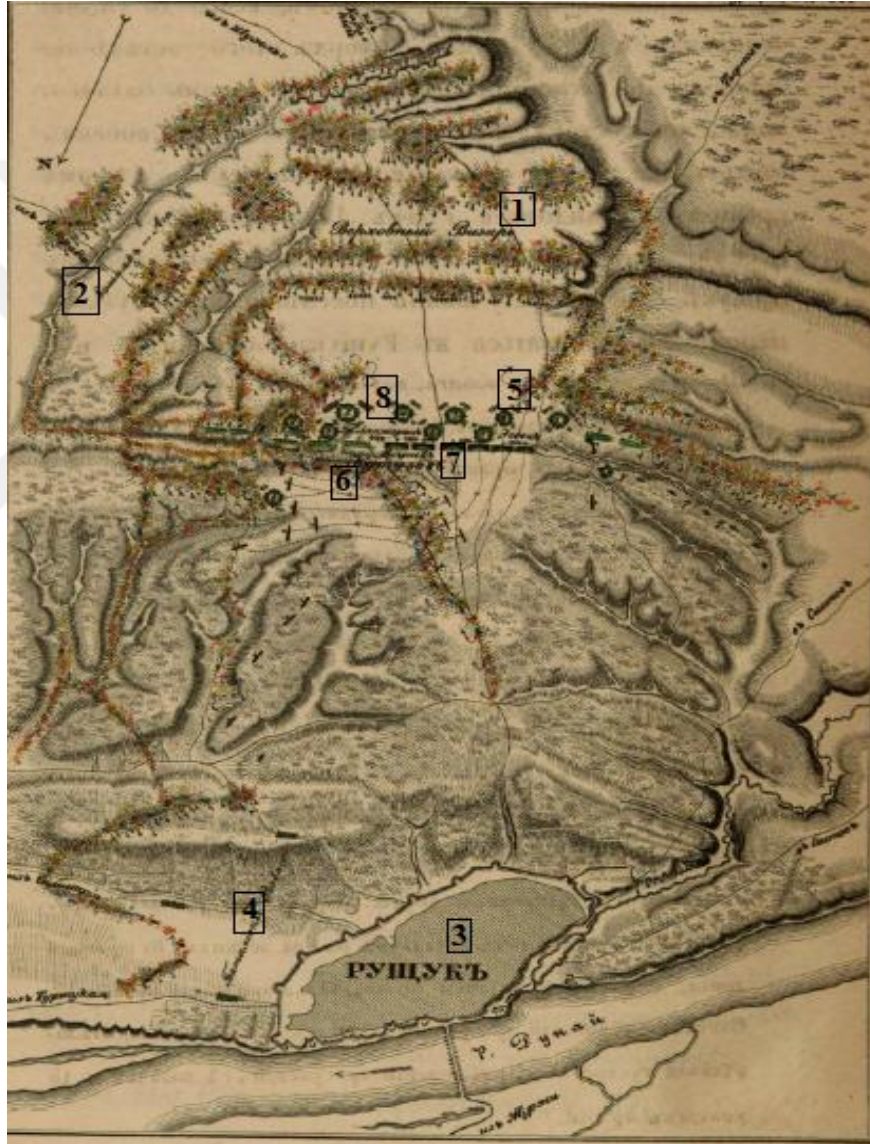
⁷⁹¹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. IX, s. 2744 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 477-478.

⁷⁹² *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 133 ; Opisanıye Turetskogo Pohoda Rossiyan..., Çast' 14. № 37'de bu güç 15 ya da 12 bin olarak verilmiştir.

⁷⁹³ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 133.

Osmanlı kuvvetleri mağlup edilmiş ve 70 nefer ele geçirilmişti. General Kutuzov; aynı gün içerisinde 4 Kazak Alayı, 45 süvari taburu, 27 tabur, yaklaşık 18.000 nefer, 114 top ile Rusçuk yakınlarında konuşlanmış, bir tabur Yerköy'de, 8 tabur da Rusçuk'ta bırakılmıştı. Sağ kanattan General Lanjeron, sol kanattan da General Essen sorumluydu. Ayrıca süvari ve topçu kuvvetleri de pozisyonlarını almıştı. Rusçuk'taki kuvvetlerin komutasını ise Dmitriy Rezvyi üstlenmekteydi.⁷⁹⁴

Harita 16. Rusçuk Muharebesi (4 Temmuz 1811)

⁷⁹⁵ Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.

⁷⁹⁴ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 102-103.

⁷⁹⁵ Mihaylovskiy-Danilevskiy, *a.g.e.*, Tom II, s. 172 ; 1. Sadrazam, 2. Boşnak Ağa, 3. Rusçuk, 4. Rezvyi, 5. Essen, 6. Kutuzov, 7. Voinov, 8. Lanjeron.

Sadrazam Ahmed Paşa ise Rusçuk'u ele geçirmenin Rus kuvvetlerine önemli bir zaiyat vereceğini düşündüğü için bu mevkiyi ele geçirmek istemişti. Harbin gidişatını, buradaki manevralar belirleyecekti. Ancak Rusçuk'a doğru ilerlenileceğini düşmana fark ettirmemeliydi. Bunun için de 4 Temmuz sabahında ilk önce Rus ordusunun merkezine doğru 40 pare top yürütmüş; sipahileri de Rusların sağ kanadına, süvari ve piyadeden oluşan bir kuvveti de Rusların sol kanadına sevk etmişti. Bu taarruza ilk olarak Rus topçuları karşılık vermişti. Muharebelerde Rusların sol kanadında başarı sağlanmışsa da Rus süvarilerinin yardımı gelmesinden dolayı geri çekilinmişti.⁷⁹⁶

Öte yandan Ahmed Paşa, Rusçuk'u ele geçirmek için Boşnak Ağa komutasındaki kuvvetleri kullanmış; Kutuzov ise Boşnak Ağa'nın bu saldırısını durdurmak için General Essen komutasındaki 7.Jager Alayı'nı görevlendirmişti. Boşnak Ağa, her ne kadar Rusçuk tahkimatlarına kadar ulaşmayı başarmışsa da burada Rezvyi'nin taburları ile karşılaşmış ve General Voinov da destek vererek buradaki olası Osmanlı zaferini engellemişti. Rusçuk'taki başarısızlığın yaşandığı dönemde Ahmed Paşa da Rusların sağ kanadına taarruzlar düzenlemekte ancak püskürtülmekteydi. Osmanlı kuvvetlerinin püskürtüldüğünü gören General Kutuzov da taarruza geçmek için üç hatta ilerlemişse de Osmanlı kuvvetlerinin geri çekilmesi sebebiyle ciddi bir muharebe söz konusu olmamıştı. Bu muharebelerde Rus zaiyatı 800 ölü ve yaralı iken Osmanlı ordusunun zaiyatı ise 1.500 fazlaydı. Bu muharebeyle Sadrazam Ahmed Paşa'nın Rusçuk'u ele geçirmek için ilk teşebbüsleri engellenmişti.⁷⁹⁷ Geri çekilen Osmanlı kuvvetlerini takip eden Kutuzov, Osmanlı ordugâhının yakınında mevzi almıştı. Çoğu general taarruza devam edilmesini istese de Kutuzov nerede duracağını biliyordu. Onlara, özellikle General Essen'e, şöyle seslenmişti:

“Eğer biz Türklerin peşine düşersek, yakında Şumnu'ya ulaşacağız. Ama daha sonra ne yapacağız? Önceki yılda yaptığımız gibi geri çekilmek zorunda kalacağız ve Sadrazam zafer kazandığını iddia edecek.. Güçlerini toplaması için Ahmed Bey'e izin vermek daha iyidir, yakında o geri gelecek.”⁷⁹⁸

⁷⁹⁶ Mecnû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı..., s. 133-134.

⁷⁹⁷ Lanjeron 6 Temmuz'daki bir mektubunda, Razumovskiy'e, 4-5 Temmuz'da Ahmed Paşa'nın Rus ordusuna karşı verdiği ve Rusların zaferiyle sonuçlanan topyekûn muharebeden bahsetmekte, Rusya'nın iyiliklerinin borcunu kısmen de olsa ödemediğini ve 4 saat boyunca etrafının sarılı kaldığını ama muhteşem piyadesi sayesinde bu durumdan kurtulduğunu yazmaktaydı. Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 62-63, Mektup II.

⁷⁹⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 105.

Takvimler 8 Temmuz'u gösterdiğinde Kutuzov, Rusçuk'ta Essen'in kuvvetlerini bırakarak geri çekilmiş; Lanjeron da Yerköy'e hareket etmişti. Sadrazam Ahmed Paşa ise Kadıköy'de ordugâh kurmuştu. Rusçuk Muharebesi, henüz harbin sonlanması için yeterli değildi. Kutuzov, Osmanlı kuvvetlerinin sayısal üstünlüğü karşısında ilerlemek yerine geri çekilmenin daha mantıklı olacağı kanaatindeydi. Rusçuk'ta başarı sağlamak için en az 18 taburun gerekli olduğunu düşünen General Kutuzov'un sadece 11 taburu vardı. Şüphesiz kesin sonuç daima taarruzla alınırdı fakat savunma ve kuşatma harekâtları ile de yerine getirilen birçok görev vardı.⁷⁹⁹ Kutuzov, bu noktada gerçekçi davranmaya çalışmıştı. Rusçuk'taki pozisyonunun farkında olan Kutuzov, sayısal üstünlüğü elinde bulunduran Sadrazam Ahmed Paşa'ya karşı galibiyet kazanamayacağını fark etmişti. Kutuzov ayrıca Rusçuk'un kaybedilmesinin, ana ordusu ile Rusçuk'taki kuvvetleri arasındaki iletişimi keseceğinden temkinli davranması gerektiğinin de farkındaydı. Bu noktada, Rusçuk'taki General Essen'e şehirdeki tahkimatları yıkmasını ve geri çekilmesini emretmişti. Essen bu manevra karşısında şaşırılmışsa da Kutuzov bu düşüncesinde kararlıydı. Essen'e, "*Rusçuk bizim için önemli değil. Sadrazam'ı Tuna'nın sol kıyısına çekmeliyiz. Bizim geri çekilişimizi duyan o, kesinlikle bizi takip edecek.*" demişti.⁸⁰⁰

Kutuzov'un planından habersiz olan Osmanlı ordusunda bu dönemde, Çarhacı Karlı Ali Paşa ve Tepedenli Ali Paşa'nın oğlu Veli Paşa, müşterek bir harekât planı yapmışlardı. Buna göre Ali Paşa, Rusçuk'a taarruza geçtiğinde Veli Paşa tüm askeriyle pusu kuracak, Ali Paşa bozguna uğramış gibi geri dönerken Veli Paşa da bir miktar askeriyle yardıma gelecek ve ardından bir kez daha geri çekilerek takip eden Rus birliklerini pusuya düşüreceklerdi.⁸⁰¹ Ancak yaptıkları bu plan Sadrazam Ahmed Paşa'ya bildirildiğinde, kendisi bizzat süvari, topçu ve piyade kuvvetlerini toplayarak Rusçuk'a ilerlemiş ve gece saat 1'den sonra şehre girmişti. Buradaki Rus kuvvetleriyle çatışmaya girilmişse de Ruslar şehri yakarak, mevcut kayıklarıyla karşı tarafa

⁷⁹⁹ Bu cümlenin orijinali "*Kesin sonuç daima taarruzla alınır. Ancak savunma ile de yerine getirilen birçok görev vardır.*" şeklindedir. *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Cilt II, Ankara, 1997, s. 173-176.

⁸⁰⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 106.

⁸⁰¹ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 763.

geçmişlerdi.⁸⁰² Böylece 8-9 Temmuz'da⁸⁰³ tahliyesine başlanan Rusçuk'taki Rus kuvvetleri Yerköy yakınlarına; Rusçuk Muharebesi'nde yer alması için Turnu ve Slobozia'dan çağrılan müfrezeler önceki konumlarına; General Essen de Osmanlı kuvvetlerinin hareketlerini izlemek için Obileşti'ye ilerlemişti. Kutuzov ise Yerköy'ü takviye etmiş, yakınlardaki adalar üzerine birkaç tabya inşa ettirmişti. Bu adalar üzerine inşa edilen tabyalar, ileriki süreçte önemli bir rol oynayacaktır. General Kutuzov, Çar I.Aleksandr'a yazdığı bir raporda, Tuna boyunca Rus ordusunun geri çekilmesinin sadece kendi adına zarar vereceğini belirtmekteydi.⁸⁰⁴ Ancak harbin seyrini, tamamiyle Napoléon'un faaliyetleri belirlemekteydi. General Lanjeron, Viyana'daki Rusya elçisi Razumovskiy'e yazdığı bir mektubunda, dönemin en önemli devlet adamlarından biri olan Barclay de Tolly'nin fikri ve aklı sayesinde Rusya'ya karşı hazırlanan darbeyi püskürtmek için Türkiye'yle olan bu yıkıcı ve aptal savaşta saldırı faaliyetlerinden vazgeçildiğini yazıyordu.⁸⁰⁵ Bu mektubun devamında Lanjeron, dönemin havasını okuyucuya hissettiren ve Rus ordusunun durumunu da betimleyen bilgiler vermektedir. General Lanjeron, 6 Temmuz'da Rusçuk yakınlarındaki bir ordugâhta Razumovskiy'e şu cümleleri yazmıştır:

“...Büyük bir gizlilik içerisinde 5 tümeni buradan hızla kaydırdık. 3 tümeni gökten indirir gibi hızlıca oluşturduk. 17 adet de Polonya'da topladık. Şu an sınırlarımızda alçak Lehleri ve Ren Konfederasyonu'ndaki aptal Almanları tehdit eden savaş tecrübesine sahip 180.000 Rus bulunuyor. İşte size kararlı, enerjik, harika bir karar. Kararlı ama bu yeterli mi? Hayır. Daha ileri gitmek lazım ama belki de bu gerçekleşmeyebilir. ...50.000 kişilik orduyla biz burada ne başarabileceğiz? Polonya'da sıkıntılar olursa ne yapacağız? Buradan çekilmek, depoları ve burada her zaman için ordulardan daha iyi donatılmış hastaneleri de bırakıp gitmek gerekirdi. Türklerin Dinyester veya Odesa'ya kadar aramızdan kovalamasına imkân vermek gerekirdi. Niçin burada kalıyoruz? Budala Budberg bu feci savaşa girdiğinde, savaşı devam ettirmeye zorlayacak daha aptal birini arayacaklarını (ki buldular) öngörebildik mi sanki? Biz burada ne istiyoruz? Yıkılmış bir ülke, Ruslara mezar olmuş bir yer, Türklerle iş birliği yapan onursuz bir halk - imparatorluğu riske sokarak korumaya çalıştığımız işte bu. Coğrafi konumu bu bölgeyi Avusturyalılara bırakmak gerektiğini gösteriyor... Türklere hata ettiğimizi, onların dostumuz olduğunu söyleyelim. Hem fizikî hem de ahlakî açıdan kirlili olan şu Eflak'ı onlara geri verelim ve böylece kendimize müttefikler elde etmiş olalım. Bundan kolayı yok, onlar da bunu istiyor. Akıllı Kutuzov bunu hissediyor ama buna karar verecek o değil. İtalinskiy de bunu istiyor ama o da buna karar verecek kişi değil. Eğer bunu yaparsak 50.000 donatılmış askerimizi Polonya'ya göndeririz. Onlar

⁸⁰² *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 763-764 ; Rusçuk Muharebesi'nde hintob içerisinde general kıyafetinde bir ceset de bulunmuştu. a.g.e., s. 765 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 478.

⁸⁰³ Danişmend, a.g.e., s. 100.

⁸⁰⁴ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 106.

⁸⁰⁵ Plevshchikova, Russev, a.g.m., s. 63, Mektup II.

orada ihtiyatımız olur ki böylesi elimizde neredeyse yok. Kaybedilen muharebe de bize bunun önemini kavramaya itti... Şu alçak Lehlere saldıralım, Varşova'yı yeryüzünden silelim, Büyük Polonya'yı yakalım, yağmalayalım; Vistül'ü geçip Prusya Kralı'nı kurtaralım, onu da emrimizin altına alalım. Kral, saldırıyı beklersek bize karşı yollanacak 8.000 iyi askeri bize verebilir. İşte yapılması gereken budur, Barclay'in anladığı ve yapmak istediği de budur... Şimdiyse korkarım ki bu mümkün değil ve Eflak yüzünden doğrusu kaderlerin en iyisini hak eden Rusya'yı kaybediyoruz.”⁸⁰⁶

Lanjeron, Rusçuk'un tahliyesini ve ordunun Tuna Nehri'nin diğer kıyısına geçişini anlatırken ise “Böylece birliklerimiz Balkan Dağları'na kadar ilerlemişken, Tuna Nehri'nin sağ kıyısını tamamen boşaltmak zorunda kaldık ve barış hiç bu kadar uzak görünmemişti.” sözlerini kullanmıştır.⁸⁰⁷ Rusya tarafında bu gelişmeler yaşanırken Temmuz ayının birinci haftasına girildiğinde, Sadrazam Ahmed Paşa ise her şeyden habersiz olarak artık Rusçuk'u ele geçirmişti.⁸⁰⁸ Artık Yerköy'de Rus kuvvetleri, Rusçuk'ta da Osmanlı kuvvetleri konuşlanmaktaydı. Sadrazam Ahmed Paşa'nın Rusçuk'u geri almasında rol oynayan kişilerden bazıları; Karslı Ali Paşa, Veli Paşa, Alâeddin Paşa, Vanlı Ali Paşa, Muhtâr Paşa, Kalender Paşa, Gâvur Hasan Ağa, Rusçuk Ayanı Boşnak Ağa ve Dağdeviren-zâde'nin kardeşi idi. Rusçuk'un geri alınışıyla Ahmed Paşa'nın maiyetine yeni komutanlar da gelmekteydi. Bunların başında harp süresince daha çok diplomatik meselelerde yer alan Seyyid Mehmed Said Galip Efendi gelirken ayrıca (Çapanoğulları) Cebbâr-zâde askerinden Cebbâr-zâde Beyefendi ve Gegbuze Ayanı Semerci Alemdâr Ağa da cephede yerini almıştı.⁸⁰⁹

Rusçuk'ta ana kuvvetlerini tutan Sadrazam Ahmed Paşa, ordunun bir kısmını Tuna Nehri'nin aşağısına ve yukarısına göndererek bölgeyi kontrol altına almaya çalışmaktaydı. Bu devriyelerden bir tanesi, Kazaklardan oluşan bir devriye ile karşılaşmış ve çatışmaya girmişti. Öte yandan Ahmed Paşa, Rusçuk'ta bir süre durduktan sonra buradan karşıya geçerek Rus kuvvetlerini mağlup etmeyi düşünmüş, bunun için de gereken kayık ve araçların hazırlanmasını emretmişti. Ancak daha sonra Rusçuk tarafından karşıya geçmek zor olduğu için Vidin tarafından karşıya geçmekte

⁸⁰⁶ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 63-65, Mektup II.

⁸⁰⁷ Jorga, a.g.e., s. 180.

⁸⁰⁸ Danişmend, Rusların 8/9 Temmuz Pazartesi/Salı gecesi (Danişmend, a.g.e., s. 100) ; Ahmet Cevdet Paşa ise Cumâde'l-âhire'nin onsekizinci Salı gecesi Rusçuk'un tahliye edildiğini kaydeder. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt IX, s. 2745 ; Ancak Rusçuk'un geri alınması, 10 Temmuz 1811 tarihli bir belgede ...*küffarı kırmışlar hamden kesiran cümleye tebşîr eyleyesin. Rabbim her hâlde cünûd-ı hilaliyeyi mansur ve muzaffer eylesin, a'dâ-yı dini makhûr ve müdbir eyleye...* denilerek müjdelenecekti idi. BOA. H.H. 983/41649.

⁸⁰⁹ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 765-766 ; BOA. H.H. 1004/42124.

karar kılmıştı. Böylece geçiş için hazırlıklar kapsamında kayıklar hazırlanmış, Rusların Tuna Nehri'ne batırmış olduğu kayıklar çıkarılarak tamir edilmişti.⁸¹⁰ Bu vakitte Rusçuk'tan karşıya biraz asker çıkarmak mümkünse de hangi taraftan geçilirse geçilsin askerın karşı yakaya ayak bastığı gibi Tuna kenarında toplanması ve hemen arkasından asker ve zahirenin geçirilmesi gerekmektedir. Ancak bir gecede Yerköy tarafına asker geçirmenin mümkün olmaması sebebiyle buradan geçiş ertelenmişti. Öte yandan Aşağı Silistre, Tutrakan, Yukarı Zıştovi ve Niğbolu taraflarından da geçilmek mümkünse de Rusçuk'ta tedarik olunan kayıkların başka tarafa nakli de mümkün olmadığı için⁸¹¹ henüz o vakitte karşıya geçmeyen Vidin'deki Sirozî İsmail Bey'in faaliyetleri beklenilmeye başlanmıştı. Osmanlı ordusunun komuta heyeti bu süreç içerisinde yapılması gerekeni planlarken bölgedeki Rus kuvvetlerinde; Yerköy'de bulunanlara General Kutuzov, Obileşti'dekilere General Essen, Turnu'dakilere General Turchaninov ve Vidin'dekilere de General Zass komuta etmekteydi. Bu dağılım sonucu Yerköy'deki kuvvetlerin yetersiz olacağını düşünen Kutuzov, daha önce Dinyester'e çekilen kuvvetleri geri çağırarak ordusunun durumunu iyileştirmeye çalışmış ve bu doğrultuda önce General Markov⁸¹² çağırılmıştı. Sadrazam Ahmed Paşa ise ilk önce Tuna Nehri'nin geçilmesi hususunda tereddütte kalmış, Rusların taarruza devam edeceklerini varsayarak geçişi durdurmuş ve belirtildiği gibi şartların gelişimini beklemeye karar vermişti. Tabii tamamiyle pasif bir durumda kalınmamıştı. Muhtar Paşa ve yaklaşık olarak on bin kişiden oluşan bir kuvveti Yerköy tarafına geçmiş, buradaki yedi bin civarındaki Rus kuvvetini dağıtmıştı.⁸¹³

Vidin, harekât boyunca daha çok Sırp-Rus ittifâkı çerçevesinde ele alınması gerektiğinden bu mevkideki çatışmalara/muharebelere tez metni içerisinde yönelinmemişse de 1811 yılındaki Vidin'deki faaliyetler, harekât için önem arz etmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi Vidin, Molla İdris Paşa hâkimiyeti içerisinde bir bölgeydi. Buradaki Rus kuvvetlerine, General Zass komuta etmekteydi. İsmail Bey, Temmuz ayında maiyetindeki neferlerle Vidin'e gelip, Tuna Nehri'nin karşı tarafına geçmiş,⁸¹⁴ kendisine destek vermesi için Molla Paşa'ya Sadrazam Ahmed

⁸¹⁰ BOA. H.H. 0092/41844 ; 2 N. 1226 / 20 Eylül 1811.

⁸¹¹ BOA. H.H. 0092/41844 ; 2 N. 1226 / 20 Eylül 1811.

⁸¹² Opisanıye Turetskogo Pohoda Rossiyan..., s. 83-85.

⁸¹³ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 770.

⁸¹⁴ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 765.

Paşa'nın emrini göstermiş, Molla Paşa da verilen emirlere uymuştu. Ancak Molla Paşa, aynı zamanda General Zass'a da Ahmed Paşa'nın talimatları hakkında bilgi sağlamaktaydı.⁸¹⁵ İsmail Bey'in Vidin'e ulaştığını duyan Zass ise İsmail Bey'in ordularının Tuna Nehri'ni geçmesini mümkün olduğu kadar oyalamak için bir müfreze görevlendirmiş, kendisi de Vidin'e hareket etmişti. Aynı zamanda Belgrad'da küçük bir müfreze bırakılarak Sırbistan'dan başka kuvvetler de çağrılmıştı. Vidin'de Ağustos'un 1'i ile 15'i arasında bu iki komutan arasında vuku bulan muharebelerde Rus zaiyatı 150 ölü ve yaralı olmuştu.⁸¹⁶ İsmail Bey, muharebeler sonrasında geri çekilerek sol yakadaki adalar üzerindeki pozisyonunda kalmış, Lom Palanka yakınlarındaki adayı ele geçirmek için 1.500 nefer göndermişti. General Zass ise bu adanın hâkimiyetini İsmail Bey'e bırakmama yönünde talimat almıştı. Bu doğrultuda da Engelhardt'ı üç tabur ve 6 hafif top ile görevlendirmişti. Engelhardt, 7 Eylül akşamında adaya taarruza geçmiş ve burada iki Osmanlı tabyasını ele geçirmişti. Osmanlı kuvvetlerinin elinde üç tabya daha varsa da Rusların ilk iki tabyayı ele geçirmeleri üzerine, buradaki Osmanlı kuvvetleri serbestçe çekilme isteğinde bulunmuştu. Engelhardt da Osmanlı kuvvetlerinin güneye gitmelerine ilişkin isteklerini kabul etmişti. Bu adanın ele geçirilmesi, Vidin'den Rusçuk'a bir deniz gücünün olası tehdidini ortadan kaldıracığı için önemliydi. Kutuzov da bu düşünce içerisinde buradaki konumunu güçlendirmeye çalışmış, buraya tahkimatlar, tabyalar inşa ettirmişti. İsmail Bey eğer Vidin'de zafer kazanabilseydi, Osmanlı ordusu, Kutuzov'un sağ kanadına başarılı bir taarruz gerçekleştirmek ve Küçük Eflak'ı ele geçirmek için çok önemli bir dönemeci geçmiş olacaktı.

2.3.2. Osmanlı Ordusunun Kuşatılması (Ekim 1811)

İsmail Bey'in Vidin'deki mağlubiyeti, Sadrazam Ahmed Paşa'nın ilk etapta taarruza yönelik planlarını etkilemişti. Ahmed Paşa, Rusların geri çekildiğini düşündüğü için kendi komutasındaki orduyla taarruza geçmeyi planlamaktaydı. Bunun için de öncelikle Tuna Nehri'ni geçmek üzere 6.000 yeniçerinin hareket etmesini emretmişti. Ana ordu ise Tuna boyunca hareket edecek, daha sonra bu kuvvet de karşıya (Yerköy tarafına) geçecekti. Ayrıca başka bir mevkidenden de birkaç bin kişilik bir kuvvet filikalara bindirilecekti. Bu kuvvetlerin görevlendirilmesinin amacı, Rusların dikkatini

⁸¹⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 109.

⁸¹⁶ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 110 ; Bu zaiyata sebep olan çatışmalar için adı geçen eserin yine aynı sayfalarına bkz.

dağıtmaktı. Ağustos ayının sonlarına gelindiğinde tarafların ana kuvvetlerini sadece Tuna Nehri ayırmaktaydı. Kutuzov hâlâ Yerköy'de, Ahmed Paşa da Rusçuk'ta konuşlanmaktaydı. Ana Rus ordusu Yerköy'de konuşlandığı ve bu vakitte İsmail Bey karşıya geçmediği için Sadrazam Ahmed Paşa'nın ana ordusunun Rusçuk tarafını bırakıp Vidin tarafına gitmesi uygun görülmemiş ve zahire hususunda dahi sıkıntı çekileceği düşünülmüştü.⁸¹⁷ Ancak bir süre sonra İsmail Bey, Vidin'deki General Zass'ın kuvvetlerini mağlup etmişti. Bunun üzerine General Kutuzov, Zass'a destek kuvvet göndermek zorunda kalmıştı. Osmanlı karargâhı ise Vidin tarafına gereği gibi takviye verilmesi gerektiğini düşünmekteydi. Bu sebeple Çarhacı Ali Paşa, Rusçuk'un muhafazasında kalırken Veli Paşa ve Sivas Valisi Celal Paşa, İsmail Bey ile birleşerek Tuna'nın kuzeyine, Yerköy tarafına inmeleri için Vidin'e gönderilmişlerdi. Bu maksadı haber alan Kutuzov da Yerköy tarafında yeterli miktarda asker bırakmıştı.⁸¹⁸ Sadrazam Ahmed Paşa ise Yerköy tarafındaki Rus kuvvetlerinin azalışını bir fırsat bilerek bir süre sonra ordusuyla Tuna Nehri'ni geçmeye karar vermişti.⁸¹⁹ Zaten bu doğrultuda, hazırlıklarını Eylül ayının ikinci haftasında tamamlamıştı. Önce 6.000 yeniçeriden oluşan bir kuvvet karşıya geçecek, onları ana ordu takip edecek, aynı anda birkaç bin kişilik bir kuvvet de Rusları şaşırtmak için başka bir konumdan karşıya geçecekti.⁸²⁰

Öyle ki *Ordu-yı Hümayun*'da Çavuşbaşı vekili olan Ebubekir Bey, bu süreçte Vidin'e gitmiş ve Rus ordusunun *...bu günlerde içeriden biraz askeri gelmek üzere idiği her ne kadar rivayet olunmuş ise de külliyetli olmadığı...* öğrenmişti.⁸²¹ İsmail Bey, Vidin'de taarruz için gerekli hazırlıkları yaparken Rus kuvvetleri de Niğbolu ve Vidin'de olan otuz adet kayığı nehre indirmek üzereydi. Bu sırada Osmanlı topçusu, Rusların Niğbolu ve Zıştovi taraflarındaki hâkim mevkiye bulunan tabyasını ve bunun önünde Tuna kenarında bulunan tabyasını dövmekteydi. Bu tabya, Osmanlı kuvvetlerinin Tuna kenarındaki tabyasına yakındı. Bu sebeple Rusların bu tabyaya olası bir saldırısını

⁸¹⁷ BOA. H.H. 0092/41844 2 N. 1226 / 20 Eylül 1811.

⁸¹⁸ BOA. H.H. 0092/41844 2 N. 1226 / 20 Eylül 1811.

⁸¹⁹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2797.

⁸²⁰ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 112 ; Kuvvet sayısı verilmemiş olsa da bu plan için bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 135.

⁸²¹ BOA. H.H. 0092/41844 2 N. 1226 / 20 Eylül 1811.

önlemek için birkaç adet balyemez⁸²² ve obüs topları getirilmişti. Ayrıca bu topların üst tarafına da tabya ve metris inşasına başlanmıştı.⁸²³

Takvim yaprağı 10 Eylül'ü gösterdiğinde Sadrazam Ahmed Paşa, büyük bir cesaret ve beceri ortaya koyarak Tuna Nehri'ni geçecekti.⁸²⁴ Kuvvetlerin karşıya geçmesi sürecinde, belirtilen birkaç bin kişilik kuvvetin geçişini ilk fark eden, Kazaklar tarafından bilgilendirilen öncü kuvvetlerin komutanlığını yapan Sabanev olmuştu. Bu kuvvetler aslında ilk olarak eşkiya sanılmıştı. Osmanlı kuvvetinin olduğunun fark edilmesiyle Sabanev, bu kuvvetin ilerleyişini engellemek için bir taburu hareket ettirmişti. Sabanev, vuku bulan çatışmalarda Osmanlı kuvvetlerinin filikalara geri binmesini sağlayarak bu kuvvetin olası ilerleyişini durdurmuştu. Ancak ardından Osmanlı kuvvetleri, 6.000 yeniçeriden oluşan bir kuvvetle Rusçuk ile Yerköy arasında bulunan Slobozia Adası'nı anî bir hücumla ele geçirdikten sonra büyük bir kuvvetle Tuna Nehri'nin karşı kıyısına (Yerköy tarafına) geçmeyi başarmıştı.⁸²⁵

İlk önce Osmanlı kuvvetlerinin bu geçiş sürecindeki komutasını Ağalar Ağası Halil Ağa üstlenmiş; maiyetindeki top ve neferleri, Rusçuk'un karşısındaki adaya gece vakti kayıklar ile sevk etmişti.⁸²⁶ Bu süreçte Rus kuvvetleri ile çatışmalara girilmişse de bu çatışmalardan galip çıkılarak ordunun bir kısmı Yerköy tarafına sevk edilmiş, öte yandan Rusçuk'taki kuvvetlerin de süreç içerisinde bu mahale nakilleri planlanmıştı. Artık ana Osmanlı kuvvetinin bir kısmı Yerköy'de, bir kısmı Rusçuk'ta bulunmaktaydı. Karşılıklı Ali Paşa, Ağalar Ağası Halil Ağa, Galip Efendi ve Vidin'den dönen Veli Paşa, Rusçuk tarafına intikal etmişti.⁸²⁷ Harekât icra edilirken Osmanlı kuvvetlerinin geçişi General Kutuzov'a rapor edilmiş ve Osmanlı kuvvetlerini karşılamak üzere ilk olarak General Bulatov görevlendirilmişti. Bulatov'un maiyetinde üç *karenin* yanı sıra ağır toplar da bulunmaktaydı. İlk *kare* Osmanlı kuvvetlerinin sol kanadına, ikinci *kare* merkezden, üçüncü *kare* de sağ kanattan taarruza geçecekti. Ayrıca beş süvari taburu ve iki alay da Rus kuvvetlerinin sağ yakasında ilerleyecekti.⁸²⁸ İşaretle taarruza geçen Rus

⁸²² Uzun menzilli top.

⁸²³ BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

⁸²⁴ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 67, Mektup IV.

⁸²⁵ İsmail, Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi, s. 75.

⁸²⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2797 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 490-491.

⁸²⁷ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 778 ; BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

⁸²⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 112.

ordusuna karşı Osmanlı kuvvetleri tarafından top atışları ile karşılık verilmişse de tahkimatlara yaklaşılmıştı. Böyle bir ortamda devam eden muharebelerde ön safta olan alaylardan birinin komutanı öldürülmüş, sancak ele geçirilmişti.⁸²⁹ Bunun üzerine Ruslar geri çekilmişti. Daha sonra yeni bir taarruza geçecek olan General Bulatov'un kuvvetleri General Lanjeron tarafından takviye edilmiş, nehir kenarında sekiz top mevzilendirilmişti. İlk etapta Tuna Nehri üzerindeki mevcut Osmanlı gemilerine (ince) ateş açılmış, iki filika batırılmış ve sağ kanat ile Osmanlı iletişimleri kesilmişti. Bunun üzerine yeniçeriler geri çekilmişse de Ahmed Paşa'nın emriyle tekrar toplanarak Bulatov'un saldırılarını püskürtebilmişlerdi. Bu esnada General Kutuzov Yerköy'deki ordugâhta bulunurken Rus zaiyatı 1.275 ölü ve yaralıya ulaşmış, daha sonra bu sayı daha da artış göstermişti. Osmanlı kuvvetlerinin etkili taarruzları neticesinde Ruslar geri çekilmiş, büyük bir top dahi ele geçirilmişti. Buradaki muharebelerde Osmanlı zaiyatı yaklaşık olarak 8 bin ölü olurken Cebbârzâde Vezîr Genç Mehmed Paşa ölmüş, Sadrazam Ahmed Paşa'nın sol elinin iki parmağı kırılmış ayrıca hem Ruslar hem de Osmanlılar muharebede birçok neferi esir almışlardı. Osmanlı ordusu, ele geçirdiği esirleri Yerköy tarafından Rusçuk'a nakletmiş ancak Rusların Osmanlı esirlerini katlettiklerine dair söylentiler çıkması üzerine Osmanlı tarafı da Rus esirlerini katletmişti.⁸³⁰ Muharebe sonrası Osmanlı kuvvetlerinin dağılımına bakarsak Sadrazam Ahmed Paşa, Tuna'nın sol kıyısında (Yerköy tarafı) 36.000 neferi ile konuşlanmaktaydı. Sağ yakada ise sayısı tam olarak bilinemese de yine de Osmanlı kuvvetleri bulunmaktaydı. Bu zamana kadar Osmanlı ordusunun faaliyetlerine kısaca bakıldığında Sadrazam Ahmed Paşa; kuvvetlerinden bir kısmını Tutrukan ve Silistre'nin ele geçirilmesi için göndermiş, diğer bir kısmı ile Tuna Nehri'ni geçmiş, buradaki General Bulatov önderliğindeki Rus kuvvetlerini mağlup etmiş, Rus sancaklarından birini ve büyük toplardan birini ele geçirmiş, Rusçuk'ta ise az bir kuvvet bırakmıştı. Güney tarafta kalan Osmanlı kuvvetleri de kısa süre sonra Tuna Nehri'ni geçmeye hazırlanıyordu. Kalan Osmanlı kuvvetlerinin geçiş için hazırlandığını gören Kutuzov da General Bulatov'a geri çekilmesini ve çatışmaya girmemesini emretmişti. Zaten Kutuzov günlerdir planladığı taktiğini uygulamaya sokabilmek için Osmanlı kuvvetlerinin nehri geçmesini istiyordu. Bölge sakinlerinden ve muhtemelen

⁸²⁹ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 113.

⁸³⁰ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 792.

casuslarından, Rusçuk tarafındaki Osmanlı ordusunun az sayıda olduğunu, Rusçuk Garnizonu'nun bile düzgün bir şekilde savunulmadığını ya da kuvvet bulunmadığını öğrenmişti.⁸³¹ Üstelik bazı mevki ve kaleleri de boşaltarak, Sadrazam Ahmed Paşa'yı, kendisinin çekildiğini inandırmak için aldatma harekâtı uygulamıştı.⁸³² Yerköy'deki Rus kuvveti, bu sırada toplamda 25 tabur ve 35 süvari eskadronundan müteşekkildi. Kutuzov ayrıca, daha önce Dinyester'e Napoléon tehlikesi sebebiyle gönderdiği ve sonra da geri çağırarak Birlad ve Bükreş'te konuşlandırdığı General Yermelov ve General Markov komutasındaki kuvvetleri Yerköy'e çağırarak ordusunu takviye etmişti. Böylece ordu; 37 tabur, 40 süvari eskadronu, 10 Kazak Alayı, 41 batarya topu, 36 koşulu topçu, 74 hafif topa ulaşmıştı. Ancak Rus ordusu, yayılan hastalıklar sebebiyle oldukça zayıflamış ve bazı taburların 200'den az neferi kalmıştı.⁸³³ Bu ordu; General Essen, General Markov ve General Lanjeron komutası altında kolordulara bölünmüştü. Ana ordular arasında bu dönemde ciddi bir muharebe söz konusu değilken Vidin tarafından İsmail Bey'e taarruza geçmesi talimatı verilmişti. İsmail Bey, Vidin'de ilk dönemlerde başarı sağlıyorsa da⁸³⁴ ardından Osmanlı ordusunun kuşatılması sonrasında General Zass ile ciddi bir muharebeye girmeyerek geri çekilecektir. Böylece Osmanlı ana ordusunu kuşatmadan kurtaracak tek birlik de hareketsiz kalacaktır. Öte yandan 19 Eylül'de Sadrazam Ahmed Paşa, 5.000 süvariye bölgeyi keşif için göndermişti. General Kutuzov da bunları karşılamak üzere 5 Kazak Alayı, 4 tabur ile General Bulatov'u görevlendirmişti. Bu dönemde sol yakadaki (Yerköy tarafı) Sadrazam Ahmed Paşa, sadece tabyalar inşa ederek, zaman harcamaktaktaydı. Kutuzov ise Osmanlı ordusuna kıyasla az olan maiyetindeki birliklerle büyük zaiyata uğrayabileceği bir çatışma yerine asker kaybı yaşamadan Osmanlı ordusunu kuşatmayı tercih edecek ve böylece başarıya ulaşacaktı. Bu plan için öncelikle Tuna Nehri'nin sağ yakasındaki Osmanlı güçlerine karşı güçlü bir kuvvet göndermeliydi. Ardından Sadrazam Ahmed Paşa'nın ordugâhı ele geçirilerek nehrin her iki kıyısından Osmanlı iletişim ve ikmal hatları kesilecek, Osmanlı ordusu bombalanacaktı. Bu plan doğrultusunda da karşı kıyıya geçmek için araçlar toplamak, hazırlıklar yapmak, bu süreci tamamen bir gizlilik içerisinde icra

---

⁸³¹ Russell, *a.g.e.*, s. 47.

⁸³² Yılmazçelik, Özdem, *a.g.m.*, s. 302.

⁸³³ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 114.

⁸³⁴ Bu dönemde İsmail Bey, Vidin'in karşısındaki adayı ele geçirmiş ve Kalafat'ta Ruslara karşı galibiyet kazanmıştır. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2797.

etmek gerekmekteydi. Ruslar, Lom Palanka'dan ve diğer mevkilerden, nehri geçmek için taşıtları gizlice toplamak zorundalardı. Hazırlıkları bölgedeki Osmanlı kuvvetlerinin fark etme olasılığına karşı, Kutuzov, General Markov'a hazırlıkları denetlemesini emretmiş ve ona 14 tabur, 2 topçu bölüğü ve süvarilerden oluşan bir kuvvet vermişti.⁸³⁵ Ancak Markov'un ayrılması, sol yakada (Yerköy tarafında) Osmanlı kuvvetlerine karşı Kutuzov'un kuvvetlerinin azalmasına sebep olmuştu. Vidin'de ise İsmail Bey, Zass'a saldırarak galibiyetler kazanmaktaydı. Kutuzov için Vidin'deki durum daha önemliydi. Bu sebeple Kalafat'ta bulunan General Zass'a, destek olarak bölgeye başka kuvvetler de göndermek zorunda kalmıştı. General Lanjeron, bu durumu mektuplarında şöyle anlatmaktadır:

“(Sadrazam Ahmed Paşa), ...*Küçük Eflak'a girebilmek için akıl almaz çabalar gösterdi. Türkler hiçbir zaman böylesine cesaret, yiğitlik ve dayanıklılık göstermemiştir ve bizim cesur Ruslarımız da böylesine bir kararlılık ortaya koymamıştır...*”⁸³⁶

Tüm bu hususlar sebebiyle, General Markov'un Tuna Nehri'ni geçmesi için hazırlıklar gecikmişti. Markov'un Tuna boyunca ilerleyişi sırasında pozisyonlarını güvende tutmak için, nehir kıyısı boyunca 10 tabya inşa edilmişti. Ayrıca Kazaklar da Rusçuk civarını yağmalamaları için sağ yakaya gönderilmişti. Bu dönemde Sadrazam Ahmed Paşa, Vidin civarında bulunan İsmail Bey'in faaliyetlerini beklemekteydi. Eylül-Ekim ayları ciddi bir çatışma yaşanmadan hazırlıklarla, Kazakların yaptıkları taarruzlarla ve General Bulatov'un faaliyetleriyle geçmişti. Bu süreçte Rus zaiyatı 400 iken Osmanlı kuvvetlerinin zaiyatı ise 1.500'den fazla idi.⁸³⁷ Osmanlı ordusu, Rus ordusuna oranla sayısal üstünlüğü elinde bulundurmasına rağmen, uzun süren harp neticesinde artık yorulmuştu. Yerköy tarafındaki ordu, Sadrazam Ahmed Paşa komutasında ve daha güçlü bir ordu iken Rusçuk tarafındaki ordu, Tepedenli Ali Paşa'nın oğlu Veli Paşa ve Galip Efendi komutasındaydı. Rusçuk'un üst tarafında Veli Paşa, alt tarafında da Galip Efendi konuşlanmaktaydı.⁸³⁸ Eylül ayı biterken artık hazırlıklarını Osmanlı kuvvetlerinin fark ettiğini düşünen General Kutuzov, Markov'un ilerleyişini hızlandırmak zorundaydı. Ekim ayının ikinci haftasının içerisinde girildiğinde Rus

⁸³⁵ Russell, *a.g.e.*, s. 47.

⁸³⁶ Polevshchikova, Russev, *a.g.m.*, s. 67, Mektup IV.

⁸³⁷ Aleksandr Iliç Hatov, *Turetskiy Pohod Russkih pod Predvoditel'stvom Generala ot İnfanterii Golenişeva-Kutuzova v 1811 godu*, (Türkçesi: *1811'de Piyade Generali Golenişev-Kutuzov'un Komutasındaki Türk Seferi*), S. Peterburg, 1840, s. 134.

⁸³⁸ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2798 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 502.

hazırlıkları tamamlanmış, geçiş bölgesine varılmış, General Markov, 5.000 piyade ve 2.500 süvari neferi⁸³⁹ ile ordugâhtan 15 verst⁸⁴⁰ uzaklıkta manevraya başlamıştı. 12 Ekim'de geçiş için gerekli olan araçların henüz ulaşmadığından durmak zorunda kalmışsa da ardından hazırlıkların tamamlanmasıyla ordusuna hareket emri vermiş ve 13 Ekim'de saat bir sularında geçiş tamamlanmıştı.⁸⁴¹ Bu faaliyet, gece vaktinde yürütülmüştü. 13. Jager Alayı'nı ve 4 hafif topunu olası bir Osmanlı taarruzunu önlemek için geride bırakan General Markov, Tuna Nehri'nin diğer kıyısındaki Osmanlı ordugâhına paralel bir şekilde bir patikada ilerlemişti. Öte yandan Rusçuk'taki Osmanlı kuvvetlerinden Çarhacı Ali Paşa, Berkofçalı Yusuf Ağa ve Boz Veli Ağa'nın tabyalarda olan askeri dışındaki neferlerin neredeyse tamamı karşıya geçirilmişti. Ancak Veli Paşa tarafından da (Rusçuk'taki kuvvet azlığından olsa gerek) Manastır Çeribaşısı Himmet Ağa ile biraz asker çağrılmış; düşmanın fazlalığı haber verildiğinden tekrar karşıdan asker, Kır Bey ve Solcu Bölükbaşı maiyetiyle binden fazla süvarinin Rusçuk tarafına geçirilmesi planlanmıştı. Ancak sabaha kadar bu kuvvetlerden çok azı Rusçuk tarafına geçebilmişti. Bu sırada, 13 Ekim'de, General Markov komutasında Rusçuk'un üst tarafındaki Dikilitaş mevkisine geçen beş altı bin piyade ve iki bin miktarı süvariden oluşan⁸⁴² Rus kuvveti, buraya tabyalar, hendekler inşa etmeye başlamıştı. Bunun üzerine Rusçuk tarafındaki Osmanlı ordusunun büyük çoğunluğunu oluşturan esnaf kısmı, mallarını şehre nakletmeye başlamışlardı.⁸⁴³ Ayrıca Rusçuk kasabasında işe yarar yaramaz ne kadar asker var ise hepsinin düşmanla mücadele için çabalaması ve özen göstermesi de istenmekte idi. Her ne kadar *erbab-ı harpten* değil ise de Hasköylü Emin Ağa dahi muharebe meydanında yerini almıştı. Ancak işe yarar asker karşıda olduğundan düşmanın miktarına kıyasla savunma yapan askerin az olması sebebiyle Rus birlikleri,⁸⁴⁴ 14 Ekim saat iki sularında, 2.000 Kazak askeriyle, Veli Paşa'nın

⁸³⁹ Petrov, *a.g.e.*, Tom III, s. 304-305 ; Ahmed Rif'at Efendi, Lanjeron ve Zinkeisen ise Markov'un kuvvetini sekiz bin olarak kaydeder. Bkz. *Mecmû'a-i Vekâyi-i 'Asr-ı...*, s. 136 ; Polevshchikova, Russev, *a.g.m.*, s. 67, Mektup IV ; Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 504 ; Metinde de belirtildiği gibi bir Osmanlı arşiv belgesinde bu kuvvet beş altı bin piyade ve iki bin miktarı süvari olarak verilmiştir. BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811 ; Öte yandan Süleyman Kocabaş da Beskrovniy de eserlerinde bu sayıyı 7.500 olarak kaydeder. Süleyman Kocabaş, *Kuzey'den Gelen Tehdit Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, İstanbul, 1989, Vatan Yayınları, s. 187 ; Bkz. Harita XXI

⁸⁴⁰ Yaklaşık 16 km

⁸⁴¹ Hatov, *a.g.e.* s. 136-137.

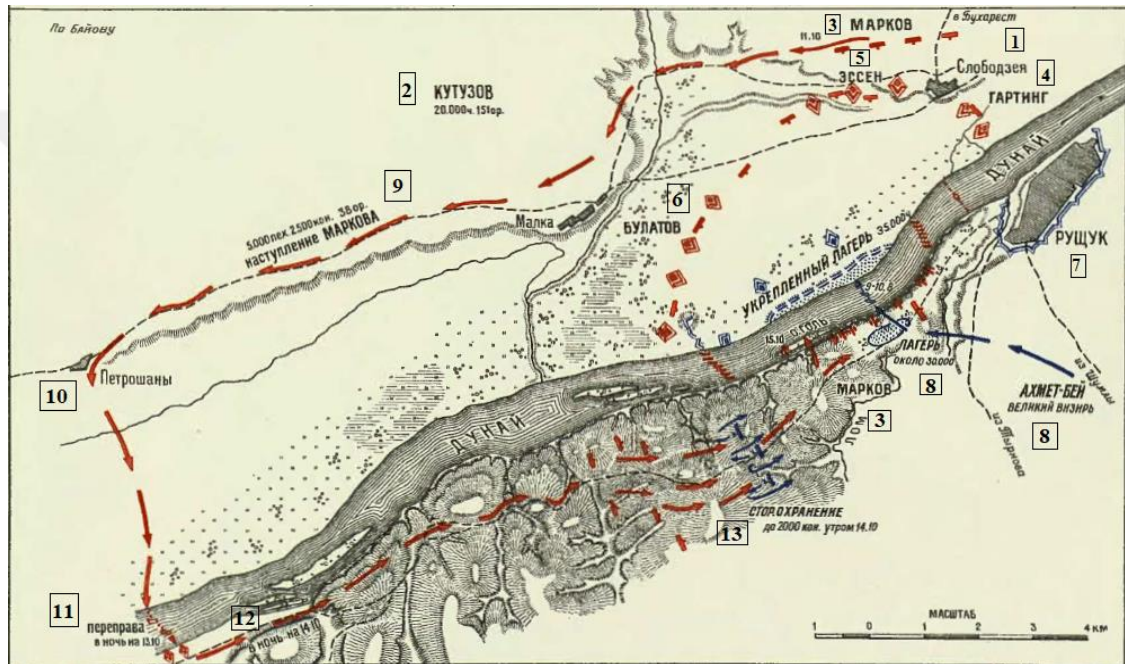
⁸⁴² BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

⁸⁴³ *Şânizâde Tarihi*, Cilt I, s. 502.

⁸⁴⁴ BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

kuvvetlerine saldırıda bulunarak onları mağlup etmiş,⁸⁴⁵ ardından bu muharebeden kaçan neferleri takip ederek Osmanlı ordusunun güney yakadaki Galip Efendi'nin komutasında olan birliklerin bulunduğu ordugâha ulaşmıştı. Bu süreçte Kazakların Rus ordusuna önemli bir yardımları olmuştu.⁸⁴⁶ Ordugâha ulaşan Rus ordusuna mukavemet gösterilememiş ve ordugâhta bulunan 10 ağır top, 3 havan ve 22 sancak Ruslar tarafından ele geçirilmişti. Buradaki Osmanlı ordusu 1.500 ölü verirken Rusların kayıpları ise 9 ölü, 40 yaralıydı.⁸⁴⁷

Harita 17. General Markov'un Manevrası (13-14 Ekim 1811)

⁸⁴⁸ Haritadaki yer ve komutan isimleri numaralandırılarak verilmiştir.

⁸⁴⁵ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2798 ; *Mevridü'l Uhud*'da Markov'un kıyıya çıktığı mevki ile Osmanlı ordusu arasındaki mesafenin beş on saat olduğu belirtilmektedir. *Mevridü'l Uhud...*, s. 2.

⁸⁴⁶ Çiçagov, her Kazak'ın bütün masrafı kendisine ait olmak üzere hayvan beslediğini ve ona en kıymetli malı gibi baktığını, çevik ve faal olduklarını, gayet mükemmel ve dünyanın hiçbir tarafında karşılaşılamayacak kadar hafif süvari olduklarını belirtmektedir. *Türkiye, Avusturya ve Fransaya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Tchitchagoff [Çiçagoff]un Haturatı*, İstanbul Askerî Matbaa, 1942, İstanbul, s. 39.

⁸⁴⁷ Hatov, *a.g.e.* s. 138 ; Saldırıdan kurtulanlar Rusçuk, Razgrad ve Şumnu'ya kaçmıştı. Silahtar Ağası İzmirli Şerif Ağa yaralı, Nüzul emini Lütfullah Efendi ve divan kalemi ketebesinden kethüda maiyetinde olan Keşfi Efendi yakalanmış diğer kişiler de öldürülmüştü. Daha önce zikir edilen birkaç adet balyemez ve obüs topları ve muharebeye çıkartılan yöneltilebilen toplardan başka üç top ve iki havan da Ruslar tarafından ele geçirilmişti. BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811 ; Russell, *a.g.e.* s. 47-48 ; Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 504-505 ; Jorga bu taarruz sonrası Galip Efendi ve Gavur Hasan Paşa'nın, Ali Paşa'nın oğulları ile birlikte Rusçuk'a kaçtığını nakleder. Jorga, *a.g.e.*, s. 181.

⁸⁴⁸ Lübmîr Grigoryeviç Beskrovniy, *Atlas Kart i Shem po Russkoy Voennoy İstorii* (Türkçesi: Rus Askerî Tarihi Haritaları ve Şemaları), Voennoe İzdatelstvo Narodnogo Komissariata Voorujennih Sil

Ahmed Rif'at Efendi'ye göre henüz Rusçuk'tan Yerköy'e geçildiği dönemde 30 bin nefer, 50 topla derhâl Rus ordusunun üzerine taarruz edilmiş olsaydı, Rus kuvvetlerini Eflak'tan sürmek mümkündü. Ancak Sadrazam Ahmed Paşa'nın şu dönemde lüzümsüz istihkâmların inşasıyla bu vakti öldürmesi, önemli bir muharebeye girişmemesi, Kazak askerinin ana orduya ulaşmasına ve Rus ordusunun kuvvet kazanmasına sebep olmuştu. Bu fırsat artık elden kaçtıktan sonra *fenn-i harb kâ'idesince* Sadrazam Ahmed Paşa'nın derhâl Rusçuk'a çekilmesi gerekirken Ahmed Rif'at Efendi'nin sözleriyle *şecâ'at-i müsellemesine nisbetle tedâbir-i Askeriyece mehâreti gâyet noksân olduğundan* Yerköy'de kalmaya karar vermişti.⁸⁴⁹ Ayrıca Rusçuk'tan Yerköy'e geçileceği esnada ömrünü cenge vakfetmiş önde gelen mühendisler, Sadrazam Ahmed Paşa'ya, bu hareketin hatalı olacağını her ne kadar söylemişlerse de Ahmed Paşa, mühendisleri, “*Bana cengi siz mi öğreteceksiniz.*” diyerek azarlamış⁸⁵⁰ ve maiyetindeki kimselerin düşüncelerini umursamamıştı. Ahmed Rif'at Efendi'nin düşüncesi kısmen doğrudur. Sadrazam Ahmed Paşa, Yerköy'de *zaman öldürürken*, Rus ordusu takviye almıştı. Bu durumu Lanjeron ise biraz daha farklı bir biçimde tasvir eder:

“...94 gün boyunca ordugâhtaydık, devamlı süren muharebelerde 44 gün geçirdik. İçlerinden 6 tanesi genel muharebeydi. Bunlardan birinde kolundan mermiyle yaralanmış büyük vezirle karşılaştım. Bu muharebelerden bir tanesini bile kaçırmadım ve kulaklarımın hâlâ yerinde olmasına şaşırıyorum. Nihayetinde takviye kuvvetler bize ulaştı ve bunun yanı sıra veziri de ele geçirdik.”⁸⁵¹

Her ne kadar Ahmed Rif'at Efendi'nin düşüncesine kısmen katılmak mümkünse de Sadrazam Ahmed Paşa'nın Vidin'deki kuvvetlerle koordineli bir taarruz planladığı için Yerköy'de bir süre taarruza geçmeden durduğu unutulmamalıdır. Öyle ki Vidin karşısındaki Rus kuvvetleri sayıca daha azdır.⁸⁵² Bu sırada Kutuzov da Rusçuk'taki ordunun az sayıda olduğu istihbaratını almış ve daha önce de belirtildiği gibi Osmanlı kuvvetlerinin muhâberâtını kesmek için General Markov komutasındaki kuvvetini ve ihtiyaç olursa bir donanma filosunu Rusçuk üzerine sevk etmiştir. Markov ordugâha ulaştığında da buradaki neferler direnç gösteremeyerek, Hazergrad, Rusçuk gibi

Soyuza SSR, 1946, s. 45 ; 1. Slobozia, 2. Kutuzov, 3. Markov, 4. Garting, 5. Essen, 6. Bulatov, 7. Rusçuk, 8. Ahmed Paşa, 9. Markov, 10. Petroşani, 11. Gece 13. 10'da geçiş, 12. Gece 14. 10, 13. İleri karakol gücü Sabah 14.10.

⁸⁴⁹ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 135-136.

⁸⁵⁰ Uygun, a.g.m. s. 430.

⁸⁵¹ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 67, Mektup IV ; Ahmed Paşa'nın Rusçuk'a geri dönüşüne kadar olayları bir kaynaktan kısaca okumak için bkz. *Mevridü'l Uhud...*, s. 1-2.

⁸⁵² *Şânizâde Tarihi*, Cilt I, s. 490.

mevkilere kaçmış; ordugâhtaki top, mühimmat, her şey Rus ordusuna terk edilmiştir. Bunun sonucunda da zaiyat oluşmuş, daha da ağırlaşmıştır. Tırnovi’de bulunan Rus donanmasının da Rusçuk’taki filoyu takviye etmesi de Rus birliklerini daha üstün bir konuma taşımıştır.⁸⁵³ Böylece Rusçuk tarafı artık Rusların eline geçmiştir.⁸⁵⁴

Öte yandan sol yakada (Yerköy tarafı) yine de Osmanlı kuvvetleri bulunmaktaydı. Bu kuvvetin zahire ihtiyacının karşılanması da artık bir yolu kalmamıştı. General Markov, Rusçuk’ta bataryaları ele geçirmiş ve Tuna Nehri’nin diğer yakasındaki (Yerköy tarafı) Osmanlı ordugâhına doğru topları çevirmiş⁸⁵⁵ ve bombalamaya başlamıştı. Karşı yakadaki Kutuzov, General Markov’un hareketlerini dikkatli bir şekilde izlemekteydi.⁸⁵⁶

Mevcut durumda Yerköy tarafındaki Osmanlı kuvvetleri, kendilerini koruyabilmek için bölgedeki Rus kuvvetlerine karşı kanatlardan, merkezden ve arkadan taarruza geçmeye çalışmışlar da başarısız olmuşlardı. Henüz Osmanlı ordusu tam olarak abluka altına alınmamıştı. Kutuzov, ablukayı tamamlamak için her iki Osmanlı ordugâhının gerisine doğru Tuna Nehri üzerinde 14 ince gemi hareket ettirmişti. Bu gemiler, büyük kalibre toplar ile silahlandırılmıştı. Ardından Osmanlı pozisyonlarından yaklaşık 530 metre içerisinde 4 top tabyası inşa edilmiş, General Markov ile güvenli bir iletişim sağlamak için harekete geçilmişti. Ana Osmanlı ordusuna karşı faaliyetler sürerken, Silistre’nin ve Tutrakan’ın da tekrar ele geçirilmesi için Albay Hamper’in kuvvetleri sevk edilmişti.⁸⁵⁷

Ana Osmanlı ordusu abluka altına alınırken Rusçuk’taki mağlubiyet sonrasında daha önce çağrılıp yakınlarda bulunan Hezargrad ayanı, asker liderlerini toplamıştı. Kendisi, yeni asker için de yakın mahallere hızla kağıtlar gönderdikten sonra yaklaşık olarak sekiz yüz nefer ile Rusçuk’a girmişti. Ardından Ali Paşa, Veli Paşa, Ordu-yı Hümayun

⁸⁵³ *Mecmû’a-i Vekâyi’-i ‘Asr-ı...*, s. 136 ; Bu olay için ayrıca *Mevridü’l Uhud...*, s. 1-2.

⁸⁵⁴ General Markov bu manevrasında Rusçuk tarafını ele geçirirken Rusçuk şehrini ele geçirmemiştir. Lanjeron’a göre; *General Markov böylesine alçak, cahil ve korkak olmayıp başka şekil bir insan olsaydı kapıları ardına kadar açık olan ve içerisinde kimse olmayan Rusçuk’a girebilirdi ve bu başarı savaş yıllıklarında görülmemiş bir şey olurdu. Öbür kıyıda olan vezir yakalanmıştı ancak geceleyn kayıkla Rusçuk’a kaçtı ve kapıları kapattılar. Ordumuzu böylesine büyük bir şereften yoksun eden ise tek bir insandır.* Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 67, Mektup IV.

⁸⁵⁵ Russell, a.g.e, s. 48.

⁸⁵⁶ Kutuzov, sağ yakadaki Osmanlı ordugâhında Rus bayrağının dalgalanmasına kadar sessizlik içerisinde kalmıştı. Bayrağın dalgalandığını gördüğünde de gülümsemiş, neferleri “*Oley*” diye bağırırken, kendisi de şapkasını sallamıştı. Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 119.

⁸⁵⁷ Petrov, a.g.e., Tom III, s 310.

kadısı, Çavuşbaşı Vekili gibi kimselerle beraber Rusçuk içine girmiş ve kapıları kapatmıştı. Her ne kadar kimse dışarı çıkarılmamaya çalışılmışsa da karşı yakada ordu mahsur kaldığından ve o gece Rusların, Rusçuk'a da hücum edeceği söylentisi yayıldığından kendi aralarında yapılan müzakere sonrasında ateşkes istemek üzere General Markov'a, Kapıcıbaşı Sofyalı Nuri Ağa'nın gönderilmesine karar verilmişti. Ancak Nuri Ağa, Markov'a gittiğinde, Markov bu isteğin General Kutuzov'a bildirilmesini söylemişti.⁸⁵⁸ Böylece, Rus taktik ve istihbarat üstünlüğünün en iyi örneklerinden birisi olarak görülen⁸⁵⁹ Osmanlı ordusunun 14 Ekim'de kuşatılması, harbin sona ermesinde önemli bir rol oynayacaktı. Ancak General Kutuzov, önemli bir başarı elde etmişse de yine de tedirgindi. Kasım 1811'de eşine yazdığı bir mektupta, 14 Ekim 1811 zaferi hakkında Çar I.Aleksandr'dan henüz herhangi bir haber almadığı için endişesini ortaya koymuştu.⁸⁶⁰

Osmanlı ordusu hemen her yönden yalıtıldıktan sonra Yerköy'de mahsur kalan asker, top ve mühimmât ile zahiresiz olarak tabyalarda kalmıştı.⁸⁶¹ Bu birlikleri kurtaracak kadar kuvvetli tek güç, Vidin'deki İsmail Bey'e bağlı birliklerdi. İsmail Bey'in, ana Osmanlı ordusunu olası bir kurtarma girişimi ihtimaline karşılık da General Zass görevlendirilmişti. Aslında Osmanlı ordusu tarafından Rusçuk'un iç tarafında birçok asker toplanmıştı. Bu kuvvet ,muharebeye girebilir nitelikte yaklaşık üç bin kişiden müteşekkildi. Etraftan ve Balkan Dağları'nın öte yüzündeki kazaların ayanlarından asker toplanmaya daha önce çalışılmışsa da kimse gelmemişti. Bu süreçte Ruslar da kuvvetlerini Rusçuk'ta toplamış, Yerköy tarafındaki Osmanlı ordusuna, Rusçuk tarafındaki ve Yerköy tarafındaki gerek askerinden gerek tabyalarından gerekse Tuna Nehri üzerindeki askerinden top ve humbara saçmaktaydı. Yerköy'de kuşatılan Osmanlı ordusu, bir günlük zahireleri olmayarak karşı tabyalarda mahsur kalırken Rusçuk'taki Osmanlı kuvvetlerinin top ve mühimmatı dahi yoktu. Bu duruma rağmen Rusçuk'ta olan Rus kuvvetlerinin üzerine her ne olursa olsun hücum ile onları mağlup etmek düşünülmüştü. Her ne kadar Rusların çokluğu ve az miktardaki bozgun askerinin

⁸⁵⁸ BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

⁸⁵⁹ Beskrovniy, *Russkoe voennoe iskusstvo...*, s. 77 ; Metinde anlatılan bu manevra sonuçları bakımından önemli bir durumdur. Ancak manevranın yönetimine bakıldığında, aynı manevrayı 1809 yılında dönemin sadrazamı Yusuf Ziya Paşa da Rusçuk'tan Yerköy'e geçerek Ruslara karşı yapmayı planlamıştı. Ancak bu plan Hüsrev Paşa'nın Rasvat'ta yenilmesi ile yürürlüğe konulamamıştı.

⁸⁶⁰ Cornea, a.g.m., s. 275.

⁸⁶¹ BOA. H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

durumuna rağmen muharebeye girilmeye çalışılmışsa da çoğu nefer taarruzu reddetmiş ve geri dönmüştü.⁸⁶²

Osmanlı ordusunun durumu böyleyken bu kısımda anlatım akışımızdan çıkarak kuşatılan Osmanlı ordusunun, kuşatıldığı mevki ve kuşatılan asker sayısı hakkında bazı saptamalarda bulunulması gerektiği kanaatindeyiz. Öncelikle kuşatılan Osmanlı ordusunun, kuşatıldığı mevkiye bakıldığında, hem Osmanlı arşiv belgeleri ve kroniklerinde hem de Rus kaynak ve literatüründe, ordunun Yerköy tarafında kuşatıldığı açıkça belirtilmektedir.⁸⁶³ Ayrıca Osmanlı kaynakları içerisinde farklı bir bilgi veren *Mevridü'l Uhud*'da Yerköy tarafına ek olarak bir ada üzerinde de Osmanlı askerlerinin kuşatıldığı belirtilmektedir.⁸⁶⁴ Nicolae Jorga da eserinde bu bilgiyi yansıtmaktadır.⁸⁶⁵

Kuşatılan Osmanlı ordusunun sayısı hakkında ise hem araştırma eserleri hem de kaynaklar arasında bir çelişki bulunmaktadır. *Cevdet Tarihi*'nde bu sayı 10.000 ve 3.000⁸⁶⁶ olarak; *Câbî Tarihi*'nde sekiz bölük ağası, onbir aşçı usta ve beş orta⁸⁶⁷ olarak; *Mufassal Osmanlı Tarihi*'nde ise 36.000 olarak⁸⁶⁸ verilmiştir. *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı'*de kuşatmadan önce Sadrazam Ahmed Paşa'nın 30.000 ve 50 top ile Yerköy'de⁸⁶⁹ üslendiği belirtilmektedir. *Mevridü'l Uhud...*'da kuşatılan askerlerin sayısı muhtelif yerlerdeki veriler toplanılacak olursa yaklaşık dokuz-on bin neferdir.⁸⁷⁰ Osmanlı arşiv belgelerinde ise bu sayı beş bin süvari ve altı bin piyade⁸⁷¹ ve yaklaşık yedi sekiz bin nefer⁸⁷² olarak farklı olarak da verilmektedir. Rus kaynak ve

⁸⁶² BOA, H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811 ; *Esnâ-yı ma'rekede karşıdan mürur edemediğimiz sebebi budur.*

⁸⁶³ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2800 ; *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 819 ; *Sovetskaya Voennaya Entsiklopedia*, (Türkçesi: Sovyet Savaş Ansiklopedisi) Voennoe Izdatelstvo Ministerstvo Oborony SSSR, Tom VII, 1980, Moskva, s. 382 ; Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 112-122.

⁸⁶⁴ *Mevridü'l Uhud...*, s. 104, 137-138.

⁸⁶⁵ Bkz. Jorga, *a.g.e.*, s. 181.

⁸⁶⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2800, 2808.

⁸⁶⁷ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 825 ; Kuşatılan ordunun sayısı araştırma eserlerine de 5 Yeniçeri alayı/ortası olarak geçmiştir. Mehmet Mert Sunar, *Cauldron of Dissent: A Study of the Janissary Corps, 1807-1826*, Binghamton Uni., P.hd Thesis, 2006, s. 172.

⁸⁶⁸ *Resimli - Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, Güven Basımevi, İstanbul, 1971, s. 2847.

⁸⁶⁹ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 135.

⁸⁷⁰ *Mevridü'l Uhud...*, s. LIV.

⁸⁷¹ *Mevridü'l Uhud...*, s. LIV.

⁸⁷² BOA, H.H. 1092/44339 ; Fî 10 L Sene 26 / 28 Ekim 1811.

literatürüne⁸⁷³ bakıldığında ise harbin başından beri cephede görev alan, 1811 yılında geçici olsa da cephe komutanlığını yürüten General Lanjeron, Osmanlı ordusunun Yerköy'deki zaiyatını ayrıntılı bir liste ile 23.700 olarak vermektedir.⁸⁷⁴ Mihaylovskiy-Danilevskiy ise eserinde Osmanlı kuvvetlerinin Yerköy'de yaklaşık olarak 36.000 kişiyle üslendiğini belirtmektedir.⁸⁷⁵ Bu sayı kuşatılan ordu için de söylenebilir.

Anlatım akışımıza geri dönersek ana Rus ordusu, Yerköy'deki Osmanlı kuvvetlerini henüz tam olarak abluka altına almamışken Sadrazam Ahmed Paşa, 14-15 Ekim akşamı karanlık bir vakitte askerini ve Cebbâr-zâde Celâleddin Paşa, Selim Paşa ve Mar'aşlı Kalender Paşa gibi komutanları Yerköy tarafında bırakarak, kendisi bir kayıkla Rusçuk'a kaçmayı başarmıştır.⁸⁷⁶ Bunun üzerine kuşatılan Osmanlı kuvvetlerinin komutasını, Cebbarzâde Mehmed Bey üstlenmiştir.⁸⁷⁷ Sadrazam Ahmed Paşa'nın kaçtığını duyan generallar, derhâl General Kutuzov'un çadırında toplanmışlardı. Kutuzov, Sadrazam Ahmed Paşa'nın kaçışıyla barışın daha çabuk akdedileceği düşüncesindeydi. Bunun için Rusçuk'a karşı askerî bir faaliyete girişmemişti. Sadrazam Ahmed Paşa'nın Yerköy'den Rusçuk'a kaçtığı 15 Ekim günü aynı zamanda General Markov, Tuna üzerinde bir adayı ele geçirmiş, buradan ve Yerköy'deki diğer Rus tabyalarından Osmanlı ordugâhını bombalamıştı. Bu dönemde Kutuzov'un, Silistre ve Tutrukan'ın ele geçirilmesi için sevk ettiği Hamper'in kuvvetleri de Silistre'ye yaklaşmış, bölge halkı Sadrazam Ahmed Paşa'nın ordusunun kuşatıldığı haberini duyduğundan şehirde panik baş göstermiştir. Ancak Silistre Mütessilimi Yılıkoğlu, kuvvetlerini seferber etmeyi başararak muharebeye hazırlanmıştır. Ancak ekim ayının son haftası içerisinde vuku bulan çatışmalarda Yılıkoğlu, üstünlük sağlayamamıştı. Albay Hamper; 1.000 Türk'ü, sayısız mühimmatı, 12 topu ve Silistre'yi tekrar ele

⁸⁷³ Bu konu hakkında Rusça literatürde en önemli eserlerden birisi Jilin'in belirtilen eseridir. Ancak tüm arayışımıza rağmen bu esere ulaşılammıştır. Pavel Andreeviç Jilin, *Razgrom Turetskoy Armii v 1811 Godu* (Türkçesi: *Türk Ordusu'nun 1811'deki Hezimetini*), Moskva, 1952.

⁸⁷⁴ Bkz. Lanjeron, *RS*, Tom CXLIV, 1910, s. 222 ; Öte yandan Lanjeron bir Fransız gazetesinde Rusların başarısının sadece 4.000 kişilik bir kuvveti ele geçirmekten ibaret olduğuna dair bir yazı okuduğunu da belirtmektedir.

⁸⁷⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 113 ; *Sovetskaya Voennaya Entsiklopedia* (Türkçesi: *Sovyet Savaş Ansiklopedisi*), s. 382 ; Bu ansiklopedi maddesinde Osmanlı kuvvetlerinin Rusçuk'ta yaklaşık 20.000, Yerköy'de de yaklaşık 36.000 kişiyle üslendiği belirtilmektedir.

⁸⁷⁶ Polevshchikova, Russev, *a.g.m.*, s. 67, Mektup IV ; Russell, *a.g.e.*, s. 49.

⁸⁷⁷ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 505 ; Komutayı kimin üstlendiği Russel'in ve Martos'un eserlerinde ise tam olarak verilmemiştir. Bkz. Russell, *a.g.e.*, s. 49 ; Martos, *a.g.m.*, s. 221-224 ; Sadece Çapanoğlu yani Cebbarzâde denilmektedir.

geçirmeyi başarmıştı. Bu muharebelerde Rus zaiyatı, 44 ölü ve yaralı olmuştu. Ardından Kutuzov, Hamper'e Silistre ve Tutrakan'daki tahkimatları yıkma emri vermiş ve sağ yakada Kazak devriyeler bırakarak, sol yakaya dönmesini emretmiştir.⁸⁷⁸

Öte yandan Ahmed Paşa, Rusçuk'a kaçtıktan sonra burada durumu müzakere etmiş,⁸⁷⁹ "...gerek Rusçuk'ta olan bozgun ve gerek karşıda kalan yılgin asker bundan sonra her ne kadar bir yere gelse bile işe yaramayıp bu hâl ile muhârebe ve müdâfa'a-i düşmanın bir vecihle imkanı olmadığından tez elden musâlahaya bir sûret verilmekten başka filhakika çare kalmadığı..."⁸⁸⁰ ve "...Rusçuk dahi elden gider tez elden karşıda olanları ve berisini tahlis için Rusyalu ile mütâreke veyahut musâlaha gerektir bundan gayri hiç çare yoktur..."⁸⁸¹ denilerek barış talebinde bulunulması kararına varmıştı. Müzakereler sonuçlanana dek, Ahmed Cevdet Paşa'nın sözüyle *iş bir kalıba ifrâğ olununcaya dek*, Yerköy tarafındaki Osmanlı askerine o taraftan, Rusçuk tarafındaki Rusya askerine de bu taraftan akçesiyle zahire verilmesi her iki taraftan da kabul olunmuştu.⁸⁸² Böylece ordunun ana kısmının kuşatılması⁸⁸³ sonucunda hem bu orduyu kurtaracak bir kuvvetin bulunmaması hem de Rusçuk'taki yeniçerilerin "*bizim yoldaşlarımızı karşıda bıraktınız ne yapacak iseniz yapınız anları kurtarınız...*" diyerek⁸⁸⁴ isyan çıkarmalarından korkulması dolayısıyla önce harekât bölgesinde Yerköy'de müzakereler başlayacaktı. 26 Ekim'de yola çıkan Osmanlı yetkilileri⁸⁸⁵ şu kişilerden oluşuyordu: Baş murahhas Seyyid Mehmed Said Galip Efendi (1763-1829), ikinci murahhas Ordu-yı Hümâyûn Kadısı Müftizade İbrahim Selim Molla Efendi, üçüncü murahhas Yeniçeri Katibi Abdülhamit Efendi.⁸⁸⁶ Divan tercümanı Demetrius Murusi de tercüman ve yardımcı tayin edilmişti. Rus tarafının yetkilileri ise birinci murahhas André İtalinskiy, ikinci

⁸⁷⁸ Mikhailovsky-Danilevsky, *a.g.e.*, Cilt II, s. 120.

⁸⁷⁹ İsmail, "Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi...", s. 76.

⁸⁸⁰ BOA, H.H. 1092/44339 ; 10 L. Sene 26 / 28 Ekim 1811.

⁸⁸¹ BOA, H.H. 0985/41697 ; 29 N. 1226 / 17 Ekim 1811.

⁸⁸² *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. X, s. 2799 ; Kuşatılan Osmanlı ordusunun zahire ihtiyacının karşılanması konusunda bkz. *Mevridü'l Uhud...*, s. 135.

⁸⁸³ Bu durum Osmanlı kroniklerinde, *keyfiyet-i mükeddere*, *kazâyâ-yı sâlibetü'ş-şu'ûr*, *mukadderât-ı ilâhiyyeden zuhura gelen keyfiyyet* gibi kelimelerle yer almaktadır. Bkz. *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2799 ; *Mevridü'l Uhud...*, s. 2.

⁸⁸⁴ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. X, s. 2799.

⁸⁸⁵ BOA, H.H. 1092/44339 ; Fî 10 L Sene 26 / 28 Ekim 1811 ; *Mevridü'l Uhud...*, s. 10.

⁸⁸⁶ *Mevridü'l Uhud...*, s. 2 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2799 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 504.

murahhas Jean Sabanev, üçüncü murahhas olarak da Jean Joseph Fonton (1747-?) idi.⁸⁸⁷ Ancak her şey General Kutuzov'un talimatıyla ilerliyordu. Daha sonra Fonton ailesinin baş tercüman ve sır katibi Pierre Fonton (1764-?) ve tercüman olan Antoine (Antonaki) Fonton (?-?) gibi üyeleri de müzakerelerde yer alacaktı.⁸⁸⁸

Osmanlı yetkililerine henüz İstanbul'dan ruhsatname gelmediği için, ilk başta bu durum müzakerelerin başlamasını geciktirmişse de, Sadrazam Ahmed Paşa tarafından müzakere ruhsatı verilmesiyle bu durum hâledilmişti.⁸⁸⁹ Bu ve devamındaki müzakerelerde Eflak-Boğdan'ın mı, Seret Nehri'nin mi, Prut Nehri'nin mi sınır olacağı; Tuna boğazları, Hızır İlyas, Sünne ve Kili Boğazları'nın kimde kalacağı gibi daha birçok husus, uzun süre tartışılacaktı. Ancak Rusya'nın artık bir an önce Tuna'daki harbi sonlandırması gerekiyordu. Bükreş'teki Fransız temsilcisi Joseph Ledoux'a göre 24 Ekim'de Kutuzov'a acilen barışın akdedilmesi ve iki humbaracı tümeninin Polonya'ya gönderilmesi konusunda bir emir gelmişti.⁸⁹⁰ 28 Ekim'e kadar Osmanlı ordusu, Tuna Nehri'nin her iki yakasına konuşlanan yaklaşık olarak iki yüz pare topun⁸⁹¹ ateşine gece gündüz maruz kalmıştı. Artık bu durumdan kurtulmak isteyen neferlere, her ne kadar *Moskovludan top ve tüfek atılmadıkça ol cânibden dahi atılmaması*⁸⁹² bildirilmişse de “eğer sağ, karşı Rusçuk tarafına geçmek müyesser olur ise, başı kavuklu bir adem komayalım.” diyerek birbirlerine sözler söylemişler ve bu sözler Sadrazam Ahmed Paşa'ya ihbar edilmişti. Öte yandan bu durum, casusları tarafından Rus ordusunun komuta heyetine de ulaştırılmıştı. Bunun üzerine Rus askerleri gönderilmiş ve Osmanlı neferlerinin silahları toplatılmıştı.⁸⁹³ Lanjeron, Osmanlı ordusunun durumunu ve daha sonraları izlenecek prosedürü şöyle anlatmaktadır.⁸⁹⁴

⁸⁸⁷ İsmail, “Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi...”, s. 77 ; Sağlamdemir, *Mecmû'a-i Vekâyi-i 'Asr-ı...*, s. 138 ; *Cabi Tarihi*, Cilt II, s. 809 ; Erkutun, *Mevridü'l Uhud...*, s. 10.

⁸⁸⁸ *Mevridü'l Uhud...*, s. XXII.

⁸⁸⁹ *Mevridü'l Uhud...*, s. 10 ve devamı.

⁸⁹⁰ İsmail, “Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi...”, s. 76.

⁸⁹¹ Zinkeisen, *a.g.e.*, s. 505 ; Lanjeron, 150 toptan bahseder. Plevshchikova, Russev, *a.g.m.*, s. 68, Mektup IV.

⁸⁹² BOA, H.H. 1092/44339, Fî 10 L Sene 26 / 28 Ekim 1811.

⁸⁹³ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 823-824 ; *Câbî Tarihi*'nde belirtilen sayfanın devamında, her ne kadar Osmanlı kroniklerinde bu tür kısımlara şüpheyle yaklaşmak elzemse de, oldukça ilginç bir kısım bulunmaktadır. Kaynakta belirtilen olay başka bir kaynakta da geçmediğinden tez metninde kullanılmamıştır.

⁸⁹⁴ Plevshchikova, Russev, *a.g.m.*, s. 68, Mektup IV.

“Türk ordusu ekmeksiz, odunsuz, yemsiz kaldı. 150 tane topun ateşi altında eşine askerî tarihin az sayıda örneğinde rastlanan bir dayanıklılık ve enerji gösterdi. 8.000 attan yalnızca 1.300 tane kaldı, kalanlar ya açlıktan öldü ya da askerler tarafından yendi. Hastalıklar ve güllerimiz zavallı Türklerin yarısını vurdu ve ben parçalara ayrılmış o 8.000 atın leşini ordugâhlarında gördüm ve bir o kadar da arkadaşlarının henüz gömmediği kurumuş insan cesedi vardı. Bu ordugâhtaki görüntüden dolayı oluşan iğrentiyi ve hüküm süren kokuyu tahayyül edin. Tüm hayatım boyunca bundan daha feci bir şey görmedim. Bütün bir yeniçeri ordusu 4.000 kişiye düşmüştü. Kutuzov’un emriyle diğer kıydan ölmüş 2.500 Türk’ü saldı, kalan 12.000’i ise hayaletleri andırıyordu ancak ne gururlarını ne de sükûnetlerini kaybettiler. Nihayetinde, karşılıklı görüşmelerle barış konuşulurken ne bizim ordugâhımız ne de Türk ordusu feci durumunu artık kaldıracak durumda değildi ve teslim oldu. Silahsız ve topları olmadan (biz sadece 54 tane ele geçirebildik, birçok silahın Tuna’ya atıldığını düşünüyorum ve onları arıyorum). Türk ordusu köylere dağılacak ve ordularımız tarafından kuşatılacak... Eğer barış sağlanırsa, serbest bırakılacaklar, eğer sağlanamazsa, Türk ordusunun askerleri savaş esiri sayılacaklar. Kutuzov askerî kariyerini tam da layığıyla sonlandırıyor, onu Graf yaptılar. Bu bizim onun için dilediğimiz şey değildi...”

Bu dönemde abluka altına alınan Osmanlı ordusunda bir hadise zuhura gelmişti. Abluka altına alınan sekiz bölük ağası, onbir aşçı usta, ve beş ortanın⁸⁹⁵ durumu her geçen dakika kötüleşmekte, neferler hem açlıkla hem de salgın hastalıklarla mücadele etmekteydi. Ayrıca ekim ayında havanın soğuması, kıyafetlerin yazlık olması ve kendilerini ısıtacakları oduna da sahip olmamaları, durumu daha da kötüleştiriyordu. Abluka altındaki orduda bulunan Kandıralı Mehmet Paşa adındaki bir zat, birçok kez yoldaşlarını cihâd ve gazâyâ teşvik etmeye ve cesaretlendirmeye çalışmıştı. Paşa, “*Be yoldaşlar biz burada on binden ziyâde harb ve darba kâdir ve elimizdeki top ve tüfenk ve esliha-i sâ’ireyi kullanmağa muktedir seçme yigitler ve pehlivân kıyâfetlü erleriz bir kerre gayret ile göz yumub da şu karşumuzda bizden az olan â’dâ üzerine bir uğurdan hücûm eylesek bi-avni’llâhi Te’alâ bir hamlede anları yerinden koparub tâ’r-mâr ideriz ol vakt karşı taraftaki düşman dahi duramayub iki ordumuzun tarîk-i ihtilâtı açılır arslan tuzak ile şâhin kapanca ile tutulmaz.*”⁸⁹⁶ diyerek nasihatte bulunmuşsa da kimse bu sözlere karşılık vermemişti. Bunun üzerine Kandıralı Mehmet Paşa, etrafındaki yaklaşık 70 nefer ile gizlice bir mukavele etmiş; bir gece Rusların Tuna kıyısına bağlı olan dubalarından⁸⁹⁷ birini basıp buradaki Rus askerlerini öldürdükten sonra palamarı⁸⁹⁸ keserek Rusçuk tarafına kaçmıştı. Bu durumdan haberdar olan Rus birlikleri de derhâl

⁸⁹⁵ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 825.

⁸⁹⁶ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2800 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 505.

⁸⁹⁷ Bir tür deniz aracıdır.

⁸⁹⁸ Taştı karaya bağlamak için kullanılan halata denmektedir.

kaçan Osmanlı askerlerinin peşine düşmüş, vuku bulan çatışmalar sonucunda yalnızca bir ikisi yaralı olarak Rusçuk kıyısına ulaşmıştı.⁸⁹⁹

Kutuzov ise Osmanlı ordusunun abluka altında olması durumunu müzakerelerde koz olarak kullanmaya karar vermişti. Eğer barış imzalanırsa bu kuvvetlerin geri dönmesine izin verilecek, imzalanmazsa esir muamelesi görecekti. Kutuzov, askerî başarısının yanı sıra bu harpte diplomatik bir başarı da sergileyecekti. Bunun için önce abluka altındaki Osmanlı neferlerine, ekmeğe ve odun ile beraber hastalara ilaç verilmesi için doktor ve cerrah göndermişti. Kasım ayının sekizinci gününe gelindiğinde de akdolunan bir mukaveleyle ordunun, silahlarını bırakması şartıyla, mevcut eşyalarını alarak gitmelerine izin verilmişti. Ancak kararlaştırılan vakit içerisinde eğer barış yapılmazsa ordunun Eflak'ta gözetim altında tutulacağına ve harp esiri gözüyle bakılacağına karar verilmişti.⁹⁰⁰

Öte yandan General Kutuzov, Osmanlı kuvvetlerinden yaralı ve hasta olan bir kısmının Rus askerlerinin gözetiminde Rusçuk'a gönderilmesini istemişti. Zaten artık Aralık ayına gelindiğinde yaklaşık olarak üç aydır abluka altında olan Osmanlı ordusunun sayısı; açlık, bombalama, soğuk hava, hastalıklar gibi sebepler dolayısıyla iyice azalmakta, kalanların da durumu kötüleşmekteydi. Öyle ki bir kısım kuvvet de kaçmayı başarabilmişti. Ordudakilerin yaz askeri olması ve havanın soğukluğu, ordunun durumunu oldukça etkileyen faktörlerdi.⁹⁰¹ Abluka altındaki ordu, Kazaklara para ve silah teklif ederek yiyecek takası teklifinde bulunuyorsa da Kutuzov bunu yasaklamıştı. Abluka altındaki ordudan iki bin civarı nefer, Rusçuk'a gönderilecekken, daha sonra bu neferlerin çoğunun *...biz ayakdaşlarımızdan ayrılmayuz...* diyerek cevap vermeleri üzerine⁹⁰² gönderilmeleri ertelenmiş ancak daha sonra 1.000-2.000 arasındaki bir Osmanlı askerinin Rusçuk'a gönderilmesi kararlaştırılmıştı.⁹⁰³ Bu kuvvetlere eşlik etmek için de General Lanjeron görevlendirilmişti. Geri kalan Osmanlı neferleri de süreç içerisinde Eflak köylerine yerleştirilecek ancak daha sonra harp esiri muamelesi görecekti. Bu süreçte General Kutuzov, Tuna Nehri'nin sol kıyısına General Markov'un

⁸⁹⁹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2800, *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 505-506 ; Bu olay ayrıntılı olarak verilmemişse de *Câbî Tarihi*'nde de geçmektedir. Bkz. *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 825.

⁹⁰⁰ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 137.

⁹⁰¹ Ordunun durumu hakkında önemli bilgiler için bkz. *Mevridü'l Uhud...*, s. 137-138, 145-146.

⁹⁰² *Mevridü'l Uhud...*, s. 161.

⁹⁰³ Martos bu sayıyı yaklaşık 3.000 olarak verir. Martos, *a.g.e.* s. 368.

kuvvetlerini hareket ettirmiş ve Rusçuk çevresini boşaltarak Yerköy civarında kışlamasını emretmişti. Daha önce Dinyester'den çağırılan kuvvetler de tekrar eski konumlarına gönderilmişti. Kutuzov da Bükreş'e hareket etmiş, barış müzakereleri için Osmanlı yetkilileri de Yerköy'den onu takip etmişti. Ana Rus ordusu ve ele geçirilen Osmanlı ordusu, Bükreş ve Yerköy civarında kışlamak için ordugâh kurarken; bu kuvvetlerin komutası/sorumluluğu, General Lanjeron'a verilmişti.

Lanjeron "...Bükreş'e barış yapmak için giderken bana Türk ordusu ve ordularımızın komutasını bırakmış olması oldukça hoş ve bir sene boyunca hem Türk hem de Rus ordularını yönetmiş olmam bir parça alışılmadık bir şey."⁹⁰⁴ diye yazmıştı. Ancak Çar I.Aleksandr, Kutuzov'un barışın imzalanmasına dair faaliyetlerinden hiç memnun değildi. Seret Nehri'nin sınır olarak kabul edildiği takdirde ateşkesin imzalanması gerektiği düşüncesinde olan Çar I.Aleksandr, bu isteğin kabul edilmemesi durumunda hemen askerî faaliyetlere dönülmesi gerektiği düşüncesindeydi. I.Aleksandr'ın emirlerine uyan Kutuzov da müzakerelerin sonlandırıldığını, Osmanlı neferlerinin harp esiri ilân edildiğini, Osmanlı yetkililerine bildirmişti.⁹⁰⁵ General Kutuzov tarafından, I.Aleksandr'ın harbe devam etme isteğini göstermek için de Silistre, Tutrakan gibi mevkilere, ayrıca Hazergrad'a kadar da kuvvetler gönderilmişti.⁹⁰⁶ Sultan II.Mahmud ise Yerköy tarafında kalan Osmanlı neferlerinin harp esiri olmasına razı olmadığını söylemiş ve akabinde harp hazırlıklarına başlanmıştı. Kutuzov'un, Osmanlı ordusunu, Câbî Ömer Efendi'nin deyişiyle *ale'l-gafle rahne-dâr eylediği* haberi yayılınca 3.500 neferlik bir deniz kuvveti⁹⁰⁷ ve bir korvet, on üç adet şalupe⁹⁰⁸ *Orduy-ı Hümayûn'a* gitmek üzere Varna'ya sevk edilmiş, "üç bin kadar asker için yüz bin teb'ayı elden çıkarmak câ'iz olmaz asker yâ şehâdet yâ gazâ veyâhud esâret içündür" denilerek akçe, zahire ve asker tedarikine yönelinmişti.⁹⁰⁹ Tüm bu süreçte *Devlet-i Aliyye'nin* sultanı, Sultan II.Mahmud, Yerköy'de kuşatılan orduyu da unutmamış ve ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için günlük onikibin guruş ödenmesine karar vermişti.⁹¹⁰

⁹⁰⁴ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 68, Mektup IV.

⁹⁰⁵ Mikhailovsky-Danilevsky, a.g.e., Cilt II, s. 127-128.

⁹⁰⁶ *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı...*, s. 138 ; Jorga, a.g.e., s. 181.

⁹⁰⁷ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 803.

⁹⁰⁸ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 818.

⁹⁰⁹ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s. 2808.

⁹¹⁰ *Câbî Tarihi*, Cilt II, s. 819.

Öte yandan 1806-1812 Harbi'ne dair barışın imzalanma sürecine, Avrupa'nın birçok ülkesi müdahil olmaya çalışıyordu. Fransa'nın İstanbul maslahatgüzarı Latour-Mauborg, Fransa-Rusya çatışmalarının yakın zamanda başlayacağını, bir süre daha sıkıntı çekilse bile barışın imzalanmamasını istemekteydi.⁹¹¹ İngiltere'nin Osmanlı maslahatgüzarı Stratford Canning ise barışın imzalanmasına dair Bâbîâli'ye ve Sultan'a tavsiye vermekteydi. Sadece İngiltere ve Fransa değil aynı zamanda İsveç ve Avusturya da bu süreçte yer almaktaydı.⁹¹² Fransa ile Avusturya, Bâbîâli'nin Rusya'ya karşı durmasını isterken Rusya, İngiltere ve İsveç⁹¹³ de barışın akdedilerek Bâbîâli'nin kendi taraflarında bulunmasını istiyordu. Payitahttaki meşveret meclisi ise Rusya'nın müzakerelerdeki isteklerinin ağırlığı konusunda hem fikir olsa da kimse harbin devamını tavsiye etme sorumluluğunu almamaktaydı. Ancak “*muhârebe üç şeyle olur birincisi akçe ikincisi zahire üçüncüsü askerdir.*”⁹¹⁴ denilerek uzun münakaşalar sonrasında barışın imzalanmasına karar verilmişti.

Taraflar arasında diplomasi faaliyetleri devam ederken 14 Aralık'ta General Lanjeron, Rusçuk'ta Sadrazam Ahmed Paşa ile öğlen yemeği yemişti. Bu yemekte iki komutan arasında konuşulanları Lanjeron, Razumovskiy'e şöyle nakletmektedir.⁹¹⁵

“...Dün Rusçuk'ta büyük vezirle öğle yemeği yedim. Bu büyük akla sahip bir adam, akl-ı selim sahibi. Avrupa'daki işlerden bütün ayrıntılarıyla haberdar ve bunlardan bana çokça bahsetti. Samimi olarak barış istiyor. Bana, iki imparatorluğu da küresel belalardan kurtarmak için tek yolun bu olduğunu söyledi. Sadece ikimizin (Rusya ve Türkiye) İngiltere'yle başa çıkabileceğini, durmadan akan sele⁹¹⁶ bunun son vereceğini, birbirimize vurduğumuz her darbenin Napoléon için bulunmaz bir fırsat olduğunu söyledi. Napoléon'un bunu kullandığını ve bununla alay ettiğini, (vezirin) hayran olduğu İspanya olmasa ne bizde Polonya'nın ne onlarda Yunanistan'ın olmayacağından bahsetti...⁹¹⁷ Geçen sene onunla Şumnu yakınlarında yaşadığım bir çatışmada Kazaklarımdan birinin onun elinden tabancasını çekip aldığını ve onu atının kurtardığını anlattı. Bana

⁹¹¹ İsmail, Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi..., s. 86.

⁹¹² Bu konuda bkz. İsmail, Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi..., s. 96.

⁹¹³ Bükreş Antlaşması müzakerelerinin sonlarında Kutuzov tarafından Bâbîâli'ye Osmanlı, Rusya ve İsveç arasında bir ittifâk kurma talebi getirilmiştir. Bu konuda bilgi için bkz. *Mevridü'l Uhud...*, s. LVI-LIX.

⁹¹⁴ *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. X, s. 2807.

⁹¹⁵ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 68-69, Mektup IV.

⁹¹⁶ Napoléon'un fetihleri kastedilmektedir.

⁹¹⁷ Napoléon'un hâkimiyetine Tilsit Antlaşması'ndan sonra üç münasebetle doğrudan doğruya meydan okunmuştur: Bunlar, 1808 yılında başlayan İspanyol ayaklanması, 1809 yılında Avusturya'nın bir saldırısı ve 1812 yılında harple zirve yapacak Rusya'nın büyüyen bağımsızlığıdır. McKay, Scott, *a.g.e.*, s. 374 ; İspanya ve Napoléon'un hâkimiyetine meydan okunması hakkında adı geçerin eserin yine aynı sayfalarına bkz.

tabancasıyla iki kez ateş ettiğini öne sürdü ve doğrusu buna inanmak lazım. Çünkü bu hayallerin ötesini aşan cesarete sahip bir insan ve palavracı biri değil. Bu sene o yaralandığında eğer üçüncü hattaki Dragoon bölüğü yakın olsaydı onu kaçırabilirdim ancak bölük gelene kadar vezir artık öbür kıyıda idi. Görüyorsunuz ki (tarafımca anlatılanlardan) vezirler arasında bile akl-ı selim sahibi insanlar var. Vezir şunu ekleyerek kendi yenilgisini anlatırken beni derinden etkiledi; ‘ben sadece kendi hükümdarıma karşı suçluyum, akıl tutulmasına tutulup ordumu kaybettim ama Allah şahit ki harp faaliyetlerini ancak büyük amaca, her iki taraf için de ehemmiyetli olan barış yapma amacına ulaşmak için hızlandırdım...’

Çar I.Aleksandr, artık mart ayının sonlarına gelindiğinde Kutuzov’a barışın bir an önce imzalanması gerektiğini bildirmişti.⁹¹⁸ Öyle ki bu durumdan kısa bir süre önce Şubat ayında Napoléon’un *Grande Armée*’si, Oder Nehri üzerinde görülmüş ve bu durum da Çar I.Aleksandr’ı bir an önce barışın akdedilmesi için General Kutuzov’a yönelmesine sebep olmuştu. Nisan ayında Çar I.Aleksandr, Kutuzov’a “*Rusya’ya yapacağın en büyük hizmet, barış görüşmelerini sonuçlandırman olacaktır.*” diye yazmıştı.⁹¹⁹ Ruslar adına Bâbîâlî ile barışın imzalanmaması ile geçen her dakika daha önemli bir hâl alıyordu. Bu sebeple I.Aleksandr, Kutuzov’a artık Asya’da harpten önceki durumun tesis edilmesini, daha sonraları sınırı belirlemek için temsilcilerin atanacağını bildirmişti.

Daha öncede belirtildiği gibi birçok Avrupa Devleti bu barış sürecine müdahil olmaya çalışıyor, hem Rusya hem Osmanlı, barış maddeleri hususunda ince eleyip sık dokuyordu. Öyle ki İngiliz tarihçi Matthew Anderson, harp sırasında Bâbîâlî ve Rusya arasında bir türlü antlaşma imzalanamamasını açıklarken “*Askerî zaaflarına karşın Osmanlılar, herhangi bir toprağı elden çıkarmaları söz konusu olduğu zaman alışagalmış inatçılıklarına büründüler.*”⁹²⁰ diyerek bu durumu betimlemeye çalışmıştı. İlk olarak Yerköy’de başlayan daha sonra Bükreş’e⁹²¹ taşınan görüşmelerin uzaması bir sonuca varılamaması neticesinde, Bükreş Antlaşması’nın imzalanması sürecinde Alemdar Mustafa Paşa’nın sarrafı Manuk Bey önemli bir rol oynamıştı.⁹²² Bunun yanı

⁹¹⁸ M. İ. Kutuzov Sbornik ..., Belge No 944.

⁹¹⁹ M. İ. Kutuzov Sbornik..., Belge No 944.

⁹²⁰ Anderson, a.g.e., s. 63.

⁹²¹ *Mevridü’l Uhud*’da ve *Tarih-i Cevdet*’te müzakerelerin İtalinskiy’nin Bükreş’teki hanında sürdürüldüğü belirtilirken (bkz. *Mevridü’l Uhud*..., s. 71 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, C. X, s. 2811) Ana-Maria Lepăr ise, belirtilen makalesinde müzakerelerin Manuk Bey’in hanında imzalandığını belirtmektedir. Bkz. Ana-Maria Lepăr, “Bucharest During the Peace of 1812”, *Hiperboreea Journal*, Vol.II, No. 2, 2015, s. 124.

⁹²² Bu konuda bkz. Malhasyan, Yıldız, a.g.m.

sıra Çar I.Aleksandr, antlaşmanın imzalanması geciktiği için, Kutuzov'u azlederek⁹²³ yerine Amiral Pavel Vasileviç Çiçagov'u⁹²⁴ cephe komutanlığına atamıştı. Ancak Çiçagov, 18 Mayıs'ta Bükreş'e geldiğinde zaten Bükreş'te ön barış antlaşması imzalanmıştı. Bunun üzerine de Çiçagov, barışın imzalanmasını Kutuzov'a bırakmıştı.

Böylece 28 Mayıs 1812 tarihinde, on altı maddeden oluşan Bükreş Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Rumeli tarafında Prut Nehri'nin Boğdan'a girdiği yerden Tuna'ya döküldüğü yere kadar Prut Nehri, oradan Kili Boğazı'na, oradan da Karadeniz'e kadar Tuna Nehri iki devlet arasında sınır olurken Anadolu tarafında ise harp öncesi sınır geçerli olmuştur. Besarabya ise Rusya'ya bırakılmıştır.⁹²⁵ Ayrıca Bükreş Antlaşması, Rusya'nın Balkanlar'daki jeopolitik doktrininin temelini oluşturan temel politika belgelerinden birisidir. Antlaşmanın Sırların politik olarak mevcudiyetini düzenleyen ilk antlaşma özelliği taşımakta olduğu da unutulmamalıdır.⁹²⁶ Bu antlaşma ile Sırlar *Devlet-i Aliyye*'den bağımsız olma yolunda önemli bir adım atmışlardır. Son olarak belirtmek gerekir ki harp, Bükreş Antlaşması ile sonlanmışsa da sınır sorununun çözümü daha ileriki bir tarihe ertelenmiştir. Bu açıdan harekât bölgesinde fiilî olarak harp bitmişse de masa başında yeni bir harp başlayacaktır.⁹²⁷

⁹²³ Kutuzov'un azli için ayrıca bkz. *Amiral Thitchagoff (Çiçakof) un Hatıratı*, s. 3.

⁹²⁴ Jewsbury, "The Russian Army's Role...", s. 147 ; Cornea, a.g.m., s. 285 ; Aksan, *...An Empire Besieged*, s. 281 ; George Jewsbury, *The Russian Annexation of Bessarabia: 1774-1825*, East European Monographs, 1976, s. 79.

⁹²⁵ Antlaşmanın maddeleri için bkz. *Mevridü'l Uhud...*, s. XLIV-XIV ; Danişmend, *a.g.e.*, s. 100-101 ; *M. İ. Kutuzov Sbornik...*, Belge No. 990 ; BOA. H.H. 1004/42119 ; *Mecmû'a-i Vekâyi'-i...*, s. 148-156 ; *Şânîzâde Tarihi*, Cilt I, s. 547-558 ; *Târîh-i Cevdet*, Kitap 3, Cilt X, s.2810 vd. ; Erim, *a.g.e.*, s. 241-254 ; Antlaşma ve Sırlar bağlamında, Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası...", s. 128-132.

⁹²⁶ Yılmazçelik, Özdem, a.g.m., s. 306.

⁹²⁷ Bu konu hakkında Düzcü, a.g.m.'ye bkz.

SONUÇ

Tarih boyunca Osmanlı Devleti, Rusya'nın kendi iç [1773-1775 Pugaçev İsyanı⁹²⁸ gibi] veyahut dış [İsveç Kralı Demirbaş Şarl'ın (XII.Karl) 1708 Moskova Seferi, Napoléon'un 1812 Moskova Seferi gibi] tehlikeli durumlarından istifade etmez / edemez iken buna karşın Rusya ise Bâbîâli'nin zor dönemlerinde bu fırsatı kullanmaya çalışmıştır. Napoléon-İngiltere-Rusya üçgeninde değişen bir ittifâk ile Bâbîâli'ye karşı duran Rusya; Birinci Sırp İsyanı (1804), III.Selim (1807) ve IV.Mustafa'nın (1808) tahttan hal'leri gibi fırsatları geri tepmeyerek Çar I.Aleksandr döneminde, henüz 1805 yılında Osmanlı sınırına kuvvet yığmaya başlamış, akabinde de Hotin, Bender, Akkerman gibi Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı üzerindeki Osmanlı kalelerini herhangi bir harp ilânına gerek duymaksızın ele geçirmiştir. Öyle ki William E. Johnson da Rusların, Osmanlı Devleti'nin içerisindeki iç çekişmelerden dolayı Eflak ve Boğdan'ın ele geçirilmesi için bu dönemin doğru zaman olduğuna inandıklarını belirtmektedir. Ruslara göre 1806-1812 harbi neredeyse meşakkatsiz ve hızlı bir şekilde yürütülecektir.⁹²⁹ Ayrıca dönemin Rusya Dışişleri Bakanı Budberg'in de Tuna'nın sahibi olunacağından hiç şüphesi yoktu. Ancak harp, Rusların öngördüğü gibi gitmemiş, Napoléon'un da belirttiği "*işgal ettiğin ülkeden her türlü ihtiyacını nasıl elde edeceğini bilmek, harp sanatının büyük bir kısmını oluşturması*"⁹³⁰ hususu göz ardı edilmişti. Lanjeron, 1806-1812 Harbi'nin ilk dönemleri için, "*Devlet hiçbir zaman böylesine soyulmamış ve hiçbir zaman bu harpte olduğu gibi devlete böylesine kötü hizmet edilmemişti.*"⁹³¹ derken; genel olarak harbi tanımlarken de "*Böyle şanslı bir son ile bu kadar zavallıca mücadele edilen bir harp hiç yoktu.*"⁹³² demektedir.

⁹²⁸ Yemelyan Pugaçev önderliğinde Rusya Türkleri, Kazaklar ve Tatarların da katıldığı bu isyanda Pugaçev'in dışarıdan bazı destekler aldığı bilinmekte, hatta Osmanlı'dan yardım aldığına dair muhtelif görüşler de mevcuttur. Bu konuda Fransız belgelerinde ipuçları maiyetinde farklı bilgiler olsa da herhangi bir belge henüz ortaya konulamamıştır. Bkz. Telli Korkmaz, "Rusya'da Osmanlı'nın Yararlanamadığı Bir İsyân Pugaçev İsyanı (1773-1775)", *OTAM*, 43 /Bahar 2018, s. 97-108.

⁹²⁹ Johnson, *a.g.e.*, s. 71.

⁹³⁰ *Makers of Modern Strategy: from Machiavelli to the Nuclear Age*, Ed. Peter Paret, 1986, New Jersey, Princeton University Press. s. 125.

⁹³¹ Lanjeron, *RS.*, Tom CXXX, 1907, s. 598 ; ...*Nikogda yesyjo gosudarstvo ne bilo tak obkradivayemo i yemu tak ploho slujili, kak v etu voynu...*

⁹³² Jewsbury, *The Russian Annexation...*, s. 32

Rus-Türk ilişkileri tarihinde “en tuhaf” harp olduğu iddia edilebilen⁹³³ 5 yıl, 5 ay, 7 gün süren⁹³⁴ 1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’nde, Memleketeyn’e ulaşan Rus ordusu, bu zamana kadar kötü hasat ve kriz içindeki durgun ekonomi ile politik belirsizlikten muzdarip bir bölge bulmuştu.⁹³⁵ Ruslar, aslında Boğdan ve Eflak’ta oldukça zengin lojistik destek kazanacaklarını varsaymışlardı. Bunun üzerine bölgeden tedariklerini sağlayacaklarını düşünen Ruslar, Dinyester’den ihtiyaçlarını karşılamak zorunda kalmışlar ve bu durum da harbin gidişatını etkileyen bir faktör olmuştu.⁹³⁶ Ayrıca 1809 yılında tüm Bulgaristan Kazaklar tarafından yağmaya uğramıştı. Kış boyunca Rus ordusunu besleyebilecek olan bu verimli ve zengin coğrafya, tükenmiş ve bir çöle dönmüştü.⁹³⁷

Eflak ve Boğdan’ın ele geçirilmesinden sonra Rus ordusu, dönem içindeki diplomasi faaliyetlerinin etkisiyle yaklaşık iki yıl boyunca Tuna Nehri’nin güneyinde yoğun bir harekâta girişememişti. Ancak bu durumun oluşumunda, harp süresince Rus ordusunun harekât bölgesinde birçok problemle karşılaşması da etkili olmuştu. Bunların başında; coğrafyaya ait harita eksikliği, mevsimin etkisi, hava durumu, iaşenin sağlanamaması gibi tez metninde anlatılan daha birçok husus gelmekteydi. Harekâta en çok dikkat çeken kısım, bölgedeki Rus kuvvetlerinin kış mevsimindeki kayıpları idi. 1807-1808 yılı kışı, Rus ordusuna 4.000 kişilik iki müfrezeye mâl olmuştu.⁹³⁸ 1808 yılı yazında da durum farklı değildi. Orduda 4.000’den fazla hasta bulunmakta, günde 20-30 kişi ölmekteydi.⁹³⁹ Lanjeron 1809 yılında bölgenin hava durumunun iyi olduğu ve fırtına olmadığı için minnettarlığını dile getirmekte iken 1810 yılında ise aynı bölgede bir fırtına ortaya çıktığını inşa ettikleri köprüleri fırtınanın yıktığını belirtmekte idi.⁹⁴⁰

Öte yandan Çar I.Aleksandr’ın harbi bitirmek için baskı uyguladığı Rus komutanlar, fırsat buldukça erken bir vakitte kaleleri ele geçirmeye çalışmışlar ve ağır zaiyat

⁹³³ Plamen Mitev, “Russian’s Doctrine of the Ottoman Empire’s Bulgarian Provinces and Bulgarians (from Catherine II ve Alexander I)”, *Bordering Early Modern Europe*, Ed. Maria Baramova, Grigor Boykov and Ivan Parvev, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden, 2015, s. 137.

⁹³⁴ Danişmend, *a.g.e.*, s. 101 ; Aradaki barış dönemi, 7 ay için akdedilmesine rağmen 1 yıl, 10 ay 29 gün sürmüştür.

⁹³⁵ Jewsbury, *The Russian Annexation of Bessarabia...*, s. 10.

⁹³⁶ Aksan, *An Empire Besieged...*, s. 245-246.

⁹³⁷ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXIV, 1908, s. 683.

⁹³⁸ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 578.

⁹³⁹ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXI, 1907, s. 580-581.

⁹⁴⁰ Lanjeron, *RS*, Tom CXXXV, 1908, s. 425.

yaşamışlardı. Örneğin 1810 yılında, Rusçuk'ta hemen hemen 20.000 kişilik bir gücün 8.000'i, şehri ele geçirmek için yapılan taarruzda verilen zayıttı.⁹⁴¹ Altı yıllık süreç içerisinde Rus ordusunun komuta heyetleri, özellikle Kutuzov ve Lanjeron, deneyimlerini 1806-12 Harbi sırasında da harp alanında kullanarak Osmanlı kuvvetlerine karşı üstünlük sağlamışlardı. Rus ordusu 1806-1807 yılları arasında neredeyse önemli bir güç merkezi ile karşılaşmadan Kuzey-Batı Karadeniz Savunma Hattı'nı geçip, Tuna'ya ilerlemiş, 1808 yılında Slobozia Mütarekesi ile duraksamaya giren harp 1809 yılında tekrar alevlenmiş ve bu dönemde Ruslar Tuna'daki önemli kaleler olan İsmâil, İbrâil, Maçın, Hırsova, Tulça, Isakçı gibi kaleleri ele geçirmişler, 1810 yılında da kendileri adına zor olsa da Rusçuk, Yerköy, Silistre gibi mevkileri ele geçirmişler, Şumnu'da Osmanlı ordusuyla muharebeye girişmişlerdi. 1811 yılında cephe komutanlığına atanan Kutuzov ise onlarca yıllık deneyimini muharebe alanında pratiğe dökerek başka bir deyişle güç kullanmadan ya da minimum güç kullanımını ve öldürmeden kazanmayı niteleyen harp sanatını uygulamaya koyarak hem ciddi bir zayıyata uğramamış hem de başarıyla ulaşmıştı.

Her ne kadar harbin sonunda kazanan taraf Ruslar olmuşsa da bu süreç içerisinde orduları tükenme noktasına da gelmişti. Özellikle 1810 yılındaki Rusçuk mağlubiyetinin yanı sıra altı yıllık sürede, önemli oranda zayıt görmüştü. Aleksandr Federoviç Lanjeron, harbin; Rus ordusuna 120.000 bin ölüye, Popandopulo, İsaev, *Graf* Tsukato, *Graf* Sivers, Gerard İlovayskiy gibi 21 generale mâl olduğunu yazmaktadır.⁹⁴² Öte yandan dönemin bir İngiliz gazetesi olan *Gentlemen Magazine*⁹⁴³ adlı gazetede, harbin sonuçlanması ve bu durumun etkilerinden bahsedilmektedir. Zikr edilen gazetede, 26

⁹⁴¹ Dominic Lieven, *Russian Against Napoleon The True Story of the Campaigns of War and Peace*, Viking, USA, 2009, s. 126.

⁹⁴² Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 64, Mektup II ; Lanjeron *Russkaya Starina*'daki notlarında ise kendisinin Razumovskiy'e olan mektuplarından aktardığımız veriden farklı olarak, harbin Rusya'ya 30 bini düşman askeriyle vurularak olmak üzere 150.000 nefere, 3 cephe komutanına, 23 generale ve birçok üst düzey subaya mâl olduğunu belirtmektedir Ardından bu ölen komutanların isimlerini sıralamaktadır. Bu kişiler, Mihelson, Kinyaz Prozorovskiy, Graf N.Kamenskiy, Stavitskiy, Popandopulo, Sivers, Hovitskiy, Ginkel, Kinyaz Suvorov, Kinyaz Gika, Gerard, Miçurin, Freden, Ulanius, Lovenko, Baynoviç, Potapov, Rebinder, Jilinskiy, Graf Sukato, Berger, Şiletter, Perskiy, Davıdov, İsaev, Kinyaz Vadiliy ve Dolgorukov'dur. ; Lanjeron bu ölenlerden Popandopulo, Sivers, Hovitskiy, Gerard, Ulanius, Graf Sukato, İsaev ve Şiletter'in, ordu için büyük kayıp olduğunu kaydeder. Lanjeron, *RS.*, Tom CXLVII, 1911, s. 270.

⁹⁴³ İngiltere, Londra'da Edward Cave tarafından 1731-1900'lü yıllara kadar neredeyse 200 yıl boyunca yayınlanan aylık bir dergidir.

Kasım'da Ruslar ve Türkler arasında barışın imzalandığı belirtildikten sonra şu cümleler yazılmıştır.

“...*Bu istihbaratın sonucu olarak St.Petersburg'da döviz kuru 20'ye yükseldi. Barışın, Türklerin önce Ruslar tarafından kuşatıldığı ve sonra da tamamen mağlup edildiği yıkıcı muharebe sonucunda hızlandığını öğrendik. Rus General Kutuzov'un St. Petersburg'da yayınladığı resmi raporuna göre, harp esiri olarak teslim olanların sayısı 35.000 olan Türklerin tamamen perişan hâle getirildiği bildiriliyor. Muharebe meydanına tamamen sahip olan Ruslar, tüm cephanelikleri ve ordu teçhizatlarını buldular ve 56 top ele geçirdiler. Bu önemli zaferin haberleri Aralık'ın 8'inde St.Petersburg'da duyuruldu. Bu mağlubiyetleri üzerine Türkler, önceden reddettikleri koşulları kabul etmeyi teklif ettiler. Bunu hemen, St. Petersburg'da onaylandığını öğrendiğimiz, ön barış antlaşmasının imzalanması takip etti.*”⁹⁴⁴

Harekât süresince bölgedeki askerî faaliyetlerin yoğunluğu da göz önüne alındığında bu durumun, bölge halkı üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Rusların işgali altında kalan Dobruca ve Deli Orman halkı, önce Osmanlı ordusuna kaynak sağlamak sonra da Ruslar tarafından soyulmak suretiyle fakirleşmiş ve ilk defa bölgeden Balkan Dağları'nın güneyine göç yaşanmıştır.⁹⁴⁵ Memleketeyn'deki Rus kuvvetleri ise harbin sonuna kadar sürekli bir sıkıntı ile karşılaşmış ve bölgenin mevcut popülasyonundan illegal bir şekilde yiyecek ve ikmal elde etmeye devam etmişti.⁹⁴⁶ Alexei Agachi'nin tahminlerine göre, 1806-1812 yılları arasında, Memleketeyn 110.057.245 ley ücretinde Rus ordusu için iaşe ve teçhizat sağlamıştı.⁹⁴⁷

Rusya'nın dönem içerisinde Fransa ile değişen politikası sebebiyle Rusya'nın Fransız tehlikesini ne kadar farkında olduğu ise tamamiyle belirsizdir. Örneğin Çiçegov, hatıratında, “1812 harbi başlamak üzere idi. Bütün hemhudut devletler kuvvetlerinden müteşekkil bir ordu Rusya kapılarına dayanmıştı. Her yerde harpten bahsediliyordu. Buna rağmen hükümette harbe ait hiçbir şey söylenmiyordu...” derken⁹⁴⁸ Lanjeron ise

⁹⁴⁴ *Gentleman's Magazine*, January, Vol. LXXXII, January, 1812, Russia, s. 78.

⁹⁴⁵ Köksal, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Ordugâhı...*, s. 64-65 ; Mevzu bahis harpte, Rus orduları Tuna'yı aşarak Şumnu'ya kadar ilerlediği sırada, Akkerman, Bender ve İsmâil kalelerinde muhasarada kalan Türkler, Dobruca'ya ; Eflâk ve Boğdan'da bulunanlar da güneye doğru göç etmişlerdir. Böylece gelmiş olan bu göçmenlerin sayısı, 200.000 kişiyi aşmıştır. Birçoğu da Anadolu'ya ve özellikle Eskişehir'e yerleşmiştir. Giray Saynur Bozkurt, “Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı”, *Hikmet İlti Araştırma Dergisi*, Ed. Enis Recep, Makedonya, Yayın yılı belirtilmemiş, s. 27 ; Öyle ki 1812 yılında 240.000 olan Besarabya nüfusu, 1823'te 550.000'e ulaşmıştır. Bu göçmenlerin önemli bir kısmı Bucak'ta Müslümanlardan boşalan yerlere iskân edilmişlerdir. Kemal Karpat, “Bucak”, *TDVİA*, İstanbul, 1992, Cilt VI, s. 342.

⁹⁴⁶ Jewsbury, *Russian Annexation of Bessarabia...*, s. 52.

⁹⁴⁷ Cornea, a.g.m., s. 270.

⁹⁴⁸ *Amiral Tchitchagoff [Çiçagoff]un Hatıratı*, s. 1.

“...Hâlâ Napoléon hakkında aldatılmıyor muyuz!!! Kesinlikle, belli ki er ya da geç bize saldıracaklar. Neden bunun önüne geçemeyelim? Ne büyük olay! İspanya’da onu kırıp geçiriyorlar, bizse burada elimiz kolumuz bağlı duruyoruz...” diyerek⁹⁴⁹ Fransız tehlikesine karşı uyarılarda bulunmaya çalışmıştır.

Belirtmek gerekir ki barışın imzalanmasından şüphesiz en kârlı Rusya çıkmıştır. Hem Osmanlı Devleti’nden Besarabya’yı alması hem de Sırplarla temas kurulması ileriki yıllarda Rusya’ya fayda sağlayacaktır. Başka bir nokta da Rusya’nın Bâbîâli’ye karşı Tuna Cephesi’ni kapatmasıyla hem güney sınırını güvence altına alması hem de buradaki kuvvetlerini Napoléon’un ordularına karşı sevk etme fırsatını kazanmasıdır. Lanjeron barışın imzalanması hakkında şu sözleri kaydeder:

“...Eğer barış sağlanırsa (ki ben buna inanıyorum), elimizde, Polonya’da bulunan 200.000 bin askerimizle birleştirmemiz şahane olacak olan 50.000 kişilik savaş tecrübesine sahip bir ordu bulunuyor. Ben, altı yıldır birlikte savaştığım ve en ince detayına kadar bildiğim bu orduda kalmaya itiraz etmem. Barış, dostumuz Napoléon için feci bir darbe olacak o bunu beklemiyordu. Bu bizim için duyulmamış bir şans...”⁹⁵⁰

Rusya’nın açısından harbin sonucu böyleyken, Osmanlı Devleti’nin askerî yapılanmasına karşın belki de en önemli etkisi *Nizâm-ı Cedîd* ile başlayan ancak isyanlarla kesintiye uğrayan ordudaki modernleşme sürecinin ne kadar gerekli olduğuydu. Ahmed Rif’at Efendi’nin “...Devlet-i ‘Aliyyenin şimdiye değin ta’lîmsiz asâkir ve fenn-i harb ve usûl-ı politikaya vâkıf olmayan bir takım kumandanlar yüzünden gördüğü mazarrât-ı’ âdiye bunun dahi ‘ilâvesi bil-cümle ehl-i islâma dâğ-ı derûn ve elem-i gûnâ-gûn olmuştur.”⁹⁵¹ sözleriyle dikkat çektiği bu ihtiyaç artık tamamiyle gözler önüne serilmişti.

⁹⁴⁹ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 64, Mektup II.

⁹⁵⁰ Polevshchikova, Russev, a.g.m., s. 69, Mektup IV.

⁹⁵¹ *Mecmû’a-i Vekâyi’-i ‘Asr-ı...*, s. 137.

KAYNAKÇA

Yayınlanmamış Kaynaklar

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (HAT.)

BOA. HAT. 1497/26 ; 124/5151 ; 150/6306 ; 152/6413 ; 6257 ; 159/6636 ; 151/6341 ; 1498 ; 985/41723 ; 988/41818 ; 982/41632 ; 5965 ; 4195-A ; 4195-B ; 985/41716 ; 1092/44339 ; 1509/50 ; 0985/41697 ; 0092/41844 ; 983/41649 ; 499/24466 ; 986/41770 ; 645/31600 ; 986/41769 ; 1276/49521-B ; 1004/42124 ; 980/41605 ; 988/41819-D ; 977/41503 ; 1004/42112-D ; 1004/42112-A ; 1004/42112-B ; 1004/42112 ; 999/41947 ; 1004/42118-A ; 1004/42118-C ; 39/1986 ; 1363/53798 ; 1004/42119 ; 987/41802 ; 981/41625 ; 1001/42025 ; 1006/42198 ; 1082/44085

Harita (HRT.)

Hrt. No. 162 ; 44 ; 187

Yayınlanmış Kaynaklar

Osmanlı Kaynakları

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet (Tertib-i Cedîd) Zeyl ve İlaveleriyle Tam Metin Transkripsiyon*, 2. Kitap (VIII. Cilt), 3. Kitap (IX ve X. Cilt), Haz. Sadık Emre Karakuş, Murat Babuçoğlu, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Kültür Yayınları, Ankara, 2017

Câbî Ömer Efendi, *Câbî Târihi (Târîh-i Sultân Selîm-i Sâlis ve Mahmûd-ı Sâni) Tahlîl ve Tenkidli Metin*, haz. Mehmet Ali Beyhan, Cilt I-II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2003

DERİN, Fahri Çetin, “Yayla İmâmı Risalesi”, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 1972, Sayı 3, s. 213- 272, İstanbul

DOĞAN, Bayram, *Mustafa Necip Efendi Tarihi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001

ERKUTUN, M. İlkin, *Mevridü'l Uhud 1812 Bükreş Andlaşması ile İlgili Galip Paşa Evrakı*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1997

Gazzizâde Abdüllatif Efendi, *Vekayi'-i Baba Paşa Fît- Târîh*, Çev. ve Haz. Salih Erol, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2013

Georg Oğulukyan'ın *Ruznamesi 1806-1810 İsyanları: III. Selim, IV Mustafa, II. Mahmud ve Alemdar Mustafa Paşa*, Tercüme ve notlar: Hrand D. Andreasyan, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1972

Kalost Arapyan, *Rusçuk Ayanı Mustafa Paşa'nın Hayatı ve Kahramanlıkları*, Ermeniceden çevr. Esat Uras, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1943

Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukû'ât Kurumlarıyla Osmanlı Tarihi*, Cilt I-IV, Haz. Yılmaz Kurt, Ankara, 2008

Mütercim Ahmed Âsım, *Âsım Efendi Tarihi (Osmanlı Tarihi 1218-1224/1804-1809)*, C. I, Haz. Ziya Yılmaz, Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul, 2015

SAĞLAMDEMİR, İlmihan, *Mecmû'a-i Vekâyi'-i 'Asr-ı Mahmûd Hân-ı 'Adlî*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1994

Şânî-zâde Mehmed 'Atâ'ullah Efendi, *Şânî-zâde Târihî (1223-1237/1808-1821)*, C. I-II, Haz. Ziya Yılmaz, Çamlıca Basım, İstanbul, 2008

TÜTÜNCÜ, Mehmet, KRASNOZHON, Andrew, *İsmail Şehri ve Kaleleri (XVI-XIX. yüzyılların Belgelerinde)*, SOTA, Türk ve Arap Dünyası Araştırma Merkezi, Chernomore Yayınları, Odesa, 2019

Rus Kaynakları

Aleksandr Fedoroviç, Lanjeron, "Zapiski Grafa Lanjeronu Voyna s Turtsiyey 1806 - 1812 gg" (Türkçesi: Graf Lanjeron'un Notları 1806-1812 yıllarında Türkiye'yle Yapılan Savaş), *Russkaya Starina*, S.Peterburg, Tom CXXX, 1907, s. 431-448, 577-615 ; Tom CXXXI, 1907, s. 69-100, 311-329, 563-583 ; Tom CXXXII, 1907, s. 153-163, 427-437 ; Tom CXXXIII, 1908, s. 477-489, 711-726 ; Tom CXXXIV, 1908, s. 225-240, 661-696 ; Tom CXXXV, 1908, s. 159-209, 401-428, 661-672 ; Tom CXXXVI, 1908, s. 267-288, 511-523 ; Tom

CXXXVIII, 1909, s. 535-590 ; Tom CXXXIX, 1909, s. 163-206, 379-396, 411-431 ; Tom CXLIII, 1910, s. 167-182, 341-361, 526-546 ; Tom CXLIV, 1910, s. 211-230 ; Tom CXLVII, 1911, s. 123-147, 249- 273

A. I., Martos, “Zapiski İnjenernogo Ofitsera Martosa o Turetskoy Voyne v Tsarstvovanie Aleksandra Pavloviça 1806-1812 gg.,” (Türkçesi: A. I. Martos, 1806-1812 yılları arasında Aleksandr Pavloviç’in Hükümdarlığı Dönemindeki Türk Savaşı Üzerine Mühendis Subay Martos’un Notları) *Russkiy Arhiv*, 1893, N.7 s. 305-368

Bagration v Dunayskikh Knyajestvah (Sbornik Dokumentov) [Türkçesi: *Bagration Tuna Knezliklerinde (Evrak Derlemesi)*], Ed. N. V. Berezneakov, V. A. Bogdanova, Kişinyov 1949

M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov (Türkçesi: M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi), Ed. Lübomir Grigoryeviç Beskrovny, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuza SSR, Tom II, Moskova 1951

M. İ. Kutuzov Sbornik Dokumentov, (Türkçesi: *M. İ. Kutuzov Evrak Derlemesi*), Ed. Lübomir Grigoryeviç Beskrovny, Voennoe İzdatelstvo Voorujennih Sil Soyuza SSR, Tom III, Moskova 1952

POLEVSHCHIKOVA, Elena, RUSSEV, Nicolai, “Voyna i Mir” Generala A. F. Lanjerona (Çetire pisma A. K. Razumovskomu 1811 q.)” [Türkçesi: General A. F. Lanjeron’un “Savaş ve Barışı” (Kont A. K. Razumovskiy’e Dört Mektup, 1811 yılı)], *Stratum Plus*, 2012/ 2, s. 59 - 77

Türkiye, Avusturya ve Fransaya Karşı 1812 Rus Seferi Amiral Tchitchagoff [Çiçagof]un Hatıratı, İstanbul Askeri Matbaa, 1942, İstanbul

ÜNAL, Fatih, “Aleksander Grigoreviç Krasnokutsk'un Günlüğünden "1808 Yeniçeri Ayaklanması ve Alemdar Mustafa Paşa Vakası”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt I/IV, 2008, s. 574-590

İngiliz Kaynakları

Baron von Valentini, *Military Reflections on Turkey*, Printed for C. & J. Rivington, London, 1828

Bourrienne's Memoirs of Napoleon Bonaparte, Edited by W, C. Armstrong, Published by Silas Andrus & Son., 1851

Gentleman's Magazine, January, Vol. LXXXII, January, 1812, Russia, s. 78

Memoirs of Prince Adam Czartoryski, ed. Adam Gielgud, Vol. II, Second Edition, Remington & Co. Publishers, London, 1888

Select Despatches from the British Foreign Office Archives Relating to the Formation of the Third Coalition Against France 1804-1805, ed, John Holland Rose, Royal Historical Society, London, 1904

The Parliamentary Debates From the Year 1803 to the Present Time,'' Hansard, Vol. XXXII, 1816

William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*, London, 1820

İnternet Kaynakları

<https://www.loc.gov/> (E.T. 3.01.2020) ; <http://www.artsait.ru/> (E.T.2.2.2020)

<https://www.prlib.ru/> (E.T. 23.10.2019) ; <https://runivers.ru/> (E.T. 23.10.2019)

<http://www.hrono.ru/index.php> (E.T. 28.10.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Eberhard_von_Budberg (E.T.19.01.2020)

<https://www.frenchempire.net/> (E.T.11.11.2019)

Araştırma Eserleri

ABATAN, Dilek, *XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Osmalı Devleti'nin Kuzay-Batı Karadeniz Savunma Stratejisi*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2003, Eskişehir

ACER, Zabit, *Tuna'da Osmanlı Hâkimiyetinin Zayıflaması ve Adakale (1804–1923)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Bilim Dalı Doktora Tezi, Ankara 2011

- ACIOĞLU, Serpil, *137 Numaralı Ayntâb Şer'iyeye Sicilinin (H. 1216-1220/M. 1801-1806) Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2012
- AÇOĞLU, Sefa, YAVAŞ, Doğan, "Osmanlı Padişah Portreciliğinde Sultan III.Selim ve Sultan II.Mahmud ile Değişen Gelenek," *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 2019, Sayı 19, Cilt VII, s. 35 - 52
- ÁGOSTON, Gábor, "Military Transformation in the Ottoman Empire and Russia, 1500–1800," *Kritika Explorations in Russian and Eurasian History*, Volume XII, Number 2, 2011, ss. 281 - 319
- AKAY ERTÜRK, Selma, "Şumnu Şehri", *Prof. Dr. Süha Göney'e Armağan*, Ed., Mehmet Bayartan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, s. 281-328
- AKÇURA, Yusuf, *Osmanlı Devleti'nin Dağılma Devri (XVIII. ve XIX. asırlarda)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, 3. Baskı
- AKSAN, Virginia, *Ottoman Wars 1700–1870: An Empire Besieged*, Routledge, London, 2013
- AKSAN, Virginia, "Ottoman War and Warfare 1453-1812", *War in the Early Modern World 1450–1815*, Ed. Jeremy Black, UCL Press, Routledge, 1998, ss. 147-175
- ALTUNAN, Sema, "XVIII. yy'da Silistre Eyaletinde Haberleşme Ağı: Rumeli Sağ Kol Menzilleri," *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 18, Ankara, 2005, s. 1-20
- ANDERSON, Matthew S., *Doğu Sorunu 1774-1923 Uluslararası İlişkiler Üzerine Bir İnceleme*, çev. İdil Eser, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2001
- ARMAOĞLU, Fahir, *19.yüzyıl Siyasi Tarihi*, TTK. Yay., Ankara, 1997
- ASLANTAŞ, Selim, "Sırp İsyanlarına Giden Yol (1788-1804)", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2005, Sayı 3, s. 115-145
- ASLANTAŞ, Selim, *Osmanlıda Sırp İsyanları, 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007
- ASLANTAŞ, Selim, "Sırp İsyanı'nın Uluslararası Boyutu (1804-1813)", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt VI, Sayı 21, 2009, s. 109-136

- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri (1906-1938)*, Türk Tarih Kurumu, Cilt II, 5. Baskı, Ankara, 1997
- AYDIN, Mahir, “Kaleler”, *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792- 1918*, ed., Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 15 – 45
- AYKUN, İbrahim, “Tokat'ta Medfun Osmanlı Valileri”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 22, Erzurum, 2003
- AYYILDIZ, Kemal, *Mısır'ın 1798'de İşgaline Dair Mükâleme Mazbataları Mecmuası: İnceleme-Metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2012
- BAĞÇECİ, Yahya, “Osmanlı Belgelerine Göre Napolyon Bonapart'ın İmparator Unvanının Osmanlı Devleti Tarafından Tanınması Meselesi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: VII, Sayı: 29, s. 70-83
- BESKROVNIY, Lüboimir Grigoryeviç, *Russkoe voennoe iskusstvo XIX v.* (Türkçesi: *XIX. yüzyıl Rus Askerî Sanatı*), 1974, M.
- BESKROVNIY, Lüboimir Grigoryeviç, *Atlas Kart i Shem po Russkoy Voennoy İstorii* (Türkçesi: *Rus Askerî Tarihi Haritaları ve Şemaları*), Voennoe İzdatelstvo Narodnogo Komissariata Voorujennih Sil Soyuzu SSR, 1946
- BEYDİLLİ, Kemal, *Osmanlı'da İmamlar ve Bir İmamın Günlüğü*, Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul, 2001
- BEYDİLLİ, Kemal, “Tepedelenli Ali Paşa”, *TDVİA*, Cilt XL, s. 476-479
- BEYDİLLİ, Kemal, “Alemdar Mustafa Paşa”, *TDVİ*, 1989, Cilt II, s. 364-365
- BEYDİLLİ, Kemal, “İbrâhim Hilmi Paşa”, *TDVİA*, 2000, C. XXI, s. 318-319
- BLACK, C. E., “Sorbier's Mission to Constantinople: 1807”, *The Journal of Modern History*, Vol. XVI, No. 1, 1944, ss. 22-30
- BOZKURT, Giray Saynur, “Geçmişten Günümüze Romanya'da Türk Varlığı”, *Hikmet İlmî Araştırma Dergisi*, Ed. Enis Recep, Makedonya, Yayın yılı belirtilmemiş
- BRUUN, Geoffrey, “The Balance of Power During the Wars 1793-1814”, *The New Cambridge Modern History*, C IX, *War and Peace in an Age of Upheaval 1793-1830*, Ed. C.W. Crawley, Cambridge, 1969, ss. 250- 274

- BRYKCZYNSKI, Paul, "Prince Adam Czartoryski as a Liminal Figure in the Development of Modern Nationalism in Eastern Europe at the turn of the Eighteenth and Nineteenth Centuries", *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, 2010, Vol. XXXVIII, No. 5, ss. 647-669
- BUTURLİN, Dmitry, *Kartina Voynı Rossii s Turtsiyey v Tsarstvovaniye İmperatriytsı Yekaterini II i İmperatora Aleksandra I. (Türkçesi: İmparator I. Aleksandr ve İmparatoriçe II. Yekaterina Hükümdarlığı Boyunca Rusya ve Türkiye Arasındaki Savaşın Bir Resmi)*, Çast' I- II, S.Peterburg 1829
- CANBOLAT, Atilla, *Hatay Türkmen Aşiretleri ve Bu Aşiretlerin İskânı (18. ve 19. Yüzyıllar)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek lisans Tezi, 2006
- CORNEA, Sergiu, "Consequences of Activity of the Supreme Commander of Moldovan Army, M. I. Kutuzov, for Romanian Principalities," *Codrul Cosminului*, Vol. XIX, 2013, N. 2, ss. 269-286
- COSTACHE, Stefania, "From Rusçuk to Bessarabia: Manuk Bey and the Career of an Ottoman-Russian Middleman at the Beginning of the 19th Century," *Cihannüma Dergisi*, C. III, Sayı 1-2017, s. 23-43
- CROUZET, François, "Wars, Blockade, and Economic Change in Europe, 1792-1815," *The Journal of Economic History*, Vol. XXIV, No. 4, 1964, ss. 567-588
- ÇAKIN, Naci, ORHON, Nafız, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi III'ncü Cilt 5'nci Kısım (1793- 1908)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1978
- ÇAKIN, Naci, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Cilt III 5. Kısım Eki, Osmanlı-Rus Harbi (1828- 1829)*, Ankara, Genelkurmay Basımevi, 1978
- ÇAYCIOĞLU, Serdar Oğuzhan, *Rusya'nın Kafkasya Siyaseti: General Paskeviç'in Başkomutanlığı Dönemi (1827-1831)*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı / Genel Türk Tarihi Bilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul 2018
- ÇATALTEPE, Sipahi, *XIX. yüzyıl başlarında Avrupa Dengesi ve Nizam-ı Cedit Ordusu*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Doktora Tezi, İstanbul, 1989
- ÇELİK, Yüksel, *Şeyhü'l-Vüzerâ Koca Hüsrev Paşa (II. Mahmud Devrinin Perde Arkası)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2013

- ÇELİK, Yüksel, “III. Selim Devrinde Mısır’da Osmanlı-İngiliz Rekabeti (1798–1807)”, *Nizam-ı Kadim’den Nizam-ı Cedid’e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İslam Araştırmaları Merkezi, İstanbul, 2010, s. 351-366
- ÇELİK, Yüksel, “Hüsrev Paşa’nın Bosna Valiliği ve Fransa’nın Rus-Sırp İttifakına Karşı 1807’de Bosna-Hersek’in Ortak Harekât Üssü Yapılması Teklifi”, *Balkanlar’da İslâm Medeniyeti Beşinci Uluslararası Kongresi Tebliğleri Saraybosna Mayıs 2015*, IRCICA - OIC, İstanbul 2018, s. 437-452
- ÇETİN, Mehmet, KÖK, Recep, “Askerî Devrim Bağlamında Batı Savaş Lojistiğinin Tarihsel Gelişimi”, *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, Yıl 2015, Cilt III, Sayı 4, s. 1-24
- ÇOLAK, Kamil, “Rusçuk ve Eflak Sınır Bölgesinde Eşkiyalık ve Asayiş Meselesi (1550- 1600)”, *Uluslararası Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi Türk-Bulgar İlişkileri Sempozyumu, 11-13 Mayıs 2005*, İstanbul, 2005, s. 417-423
- DANIŞMEND, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, Cilt IV, Türkiye Yayınevi, İstanbul, Yaylacık Matbaası, 1972
- DEĞİRMENCİ, Kevser, “Vehhabi İsyanı’nın Bastırılmasında ve Sonrasında Mekke Muhafızı Hasan Paşa’nın Faaliyetleri”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl 2016, Sayı 49, s. 144-158
- DEMİRCİOĞLU, Hasan, “Sırp İsyanında Çarlık Rusyası’nın Balkan Siyaseti, 1804-1813”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt XV, Sayı 1, Mart 2018, s. 142-160
- DUFFY, Christopher, *Austerlitz 1805*, Cassell Military Paperbacks, London, 1977
- DUFFY, Christopher, *Russia's Military Way to the West, Origins and Nature of Russian Military Power, 1700-1800*, Routledge & Kegan Paul Books Ltd, 1985
- DJUVARA, Trandafir G., *Türk İmparatorluğunun Paylaşılması Hakkında Yüz Proje*, Çev. Pulat Tacar, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, İstanbul
- DURŞUN, A. Haluk, “Osmanlı Arşivinde Tuna Nehri ve Kıyıları,” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, XII/2, 2012, s. 333-339
- DÜZCÜ, Levent, “Tuna Sınırını Yeni Baştan Düzenlemek/Tahdîd-i Hudûd: Osmanlı’nın Rusya ile İmtihanı (1812-1818)”, *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, Cilt XVI, Yıl:16, Sayı: 3, 16, s. 181-210

- DVOÏCHENKO-MARKOV, Demetrius, “Russia and the First Accredited Diplomat in the Danubian Principalities, 1779-1808”, *Slavic and East-European Studies / Études Slaves et Est-Européennes*, Vol. VIII, No. 3/4, 1963, ss. 200-229
- Ed. HARTLEY, Janet M., KEENAN Paul, LÏEVEN Dominic, *Russia and the Napoleonic Wars, War, Culture and Society, 1750-1850*, Palgrave Macmillan UK, 2015
- Ed. PARET, Peter, *Makers of Modern Strategy: from Machiavelli to the Nuclear Age*, 1986, New Jersey, Princeton University Press
- EFE, Ayla, “Silistre Eyaletinde Osmanlı-Rus Savaşları Küçük Kaynarca’dan Berlin’e”, *OTAM, (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, 2006, Sayı 19, s. 139-174
- EMECEN, Feridun, “İsmâil”, *TDVİA*, 2001, İstanbul, Cilt XXIII, s. 82-84
- ENGİN, Hakan, *1787-1792 Osmanlı-Rus, Avusturya Harpleri Sırasında İbrail Kalesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2013
- ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1953
- ERTEKİN, Işık, *Kili Kalesi (1767-1792)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2015
- EYİCE, Semavi, “Bender Kalesi”, *TDVİA*, Cilt V, 1992, İstanbul, s. 431-432
- FEDAKÂR, Cengiz, “1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi”, *Prof. Dr. Erdoğan Merçil’e Armağan*, ed. Emine Uyumaz, Muharrem Kesik, Aydın Usta, Cihan Piyadeoğlu, Bilge Kültür Sanat, Mart 2013, s. 382-393
- FEDAKÂR, Cengiz, “Hotin Kalesi (1787-1792 Osmanlı Avusturya, Rus Savaşlarında Bender Kalesi)”, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Cilt XVI, Sayı 3 (Eylül 2019), s. 513-544
- FISHER, Todd, FREMONT-BARNES, Gregory, *The Napoleonic Wars the Rise and Fall of an Empire*, Osprey Publishing, 2004

- FITZGIBBON, Edward Michael, *Alexander I and the Near East: the Ottoman Empire in Russia's Foreign Relations, 1801-1807*, Ohio State University, Ph.D., 1974
- FRAZAR, Joe N., *An Inquiry into the Imperial Russian Military Experience, 1701-1917*, A Master's Report, Kansas State University, Manhattan, Kansas, 1977
- FULLER, William C., *Strategy and Power in Russia 1600-1914*, The Free Press, New York, 1992
- GENÇ, Füsün Gülsüm, "Evliya Çelebi Tuna Kıyısında: 17. Yüzyılın İkinci Yarısında Rusçuk, Yergöğü ve Niğbolu", *Balkan Tarihi*, Ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016, Cilt I, s. 41- 56
- GEZER, Ömer, *Osmanlı Diplomasisinde Denge Politikaları (1774-1829)*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006
- GOETZ, Robert, *1805:Austerlitz Napoleon and the Destruction of the Third Coalition*, Greenhill Books, London, 2005
- GOSU, Armand, "The Third Anti-Napoleon Coalition and the Sublime Porte, 1805", *International Journal of Turkish Studies*, 2003, Vol. IX, S.1-2, s. 199-237
- GÖKBEL, Asaf, ŞÖLEN, Hikmet, *Aydın İli Tarihi : Eski Zamanlardan Yunan İşgaline Kadar*, Cilt I, Aydın Halkevi Yayınları, Aydın 1936
- GÖKÇE, Cemal, "Edirne Ayanı Dağdeviren-oğlu Mehmed Ağa", *Tarih Dergisi*, 1967, C. XVII, Sayı 22, s. 97-110
- GÖKÇE, Evren, *XIX.Yüzyılın İlk Yarısında Isparta (İdarî, Demografik ve Ekonomik Yapı)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Isparta, 2016
- GÖKHAN, İlyas, *Kahraman Maraş Tarihi*, Cilt I-II, Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Niğde, 2019
- GÖKMEN, Ali, *Çankırı'nın 22 Nolu Şer'iyye Siciline Göre XIX. yüzyıl başlarında (H.1218-1223, M.1803-1808) Çankırı Sancağı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1995

- GÜREŞSEVER CANTAY, Gönül, “Kaynaklarda Kuzeypatı Karadeniz'de Osmanlı Kaleleri”, *Erdem*, 2019, S. 76, s. 163-184
- Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, I. Cilt, 5. Kitap, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yapı Kredi Yayınları, Haziran 2010
- HALAÇOĞLU, Yusuf, *XIV-XVII. yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991
- HARTLEY, Janet M., *Russia, 1762-1825 Military Power, the State*, Praeger Publis., USA, 2008
- HATOV, Aleksandr Iliç, *Turetskiy Pohod Russkih pod Predvoditel'stvom Generala ot İnfanterii Golenişeva-Kutuzova v 1811 godu. (Türkçesi: 1811'de Piyade Generali Golenişev-Kutuzov'un Komutasındaki Türk Seferi)* - S. Peterburg, 1840
- İSMAİL, Fehmi, “1807'de Rusların ve İngilizlerin Osmanlılarla Yeniden Münasebet Kurma Teşebbüsleri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 1976, Sayı 30, s. 23-38
- İSMAİL, Fehmi, *The Diplomatic Relations of the Ottoman Empire and the Great European Powers from 1806 to 1821*, University of London, Ph.D. Diss., 1975
- İSMAİL, Fehmi, “Bükreş Andlaşması'nın Müzakeresi 1811-1812”, *Belleten*, C. XLVI, S. 181, 1982, s. 73-119
- İŞIKLI, Servet, *XIX. yüzyıl Osmanlı-Rus Savaşları Kapsamında Tuna Muhafazasında Silistre*, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 2014
- İPÇİOĞLU, Mehmet, “Osmanlı-Fransa ve İngiltere İlişkileri Çerçevesinde Mısır Sorunu ve Osmanlı'nın Fransa'yı Boykotu”, *Prof.Dr.Nejat Göyünç Armağanı*, ed. Hasan Bahar, Mustafa Toker, M. Ali Hacıgökmen, H. Gül Küçükbezcı, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi Matbaası, 2013 s. 329-346
- İĞDEMİR, Uluğ, *Anafartalar Muharebatına Ait Tarihçe*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990
- JEWSBURY, George, “Comte de Langeron and his Role in Russia's Wars Against the Porte and France, 1805-1814,” *The Consortium on Revolutionary Europe 1750-1850 Proceedings*, Vol. I, 1980, Athens, Georgia, s. 222-230

- JEWSBURY, George, *The Russian Annexation of Bessarabia: 1774-1825*, East European Monographs, 1976
- JEWSBURY, George, "The Russian Army's Role in the Danubian Principalities, 1806-1812," *Southeastern Europe*, Volume II, Issue 1, 1975, s. 145-153
- JOHNSON, William E., *The Crescent among the Eagles: The Ottoman Empire in the Napoleonic Wars 1792-1815*, Ocean Springs, 1994
- JORGA, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1774-1912)*, Çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, C. V, İstanbul, 2005
- KAGAN, Frederick W., "Russia's Wars with Napoleon, 1805-1815", Ed. Frederick W. Kagan, Robin Higham, *The Military History of Tsarist Russia*, Palgrave Publishers, New York, 2002, ss. 107-122
- KARAER, Nihat, "Abdürrahim Muhib Efendi'nin Paris Büyükelçiliği (1806-1811) ve Döneminde Osmanlı Fransız Diplomasi İlişkileri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Sayı 30, 2011, s. 1-26
- KARAL, Enver Ziya, "Yunan Adalarının Fransızlar Tarafından İşgali ve Osmanlı-Rus Münasebatı 1797-1798", *Tarih Semineri Dergisi*, 1, 1937, s. 100-127
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi ve Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri (1789-1856)*, Cilt V, Baskı 8., Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2007
- KARAL, Enver Ziya, *III. Selim'in Hattı Hümayunları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1942
- KARAL, Enver Ziya, *Fransa-Mısır ve Osmanlı İmparatorluğu (1797-1802)*, Milli Mecmua Basımevi, İstanbul, 1938
- KARAL, Enver Ziya, *Halet Efendinin Paris Büyükelçiliği (1802-1806)*, Kenan Basımevi, İstanbul, 1940
- KARAL, Enver Ziya, "İngiltere'nin Akdeniz Hâkimiyeti Hakkında Vesikalar (1798-1805)", *Tarih Vesikaları*, Cilt I, Sayı 2, 1941, s. 122-134
- KARATAŞ, Ömer, *242 Numaralı Manisa Şer'iyye Sicil Defteri Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Tezi

- KAYAPINAR, Ayşe, “Osmanlı Hakimiyetinde Tuna Nehri ve Tuna Adaları”, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi Prof. Dr. Yılmaz Kurt Armağanı*, ed. Muhammed Ceyhan-Hatice Oruç, Cilt I, Akçağ Yayınları, Ankara 2016, s. 472-520
- KARPAT, Kemal H., “Balkanlar”, *TDVİA*, Cilt V, 1992, İstanbul, s. 25 - 32
- KARPAT, Kemal, “Bucak”, *TDVİA*, Cilt VI, 1992, İstanbul, s. 341 - 343
- KEEP, John L. H. “The Russian Army's Response to the French Revolution”, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, Bd. 28, H. 4 (1980), ss. 500-523
- KİEL, Machiel, “Ruşçuk”, *TDVİA*, Cilt XXXV, 2008, İstanbul, s. 246-250
- KİEL, Machiel, “Hacıoğlu Pazarcığı”, *TDVİA*, 2016, İstanbul, C. Ek-1, s. 506-508
- KOCABAŞ, Süleyman, *Kuzey'den Gelen Tehdit Tarihte Türk-Rus Mücadelesi*, İstanbul, 1989, Vatan Yayınları
- KOCAKAPLAN, Saim Çağrı, *Temettüât Defterleri Çerçevesinde Silistre Kazası'nın İktisadî ve Sosyal Yapısı*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999
- KORKMAZ, Dönüş, *R-1 Numaralı Rusçuk Şer'iyeye Sicili'nin Çeviri Yazısı ve Tahlili (H. 1066 1068/M.1656-1658)*, Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 2017
- KÖKSAL, Osman, “XIX. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında Birlikte Yaşam Standardına Lokal Bir Yaklaşım: Şumnu Örneği”, *Uluslararası 38. Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, Cilt II, Ankara 2011, s. 599-623
- KÖKSAL, Osman, *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Ordugâh Kasabası Şumnu*, Araştırma Yayınları, Ankara, 2006
- KOŁODZIEJCZYK, Dariusz, “Hotin”, *TDVİA*, 1998, Cilt XVIII, s. 253-254
- KÖREMEZLİ, İbrahim, *Ottoman War on The Danube: State, Subject, and Soldier (1853- 1856)*, İhsan Doğramacı Bilkent University Department of International Relations, Ph.D. Thesis, Ankara, 2013

- KÖREMEZLİ, İbrahim, “Osmanlı-Rus Harpleri (1768-1878)”, *Osmanlı Askerî Tarihi: Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri 1792-1918*, ed., Gültekin Yıldız, Timaş Yayınları, İstanbul, 2017, s. 249-285
- KURAN, Ercümen, *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1968
- KURAT, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya, XVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşına Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 2011
- KUSHCHAYEV, Sergiy V., BELYKH Evgenii, FİSHCHENKO, Yakiv, SALEİ, Aliaksei, TEYTELBOYM Oleg M., SHABATUROV, Leonid, CRUSE, Mark, PREUL Mark C., “Two bullets to the head and an early winter: fate permits Kutuzov to defeat Napoleon at Moscow”, *Neurosurg Focus*, Vol. XXXIX, Issue 1, 2015 July, ss. 1-18
- KÜRELİ, İbrahim, *Abdurrahim Muhib Efendi’nin Fransa Sefaretnamesi (Küçük Sefaretname)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992
- LEFEBVRE, Georges, *Napoleon From 18 Brumaire to Tilsit, 1799-1807*, Trans. Henry F. Stockhold, Columbia University Press, New York, 1969
- LEPĂR, Ana-Maria, “Bucharest During the Peace of 1812”, *Hiperboreea Journal*, Vol.II, No. 2, 2015, s. 122-132
- LEVY, Avigdor, “Ottoman War Preparations, 1809-1811”, *Turkish Studies Association Bulletin*, V. XII, N. 1, 1988, ss. 20-22
- LIEVEN, Dominic, *Russian Against Napoleon The True Story of the Campaigns of War and Peace*, Viking, USA, 2009
- MACKESY, Piers, *British Victory of Egypt 1801*, Taylor & Francis Group, London and New York, 2002
- MACKESY, Piers, *The War in the Mediterranean, 1803-1810*, Harvard University Press, Massachusetts, 1957
- MAXİM, Mihai, “Osmanlı Döneminde Bir Tuna Liman Kenti: İbrayil (Braila)”, *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, 2010, s. 173 - 187

- MAXİM, Mihai, “Kili”, *TDVİA*, 2002, Ankara, Cilt XXVI, s. 1-3
- MAXİM, Mihai, “Yergöğü”, *TDVİA*, 2013., İstanbul, Cilt XLIII, s. 483-484
- MAXİM, Mihai, “İbrâil”, *TDVİA*, 2000, İstanbul, Cilt XXI, s. 363-366
- MENNING, Bruce W., “Paul I and Catherine II’s Military Legacy, 1762-1801”, Ed. Frederick W. Kagan, Robin Higham, *The Military History of Tsarist Russia*, Palgrave Publishers, New York, 2002, s. 77-106
- MERİAGE, Lawrence P., “The First Serbian Uprising (1804-1813) and the Nineteenth Century Origins of the Eastern Question”, *Slavic Review*, Vol. XXXVII, No. 3 (Sep., 1978), s. 421-439
- MERT, Özcan, “Çapanoğulları”, *TDVİ*, 1993, İstanbul, Cilt VIII, s. 221-224
- MCKAY, Derek, SCOTT, H. M., *Büyük Devletlerin Yükselişi 1648-1815*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011
- MIKABERIDZE, Alexander, *The Lion of the Russian Army: Life and Military Career of General Prince Peter Bagration, 1765-1812*, Florida State University, PhD Thesis, Florida, 2003
- MIKABERIDZE, Alexander, *The Napoleonic Wars A Global History*, Oxford University Press, USA, 2020
- MIKABERIDZE, Alexander, “Helping Brotherly Slavs" Russia and the Danubian Principalities in 1809-1810”, *Études Balkaniques*, 2007, 4, s. 67-86
- MIKABERIDZE, Alexander, *The Russian Officer Corps in the Revolutionary and Napoleonic Wars 1792-1815*, Savas Beatie, New York 2005
- MİHAYLOVSKİY-DANİLEVSKİY, Aleksandr, *Opisaniye Turetskoy Voynı v Tsarstvovaniye İmperatora Aleksandra s 1806 do 1812 goda* (Türkçesi: *1806'dan 1812'ye İmparator Aleksandr Hükümdarlığındaki Türk Savaşı'nın Tasviri*), Tom I-II, S.Peterburg, 1843
- MIKHAILOVSKY-DANILEVSKY, Alexander, *Russo-Turkish War of 1806-1812*, Volume I-II, Trans. and edit. by Alexander Mikaberidze, The Nafziger Collection, Ohio 2002

- MITEV, Plamen, "Russian's Doctrine of the Ottoman Empire's Bulgarian Provinces and Bulgarians (from Catherine II ve Alexander I)", *Bordering Early Modern Europe*, Ed. Maria Baramova, Grigor Boykov and Ivan Parvev, Harrassowitz Verlag-Wiesbaden, 2015, s. 133-140
- MOLTKE, Helmuth von, *The Russians in Bulgaria and Rumelia in 1828 and 1829*, John Murray, Albemarle Street, London, 1854
- MORKVA, Valeriy, *Russia's Policy of Rapprochement with the Ottoman Empire in the era of the French Revolutionary and Napoleonic Wars 1792-1806*, Ph.D. Dis., Department of International Relations Bilkent University, Ankara 2010
- MORLEY, Charles, "Alexander I and Czartoryski: The Polish Question, 1801-1813," *Slavonic and East European Review*, Vol. XXV, No. 65, 1947, ss. 405-426
- MORLEY, Charles, "Czartoryski's Attempts at a New Foreign Policy under Alexander I," *American Slavic and East European Review*, Vol. XII, No. 4, 1953, ss. 475-485
- MUTLU, Şamil, *Yeniçeri Ocağının Kaldırılışı ve II. Mahmud'un Edirne Seyahati*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1994
- OSTAPCHUK, Victor - BILYAYEVA, Svitlana, "The Ottoman Northern Black Sea Frontier at Akkirman Fortress: The View from a Historical and Archaeological Project", *The Frontiers of the Ottoman World*, Ed. Andrew Peacock, Oxford University Press, New York, 2009, ss. 137-170
- ÖNCÜ, Dudu, *Karahisar-ı Sahib Sancağı'nın İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1806-1812)*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2017
- ÖRENÇ, Ali Fuat, "Yedi Ada Cumhuriyeti", *TDVİ*, İstanbul, 2013, Cilt XLIII, s. 384-387
- ÖZDEMİR, Rıfat, "Osmanlı Devleti'nin Tarikat, Tekye ve Zaviyelere Karşı Takip Ettiği Siyaset", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, Sayı 5, 1994, s. 259-310
- ÖZTUNA, Yılmaz, *II.Sultan Mahmud*, Babıali Kültür Yayınları, İstanbul 2006
- ÖZTUNÇ, H. Baha, *Yedi Ada Cumhuriyeti*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Tokat, 2007

- PETRE, Francis Loraine, *Napoleon's Campaign in Poland 1806-7*, London, Sampson Low, Marston and Company, 1901
- PETRE, Francis Loraine, *Napoleon's Conquest of Prussia - 1806*, John Lane Company, London, 1914
- PETROV, Andrey Nikolaeviç, *Voyna Rossii s Turtsiyey 1806 - 1812 gg* (Türkçesi: *1806 - 1812 yılları arasında Türkiye'yle Rusya'nın Savaşı*), S.Peterburg, Tom I, 1885 / Tom II,III, 1887
- PINTNER, Walter M., *Russia as a Great Power, 1709-1856*, Kennan Institute for Advanced Russian Studies, Colloquium, 1978
- PRİGARİN, Aleksandr, "Russko-Turetskaya Voyna 1806-1812 i Syudbi Nekrasovtsev", (Türkçesi: 1806-1812 Rus-Türk Savaşı ve Nekrasov Takipçilerinin Kaderi), *Rusin*, 2012, № 1 (27). s. 5-16
- TEYMUROVA, Günel, "1806-1812 Osmanlı-Rusya Savaşı ve Azerbaycan," *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. II, S.2, 2016, s. 45-59
- THRASHER, Peter A., *The Diplomatic Career of Pozzo di Borgo Envoy Extraordinary of The Court of Russia and Russian Ambassador at Paris 1805-1835*, University of London, PhD Thesis, 1974
- RASİM, Ahmed, *Osmanlı Tarihi*, Cilt III-IV, Hikmet Neşriyat, İstanbul, 2000
- RUSSELL, Frank Shirley, *Russians War of Turkey*, Henry S. King, London, 1877
- RUSSEV, Nicolai, FOKEEV, Mihail, RANDSBORG, Klavs, JENSEN, Tomas Roland, "Redut "Kale" - Pamyatnik Russko-Turetskoy Voynı 1806-1812 gg." (Türkçesi: "Kale Tabyası" - 1806-1812 Yılındaki Rus-Türk Savaşı'nın Bir Anıtı", *Stratum Plus*, 2012/2, s. 37-58
- SAFRAN, Semih, *M. I. Kutuzov'un Hayatı ve Faaliyetleri (1745-1813)*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Genel Türk Tarihi Programı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019
- SAKUL, Kahraman, *An Ottoman Global Moment: War of Second Coalition in the Levant*, PhD Dis., Washington, 2009

- SAUL, Norman E., *Russia and the Mediterranean 1797-1807*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1970
- SAYDAM, Abdullah, “Algı Yönetimi ile Darbe Yapmak: 1807-1808 Yıllarında İstanbul’da Siyasî Kargaşa”, *Journal of History Studies*, Volume XI, Issue 2, April 2019, s. 727-748
- SCHROEDER, Paul W., “The Collapse of the Second Coalition”, *The Journal of Modern History*, Volume LIX, No: 2, 1987, s. 244-290
- SETON-WATSON, Hugh, *The Russian Empire 1801-1917*, Oxford University Press, New York, 1988
- SERTOĞLU, Mithat, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, Türk Tarih Kurumu, 2011, Ankara
- Resimli - Haritalı Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt V, Güven Basımevi, İstanbul, 1971
- SHAW, Stanford, *Between Old and New The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789- 1807*, Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, 1971
- SHAW, Stanford, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey Volume I: Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*, Cambridge University Press, 1976
- SHUPP, Paul, *The European Powers and the Near Eastern Question, 1806-1807*, Columbia University Press, New York, 1931
- SOLAK, Mehmet, *Osmanlı Devleti İdaresi Altındaki Balkanlar (1789-1806)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2007
- Sovetskaya Voennaya Entsiklopedia*, (Türkçesi: Sovyet Savaş Ansiklopedisi) Voennoe Izdatelstvo Ministerstvo Oborony SSSR, Tom VII, 1980, Moskva
- SUNAR, Mehmet Mert, “1806-1812 Osmanlı-Rus Harbi’ni Çalışmaya Bir Girizgâh: Sefer İçin Asker Toplanması”, *Journal of History Studies*, Vol X, Issue 3, 2018, s. 239- 256
- SUNAR, Mehmet Mert, *Cauldron of Dissent: A Study of the Janissary Corps, 1807-1826*, Binghamton University, P.hd Thesis, New York, 2006

- SÜSLÜ, Azim, “Osmanlı-Fransız Diplomatik İlişkileri, 1798-1807”, *Belleten*, Cilt XLVII, Sayı: 185, Yıl 1983, s. 259-279
- SÜSLÜ, Azmi, “Osmanlı İmparatorluğunu Paylaşma Projeleri (1807-1812)”, *Belleten*, C. XLVII, Sayı 187, 1983, s. 745-804
- SVİNYİN, Pavel, “Opisaniye Turetskogo Pohoda Rossiyan pod Naçal'stvom Generala ot İnfanterii Golenişeva-Kutuzova v 1811 godu”, (Türkçesi: 1811’de Piyade Generali Golenişev Kutuzov Kumandası Altında Rusların Türk Savaşı Tanımı), *Oteçestvenniye Zapiski*, Çast' 14, № 36. 1823, s. 61-85 ; Çast' 14, № 37, 1823, sayfa sayısı belirtilmemiştir.
- ŚWIĘTOCHOWSKI, Tadeusz, “Czartoryski and Russia's Turkish Policy, 1804-1806”, *The Polish Review*, Vol. XII, No. 4, Autumn, 1967, ss. 30-36
- ŞAHİN, İsmail, “Utrecht’ten Tilsit’e İngiltere’nin Akdeniz Politikası”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt IV, Sayı 4, 2015, s. 838-859
- ŞAKUL, Kahraman, “Osmanlılar Fransız İhtilâli’ne Karşı: Adriyatik ve İtalya Sularında Osmanlı Donanması”, *Nizam-ı Kadim’den Nizam-ı Cedid’e III.Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul, 2010, s. 255-313
- ŞİROKORAD, A.B., *Rusların Gözünden 240 yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2009
- UNAT, Faik Reşit, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnâmeleri*, Tamamlayan Bekir Sıtkı Baykal, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1968
- UYAR, Mesut, ERİCKSON, Edward J., *Osmanlı Askeri Tarihi*, 2. Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2017
- UYGUN, Süleyman, “Sırp İsyanı ve Hurşid Ahmet Paşa”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt IV, Sayı 17, 2011, s. 416-436
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, “1224 (1809) Senesinde Rus Seferine Gidecek Olan Kapıkulu Ocaklarının İstanbul'dan Hareketleri Esnasında Teşrifat Mucibince Yapılan Merasim”, *Belleten*, C. VII, S. 25, 1943, s. 101-111
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı *Meşhur Rumeli Âyanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1942

- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt II, 4. Baskı, Ankara, 1983
- ÜSTÜN, Kadir, *The New Order and Its Enemies: Opposition to Military Reform in the Ottoman Empire, 1789 - 1807*, Ph.D. Diss., Columbia University, 2013
- VANDAL, Albert, *Napoleon i Aleksandr I: Franko-Russkiy soyuz vo vremya Pervoy Imperii (Ot Tilzita do Erfurta)* (Türkçesi: Napoleon ve I.Aleksandr: Birinci İmparatorluk Döneminde Fransız-Rus Birliği, Tilsit'den Erfurt'a), T. I, S.Peterburg, 1910
- VOSKOBOYNIKOV, Sergey Georgiyeviç, *Uçastiye Donskih Kazakov v Russko-Turetskoy Voyne 1806-1812 gg* (Türkçesi: Don Kazakları'nın 1806 - 1812 Yılları Arasındaki Rus-Türk Savaşına Katılımı) Dis. ... Kand. İst. Nauk: 07.00.02 Rostov n/D, 2006
- V. POSTNIKOV, Aleksey, "From Charting to Mapping: Russian Military Mapping of Corfu in the Early Nineteenth Century", *Imago Mundi: The International Journal for the History of Cartography*, 2001, Vol. LIII, ss. 83-96
- WEST, Dalton Arthur, "La Question Française" in Russia 1806-1812, McGill University, March, Phd Thesis, 1972
- YAYCIOGLU, Ali, *Partners of the Empire The Crisis of the Ottoman Order in the Age of Revolutions*, Stanford University Press, Stanford, California, 2016
- YENİDÜNYA, Süheyla, *Devletin Kahyası Sultanın Efendisi: Mehmed Said Hâlet Efendi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2018
- YENİDÜNYA, Süheyla, "Kaos ve Kriz Ortamında (1807-1808) Fransa'nın Babiâli Üzerindeki Etkisi", *Journal of History Studies*, Volume V, Issue 1, January 2013, s. 405-424
- YENİDÜNYA, Süheyla, "Kale-i Sultaniye Anlaşması'nın Gizli Görüşmeleri", *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. XI, sayı: 1, 2009, s. 309-325
- YEŞİL, Fatih, *Nizâm-ı Cedid'den Yeniçeriliğin Kaldırılışına Osmanlı Kara Ordusunda Değişim 1793-1826*, Hacettepe Üniversitesi Doktora Tezi, Ankara 2009
- YEŞİL, Fatih, *Trajik Zafer, Büyük Güçlerin Doğu Akdeniz'deki Siyasi ve Askeri Mücadelesi (1806-1807)*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017

- YEŞİL, Fatih, “Drill and Discipline as a Civilizing Process: The Genesis of the Modern Soldier in the Ottoman Empire, 1789-1826”, *Ottoman War and Peace Studies in Honor of Virginia H. Aksan*, Ed. Frank Castiglione, Ethan Menchinger and Veysel Şimşek, Brill, 2020, s. 101-123
- YEŞİL, Fatih, “İstanbul Önlerinde Bir İngiliz Filosu: Uluslararası Bir Krizin Siyasi ve Askerî Anatomisi”, *Nizam-ı Kadim'den Nizam-ı Cedid'e III. Selim ve Dönemi*, ed. Seyfi Kenan, İSAM, İstanbul, 2010, s. 391-493
- YEŞİL, Fatih, GEZER, Ömer, “Osmanlı İmparatorluğu'nda “Sürat” Topçuluğu II (1773- 1807): Taktik, Talim, Muharebe Performansı ve Nizâm-ı Cedid,” *Osmanlı Araştırmaları*, 2019, Cilt LIII, s. 231-285
- YEŞİL, Fatih, “Nizâm-ı Cedîd Ordusunda Tâlim ve Terbiye”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Sayı 52, 2011, s. 27-84
- YILMAZÇELİK, İbrahim - ÖZDEM, Ali Gökçen, “1812 Bükreş Antlaşması ve usya'nın Balkanlar'a Müdahalesi”, *Balkan Tarihi*, ed. Zafer Gölen, Abidin Temizer, Osmanlı Mirası ve Türk Kültürünü Araştırma Derneği Yayınları, 2016, Cilt I, s. 289-310
- YILMAZ, Hüseyin, *XIX. Yüzyılın Başında Avrupa Devletleri Arası Rekabet ve 1809 Kale-i Sultani Antlaşması*, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2018
- YILDIZ, Aysel, *Crisis and Rebellion in the Ottoman Empire: The Downfall of a Sultan in the Age of Revolution*, I.B. Tauris, 2017
- ZHMODIKOV, Alexander & ZHMODIKOV, Yuri, *Tactics of the Russian Army in the Napoleonic Wars*, Vol. II, Nafziger Collection, 2005
- ZİNKEİSEN, Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1802-1812)*, Cilt VII, çev. Nilüfer Epçeli, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2011

EKLER

- Ek 1.** Napoléon Bonaparte, Horace François Bastien Sébastiani de La Porta, August-Frédéric-Louis Viesse de Marmont ve Jacques-Alexandre-Bernard Law Lauriston
- Ek 2.** III.Selim, IV. Mustafa, II.Mahmud, Alemdar Mustafa Paşa, Yusuf Ziyâ Paşa ve Hüsrev Mehmed Paşa
- Ek 3.** I.Aleksandr, Adam Çartoriyski, Andrey Yakovleviç Budberg
- Ek 4.** Leonti Leontieviç Bennigsen, Aleksandr Petroviç Tormasov, İvan İvanoviç Mihelson, Kazimir İvanoviç Meindorf (Meyendorf), Aleksandr Aleksandroviç Prozorovskiy ve Pyotr İvanoviç Bagration
- Ek 5.** Nikolay Mihayloviç Kamenskiy, Aleksandr Fedoroviç Lanjeron (Langeron), Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov ve Pavel Vasileviç Çiçegov (Çiçakof)
- Ek 6.** Sultan II. Mahmud'dan Vidin Muhafızı Molla İdris Paşa'ya İsmail Bey ile birlikte Ruslarla Harp Etmesi Hakkında Hattı Hümayun
- Ek 7.** Osmanlı ordusunun Kutuzov tarafından kuşatılması, kuşatılan ordunun durumu ve barış müzakerelerine dair
- Ek 8.** Orijinallik Raporu
- Ek 9.** Etik Kurul İzni Muafiyet Formu

Napoléon Bonaparte⁹⁵²

Horace François Bastien
Sébastieni de La Porta⁹⁵³

August-Frédéric-Louis
Viesse de Marmont⁹⁵⁴

Jacques-Alexandre-Bernard
Law Lauriston⁹⁵⁵

Ek 1.

⁹⁵² Summerville, *a.g.e.*, (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir.)

⁹⁵³ <https://www.frenchempire.net/biographies/sebastiani/> (E.T.11.11.2019)

⁹⁵⁴ <https://www.frenchempire.net/biographies/marmont/> (E.T. 11.11.2019)

⁹⁵⁵ <https://www.frenchempire.net/biographies/lauriston/> (E.T.11.11.2019)

III.Selim⁹⁵⁶IV.Mustafa⁹⁵⁷II.Mahmud⁹⁵⁸Alemdar Mustafa Paşa⁹⁵⁹Yusuf Ziyâ Paşa⁹⁶⁰Hüsrev Mehmed Paşa⁹⁶¹

Ek 2.

⁹⁵⁶ Sefa Açoğlu, Doğan Yavaş, "Osmanlı Padişah Portreciliğinde Sultan III.Selim ve Sultan II.Mahmud ile Değişen Gelenek," *Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 2019, Sayı 19, Cilt VII, s. 41

⁹⁵⁷ Kemal Beydilli, "Mustafa IV", *TDVİA*, Cilt XXXI, İstanbul 2006, s. 283-285

⁹⁵⁸ Açoğlu, Yavaş, a.g.m., s. 45

⁹⁵⁹ Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli...* (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir. Kapak sayfasından itibaren 7. sayfa diyebiliriz..)

⁹⁶⁰ Sertoğlu, a.g.e., s. 2844

⁹⁶¹ Çelik, a.g.t. s. 500

I.Aleksandr⁹⁶²Adam Çartoriyski⁹⁶³Andrey Yakovleviç Budberg⁹⁶⁴**Ek 3.**

⁹⁶²https://runivers.ru/gal/gallery-all.php?SECTION_ID=7590&ELEMENT_ID=459954 (E.T. 23.10.2019)

⁹⁶³ *Memoirs of Prince Adam Czartoryski*, Edited by Adam Gielgud, Remington & CO., Publishers, London 1888, Vol. I. Second Edition, (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir. Kapak sayfasından itibaren 5.sayfa diyebiliriz.)

⁹⁶⁴ https://en.wikipedia.org/wiki/Andreas_Eberhard_von_Budberg (E.T.19.01.2020)

Leonti Leontieviç Bennigsen⁹⁶⁵

Aleksandr Petroviç Tormasov⁹⁶⁶

İvan İvanoviç Mihelson⁹⁶⁷

Kazimir İvanoviç Meindorf (Meyendorf)⁹⁶⁸

Aleksandr Aleksandroviç Prozorovskiy⁹⁶⁹

Pyotr İvanoviç Bagration⁹⁷⁰

⁹⁶⁵ Fisher, Fremont-Barnes, *a.g.e.*, s. 77

⁹⁶⁶ Alexander Mikaberidze, *The Russian Officer Corps in the Revolutionary and Napoleonic Wars 1792-1815*, Savas Beatie, New York 2005 ; (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir. Fakat 1220. sayfa diyebiliriz.)

⁹⁶⁷ http://www.hrono.ru/biograf/bio_m/mihelson_ii.php (E.T. 28.10.2019)

⁹⁶⁸ Tüm arayışımıza rağmen Kazimir İvanoviç Meindorf'un görseli bulunamamıştır.

Nikolay Mihayloviç Kamenskiy⁹⁷¹

Aleksandr Fedoroviç Lanjeron (Langeron)⁹⁷²

Mihail İllarionoviç Golenişev-Kutuzov⁹⁷³

Pavel Vasileviç Çiçegov (Çiçakof)

Ek. 5

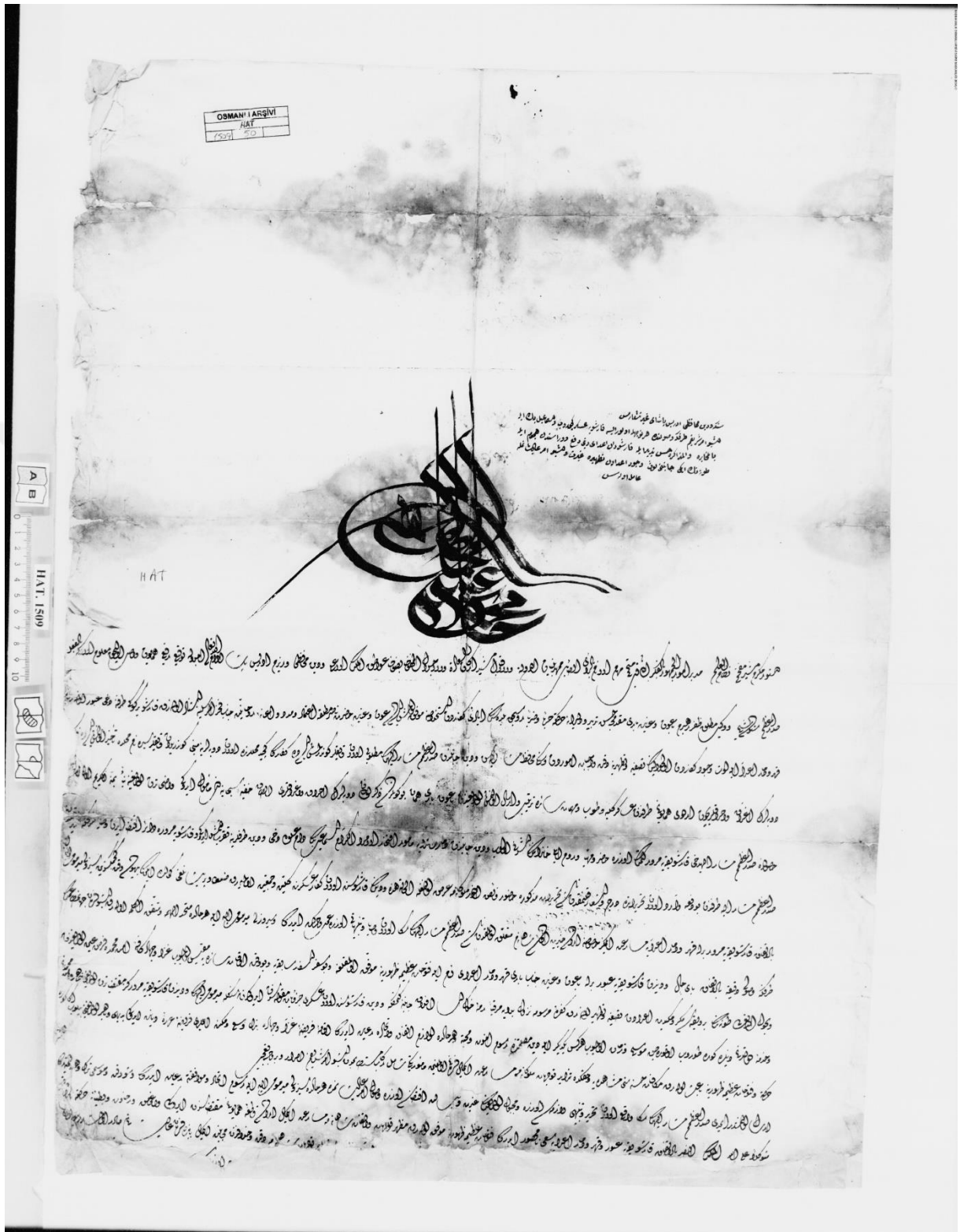
⁹⁶⁹ Mikaberidze, *The Russian Officer...*, (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir. Fakat 972. sayfa diyebiliriz.)

⁹⁷⁰ <https://www.prlib.ru/item/359060> (E.T. 23.10.2019)

⁹⁷¹ Mikaberidze, *The Russian Officer...*, (Görselin bulunduğu sayfa belirtilmemiştir. Fakat 564. sayfa diyebiliriz.)

⁹⁷² https://runivers.ru/doc/patriotic_war/participants/detail.php?ID=436172 (E.T. 23.10.2019)

⁹⁷³ https://runivers.ru/gal/gallery-all.php?SECTION_ID=7590&ELEMENT_ID=450223 (E.T. 23.10.2019)

Ek 6. Sultan II. Mahmud'dan Vidin Muhafızı Molla İdris Paşa'ya İsmail Bey ile birlikte Ruslarla Harp Etmesi Hakkında Hattı Hümayun

بسم الله الرحمن الرحيم
 في يوم الاثنين الثامن عشر من شهر ربيع الثاني سنة 1092 هـ الموافق لـ 11/12/1681 م
 حضر في دار السلطنة الموقرة بالقسطنطينية في عاصمة السلطنة العثمانية
 السيد محمد علي باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد احمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ابراهيم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ايوب باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد كمال باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد رشاد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد مصطفى باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد حيدر باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد سليمان باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد قاسم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد محمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد احمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ابراهيم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ايوب باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد كمال باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد رشاد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد مصطفى باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد حيدر باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد سليمان باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد قاسم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد محمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد احمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ابراهيم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد ايوب باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد كمال باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد رشاد باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد مصطفى باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد حيدر باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد سليمان باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد قاسم باشا في عظمة السلطنة العثمانية
 السيد محمد باشا في عظمة السلطنة العثمانية

HAT 1092

HAT 1092/44339

Ek 7. Fî 10 L Sene 26 Tarihi Osmanlı ordusunun Kutuzov tarafından kuşatılması, kuşatılan ordunun durumu ve barış müzakerelerine dair